

DUMITRU
STĂNILOAE

IISUS HRISTOS

LUMINA LUMII ȘI
ÎNDUMNEZEITORUL OMULUI

OPERE
COMPLETE
6

BASILICA

Preotul Profesor DUMITRU STĂNILOAE

OPERE COMPLETE

VI

DUMITRU STĂNILOAE (n. 16 noiembrie 1903 în Vlădeni, jud. Brașov; † 4 octombrie 1993, fiind înmormântat la mănăstirea Cernica). A urmat Facultatea de Teologie din Cernăuți (1922-1927), unde a obținut și doctoratul cu teza *Viața și opera patriarhului Dosoftei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Românești*, publicată în 1929 la Cernăuți. A efectuat studii de specializare pentru *Dogmatică și Istorie bisericească* la Facultățile de Teologie din Atena (1927-1928), München și Berlin (1928-1929), după care efectuează călătorii de studii și documentare la Paris și Belgrad. A fost profesor suplinitor (1929), provizoriu (1932) și definitiv (1935) la Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu, unde a predat Dogmatica, Apologetica, Teologia Pastorală și Limba Greacă. A fost hirotonit diacon (1931), apoi preot (1932). În perioada ian. 1934 - mai 1945, s-a îngrijit, în calitate de redactor responsabil, de publicarea ziarului *Telegraful Român*. Concomitent, a îndeplinit funcția de rector al Academiei Teologice „Andreiene” (1936-1946). La cererea autorităților comuniste a fost transferat la Facultatea de Teologie din București (1 ian. 1947), urmându-l la catedra de *Teologie ascetică și mistică* pe Nichifor Crainic, iar din anul 1949 a devenit profesor titular de *Teologie dogmatică și simbolică*. A fost arestat în data de 4 septembrie 1958; închis la Jilava și Aiud până în ianuarie 1963, când este reintegrat la catedră până la pensionare, în anul 1973; în anii următori a fost profesor consultant pentru doctoranzi. A susținut importante conferințe teologice în Atena, Tesalonic, Paris, Strasbourg, Bonn, Heidelberg, Tübingen, Freiburg, Geneva, Oxford, SUA etc. *Doctor Honoris Causa* al Facultăților de Teologie Ortodoxă din Tesalonic (1976), Belgrad (1982), Atena (1991), al Institutului Teologic „Saint Serge” din Paris (1981), al Universității din București (1992). Membru corespondent (1990), apoi titular (1992) al Academiei Române.

SCRIERI: *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama* (1938); *Ortodoxie și românism* (1939); *Poziția Domnului Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie* (1942); *Iisus Hristos sau Restaurarea omului* (1943); *Uniatismul în Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român* (1973); *Teologia dogmatică ortodoxă pentru Institutetele teologice*, vol. 1-3 (1978); *Για Ένα Ορθοδοξο Οικουμενισμό. Ευχαριστία, Πίστη, Εκκλησία* (*Despre un ecumenism ortodox. Euharistie, credință, Biserică* – Atena, 1976); *Dieu est Amour* (Geneva, 1980); *Theology and the Church* (New York, 1980); *Προσευχή, Ελευθερία, Αγιότητα* (*Rugăciune, libertate, sfințenie* – Atena, 1980); *Prière de Jésus et expérience du Saint Esprit* (Paris, 1981); *Teologia morală ortodoxă*, vol. 3: *Spiritualitatea ortodoxă [Ascetica și mistică Bisericii Ortodoxe]* (1981); *Orthodoxe Dogmatik*, vol. 1-3 (trad.: germană – Zürich-Köln-Düsseldorf, 1985/1990/1995); *Le génie de l'Orthodoxie* (Paris, 1985); *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă* (1986); *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu* (1987); *Studii de Teologie dogmatică* (1990); *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos* (1991); *Iisus Hristos, lumina lumii și îndumnezeitorul omului* (1993); *Sfânta Treime sau La început a fost Iubirea* (1993); numeroase studii și articole în reviste românești și străine.

TRADUCERI: Hristu Andrutsos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene* (1930); FILOCALIA *Sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși* (vol. 1-4, Sibiu, 1946-1948; vol. 5-12, București, 1976-1991, cu reeditări după 1993); în colecția *Părinți și Scriitori Bisericești*: Sf. Grigorie de Nyssa, *Scrieri* (I, 1982); Sf. Maxim Mărturisitorul, *Scrieri* (2 vol., 1983 și 1990), *Ambigua* (reed. 2006); Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri* (2 vol., 1987 și 1991); Sf. Chiril al Alexandriei, *Scrieri* (4 vol., 1991, 1992, 1994, 2000); Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări teologice* (1993) ș.a.

Preotul Profesor DUMITRU STĂNILOAE

OPERE COMPLETE

VI

IISUS HRISTOS
LUMINA LUMII
ȘI
ÎNDUMNEZEITORUL OMULUI

CARTE PUBLICATĂ CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE

DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Editura BASILICA a Patriarhiei Române
București – 2014

CUVÂNT ÎNAINTE

Teologia ortodoxă este esențialmente o teologie a luminii pentru că Însuși „*Dumnezeu este lumină*” (1 Ioan 1, 5). De aceea, în cartea de față, Părintele Profesor Dumitru Stăniloae folosește în mod precumpănitor un limbaj al luminii, tâlcuind mari teme ale gândirii teologice și trăirii duhovnicești ortodoxe din această inedită perspectivă. Astfel, înțelegem că „tot ce există este lumină”. Depășind treptele luminii create – fie că este vorba de cea fizică, fie de cea iradiind din înțelesurile lucrurilor –, omul sporit duhovnicește poate ajunge să străvadă, cu ajutorul luminii sesizante a minții, dăruite lui prin însuși faptul creării sale, chiar existența luminii celei necreate. Se împlinește, astfel, tainic, cuvântul Psalmistului, care spune: „*întru lumina Ta vom vedea lumină*” (Psalmul 35, 9).

De altfel, chiar omul și lumea sunt deopotrivă taine și lumini, în măsura în care rămân în Dumnezeu. Doar statornicite în El lumea și omul își dezvăluie înțelesurile, rosturile lor înalte și netrecătoare, de Dumnezeu rânduite din veșnicie. De aceea, orice încercare de a le devaloriza punându-le sub semnul absurdului este neavenită. Absurdul, ne previne Părintele Dumitru Stăniloae, citând nume celebre de promotori ai acestei viziuni profund negative, nu este o contestare doar a oricărei finalități în creație, în lume, ci a înseși temeiurilor binelui, izvorător din iubire, deoarece absurdul înseamnă biruința nonsensului, a non-comuniunii, deci a întunericii și a morții. Binele, însă, este indisolubil legat de lumină, de sensul creator nepieritor, de bucuria comuniunii, după cum arată Sfântul Evanghelist Ioan: „*oricine face rele urăște Lumina și nu vine la Lumină, pentru ca faptele lui să nu se vădească. Dar cel ce lucrează adevărul vine la Lumină, ca să se arate faptele lui, că în Dumnezeu sunt săvârșite.*” (Ioan 3, 20-21). Dar,

a vorbi despre atotprezența luminii, despre binele pururi ziditor, înseamnă de fapt a vorbi, implicit, despre necuprinsa și mântuitoarea iubire dumnezeiască, adică despre Însuși Creatorul a toate, „pentru că Dumnezeu este iubire” (1 Ioan 4, 8).

Fiind „*Lumina lumii*” (Ioan 8, 12), Fiul și Cuvântul întrupat al lui Dumnezeu, adică Hristos Domnul, a făcut și din cuvântul omenesc un purtător al luminii, al vieții, după propriul Său chip: „*Întru El era viață, și viața era lumina oamenilor*” (Ioan 1, 4). De aceea, spune Părintele Dumitru Stăniloae, învățăturile lui Hristos sunt lumină, Biserica însăși este lumină. Toate își primesc lumina din strălucirea Învierii Domnului și toată firea zidită, cea văzută, năzuiește să fie îmbrăcată în lumina neapusă după obșteasca înviere. Și, pentru că o adevărată mistică a luminii dumnezeiești a Preasfintei Treimi o aflăm mai ales în scrierile Sfântului Simeon Noul Teolog, Părintele Dumitru Stăniloae încheie acest volum printr-o admirabilă tâlcuire a inegalabilelor *Imne ale dragostei dumnezeiești*, traduse în limba română, cu ani în urmă, tot de dânsul. Din acestea vedem bine, însă, că primirea în lumină nu este necondiționată, ci se câștigă prin nevoită, prin încordata și continua strădanie spirituală a celui credincios: „*Pe cât mă curățesc, pe atât mă și luminez*” (*Imne*, 9). De aceea, și Părintele Dumitru Stăniloae întărește: „*Numai în cei uniți prin Botez și Sânta Împărtășire cu Hristos Se arată El ca lumină, dacă folosesc puterea Lui pentru a se ridica din patimile ce-i atrag spre lume. Mistica ortodoxă nu este numai o mistică a luminii, ci și o mistică hrănită de Sfintele Taine.*” Așadar, cu sporită bucurie binecuvântăm acum prima editare a acestei atât de luminoase cărți a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae într-o editură bisericească, spre folosul vieții duhovnicești a clerului, monahilor și credincioșilor mireni.

† DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

CRONOLOGIE

1903. S-a născut la 16 noiembrie 1903 în Vlădeni, județul Brașov, Dumitru, ultimul din cei cinci copii ai lui Irimie și Reveca; mama era nepoată de preot.

1917. La 10 februarie, pleacă la Brașov să urmeze cursurile Liceului confesional umanist „Andrei Șaguna”.

1918. I se oferă o bursă pentru clasa a IV-a de către Fundația „Emanuil Gojdu”.

1922. Primește o bursă pentru a studia teologia în cadrul Universității din Cernăuți.

1923-1924. După un an părăsește Universitatea pentru a se înscrie și urma cursurile Facultății de Litere din cadrul Universității din București.

1924. În Postul Mare se întâlnește cu mitropolitul Nicolae Bălan, care-i oferă o bursă a Centrului Mitropolitan din Sibiu.

1927. Termină anul IV la Cernăuți și susține licența în Teologie sub conducerea prof. Vasile Loichiță, cu lucrarea *Botezul copiilor*; primește o bursă pentru studii de specializare la Atena.

1928. Toamna, susține la Cernăuți teza de doctorat cu titlul *Viața și opera patriarhului Dosoftei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Românești*,

sub îndrumarea prof. V. Loichiță. Centrul Mitropolitan din Sibiu îi oferă o bursă pentru Bizantinologie și Dogmatică. Pleacă la München, pentru semestrul de iarnă, urmând seminarul de *Istorie și filologie bizantină* al profesorului *August Heisenberg*, tatăl celebrului fizician.

1929. În ianuarie pleacă la Berlin, pentru semestrul de vară, având profesori pe *Hans Lietzmann* și *Reinhold Seeberg*, apoi la Paris și la Belgrad, pentru studii de *Bizantinologie* și *Dogmatică* și documentare asupra operei originale a Sfântului Grigorie Palama; la întoarcerea în țară este încadrat profesor suplinitor la catedra de *Teologie fundamentală* a Academiei Teologice „Andreiene”; aici, în decursul celor 17 ani de activitate didactică, a predat *Teologie Dogmatică* (1929-1946), *Apologetică* (1929-1932 și 1936-1937), *Pastorală* (1932-1936) și *Limba Greacă* (1929-1934). La Cernăuți i se publică teza de doctorat.

1930. Pleacă la Constantinopol pentru a cerceta și copia opera teologică a Sfântului Grigorie Palama; la 5 octombrie se căsătorește cu Maria (născută Mișu).

1931. În luna mai i se nasc primii doi copii gemeni, Dumitru (care moare în septembrie 1931) și Maria; la 16 octombrie, este hirotonit diacon. Apare la Sibiu *Catolicismul de după războiu*.

1932. La 25 septembrie este hirotonit preot.

1933. La 8 octombrie se naște Lidia, avându-l ca naș de botez pe istoricul transilvănean Ioan Lupaș.

1934. La 1 ianuarie este numit redactor responsabil al ziarului *Telegraful Român*, funcție îndeplinită, vreme de 12 ani, până în 13 mai 1945. Îl cunoaște și leagă o strânsă prietenie cu Nichifor Crainic.

1936. În iunie este numit rector al Academiei Teologice din Sibiu, funcție îndeplinită până în 1946.

1938. Apare la Sibiu lucrarea fundamentală *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*.

1939. Publică la Sibiu *Ortodoxie și românism*.

1940. Vara, România intră în cel de-al Doilea Război Mondial. Se constituie, la inițiativa poetului Sandu Tudor, grupul *Rugul aprins*, din care făceau parte Ierom. Ivan Kulighin, duhovnicul mitropolitului rus de Rostov (refugiat la Cernica), Ierom. Benedict Ghiuș, Ierom. Sofian Boghiu, Prof. Alexandru Mironescu, poetul Vasile Voiculescu, Arh. Constantin Joja, Pr. Andrei Scrima, Ion Marin Sadoveanu. Întâlnirile periodice la mănăstirile Antim și Cernica au constituit o învioreare duhovnicească a vieții creștine în București.

1942. Apare la Sibiu *Poziția domnului Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie*, conținând și articole publicate inițial în *Telegraful Român*.

1943. Apare la Sibiu *Iisus Hristos sau Restaurarea omului*.

1945. La sfârșitul lunii aprilie, moare fiica Maria (Mioara).

1946. Sub presiunea autorităților comuniste, reprezentate de Petru Groza, mitropolitul Nicolae Bălan este silit, împotriva propriei voințe, să-i ceară demisia din funcția de rector al Academiei; rămâne profesor în continuare până în 1947. Apare la Sibiu, primul volum din traducerea *FILICALIEI sfintelor nevoițe ale desăvârșirii, sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*. Este transferat prin „chemare” la Facultatea de Teologie a Universității din București, urmându-l la catedra de *Teologie ascetică și mistică* pe Nichifor Crainic.

1947. Locuiește cu soția și fiica Lidia în casa parohială a bisericii „Sfântul Gheorghe Vechi”. Apare la Sibiu volumul 2 al *Filocaliei*.

1948. Apar la Sibiu volumele 3 și 4 ale *Filocaliei*.

1949. Catedra de *Teologie ascetică și mistică* fiind desființată, rămâne profesor de *Teologie dogmatică și simbolică* pentru doctoranzi.

1950. Participă la întâlnirile organizate de grupul *Rugul aprins*, din care nu face parte, dar unde conferențiază de câteva ori.

1955. La Sibiu, are loc un mare congres al preoților ortodocși; Petru Groza, membru al prezidiului refuză să vorbească cu Părintele Stăniloae, fapt ce va avea consecințe negative mai târziu. Are loc canonizarea Sfântului Calinic de la Cernica.

1958. Începe un nou și mare val de arestări în România, ca o condiție a retragerii trupelor sovietice. Sunt arestați membri ai grupului *Rugul aprins*. Este urmărit de Securitate. La 4 septembrie este arestat, se face percheziție la domiciliul din București. În 5 septembrie, ora 4.00 dimineata, este dus la închisoarea din strada Uranus, pentru o lună, apoi în strada Plevnei, pentru încă o lună. În 4 noiembrie, începe procesul înscenat, caracteristic regimului comunist. Apare la București *Teologia dogmatică și simbolică: manual pentru Institutele Teologice*, în colaborare cu Nicolae Chițescu, Isidor Todoran, Ioan Petreună – părintele Stăniloae nu a fost consemnat ca autor, întrucât, înainte de publicarea lucrării, a fost arestat.

1959. Este dus la Aiud, având printre alți colegi de celulă pe preotul Lazarov, paroh în Dobrogea sau pe avocatul și publicistul Petre Pandrea, care-l evocă în scrierile sale. Vreme de câteva luni este ținut în regim de izolare totală. Lidia, fiica părintelui, căsătorită între timp, naște pe unicul nepot Dumitru Horia; fiind asistentă la catedra de Fizică a Universității din București – prof. Hulubei – este obligată să părăsească Universitatea.

1961. Toamna, este adus la București pentru noi cercetări penale.

1962. În martie, este readus la penitenciarul din Aiud.
1963. În ianuarie este eliberat din închisoare și lucrează ca funcționar la Biblioteca Sfântului Sinod. În octombrie este reintegrat la catedră.
1965. Este solicitat să scrie articole și studii, de către cei care-l cenzuraseră înainte (Departamentul Cultelor se pregătea să prezinte Occidentului imaginea unei libertăți religioase).
1968. Este invitat la Freiburg și Heidelberg, de către profesorii Paul Miron și respectiv Heyer, pentru conferințe; primește acordul Departamentului Cultelor, ce urma politica schimbării imaginii României.
1969. Conferențiază la Oxford unde leagă prietenie cu profesorul de Teologie și scriitorul anglican Donald Allchin.
1971. Merge la Vatican ca membru al delegației Bisericii Ortodoxe Române.
1973. Apare la București *Uniatismul în Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român*. Devine pensionar cu titlu de profesor onorar, rămânând profesor consultant pentru cursul de doctorat.
1976. Apare la București *Filocalia*, volumul 5, iar la Atena volumul *Για Ένα Ορθόδοξο Οικουμενισμό, Ευχαριστία, Πίστη, Εκκλησία* (*Despre un ecumenism ortodox. Euharistie, credință, Biserică*), cu o prefață semnată de Panayotis Nellas. Este declarat *Doctor Honoris Causa* al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din Tesalonic; în perioada 19-29 august participă la Al Doilea Congres al Facultăților de Teologie Ortodoxă organizat la mănăstirea Penteli – Atena, alături de preoții profesori Ene Braniște, Ion Bria, Ioan G. Coman, Dumitru Popescu și Dumitru Radu.
1977. Apar la București volumele 6 și 7 ale *Filocaliei*.

1978. Apare la București *Teologia dogmatică ortodoxă pentru Institutele teologice*, volumele 1-3.

1979. Apare la București *Filocalia*, volumul 8.

1980. Apare la București *Filocalia*, volumul 9; la Geneva, *Dieu est Amour*, traducere de D. Nesser; la New York, *Theology and the Church*, traducere de R. Berringer, cu o prefață de John Meyendorff; la Atena, *Προσευχή, Ελευθερία, Αγιοτητα* (*Rugăciune, libertate, sfințenie*). I se acordă premiul „Dr. Leopold Lucas” al Universității din Tübingen.

1981. Este numit *Doctor Honoris Causa* al Institutului ortodox „Saint Serge” din Paris. Este premiat la Londra cu distincția onorifică „Crucea Sfântului Augustin din Canterbury”, pentru merite teologice și creștinești. Apare la Paris *Prière de Jésus et expérience du Saint Esprit*, cu o prefață scrisă de Olivier Clément; la București *Teologia morală ortodoxă*, vol. 3: *Spiritualitatea ortodoxă (Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe)* și *Filocalia*, volumul 10.

1982. I se acordă titlul de *Doctor Honoris Causa* al Facultății de Teologie a Universității din Belgrad; în noiembrie conferențiază la New York, Boston, Detroit, Chicago, Washington. Apare la București traducerea din Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scieri*, vol. 1.

1985. Apare la Benzinger Verlag, Gütersloher Verlagshaus, *Orthodoxe Dogmatik*, vol. I, în traducerea profesorului H. Pitters, cu o introducere scrisă de Jürgen Moltmann; la Paris apare *Le génie de l'Orthodoxie*, traducere de Dan Ilie Ciobotea (azi Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române), cu o prefață scrisă de Olivier Clément.

1986. Apare la Craiova *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă*.

1987. Apare la Craiova *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu* și la București traducerea *Scrieri*, partea I, de Sfântul Atanasie cel Mare.

1988. Apare la București traducerea *Scrieri*, partea a II-a, de Sfântul Atanasie cel Mare.

1990. Este ales membru corespondent al Academiei Române. Apare în aceeași editură ca și primul volum *Orthodoxe Dogmatik*, vol. 2, traducere de H. Pitters, cu o prefață scrisă de Jürgen Moltmann; la Roman apare *Filocalia*, volumul 11, iar la Craiova volumul *Studii de Teologie dogmatică ortodoxă*, care cuprinde *Hristologia Sfântului Maxim Mărturisitorul, Omul și Dumnezeu* și traducerea *Imnele iubirii dumnezeiești* ale Sfântului Simeon Noul Teolog.

1991. Este ales membru titular al Academiei Române. Este numit *Doctor Honoris Causa* al Facultății de Teologie a Universității din Atena. Apare la Sibiu *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*; la București apar traducerea *Scrieri*, vol. 1, de Sfântul Chiril al Alexandriei, și *Filocalia*, volumul 12.

1992. Este numit *Doctor Honoris Causa* al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din București. Apare la Craiova volumul *Reflexii despre spiritualitatea poporului român*.

1993. Apar la București lucrările *Iisus Hristos, lumina lumii și îndumnezeitorul omului și Sfânta Treime sau La început a fost iubirea*. La 4 octombrie din același an, Părintele Dumitru Stăniloae a trecut la cele veșnice.

LUMINA CREATĂ ȘI CEA NECREATĂ

Sfânta Scriptură vede pe Dumnezeu în El însuși ca pe lumina prin Sine, adică fără început și fără sfârșit, dar și ca izvor al acesteia. Dar, mai ales în Vechiul Testament, Dumnezeu este văzut în unele texte și drept Cel ce creează lumina din lume. Lumina fizică iradiază în mod deosebit din soare ca dintr-un astru aprins sau ca materie subțiată ce se răspândește pe partea pământului întors spre el și în văzul oamenilor, ca suflete îmbrăcate în trupuri. Dar lumina aceasta face posibil ca rațiunea omului, ca lumină conștientă, să sesizeze organizarea rațională a componentelor naturii fizice, a armoniei dintre ele, deci, ca o lumină spirituală. Astfel, și lumina fizică e făcută pentru folosul vederii spirituale a omului, drept cea de-a doua treaptă a luminii. Și amândouă sunt create.

Omul vede în această lumină a universului fizic că toate au o raționalitate pe măsura lui și potrivite lui. Vede aerul și apa în componența lor chimică, date spre folosul vieții lui, vede ierburile întreținute de solul pământului și pomii cu roadele lor spre întreținerea lui, vede fiecare soi al animalelor, peștilor, păsărilor, iarăși prin diferite foloase ale lui. Dar omul, prin rațiune, poate aduce și contribuția proprie pentru a-și face folositoare raționalitățile diferitelor părți ale naturii.

Dar, dacă omul rămâne la cunoașterea simplă a lucrurilor și la adaptarea raționalității lor la trebuințele trupești

ale sale, încă nu înțelege rostul lor deplin, lumina lor. El își pune și întrebarea: Pentru ce există el, ca existență cunoscătoare, și componentele naturii, ca raționalități pe măsura cunoașterii lui și adaptabile, prin rațiune, trebuințelor lui? Dacă nu vede un rost al existenței lui pământești, rămâne el însuși, cu rațiunea lui sesizantă și cu raționalitatea lucrărilor sesizabile, în întuneric.

Omul e făcut cu o aspirație spre viața veșnică. Spre aceasta se pregătește în viața lui pământească prin rațiunea sau lumina lui sesizantă și prin rațiunile naturii materiale sau prin lumina lor, sesizată de rațiunea lui. Cu rațiunea sau cu lumina lui, el vede în raționalitatea naturii și transparența unui Autor și Susținător al său și al naturii, un Autor care l-a făcut și pe sine, și natura, spre pregătirea sa pentru o viață veșnică în unire cu El. Dar în această vedere, omul are nevoie și de o lumină necreată, venită de la Creatorul lumii, care îl ține într-o legătură cu El. Fără acel Autor, care se dă de văzut în același timp și ca ținta luminii sesizante a omului și a naturii, omul și lumea și relația dintre el și ea sunt luminate numai în parte; și, deci, privite ca singura realitate, sunt înconjurate de întuneric. El și ea se arată deplin luminate numai prin Autorul lor mai presus de ele.

Dacă lumina sesizată a naturii și lumina sesizantă a omului n-ar decurge din izvorul de lumină superioară, ar fi supuse unei legi care, ea, ar trebui văzută ca lumina supremă. Dar cine ar fi făcut acea lege? Căci ea, neavând în ea o libertate, ar trebui să fie supusă unei existențe superioare libere. Și până la urmă trebuie să existe o existență liberă și supremă, din care vine orice lumină dependentă și care este ținta supremă a tuturor. Lumina din care vine lumina sesizabilă a lumii, făcută pentru lumina sesizantă a omului,

trebuie să aibă un alt motiv al producerii acestor două lumini, decât cea a unei necesități. Căci în acest caz ar trebui să fie supusă și aceea unei existențe superioare. Acest motiv nu poate fi decât iubirea aceleia față de omul adus de ea la existență. Din iubirea față de om trebuie să fi fost făcută și lumea. Ea și-a arătat, prin faptul că l-a făcut pe om nu numai ca rațiune, ci ca rațiune îmbrăcată cu trup și, ca atare, având nevoie și de o natură materială, că a voit să dea ființă nu numai unei lumi spirituale, ci și uneia materiale, dar capabile să se umple de lumina spiritului uman și, prin om, chiar de o lumină superioară. Psalmistul afirma direct că lumina lumii e venită chiar de la Dumnezeu: „A Ta este ziua și a Ta este noaptea. Tu ai făcut lumina și soarele” (*Psalmul 73, 17*). Aceasta face ca Lumina supremă să aibă în ea și iubirea. Căci n-ar crea oameni care să cunoască prin lumina rațiunii lor lumina rațională a lumii, dacă n-ar avea iubirea prin care să vrea ca oamenii să se ridice, prin lumina fizică a lumii, la cunoașterea Lui ca lumină. N-ar face-o aceasta fără iubirea Lui față de ei și fără să le insufle totodată, prin lumina de care le face parte, iubirea față de El.

Dar aceasta înseamnă că însăși existența supremă îi face capabili pe oameni să-L cunoască și să-L iubească pe El, folosindu-se de lume ca de un mijloc străveziu al luminii și iubirii Lui. Din iubirea aceasta deducem, ca primă concluzie, faptul că omul și lumea sunt creaturi din nimic și, ca o a doua concluzie, că existența supremă are capacitatea de iubire necreată sau veșnică, deci este o structură care, în unitatea ei de ființă dumnezeiască, este nu numai o Persoană, ci trei Persoane din veci, care Se iubesc.

Concluzia primă, că lumea și omul sunt aduse la existență nu prin emanație involuntară, ci printr-un act de creație

voită, din nimic, rezultă din faptul că, dacă lumea și omul ar emana din ființa zisă divină, în mod necesar, ele n-ar mai fi rezultatul unui act de iubire al lui Dumnezeu cel în Treime, ci ar fi ele însele veșnice, produse în mod necesar de o esență veșnică. Căci dacă omul și lumea ar fi emanații din acea esență, nici ea n-ar fi liberă, nici omul nu s-ar bucura de o libertate în relație cu lumea și chiar cu acea esență. În acest caz, răul, făcut de om în sine și în lume, ar rezulta din așa-zisul Dumnezeu. Pe de altă parte, omul și lumea n-ar putea scăpa de răul din ele. Nici omul, nici lumea n-ar putea înainta în infinitatea bunătății lui Dumnezeu. Acel Dumnezeu ar fi el însuși limitat, căci n-ar putea depăși răul. Numai un Dumnezeu liber este un Dumnezeu infinit în planul moral, iar omul și lumea pot înainta, spiritual, la infinit în El. Cei ce neagă crearea lumii de către un Dumnezeu absolut liber și o declară emanată fără voie din El, socotesc că prin aceasta pot salva ideea că lumea este infinită sau se poate dezvolta la infinit. Dar ce infinitate este aceea care e împiedicată mereu de rău să înainteze la infinit în iubire? Chiar faptul că omul și, prin el, lumea pot fi împiedicate prin libertatea omului să înainteze la infinit în bine, arată mărginirea lor ce ține de creație, dar poate fi depășită prin unirea cu Dumnezeu, Creatorul necreat, Creatorul liber. Numai așa se explică faptul că omul, când rămâne prin libertatea lui în rău, sfârșește în moarte, putrezind și lucrurile ce le folosește. Dar într-o lume și într-un om creat de Dumnezeu, chiar moartea e biruită prin Dumnezeu, care o primește ca om. Omul și lumea nu mai sunt oprite de rău și de moarte să înainteze în infinitatea lui Dumnezeu cel adevărat, decât de voia lor. Răul nu e, prin amăgitoare afirmare a înaintării în viață, decât o mărginire continuă a vieții sau o închidere în

mărginirea stării create, o mărginire a existenței, identică în extremitatea ei cu moartea, ca extrema sărăcire a vieții. Răul e o închidere în mărginirea creatului, care devine, de aceea, monoton și chinuitor și nu poate da o mulțumire printr-o creștere spirituală nesfârșită.

Concluzia a doua implică faptul că din veci Dumnezeu nu este o existență monopersonală. În acest caz, de unde ar exista iubirea care explică crearea lumii? A dobândit-o Dumnezeu prin apariția lumii? Dacă lumea a apărut, din necesitate, din așa-zisul dumnezeu, înseamnă că a fost necesară în el o virtualitate a iubirii. Deci lumea a fost necesară pentru el ca să ajungă la iubire. Dar mai este aceasta iubire? Și în acest caz, cum ar fi apărut lumea mai târziu decât este Dumnezeu? Și mai este ea creată? Iar de nu e creată, nu ține de esența din care a apărut imperfecțiunea ei, deci atâtea fenomene ale ne iubirii?

Negarea ambelor concluzii de mai sus duce la panteismul care confundă lumea cu Dumnezeu și duce la negarea caracterului personal al lui Dumnezeu și a deosebirii Lui de lume. În plus, acest panteism nu poate explica existența ca forță superioară, nerecunoscând o existență superioară unor legi oarbe; prin aceasta, el este un temei al morții absurde și tragice, care învinge mereu viața.

S-ar putea obiecta față de aceste concluzii că, dacă lumea și omul, în calitate de creaturi, nu pot fi decât opera iubirii lui Dumnezeu, atunci iubirea nu poate explica existența Fiului și Duhului din veci din ființa Tatălui. Dar Fiul și Duhul Sfânt nu vin la existență după Tatăl, ci există împreună din veci, dintr-o iubire reciprocă. Tatăl naște pe Fiul și porcede pe Duhul Sfânt, dar și Fiul Se naște și Duhul porcede din veci din Tatăl. Ei nu pot fi decât împreună din veci.

Iubirea nu e înainte de Ei și nici Ei înaintea iubirii. Ei sunt structura veșnică a iubirii. Iubirea este una cu însăși existența. De unde ar fi, altfel, iubirea peste tot în existență? Ea este taina eternă a existenței desăvârșite. Combinând ambele concluzii, rezultă tocmai faptul că Dumnezeu este o ființă comună într-o Treime de Persoane, face posibil ca El să creeze din iubire o lume din nimic, pusă în slujba unor oameni, creați și ei din nimic, pentru comuniune iubitoare între ei și în iubire față de Dumnezeu. Creația din nimic arată și atotputernicia, și libertatea Lui, dar, tot prin aceasta, se explică și posibilitatea fapturilor umane de a se manifesta împotriva Lui și în dușmănie între ele, fără ca El să le desființeze pe ele și lumea, ca urmare a fricii de ele.

Dacă o așa-zisă divinitate impersonală n-ar putea aduce la existență lumea și pe om decât ca pe o emanație din sine, ea n-ar fi, de fapt, nici atotputernică și nici liberă și n-ar avea nici fapturile umane o libertate. Sau, lipsa de atotputernicie a așa-zisei divinități s-ar arăta și în nevoia ei de o substanță, existentă alături de ea, pentru a o organiza ca lume. Cele două feluri de existențe s-ar limita, în acest caz, reciproc. Sau răul din om și insuficiențele lumii ar fi produse în mod necesar de substanța lor proprie, neputându-le depăși. Aceeași limitare reciprocă necesară și imposibilitate de depășire a răului s-ar dovedi și în cazul când omul și lumea ar emana dintr-un principiu al răului, deosebit de așa-zisa divinitate, ca un principiu al binelui.

Numai o lume creată din nimic în slujba omului, creat și el din nimic, dovedește existența unui Dumnezeu adevărat, adică atotputernic și liber, care poate da și fapturii umane, create de El, puțința unei libere folosiri a lumii, create de El în slujba omului, iar, ca urmare, puțința de a fi fericit în

folosirea lumii, create de El și aflate în dependență de El, spre înaintarea omului, prin ea, spre El, sau putința nefericirii lui, prin folosirea ei într-un mod care nu vrea să țină seama de legătura ei cu El.

Lumea și omul, create din nimic, n-au nimic de la ele, ci totul de la Dumnezeu. Prin ele sunt nimic. Faptul este, însă, și o ispită pentru aproape toate filosofii, de a socoti lumea și pe om provenite din esența așa-zisei divinități. Această gândire, care confundă puterea lumii cu esența divină, degradează, însă, esența așa-zisă divină, făcând răul de nedesființat. De fapt, altceva este ființa divină și altceva puterea divină. De puterea Sa, deci și de puterea creatoare, Dumnezeu dispune în mod liber. Dacă n-ar putea dispune în mod liber de ea prin voință, Dumnezeu n-ar fi de fapt atotputernic, ci ar fi supus și El unei legi, în baza căreia lumea emană din El, ceea ce ar răpi și făpturii umane puțința de a se opune așa-zisei divinități. Căci, în acest caz, omul ar face răul ca provenind din însăși esența divină, fapt care o limitează și pe ea. Numai faptul că Dumnezeu aduce la existență lumea și pe om nu din ființa Lui, ci din nimic, în baza puterii Lui, folosite cum voiește prin voia Lui personală, poate lăsa omului puterea să I se opună. Și numai faptul că Dumnezeu poate dispune de puterea Lui cum voiește, Îl face, pe de altă parte, atotputernic și nu supus unei legi și poate da și omului puțința de a I se opune. Pentru înțelegerea lui Dumnezeu cel adevărat și atotputernic și, deci, și liber, este nevoie, în baza celor spuse, de recunoașterea unei voințe în Dumnezeu. Un dumnezeu fără voință nu e Dumnezeu adevărat, pentru că nu e Dumnezeu atotputernic. El nici nu poate crea din nimic o făptură umană, înzestrată și ea cu voință: Dumnezeu dispune prin voință

de puterea Sa așa cum voiește și, tot prin ea, dă și omului creat puțința să I se opună Lui în gândurile și faptele lui.

Dumnezeu, dând omului voința să dispună el însuși de modul relației cu El, a făcut dependentă fericirea omului de folosirea firii lui, a voinței lui în conformitate cu voința Sa. Aici intervine o necesitate. Omul nu poate fi fericit decât deschizându-se, prin voința lui, voinței lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu nu vrea altceva decât să-Și comunice viața Sa, prin iubire, omului, voind prin aceasta binele omului. Căci binele nu poate voi altceva decât dăruirea de Sine a Celui ce are și dă prin fire, celui care are nevoie de El, ca izvor al vieții. De aceea, în toată literatura ascetică ortodoxă, se cere, ca o condiție a fericirii veșnice a omului prin comuniunea cu Dumnezeu, izvorul vieții, ca omul „să-și taie voia sa”, împlinind voia lui Dumnezeu, ceea ce înseamnă să-și pună de acord voia lui cu voia lui Dumnezeu, care nu vrea decât să dăruiască din viața Sa tot mai multă viață omului. Pentru a-l ajuta pe om să se conformeze cu voia Sa dumnezeiască, s-a făcut Fiul Său om în Hristos, ca să dea omului, prin comuniunea cu El după firea asumată și prin modelul vieții Lui ca om, putere să realizeze această conformitate. Acest fapt s-a realizat în Hristos. În El i-a arătat omului drumul spre fericirea veșnică și i-a dat acestuia putere să înainteze în viața sa pământească pe drumul spre ea. Hristos este, astfel, lumina deplină a omului, lumină care-i arată nu numai ținta spre care e făcut, ci-i dă și puterea să înainteze spre ea.

Aceasta arată că omul a primit, prin creația însăși, o fire care are în ea lumină, unită cu lumina naturii cu care are o unitate prin trupul lui. Căci firea omenească, asumată în Hristos și înălțată la fericire în unire cu cea dumnezeiască,

este firea care s-a dat omului la început și care ar fi putut ajunge, prin ascultare de voia divină, la acea fericire veșnică. Deci, în Hristos s-a restabilit adevărata fire a omului. Dar lumina aceasta, a unei naturi create, este numai o treaptă prin care se poate înălța la lumina firii necreate, comunicată omului de Persoanele Sfintei Treimi și, în mod special, prin Fiul cel întrupat al Tatălui. Firea omenească este creată, deci, pentru a spori în unirea cu Dumnezeu. Dar, dacă nu se deschide prin voință acestei lumini depline ce i se dăruiește de Dumnezeu prin Fiul Său, în mod nedeplin înainte de Întrupare, iar deplin după Întrupare, omul nu rămâne numai într-o lumină mărginită, ci cade într-o lumină strâmbată, socotind că lumina nu vine de dincolo de lume, ci e o lege immanentă lumii, care ar fi ultima putere și care, de fapt, nu dă un sens adevărat lumii și omului. Aceasta arată iarăși rolul voinței lui Dumnezeu în calitate de Creator și a omului creat de Dumnezeu, în ajungerea acestuia la adevărata lumină.

Neprimirea luminii dumnezeiești nu e numai o mărginire a luminii, ci și o strâmbare a acesteia. Căci aceasta înseamnă a rămâne în cadrul unor legi care opresc înaintarea în iubirea lui Dumnezeu, cel mai presus de legile care-l închid pe om în lume. Ea înseamnă rămânerea omului în cele ale lumii, supuse pieirii formelor individualizate, materiale. Numai în iubirea între persoane, alimentată de iubirea lui Dumnezeu, există libertatea de dezvoltare fără sfârșit a persoanelor și posibilitatea înaintării la infinit în viața lor.

Taina adevărată a omului și a lumii stă în faptul de a înainta în Dumnezeu cel liber și etern, în comuniune adevărată cu El.

Dar voința lui Dumnezeu și a omului, în relația între ei pentru înălțarea deplină a omului la lumina necreată, deci

veșnică și infinită, pune de fapt în relief caracterul lor de persoane conștiente. Căci numai conștiința lui Dumnezeu poate întemeia iubirea față de om și numai conștiința omului poate întemeia voința de veșnicie a omului și de înaintare în lumina infinită și eternă a lui Dumnezeu. Numai un Dumnezeu conștient poate prețui pe om și numai un om conștient poate prețui pe Dumnezeu. Și numai conștiința omului poate strâmba voința lui de a dobândi viața adevărată, veșnică, de la Dumnezeu, în ideea că o poate avea în egoismul său.

OMUL ȘI LUMEA, EXISTENȚE FĂRĂ SENS CÂND SUNT VĂZUTE CA ULTIMA REALITATE, DAR MISTERE ȘI LUMINI NESFÂRȘITE CÂND SUNT VĂZUTE ÎN UNIRE CU DUMNEZEU

Omul este o unitate a unor multiple și variate alternative, în nesfârșită înălțare a acestei calități. Vom da câteva dintre formele ei:

a. Omul este, în general, o persoană unitară și, în același timp, nespus de complexă. Unitatea persoanei umane și, în același timp, complexitatea ei se arată în faptul că un sine unitar se manifestă într-o multiplicitate nesfârșită de gânduri, de simțiri, de acte, prin care vrea să ajungă la realizarea și exprimarea sa integrală, dar niciodată nu reușește. El tinde prin aceasta la o plenitudine, dar știe că nu este în puterea lui să ajungă la ea, că ea e dincolo de puterile sale. Nu se poate surprinde pe sine și, în același timp, își vede insuficiența.

b. Omul își apare, prin aceasta, ca unul ce e cu neputință să fie cuprins, dar, în același timp, își dă seama că e ținut într-un cadru din care nu poate ieși. Atât prin aspectul de la punctul „*a*”, cât și prin cel de la punctul „*b*”, își dă seama că participă la infinit, dar nu este el însuși infinit. Își trăiește mereu insuficiența, relativitatea, dar într-o aspirație după absolut, după infinit, de care se simte legat, cu care comunică în deosebite feluri.

c. El sporește, prin amândouă aspectele amintite, în cunoașterea de sine, dar și în cunoașterea că sinea sa este un mister niciodată epuizabil, însă un mister care nu stă de sine, ci e unit cu misterul cu adevărat infinit. Din ce știe mai mult despre sine, știe că e un abis din care scoate mereu cunoștința altor și altor sensuri. În experiența abisului insondabil, concret, al sinei mele, marcat în același timp de insuficiența mea, îmi trăiesc dependența de un alt abis mai adânc, de un abis superior, care cred că nu mai e marcat de insuficiența abisului meu. Tind spre el neîncetat, dar nu-l voi cuprinde în veci.

d. În legătură cu conștiința misterului propriu, trăiesc și misterul în parte cognoscibil al lumii. Căci nu pot despărți între experiența sinei mele și a lumii. Dar, totuși, mă deosebesc de ea. În căutarea misterului meu mă întorc când spre mine, când spre lume. Am nevoie de ea, dar mă disting de ea. Misterul lumii îl văd, de asemenea, pe de o parte cognoscibil, pe de altă parte incognoscibil, ineputabil. Dar îl cunosc ca mister ce nu știe de sine, ce nu e preocupat de sine. Iar, prin aceasta, misterul lumii îmi apare, pe de altă parte, și mai insuficient în sine, dar neprodus de mine, deci dependent de un mister mai înalt. Totuși am nevoie și eu de lume.

e. Albert Camus înlocuiește termenul „mister” cu acela de „absurd”. El atribuie mai ales lumii caracterul absurdului. Mai precis, el vede absurdul în raportul dintre conștiință și iraționalitatea lumii. El atribuie conștiinței omului o anumită rațiune. Dar absurdul îl vede în faptul că rațiunea conștiinței nu vede în lume rațiunea pe care o caută, precum nici în viața noastră din lume, care sfârșește cu moartea, ca tot ce e mai absurd. Orice încercare de a depăși acest absurd al raportului între conștiința care caută raționalul și lumea

irațională, Camus o vede ca pe o simplificare „irațională” (sinuciderea, uciderea altui om, iluzia în valoarea organizării raționale a vieții, credința în Dumnezeu). Dar noi socotim că, dacă omul s-ar împiedica pur și simplu cu conștiința că lumea e absurdă, nu și-ar mai pune nicio întrebare despre sensul ei. Însă Camus crede că trebuie să ne împăcăm cu conștiința lipsei de sens a lumii și a vieții noastre. Dar aceasta ar însemna să nu ne mai întrebăm despre sensul existenței noastre și al lumii. Însă aceasta nu o putem face. Aceasta ar însemna să nu mai acceptăm nici rațiunea conștiinței sau să o socotim o iluzie. Dar prin ce poate ajunge cineva la conștiința că lumea e absurdă, dacă nu prin faptul că o privește de pe o poziție a rațiunii sau că o vede contrazicând setea rațională a omului după un sens? Credem că din acest impas sau din această contradicție totală, care ar trebui să paralizeze orice gândire umană, ne scoate, fără să ne fixeze în platitudinea unor prea ușoare și unilaterale treceri peste problemele existenței, considerarea sinei proprii și a lumii ca mistere, care ne descoperă, în același timp, niște sensuri ale existenței. Astfel, existența unește în ea, ca alte două alternative, misterul și sensul.

De altfel, chiar în renunțarea celor ce consideră existența ca absurdă la orice încercare de a ne spune în ce constă absurditatea ei, e implicată recunoașterea ei ca mister, care nu ne dă voie de a spune în mod sigur nici măcar că este absurdă. Recunoașterea ei ca mister se arată și în trebuința de a depăși mereu cunoașterea ei.

Din caracterul ei de mister scoatem, cum nu scoatem din caracterul ei de realitate considerată absurdă, unele sensuri. Dar aceste sensuri nu epuizează misterul existenței. Ele sunt pentru noi sensuri, dar sensuri insuficiente. De aceea,

chiar în aceste sensuri lucește misterul ei. Trăim acest mister ca un nucleu spiritual de nedescompus, închis în pereții săi, dar iradiind lumina unor sensuri și puteri prin porii lui.

Existența lumii ca mister ne permite, de exemplu, să constatăm, totuși, că în lume există persoane conștiente, deosebite de lucruri. Iar acestea sunt sensuri sau cel puțin căutătoare de sensuri și, în același timp, mistere nepuizabile în cunoaștere și trăire. Trăirea existenței ca mister ne permite să recunoaștem ca pe o mare valoare, cu un adânc nepuizabil de sensuri, între altele, jertfa persoanei pentru altă persoană. Deci, în același timp, atât persoana cât și jertfa ne apar ca mistere și nu ca manifestări absurde. În general, însuși faptul de a fi al lumii, al omului dotat cu conștiință, ascunde niște sensuri care sunt, în același timp, mistere nepuizabile, nu simplu niște absurdități opace, din care nu izvorăsc sensuri. Sau chiar opacitatea, pe care unii o identifică cu absurdul, pune omului o mulțime de întrebări. Dacă întrebările sunt fără rost sau absurde, de ce să le mai punem? Sau de ce nu putem să nu le punem? Și, trebuind să le punem, trebuie să deducem că însăși ființa noastră și existența lumii, cu toată opacitatea ce le-am atribui-o, ascund în ele niște sensuri care se cer căutate și descoperite. Chiar moartea, socotită ca absurdă, nu se poate concilia cu vreun sens, dar socotită ca mister, se poate. Ba chiar cere să i se caute sensul.

Aspectul de absurd al realității ni se impune, la urma urmelor, când ne oprim la ceea ce este superficial, opac și pur material în lume și în om, când nu vedem dimensiunea spirituală a omului și un sens al lumii, care răspunde acestei dimensiuni. Existența omului și a lumii apare absurdă când omul și lumea nu există decât pentru ca omul să-și hrănească și să-și satisfacă trupul din ea, până la o moarte definitivă a sa.

Absurdul apare în necunoașterea unui sens și, anume, al unui sens profund, nepuizabil, care suscită mereu căutări ale lui. Absurdul e reducerea existenței umane la satisfacerea unor patimi ale trupului trecător. De părerea că existența omului și a lumii e absurdă, ne scapă numai conștiința inevitabilă că în ea este un sens, dar nu un sens limitat, superficial, nu un sens în existența ei închisă în ea însăși. Când Camus vede absurdul în reducerea existenței la un sens, el se gândește la sensul limitat, opac, superficial al unei existențe materiale. De fapt, reducerea existenței la un astfel de „sens” ne-o vedește ca absurdă.

Dimpotrivă, misterul vedește caracterul spiritual, profund, indefinibil, nepuizabil al existenței. Tocmai căutarea nesfârșită a lui dă existenței un sens. În considerarea existenței ca realitate absurdă, aceasta nu e văzută ca unitate a contrariilor, ci e redusă la o unitate simplistă, de caracter inferior, în ceea ce se arată o simplificare și o superficializare a gândirii înseși, până la resemnarea cu atitudinea simplistă de a renunța la orice înțelegere a existenței, prin declararea ei ca absurditate, în care nu se poate găsi vreun sens. Avem aici ultima concluzie la care ajunge reducerea realității la lumea simțurilor, reducere care nu vede unitatea atotcuprinzătoare a contrariilor, din care nu poate lipsi legătura cu Absolutul personal.

Acest Absolut e misterul insondabil. A nu-L vedea pe El, ci a vedea totul ca absurd, e a renunța la efortul exercitării demnității umane de ființă gânditoare, făcută să tindă spre unirea cu Absolutul, spre transfigurarea a tot ce există în maxima trăire a misterului, văzut ca izvor de sensuri infinite și de puteri capabile să asigure omului o existență fericită, fără sfârșit.

Gândirea din ultimele secole a căutat să vadă în existență numai raționalul, care o reduce la un aspect superficial. Recent, a trecut la cealaltă extremă – vede existența numai ca absurdă, care, de asemenea, reduce realitatea la o opacitate superficială. Numai în faptul mereu adevărat că în tot ce cunoaștem e, pe de o parte, un sens rațional, pe de alta, unul revelator ca mister, care niciodată nu poate fi terminat de a fi cunoscut, se arată că existența este un mister insondabil, dar, în același timp, un sân nesfârșit de sensuri.

f. Faptul că omul este o existență unitară, dar complexă, ce înaintează în cunoștința de sine, dar rămâne, totuși, mereu un mister, se explică prin aceea că are, ca vârful cel mai înalt al ființei sale, mintea gânditoare și înțelegătoare, care înțelege mereu ceva, dar caută să înțeleagă și mai mult, înaintând în misterul unei lumini absolute, la al cărei capăt nu poate ajunge niciodată. Dar aceasta se explică și prin faptul că omul e, prin trupul unit cu sufletul, unit cu lumea întreagă, care îl atrage la nesfârșit în ambianța lumii infinite a Absolutului personal sau a lui Dumnezeu, în Care înaintează și din a Cărui lumină și taină se explică. Prin aceasta, atât omul cât și lumea își îmbogățesc și-și revelează tot mai mult sensurile lor și acestea se arată tot mai adânci în misterul lor.

g. Omul este dat astfel sieși ca ființă înțelegătoare, dar trăiește, totodată, trebuința să se cunoască, nu ca ființă izolată, ci în relație cu lumea și cu Creatorul său și al ei, continuu izvorâtor al luminii în mintea sa, aflată în relație cu lumea. El vrea să se cunoască pe sine și nu se poate cunoaște pe sine fără să cunoască lumea; însă nu poate ajunge niciodată la capătul acestei cunoașteri a lui și a lumii. Dar omul este dator, având și libertatea în acest scop, să se conducă pe sine

și să conducă lumea; e dator nu numai să se cunoască și să cunoască toate cu care este legat, ci și să se desăvârșească pe sine continuu. Preocuparea de sine și de lume nu e, deci, numai teoretică. Creștinismul spune că omul este adus la existență, împreună cu lumea, din nimic, dar ca să se facă pe sine mai departe, facere unită cu cunoașterea de sine, cu ajutorul lui Dumnezeu și al semenilor săi, până la treapta de dumnezeu, nu prin fire, ci prin împărtășire cu Dumnezeu sau prin har.

h. Omul se arată, astfel, și în setea de cunoaștere, și în cea de a se desăvârși, însetat de Absolut, dar neajungând niciodată la identitatea cu El. Este un pelerin sau un meteor spiritual, în continuă mișcare între lume și Dumnezeu, meteor conștient și liber, mereu pe drum. E în lume și vrea să fie mai presus; are nevoie de lume, dar ca de un drum în care nu se fixează niciodată definitiv într-o etapă, ci urcă spiritual mereu mai sus. Trebuie să depășească alipirea egoistă la ea, dar neanulând-o, ci făcând-o transparentă și sfințind-o pe ea și pe sine prin despățimirea de ea și prin folosirea, ca dar, pentru alții și ca mijloc de pătrundere și de vedere prin ea a Absolutului, mijloc tot mai penetrat de Duhul Sfânt prin duhul propriu, căci în măsura despățimirii de ea ne devine tot mai transparentă.

i. În sensul aceasta, omului îi este dat în grijă trupul, dar nu numai în grija de a-l întreține, ci și de a nu-l socoti ca singura realitate. El trebuie să-l facă tot mai slujitor al spiritului său, să-l pregătească pentru a fi, după înviere, deplin supus spiritului și transparent spiritului și, prin spirit, lui Dumnezeu. Spiritul nu vrea să excludă din unitatea alternativelor, care e ființa omului, trupul și legătura cu lumea. Numai trupul tinde la aceasta, când e lăsat de sine. Omul, trebuind să rămână o

unitate a alternativelor, trebuie să se nevoiască să oprească trupul și lumea în tendința lor de a-l domina exclusiv, de a-l anula ca unitate a alternativelor în unirea cu absolutul.

j. O altă unitate a contrastelor în om stă în faptul că, pe cât e preocupat omul de veșnicia sa, pe atâta trebuie să fie o pâine spirituală pentru alții. El trebuie să alterneze meditația la sinea sa, sau preocuparea de ea, cu dăruirea de sine. Nu e vorba de un echilibru static, care trebuie păstrat între cele două preocupări. Ci, omul se îmbogățește prin sine nu numai dăruindu-se ca pâine spirituală altora, ci și primind, cu o prețuire neumbrită, pe alții ca pâine spirituală. Unitatea alternativelor constă aici în întărirea componentei care este viața proprie, prin promovarea componentei care e viața altuia și prin promovarea mea de către altul. Unitatea alternativelor înseamnă, deci, unitatea între doi sau mai mulți. Mai bine-zis, unitatea alternativelor implică, așa cum s-a văzut din unele puncte anterioare, relația cu Absolutul, Cel care ne-a făcut în legătură cu alții. Cu cât te apropii mai mult de Absolut, cu atât îți promovezi propria existență prin existența altora sau viceversa.

Faptul de a mă hrăni spiritual pe mine, hrănind pe altul, se explică între oameni prin unitatea lor de ființă. Dar nu numai prin aceasta, ci și prin faptul că, prin unirea noastră ca persoane, ne menținem și sporim în legătura ființei noastre cu ființa Persoanelor Sfintei Treimi, din a Căror desăvârșită unitate în ființă se adâncește unitatea de ființă între oameni, prin Cuvântul creator, susținător și mântuitor.

k. Omul vorbește altora ca să le spună ce gândește, dar și ca să-i facă să-i spună ce gândesc ei. Nu poate fi fără ei, dar se caută în ei pe sine. Vorbește altora pentru că are nevoie ca ei să-i vorbească. Vorbește pentru că e o ființă care gândește.

Dar n-ar putea gândi dacă n-ar învăța din gândirea lor; n-ar putea gândi numai din sine, ci din lumea care îi este dată să o gândească în comuniune cu alții și, prin aceasta, învățând de la Cel ce le-a dat-o în comun. E ființă gânditoare, cuvântătoare, dar împreună-gânditoare cu cei de o ființă cu el și din puterea Celui după al Căru chip sunt ei și prin Care este gândită și creată lumea.

l. În general, se poate spune că lumea și omul sunt absurde când sunt considerate ultima realitate, în sensul pan-teist în care le concep toate filosofii. Ele își au sensul, dar sunt și pline de mister ineputabil, când sunt văzute avându-și existența în Dumnezeu și înaintând în bogăția Lui de viață, ca țintă, când, deci, au pe Dumnezeu ca lumină. Altfel, cu toată rațiunea aflată în ele, sunt absurde, cum spune și Eugen Ionescu, lipsite de sens, cum spune Emil Cioran.

m. Aceasta arată că nu rațiunea, în calitate de cugetare consecventă formală sau ca mod de organizare a lucrurilor, descoperă lumina lor, ci rațiunile prin care oamenii se folosesc de rațiunile lucrurilor, spre iubirea între ei, în scopul pregătirii pentru viața fericită în veșnica comuniune. Iar aceasta arată că toate sunt făcute de un Creator care le-a făcut pe toate într-o unitate rațională din bunătate sau iubire, pentru a se împărtăși de bunătatea și de iubirea Lui, practicând bunătatea și între ei. O rațiune care nu se pune în slujba binelui devine absurdă.

**PRIMA CUNOAȘTERE A LUMINII PRIN CONȘTIINȚA MEA,
ÎMBINATĂ CU CONȘTIINȚA SEMENILOR ȘI ÎN DEPENDENȚĂ
DE CONȘTIINȚA SAU DE COMUNIUNEA CU CONȘTIINȚA SUPREMĂ**

Întreg universul este o lumină. Dar lumina lui n-ar fi cunoscută dacă n-ar exista conștiința umană. Lumea ar fi, în acest caz, o lumină fără rost. Trebuie să existe conștiințele oamenilor, ca să cunoască lumina universului. Trebuie să-l cunosc eu, prin conștiința mea. Dar conștiința mea are nevoie și de conștiința semenilor mei. Conștiința lor dă siguranță cunoașterii conștiinței mele și o îmbogățește pe aceasta. De la început, copilul începe să se cunoască pe sine ajutat de conștiința celor din jurul lui, iar în toată viața omul e întipărit și îmbogățit în cunoașterea lumii prin tot mai mulți semeni cunoscuți de el în mod oral sau în mod scris, de semeni depărtați sau din trecut. Fiecare se cunoaște chiar pe sine însuși cunoscând și pe alții sau primind și cunoștința de la ei și cunoscând tot mai mult universul cu ajutorul altora. Un sens al cuvântului „con-știință” este și acesta: știu de mine și comunicându-mi știința lor despre ei și despre mine. În ce-mi spune altul despre sine, găsesc și ceea ce trăiesc eu în mine sau o completare în ceea ce știu eu despre mine. Sau prin amândouă mă completez și mă corectez pe mine. Prin spusesele mele către altul și ale altuia către mine actualizăm, descoperim și dezvoltăm firea umană comună. Sunt nedespărțit de alții, deși nu mă confund cu ei și nu ne identificăm deplin

în felul de a vedea totul. Faptul acesta arată, și el, că suntem de o fire toți oamenii și că universul fizic ne este comun și hrănește material și spiritual firea noastră. Dar conștiința fiecăruia e deosebită de a altuia și de universul fizic comun. De aceea, nu ajunge să ne sesizăm reciproc unii pe alții și nici să sesizăm în comun universul fizic, pentru ca să știm unii de alții și de rațiunile lucrurilor, ci trebuie să ne comunicăm unii altora gândurile și înțelegerea universului, cu contribuții deosebite, ca să ne cunoaștem real unii pe alții și să înțelegem mai bine rațiunile universului și sensul lor comun, dar de o negrăită bogăție. Tot ce e în mine și în lume am în comun cu semenii mei, dar și într-un mod deosebit, ca persoană, cum are fiecare semen al meu, îmbogățindu-ne, dar neconfundându-ne.

Conștiința fiecăruia este proprie sufletului lui, deși sufletele lor sunt și ele de o fire comună, ca și trupurile, și comunicativă prin trupuri și, într-un fel, prin universul fizic.

Tot ce există are în sine o raționalitate sau o lumină, dar ea se arată concret în bogăția ei prin individuațiuni și prin persoane și se sesizează și se comunică prin conștiințe personale.

Faptul că fiecare conștiință aparține unei persoane se arată în aceea că fiecare conștiință se cere după altă conștiință, după o conștiință care, pe de o parte, e deosebită de cea proprie, pe de alta, o îmbogățește pe a sa. Conștiința este a unui *eu*, care se adresează conștiinței unui *tu*, care nu lasă eul să fie singur, deci nici nu-l ține într-o mărginire și sărăcie, ci-i face posibilă îmbogățirea. Conștiința celuilalt îmi este ca o poartă deschisă, nu ca o poartă închisă. Chiar prin faptul că fiecare eu are în fața sa altă conștiință, ca o poartă, arată că el nu e închis într-o monotonie.

Dar conștiințele personale își dau seama că lumea cu lumina ei și persoanele cărora le aparține, oricât sunt de îmbogățite prin aceasta, nu sunt unica realitate, deci nici lumină avută prin ele, că au existența de la o existență supremă, deci și lumina de la o lumină supremă. Căci acea realitate și lumină supremă trebuie să fie și ea nu numai o putere din care iradiază lumea și umanitatea, care sesizează lumina și omul, ci și o conștiință care comunică și cunoaște în mod desăvârșit lumina, sau sensul, sau rostul lumii și al omului. Căci, altfel, lumina lumii și conștiința umană, care o sesizează, ar rămâne în ele însele prea puțin înțelese. Iar conștiința umană, observând că nu sesizează deplin lumina lumii și pe a sa proprie, își dă seama că ele nu depind în existența lor de ele înseși. De aceea cugetă, pe drept cuvânt, că această conștiință deplină despre lume și om e a unui Subiect suprem, care le-a și creat din nimic și le susține în existență.

Iar conștiința aceea creatoare trebuie să aibă și în ea însăși o pluritate ipostatică sau personală, căci, altfel, n-ar avea în ea din veci iubirea, care poate explica creația sau dă lumina lumii și umanității create.

Aceasta ne-o spune învățătura creștină despre Dumnezeu cel în Treime. În Dumnezeu este din veci o bogăție de viață nemărginită, dar, tocmai de aceea, o bogăție a iubirii desăvârșite. Fiecare Persoană divină este deschisă celorlalte două cu infinitatea iubirii ei, pentru că fiecare este dăruită total celorlalte. Fiul are infinitatea Lui totală de la Tatăl și Și-o dăruiește la rândul Lui Tatălui. Și Duhul Sfânt, la fel Își are infinitatea de la Tatăl, fiind dăruită și Fiului, și împreună cu Fiul dăruindu-Se, prin întoarcere, Tatălui, iar când e creată lumea, dăruindu-Se de Tatăl împreună cu Fiul, omului, care

se deschide Fiului. Tatăl cunoaște în Sine aceeași ființă ca în Fiul, dar ca Unul ce o dăruiește și în Fiul, iar Fiul cunoaște aceeași ființă în Sine, dar ca Unul ce Și-o dăruiește, prin întoarcere, Tatălui. Se cunosc, deci, având aceeași fire, dar de fiecare trăită cu altă simțire personală. Aceasta face posibil ca și oamenii să se cunoască unul în legătură cu altul.

Un Dumnezeu al iubirii veșnice și, deci, desăvârșite nu poate fi decât un Dumnezeu al unei Treimi de Persoane. Iubirea nu poate fi decât între Persoane. Și o iubire desăvârșită nu poate fi decât între trei Persoane. Un Tată care ar avea mulți fii nu și-ar îndrepta iubirea infinită spre mai mulți fii diferiți, căci, dacă aceștia ar fi feluriți, ar fi și mărginiți și n-ar putea primi toată iubirea Tatălui. Iar iubirea aceasta își arată desăvârșirea în Duhul Sfânt, care Se bucură cu fiecare de celălalt. Astfel, și în Dumnezeu sunt trei Persoane, dintre care fiecare Se bucură de toată ființa împreună cu celelalte, ca și oamenii, dar într-un mod desăvârșit.

Acest Dumnezeu al iubirii nemărginite Își dăruiește iubirea Sa, îndreptată spre o lume îngerească și spre o umanitate care pot înainta spre o unică comunitate, în iubirea întreolaltă și față de Dumnezeu unic al iubirii treimice. Iar lumea materială nu poate fi, nici ea, decât o lume unică, în serviciul unei umanități unice, ajutată să înainteze spre Dumnezeu cel unic al Treimii printr-o unică lume îngerească, mai apropiată de oameni și de lume, ca un fel de ordine mai apropiată de Dumnezeu, dar și de lume și umanitate. Numai așa e realizată și se desăvârșește o mare varietate de existențe în unitatea iubirii.

Astfel, toată existența, de la Dumnezeu cel necreat și Creator și până la universul fizic, este o existență unită în iubirea între persoane și, prin aceasta, o existență ce se

bucură de toate, e lumină ce izvorăște din Dumnezeu, dar comunicându-se întregii existențe. Toată existența e făcută spre a fi atrasă sau spre a înainta, ajutată de Dumnezeul iubirii, spre unirea tot mai mare și mai fericită a ei în El. Lumea fizică, deși nu e conștientă sau nu poate fi ea însăși conștientă de iubirea lui Dumnezeu, este făcută, și ea, ca mijloc al iubirii Lui față de oameni și, ca atare, să se arate tot mai străveziu El, cu iubirea Lui, prin ea sau ca oamenii să vadă în ea iubirea lui Dumnezeu, iradiind prin ea lumina dumnezeiască de care se umplu, văzând-o coborâtă chiar în cele ale lumii fizice. Alt sens nu poate avea o lume atât de minunat orânduită pentru oameni și o umanitate atât de însetată de lumină prin vederea iubirii sau de o iubire care se arată prin lumina fizică și prin marea bogăție de sensuri spirituale care fericesc făpturile conștiente.

Am spus că tot ce există e lumină. Și, ca atare, orice și oricine iradiază spre celelalte. Căci fiecare are un sens în cadrul celorlalte și pentru celelalte.

Deci, tot universul e o lumină. Dar o lumină dependentă de o lumină supremă, deci o lumină creată în relație cu o existență care e lumina necreată și creatoare. Căci, chiar dacă nu toate cele create sunt conștiente de sensul lor, deci nu se întreabă despre acest sens, pun conștiințelor umane întrebarea despre sensul lor, care nu-l găsesc cu adevărat decât în dependență de o existență sau de o lumină supremă și conștientă prin ea însăși. La definirea ce-am dat-o conștiinței, ca împreună-știre a fiecărei persoane umane sau divine despre sine, unită cu știrea despre alte persoane sau cu știrea îmbinată despre fiecare, mai putem adăuga că termenul conștiință mai indică și faptul că existența conștientă unește în conștiința sa calitatea de subiect știutor și de

conținut știut, fără să poată fi despărțite între ele. Eu știu ca subiect despre eul propriu făcut totodată obiect. Eu însumi devin, prin conștiință, o dualitate.

În aceasta se reflectă, de asemenea, unitatea deplină între ființa divină și Persoanele ei. Fiecare Persoană divină, știindu-Se pe Sine, le știe în Sine și pe celelalte două. Amin-tita dualitate este în fiecare Persoană divină cu mult mai accentuată decât la oameni. Tatăl, cunoscându-Se pe Sine ca Tată, cunoaște în ființa Sa totodată pe Fiul și pe Duhul Sfânt, și Aceștia la fel.

LUMINA ȘI CUVÂNTUL

Am remarcat că fiecare existență mărginită este o lumină, are un sens și, când e conștientă, își pune ea însăși întrebarea despre sensul ei, iar, în cazul individuațiilor pur fizice, punând existențelor umane conștiente întrebarea despre sensul lor. Iar răspunsul dat de persoanele umane conștiente la întrebarea despre sensul tuturor existențelor, deci și al individuațiilor fizice, se exprimă prin cuvinte. În cuvinte, persoanele conștiente exprimă rațiunile existențelor proprii și ale individuațiilor fizice și ale legăturilor dintre aceste rațiuni, căci există o armonie de rațiuni în fiecare individualitate sau persoană și, la fel, o armonie între rațiunea sau rațiunile persoanelor întreolaltă și cu rațiunile lucrurilor inconștiente. Cuvintele se înmulțesc pe măsura sporirii cunoașterii diferitelor rațiuni ale lucrurilor și persoanelor și a relațiilor între ele și pe măsura unor modificări produse între ele. Exprimarea acestor relații se face în propoziții sau în cuvântări mai dezvoltate, în care omul face eforturi de a exprima relațiile între rațiunile întregului univers între ele și cu ele, dar și de a explica dependența lor de cauza personală supremă, care se impune judecății omului, când merge până la capăt în voința de a explica existența și armonia tuturor.

Totalitatea armonioasă a rațiunilor, pe care tinde rațiunea oamenilor să o cuprindă, prin comunicarea lor între ei, pe

măsura eforturilor ce le fac ajutându-se reciproc, impune concluzia cauzei lor într-o Rațiune eternă conștientă, mai presus de toate rațiunile conștiente și lucrurile inconștiente ce se mărginesc și se întregesc reciproc. El este Logosul care are toate rațiunile (*logoi*) lumii din eternitate prin El însuși. La această concluzie omul nu ajunge prin vreun efort, ci printr-o judecată care caută lumina, sensul existenței.

Acea Rațiune le dă tuturor rațiunilor ce le are în ea și o realitate exterioară, plasticizându-le în lucruri și în persoane, dar prin puterea Lui le ține pe acestea și într-o legătură cu Sine.

Ca oamenii să poată exprima în cuvinte comunicabile rațiunile amintite, ca să înainteze fiecare prin aceasta spre cuprinderea și spre prezența tot mai adâncă a lor în Creatorul lor, le-a dat trupuri care pot sluji exprimării lor în cuvinte. El i-a făcut, prin aceasta, pe oameni ca făpturi cuvântătoare și, prin aceasta, ca făpturi sociale ce au nevoie să comunice întreolaltă. El îi unește, prin aceasta, pe toți cu Sine însuși, chiar dacă ei nu simt aceasta. Întrucât nu sunt existențe singulare, sunt existențe cuvântătoare. Aceasta arată unirea lor în ființă, în continuă și veșnică îmbogățire în Dumnezeu, care trebuie să se manifeste și să se dezvolte prin comunicare reciprocă în sens larg, care are, mai ales, forma cuvântului. Omul nu este o existență închisă în ea însăși, statică, nici nu se comunică numai în mod neclar, prin fapte sau prin alte mișcări. El este în mișcare continuă de autodescoperire și de căutare sau întrebare, în modul cel mai inteligibil al cuvintelor și, în acest sens, este faptură cuvântătoare, fiindcă niciodată nu sfârșește de a se autodescoperi deplin. Se află mereu în mișcare spirituală de autodescoperire și îmbogățire prin căutare, pentru că este mereu o taină nepuizabilă

și în aspirația de a se îmbogăți în cunoaștere, în înălțare morală și în taină.

Toate felurile firilor create sunt inepuizabile, prin revelarea lui Dumnezeu prin ele, dar ipostasurile conștiente create rămân aceleași, inepuizabile chiar în existența lor, datorită puterii lui Dumnezeu care le-a creat și le susține astfel. Dar numai persoanele umane vorbesc, pentru că numai ele trăiesc în mod conștient interesul între ele, prin simțuri trupești, și au nevoie de universul material comun. Și aceasta ne impune să credem că, în vârful suprem al existenței, este o comuniune de Persoane într-o iubire eternă și desăvârșită.

Persoanele umane își comunică astfel și prin cuvinte lumina inepuizabilă, sau mai ales prin cuvinte, rațiuni comune în care adună lumina rațiunilor lucrurilor și persoanelor cunoscute de ele, care și ele își au un izvor, niciodată deplin definibil, în Dumnezeu.

Aceasta înseamnă că chiar în Dumnezeu, Creatorul persoanelor umane, se află, potențial, cuvintele sonore ale acestora, ca mod de exprimare a rațiunilor tuturor existențelor. Chiar Creatorul lumii și al oamenilor a dat oamenilor puterea să exprime prin cuvinte viața lor legată de lume și raționalitatea celor din lume, iar, într-o măsură oarecare sau analogică, și pe Dumnezeu, Creatorul lor. Aceasta o exprimă Evanghelistul Ioan, declarând că Fiul lui Dumnezeu este Cuvântul fără de început și prin El s-au creat toate. Fiind Fiul la început în calitate de Cuvântul, El exista când au fost aduse la existență cele ce au un început. Deci El era înainte de toate cele ce au un început, termenul „era” nedând niciun început al existenței Lui.

Iar spunând Evanghelistul mai departe că toate „printr-Însul s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut din cele ce s-au

făcut" (*Ioan 1, 3*), arată că lumea și omul nu sunt emanații ale unei esențe, ci creaturi ale unei Persoane care vorbește din veci spiritual și le dă și lor puterea să fie exprimate și de a exprima cele făcute, prin cuvintele către oameni. Dar, declarând că toate au fost create prin ipostasul dumnezeiesc care e Cuvântul din veci, arată că acest ipostas al Cuvântului nu le-a creat fără Tatăl și fără Duhul Sfânt, cu care vorbește din veci. Prin El vorbea cu putere Tatăl și în crearea tuturor era unit cu Duhul, care lucra și El și, prin aceasta, punea asupra tuturor pecetea armoniei între ele și aspirația spre unirea cu Fiul și cu Tatăl. Căci dacă Fiul, prin care s-au făcut, este Cuvântul, iar Duhul este o Persoană prin care Fiul este unit cu Tatăl, atunci Treimea este o pecete a unirii între toate. Această unire a Fiului sau Cuvântului cu Tatăl și cu Duhul în crearea tuturor, dar și înainte de această faptă, este exprimată prin forma greacă a termenului „la început”, care este „*en arhe*”, întru început, care poate fi tradus nu numai ca exprimând relația Cuvântului cu lumea creată, ci și cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, cum îl înțelege Sfântul Chiril din Alexandria. Fiul „era la începutul” tuturor, sau în Tatăl și în Duhul Sfânt, pentru că Ei erau în El. Căci termenul „era” arată și faptul că Fiul era fără de început în Tatăl (împreună cu Duhul), căci nu se dă un termen de când era în Tatăl (cu Duhul) începutul tuturor. Deci, aceste două înțelesuri ale termenului „început” trebuie unite. Ambele înțelesuri se reflectă în toate cele create, care sunt produse ale unei Persoane cuvântătoare din veci, dându-le și lor putința de a fi exprimate prin cuvânt, datorită raționalității lor, dar dând fapturilor raționale și conștiente și putința de a le exprima prin cuvânt existența tuturor, dar și iubirea între ele și de a năzui spre tot mai deplina revelare a Creatorului lor. Deci,

alt înțeles este că, descoperind armonia lor odată cu dependența lor de Cuvântul Creator, reflectă în armonia lor unitatea într-o ființă a celor trei Persoane dumnezeiești.

Dacă Fiul și Cuvântul le-ar fi făcut singur, s-ar fi arătat în aceasta puțința Lui de a fi separat în această faptă, deci n-ar fi în toate o Persoană care vorbește cu celelalte Persoane dumnezeiești și, deci, nici omul cu lumea care-l ajută să se apropie de Dumnezeu nu e o operă a puterii dumnezeiești. Iar aceasta s-ar reflecta în lipsa de armonie a lucrurilor și de trebuința de comunicare între oameni.

Iată cum Evanghelistul Ioan unește considerarea Fiului drept Cuvântul cu iubirea ce e proprie lui Dumnezeu în toate, deci se arată și în armonia între cele create. Iată cum acest Evanghelist întărește, și prin acest nume dat Fiului, învățătura despre Dumnezeu ca Dumnezeu al iubirii, calitate pe care Fiul lui Dumnezeu a arătat-o în întruparea, în jertfa, în învierea Lui, toate fapte de negrăită iubire pentru oameni, aceasta arătând și efectul mântuirii aduse de El, referindu-Se la toate, la întărirea armoniei între toate.

Dar, în calitatea de Cuvânt a Fiului lui Dumnezeu și în iubirea dumnezeiască, care este unită cu ea și dovedită prin toate faptele mântuitoare ale Fiului lui Dumnezeu întrupat, jertfit și înviat, se arată și caracterul de lumină al lui Dumnezeu, caracter ce l-a afirmat și ni l-a arătat prin tot ce a făcut și învățat El. Căci Cuvântul are, în primul rând, acest rost: să arate lumina, să arate sensul lucrurilor și faptelor, dar să explice și sensul adevărat al existenței omului, care nu poate fi aflat decât în comuniunea de iubire cu Dumnezeu cel de oameni iubitor. Fără cuvinte nu există înălțarea comună a oamenilor spre Dumnezeu. Cuvântul dă de înțeles, chiar prin el, că face evidentă nu numai persoana cuvântătoare și înțe-

legerea altor persoane și a lui Dumnezeu – comuniunea supremă de Persoane –, ci și taina lor. În cuvânt e lumina și taina.

Mai clar, cuvântul exprimă mai ales faptele de iubire ale lui Dumnezeu față de noi, ca apoi să mărturisească și faptele de iubire ale unui om față de ceilalți, fapte care, dacă lipsesc, cuvintele nu pot lega cu adevărat pe oameni, nu-i mai ajută să-și comunice viața.

↳ Iată de ce Evanghelistul Ioan, după ce L-a numit pe Fiul lui Dumnezeu Cuvânt și a spus că prin El toate s-au făcut, dând de înțeles că El va face și toate cele necesare pentru mântuirea și viața lor veșnică, adaugă: „întru El era viața și viața era lumina oamenilor” (*Ioan 1, 4*).

Căci cuvântul care îmi luminează cu adevărat sensul vieții este cel care mă duce la veșnica viață fericită în comuniune cu Dumnezeu. Și ce îmi luminează mai mult pe altul decât cuvântul lui, și ce cuvânt îmi arată mai mult iubirea față de mine, iubire care îmi luminează ținta spre care trebuie să înaintez spre fericirea veșnică, și mă scoate din nesiguranța rostului existenței mele, decât Cuvântul dumnezeiesc? De aceea, orice cuvânt care îmi arată iubirea adevărată și mă îndrumă spre viața deplină și veșnică este cuvânt al luminii supreme. Dar cuvântul, care este cu adevărat așa, este Cuvântul Celui ce este prin fire Cuvântul adevărat sau izvorul cuvintelor. El este Cuvântul suprem ipostasiat, ipostasul vieții depline comunicate în forma înțeleasă de noi. Ca atare, El este Lumina prin excelență, Lumina prin Sine din eternitate. Și dacă este peste tot viața fericită, comunicată prin Cuvânt, nu poate să nu existe un izvor suprem al vieții, care se comunică prin Cuvântul prin excelență. Și El nu este singur, ci este cu alte ipostase din veci. Misterul de ultimă adâncime al existenței nu poate fi fără cuvânt. Deci Dumnezeu nu este

numai ultimul adânc abisal, de neajuns, al existenței, ci are în Sine și puterea comunicării Sale prin cuvânt. Și Cuvântul prin care se comunică este Fiul Său, născut din Sine din eternitate. El este de aceeași fire, având aceeași adâncime și revelând pe Cel comunicat, fără să se confunde între ele ipostasele.

Prin acest Revelator, sau prin această lumină ipostatică iradiată din Tatăl, a creat Tatăl lumea. Prin El, în calitate de Cuvânt, vorbea Dumnezeu lumii, înainte de întruparea Cuvântului și, deplin, după întruparea Lui. Căci prin ea a luat o formă sesizabilă de către om. Și prin aceasta îi aduce și viața veșnică, fiind Lumina iubirii.

E viața dumnezeiască revelatoare și comunicată, care prelungește viața Sa și în trupul omenesc asumat și, prin el, în toți oamenii purtători de trup, care se deschid Lui.

Este o mare taină, cum este Fiul Cuvânt spiritual în Tatăl sau al Tatălui și către Tatăl. Poate o oarecare analogie avem în faptul că prorocii au în ei, în mod spiritual, cuvintele lui Dumnezeu, cuvinte pe care le traduc în cuvinte sonore. Tatăl trăiește cu un fel de cuvinte simțirile iubitoare ale Sale către Fiul și ale Fiului către Sine, precum și Fiul trăiește astfel simțirile iubitoare ale Tatălui în Sine și ale Sale către Tatăl ca Fiu. Dar cuvintele Cuvântului pot fi folosite de oameni nu numai spre luminarea lor și spre viață, ci și spre întuneric și moarte, când le refuză.

Căci Tatăl, creând prin Fiul pe oameni pentru o relație iubitoare, nu le impune oamenilor iubirea cu sila, ci ca un răspuns liber al lor. Iar aceasta înseamnă că ei pot să și refuze iubirea lor către Dumnezeu, ca Tatăl și ca Fiul care i-a creat, iar după refuzul iubirii prin care au fost creați, le-a arătat iarăși o iubire care merge până la jertfa răstignirii aduse pentru ei de Fiul Tatălui ca Frate al lor. Și acest refuz

al Cuvântului iubirii Fiului către ei se manifestă și în ne folosirea cuvintelor de iubire ce li s-au dat de către Dumnezeu Tatăl și Fiul, dar și între ei, sau în folosirea vicleană, mincinoasă a cuvintelor de iubire în relațiile lor reciproce. Cuvintele de iubire, comunicate lor prin proroci de către Dumnezeu Cuvântul neîntrupat, nu le mai socotesc că vin de la El, și, ca urmare, nesocotesc îndemnul de a folosi cuvintele spre iubire, pus în firea lor prin unitatea ei, folosindu-se de cuvinte mincinoase, înșelătoare. Astfel, păcatul, ca nesocotire a voii lui Dumnezeu, devine și o slăbire a unității firii lor, ba chiar prilej de naștere și dezvoltare, între ei și în sânul firii lor, de porniri reciproc dușmănoase, din cauza cuvintelor neiubitoare ce și le spun. Această slăbire a unității și pornire dușmănoasă ce se dezvoltă în firea umană, trăită concret în persoanele ei, are la bază egoismul sau iubirea de sine a acestora, egoism care e contrar unității firii lor. Această sfâșiere a firii prin voia proprie, egoistă, a oamenilor, ca urmare a ieșirii lor din unitatea în Dumnezeu, a descris-o Sfântul Maxim Mărturisitorul. Dăm din aceste descrieri următoarele propoziții: „Iubirea convinge socotința noastră să procedeze potrivit firii, neopunându-se rațiunii firii, prin care toți, precum avem o unică fire, așa cum putem avea și o unică socotință (liberul arbitru) și o unică voință cu Dumnezeu și între noi, nu avem nicio despărțire de Dumnezeu și între noi, când prin legea harului înnoim legea firii în socotința noastră și o alegem ca regulă de viață. Dar e cu neputință ca cei ce nu s-au unit mai înainte cu Dumnezeu prin bună înțelegere și prin cuget drept să poată conveni între ei prin liberul arbitru. Căci la început înșelătorul diavol l-a înșelat pe om prin răutatea vicleniei, îmbiindu-l prin meala plăcerii înfățișată cu iubire de sine, iar, prin aceasta,

l-a despărțit pe om de Dumnezeu și pe noi întreolaltă, făcându-ne, prin alegerea socotinței proprii, să părăsim cugetul drept și să împărțim în felul acesta firea, tăind-o în multe opinii și închipuiri.”

Această dezordine în firea aflată în persoana mea și în unitatea firii, purtată de noi împreună, constă „într-o greșită folosire a puterilor ei”, iar aceasta își are una din cauze și în necunoașterea lui Dumnezeu sau, mai bine-zis, în refuzul de a primi învățătura adevărată despre El. „Căci din neștiință răsare iubirea de sine. Iar din aceasta voința de stăpânire asupra celui înrudit după fire. Și din aceasta, reaua folosire a puterilor firii.”¹

Această lipsă de cunoștință a lui Dumnezeu și a voii Lui echivalează cu o lipsă a primirii luminii venite de la El, îndeosebi prin cuvintele Lui dinainte de întruparea Cuvântului, prin proroci, după aceea prin cele folosite de către însuși Cuvântul lui Dumnezeu, prin însușirea firii noastre.

Dar nu numai prin cuvintele noastre însușite direct a căutat Dumnezeu Cuvântul întrupat să tămăduiască și să scape firea noastră îmbolnăvită de dezordinea și, ca urmare, de moartea venită în ea, prin despărțirea ei de Dumnezeu, izvorul vieții, ci și prin ridicarea ei din păcat, prin asumarea ei de către El însuși, din Fecioara, și prin biruirea morții, ca unul ce a primit-o fără să se afle vinovat de păcat. Această stare mântuită n-a putut fi primită de firea omenească din celelalte persoane, fără comunicarea cu Cuvântul întrupat, prin lumina adusă de El prin faptele mântuitoare, prin pilda, prin puterea și cuvintele Lui.

¹ Epistola către Ioan Cubicularul. Despre iubire, în: Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Scrieri*, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Ed. IBMO, București, 2012, pp. 46-48.

Dar însăși starea înălțată din păcat a firii noastre și scăparea ei de moarte în El însuși, este totodată o stare de lumină. Căci în starea de înviere fericită pentru veci se descoperă sensul existenței oamenilor și al lumii, cu care sunt legați.

Despre aceasta urmează, însă, să vorbim în alt capitol. Dar mai înainte trebuie să vorbim despre legătura între moarte și întuneric ca opuse luminii. Iar în legătură cu acestea și despre faptul că scăparea de primele a fost adusă omenirii de Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu prin Întrupare, dar pe baza capacității și demnității date omului de Dumnezeu prin creație, de a Se face om însuși Fiul lui Dumnezeu și de a pătimi pentru oameni. Dumnezeu însuși i-a dat omului calitatea de a-I plăcea Lui să Se facă om și să scape umanitatea de moarte, rămânând și El ca om viu, nemuritor în veci și într-o comuniune veșnică cu oamenii, dar, ca să poată face El aceasta, a trebuit să Se nască din Fecioară.

CUVÂNTUL LUI DUMNEZEU CEL ÎNTRUPAT, LUMINA ȘI VIAȚA, OPUSE ÎNTUNERICULUI ȘI MORȚII

Am văzut că Evanghelistul Ioan identifică Cuvântul nu numai cu iubirea și lumina, ci și cu Viața. Dar și Însuși Iisus Hristos spune „Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții” (Ioan 8, 12).

După declarația aceasta a lui Iisus Hristos, Cuvântul cel întrupat, între cele trei este o strânsă legătură. Cuvântul și lumina au între ele și comunică viața, întrucât Cuvântul și lumina au între ele iubirea și bunătatea. Cuvântul, ca Fiul lui Dumnezeu, iubește pe Tatăl și pe Duhul Sfânt, iar, ca atare, poate arăta iubirea și bunătatea către oameni. Iubirea și bunătatea unui om se reflectă pe fața lui ca lumină, pentru că e deschis celorlalți, pentru că se dăruiește lor. Bunătatea e și la voința persoanei de a se dărui, ca și lumina. De aceea, cel ce-și trăiește firea adevărată e fericit el însuși, dându-se și ca lumină, ca sens altora. Dacă iubirea și bunătatea iradiază din om ca lumină, cu atât mai mult iradiază din Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu cel întrupat, devenit Cuvântul comunicat, revelator, luminător și iubitor, în mod accesibil, oamenilor. Iubirea Lui, văzută ca lumină și pe fața trupească a Lui, arată că materia poate deveni mediu comunicant al stării spirituale, poate fi transfigurată de spirit. Între materie și spirit nu se menține o opoziție sau o despărțire de nedepășit. Dacă lumina este existență comunicativă prin sine, iar

această comunicare o face din iubire și bunătate, însăși existența conștientă are în ea bunătatea comunicativă ca lumină, sau ca o pornire luminoasă produsă și susținută de iubire. Iar Dionisie Areopagitul spune despre Dumnezeu că, prin infinitate, e într-o posibilitate continuă a revărsării vieții Sale, deși aceasta o poate activa în afară numai prin voință. Cel unit cu Dumnezeu se comunică și el și, deci, luminează din iubire, dăruiește celui cărui se comunică viața din viața sa. Egoistul, însă, nu comunică nimic din sine altuia, de aceea nu e nici lumină, nici viață pentru altul. El este o existență încremenită în sine, lipsită de mișcare, o existență „moartă”. Ca atare, nu comunică viața altora, și-i lasă, de aceea, în ceea ce au ei înșiși, ceea ce se întâmplă și lor, dacă se închid în ei înșiși, neprimind nici de la alții nimic. Iar această închidere, nemișcată în sine însăși, este contrară firii omului și chiar îngerului creat. Ei se pot opri din comunicarea vieții, normală firii lor, și se pot închide în ei prin dorința amăgitoare de a se afirma numai pe ei, spre a depăși marginea lor.

De aceea, viața în deplinătate și fără sfârșit nu poate veni celor create decât de la Dumnezeu cel infinit în viață. Deci, după întruparea Fiului Lui, vine de la Iisus Hristos, prin cuvântul, faptele și orice dăruire și comunicare a Lui. Și tocmai prin faptul că dă viață deplină lumii, îi dă ei și lumina sau viceversa. Lumina adevărată e viață, viața adevărată e lumină. De unde nu e viață, nu vine nici lumina, sau de unde nu vine lumină, se arată ca fiind întuneric și moarte. Aceasta o spune Iisus când declară că cel ce Îi urmează Lui va vedea lumina vieții, precum cel ce nu-I urmează Lui rămâne în întunericul lipsei de viață.

Întunericul nu e numai lipsa de lumină, deci și ca sens, ci și lipsa de viață în fericire sau în plinătate. Căci existența

făpturilor în „moarte”, aflate în izolarea chinuitoare extremă, e cea mai mare lipsă de sens. Pentru ce trăiesc, dacă nu am bucuria vieții în comuniune cu alții? Pentru ce trăiesc, dacă trăiesc numai pentru mine, fără să pot spori în viață, fără să mă mișc spre cineva și fără ca altul să se miște spre mine? Putința de a dori să trăiască cineva, chiar și în extremul chin al izolării și monotoniei totale, proprie diavolului, dorința pe care Sfântul Ioan Damaschin o numește, totuși, un rest de bine, vine din faptul că Dumnezeu, care a dat existența, o menține chiar în această sărăcie extremă, într-o moarte conștientă; și ea are legată de ea, în făpturile conștiente, voința de a rămâne în ea sau voirea ei.

Am spus că lumina vieții e una cu bunătatea, deci cu comunicarea. Aceasta înseamnă că sporirea în viață nu o are numai cel ce o primește de la altul, ci și cel ce o dă. Aceasta se explică din faptul că el primește bunătatea, cea una cu viața, de la Dumnezeu, primind lumina Lui. Chiar pornirea de a da din bunătate e o pornire de la Dumnezeu cel bun și infinit în viață.

În declarația de la începutul acestui capitol (*Ioan 8, 12*), Hristos afirmă legătura între lumină și viață, dar și pe cea opusă, între întuneric și lipsa vieții, deci moarte. Iar în ultima rămâne omul când nu-I urmează lui Hristos, sau nu-L are în sine ca lumină pe Hristos. Spunând deci, indirect, că acel om nu are lumina vieții, Hristos arată că viața este lumină, iar această lumină este El. De aceea, cel ce nu-I urmează lui Hristos, nu are lumina, deci viața, ci rămâne în întuneric sau în moarte. Nu e vorba de un întuneric care acoperă viața, cum acoperă noaptea, în mod temporal, lumina zilei, ci de un întuneric care lipsește viața de un sens, și, prin aceasta, de conținutul ei esențial. Dacă nu mai e trăit în ea Hristos,

sau dacă nu Se mai face străveziu în ea Hristos, dacă nu-L mai vedem ca țintă a ei, sau a vieții noastre în lume, pe Hristos, nu mai știm pentru ce trăim. Căci, fără Hristos, Cel ce ne asigură viața veșnică, dacă nu mai vedem viața din lume ca pe o cale ce ne duce spre veșnicia în Hristos și nici ca pe un mediu prin care trăim o legătură actuală cu Hristos, în care viața noastră se adâncește și din care se hrănește cu un conținut mai presus de cel trecător, totul devine monoton și trecător și, deci, trăit ca o moarte.

Lumea nu e anulată prin lipsa lui Hristos din ea, nici viața din ea, dar devine „moartă”. Lumea și viața din ea rămân ca un mediu posibil pentru a-L face pe Hristos străveziu; și prin ele se poate comunica omului, care crede în El, „Lumina lumii”, sens al lumii; ele rămân cale posibilă spre uniunea deplină cu El. Pentru acel om, Hristos devine lumină a lumii și a vieții, descoperind valoarea reală a lumii și a vieții în ea, dar numai pentru că Hristos aduce lumii și vieții omului în ea o valoare pe care nici lumea, nici omul nu o au în ele înseși, ci sunt doar capabile să o primească. Pentru omul care crede în Hristos, lumea și viața omului nu mai rămân în întuneric. Pentru acel om, Hristos alungă întunericul din ea, adică din viața omului în ea, sau face ca viața omului în lume să fie o pregătire pentru viața veșnică în El, pregătire ajutată de Hristos însuși. Pentru că lumea, fără Hristos, e o lume a întunericului și a morții. Deci dacă lumea, în care nu e văzut Hristos, apare întunecată, fără sens, când Hristos e văzut în ea, așa cum e normal, arată că e capabilă să fie cunoscut Hristos prin ea, ca Hristos să devină lumina ei. Ea a fost făcută capabilă de a Se face Hristos cunoscut prin ea, de Cuvântul lui Dumnezeu, prin creație. Cuvântul lui Dumnezeu

care a creat-o o ține mai departe cu puterea Lui în existență, dar fără o comunicare vie cu El, ea e, în cazul acesta, și „moarte”.

Și dacă într-o lume în care nu aș avea împreună cu mine și alți oameni conștienți, nu aș putea trăi pentru a-i ajuta pe alții, ca să mă bucur de alții și alții de mine sau ca, ajutat de alții, să înțeleg ceva din ea, sau să fiu iubit în mod conștient de ei, cu atât mai mult dacă n-aș cunoaște pe Hristos, n-aș putea avea o viață deplină, sau o lumină care să mă facă să înțeleg rostul ei, nearătându-mi cineva că prin ea mă pot pregăti pentru o viață veșnică în El.

Dumnezeu a creat lumea din nimic, prin Fiul Său, ca să o umple prin om de fericirea relației cu El, să o înveșnicească, îndumnezeind-o. Dacă un om refuză acest rost ce i l-a dat Fiul lui Dumnezeu și i-l ușurează, făcându-Se și El om, pentru el lumea rămâne fără sens. Dacă lumea ar fi din esență divină, sau ultima realitate, cu mizeriile și cu moartea ei, în baza unei legi intrinseci care o stăpânește, el nu s-ar putea ridica din această existență fără sens, spre moarte. Numai dacă Dumnezeu este un Dumnezeu personal al iubirii, de o ființă deosebită de a lumii – deci nemărginită – și l-a făcut pe om ca pe cel care, prin iubirea lui, de asemenea voită, deci liberă, să se unească cu El și să se folosească și de lumea făcută la nivelul lui, spre aceasta, pot fi și omul, și lumea scăpați de mizeriile care îi vin și ei, și lui, prin refuzul unirii cu Dumnezeu. Putința ce a dat-o Dumnezeu lumii de a vedea omul prin ea pe Dumnezeu întrupat, în viața veșnică, nu se realizează când omul nu vede pe Dumnezeu și aici prin ea. El rămâne atunci în moarte, dar totuși dezvoltă o gândire „științifică” ce îl poate amăgi ca o falsă lumină.

Și pe Dumnezeu, care dă omului asigurarea vieții veșnice, îl vede cel mai ușor prin Hristos. Căci Hristos este nu o lumină

mărginită, ci Lumina prin excelență, dar venită ca binele vieții veșnice în lume, prin faptul că e atât Dumnezeu, care ne asigură viața veșnică, cât și om, care a biruit moartea umanității Sale și biruiește prin aceasta și moartea noastră, a tuturor oamenilor. El este Lumina lumii, pentru că a venit în lume ca unul ce nu face parte exclusiv din ea, ci a venit de deasupra ei, aducând în ea puterea care ne ajută să scăpăm de moartea spre care lumea ne duce. El nu face parte numai din lume, precum ceilalți oameni, căci în acest caz ar umbla și El în întunericul ei. El este Dumnezeu care vine în lume, dar vine în ea ca om și, chiar ca atare, El nu e răpus de mizeriile și de moartea ei, ci le suportă cu voia, biruindu-le.

Fără Hristos, lumea n-ar fi pentru om decât cea care-i aduce puține plăceri trecătoare, urmate de greutate, de boli greu de suportat și, la urmă, moartea totală. Hristos e Dumnezeu care vine în lume ca om, rămânând și Dumnezeu și, ca atare, nu poartă plăcerile trecătoare, dar suportă greutatea ei (foamea, oboseala etc.) și moartea, ca să treacă prin ele El însuși ca om și să ne treacă și pe noi la viața veșnică.

Fără Hristos, ca Dumnezeu venit ca om în lume, dar rămânând și Dumnezeu, lumea este întuneric, pentru că nu ne-ar pregăti pentru viața veșnică, plină de bucuria veșniciei comuniunii cu El, ci pentru moartea veșnică, sau totala îngustime, în veșnica monotonie și în nesfârșitul chin. Căci e făcută din nimic, nu din ființa lui Dumnezeu. De aceea, numai în legătură cu El se umple de lumină, se face străvezie pentru adâncirea noastră nesfârșită în cunoașterea Lui și pentru comuniunea cu El și, de aceea, și pentru comuniunea între noi. Numai de ni Se face transparent Dumnezeu cel întrupat, prin lucruri și prin semeni, descoperindu-ni-se prin aceasta lucrurile ca stăpânite de El, iar oamenii putându-se scufunda în înțele-

gera și în simțirea lui Dumnezeu, lucrurile ne ajută să înaintăm tot mai mult în infinitatea lui Dumnezeu, iar oamenii în iubirea Lui; numai așa toate se umplu de lumina Lui. Prin iubire și comunicare cu El, Hristos ni S-a făcut atât cale spre El, cât și țintă. Ni S-a făcut cale și țintă ca om apropiat și adevărat, dar și ca Dumnezeu care ne dă puterea să înaintăm spre El, deși suntem numai oameni. Căci ni Se dă nu numai ca model de om, ci ne și atrage spre unirea cu Sine ca Dumnezeu și ne îndumnezeiește, sau ne umple de puterile dumnezeiești în acest scop.

Ni S-a făcut ca om, rămas ca Dumnezeu, cale și țintă, nu numai prin cuvintele omenești, dar pline de învățătura dreaptă și de îndemnuri dumnezeiești, ci și prin modelul de om ce ni l-a dat și prin puterea de a-I urma ca model. Ni S-a făcut astfel de model, iubind pe oameni. El ne-a descoperit, prin aceasta, valoarea oamenilor și ne-a dat puterea, nouă și semenilor noștri, să-I urmăm pilda viețuirii în El ca Dumnezeu făcut om. Prin toate acestea a luminat valoarea și ne-a întărit capacitatea pe care suntem chemați să o actualizăm în El.

Propriu-zis, faptul de a nu crede cineva în Hristos ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat și venit în lume, nu înseamnă că lumea s-a golit obiectiv de Hristos, sau că Hristos încetează de a fi prezent în ea, ci că acela nu-L mai vede pe Hristos în ea, ca lumină, pentru că ochii lui spirituali au orbit. Și, de aceea, nu mai vede nici valoarea oamenilor ca făpturi vrednice de iubit și iubitoare, deși ei au acea valoare. Aceasta nu înseamnă că lumea nu mai e mediu prin care oamenii ar putea să se ajute din iubire imitând pe Hristos ca model. Astfel, lipsa de credință în Hristos și de cunoaștere a Lui ca lumină se vede și în lipsa de iubire a omului față de semenii săi, precum cunoașterea lui Hristos drept Cel ce

pune în lumină valoarea oamenilor și dă putere spre iubirea lor, se vede și în iubirea unuia față de altul. Dacă însuși Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om, ca să ne iubească, cum nu trebuie să iubim și noi pe oameni și să nu vedem, în iubirea lor lucrătoare, iubirea lui Hristos? Aceasta o spune Apostolul Ioan într-una din Epistolele sale, explicând cuvintele lui Hristos din Evanghelia Sa: „Cine iubește pe fratele său rămâne în lumină [...]. Iar cel ce urăște pe fratele său [...] umblă în întuneric și nu știe încotro se duce, pentru că întunericul a orbit ochii lui” (1 Ioan 2, 10-11). Aceasta o spusese însuși Iisus: „Cel ce umblă în întuneric nu știe unde merge” (Ioan 12, 35).

În aceste cuvinte se precizează întunericul necunoașterii de către om a lui Hristos și ca o necunoaștere de către om a unei ținte a vieții lui. Hristos, ca Dumnezeu făcut om, e model ca om, iar înviat ca atare din morți, la viața veșnică, ne-a arătat și că avem în El o țintă a vieții pământești, când o trăim după modelul Lui și când o dăruim ca jertfă lui Dumnezeu pentru semeni. Atunci ajungem la înviere, la viața veșnică într-o fericire.

Întrucât din cele anterioare am văzut că Hristos Se afirmă pe Sine drept Cel ce e Calea și Adevărul, să vedem ce înseamnă și aceasta. Dar înainte de aceasta, să vedem cum ni S-a făcut Fiul lui Dumnezeu lumină, prin însăși întruparea Sa, arătându-ni-Se, pe de o parte, ca pildă de smerenie, iar pe de alta, evidențiind valoarea dată omului prin creație și cum, prin nașterea din Fecioară, ni S-a făcut iarăși lumină, arătându-ne, pe de o parte, că e Dumnezeu făcut om și, ca atare, nu suportă crucea pentru vina Sa, pe de alta, că umanitatea Sa nu e închisă fatal prin legea nașterii obișnuite în ordinea lumii acesteia.

**FIUL LUI DUMNEZEU S-A ARĂTAT ÎN LUME CA PILDĂ
DE SMERENIE, DIN IUBIRE, ȘI CA DOVADĂ A VALORII ACORDATE
OMULUI, DEȘI ACESTA A FOST CREAT DIN NIMIC**

Fiul lui Dumnezeu, făcându-Se om, a dat oamenilor cea mai mare pildă de smerenie din iubire, arătând că iubirea e atenție la altul, până la uitarea deplină a importanței proprii. Dar caracterul paradoxal al iubirii l-a evidențiat în faptul că tocmai în uitarea cuiva de sine, din prețuire a altuia, se arată mărimea spirituală a lui. Fiul lui Dumnezeu, Care e viața și puterea nemărginită, îi arată celui creat din nimic prin El însuși atâta iubire, că Se coboară la nivelul lui, ba merge chiar până la moarte pentru el, iar, prin aceasta, dă o valoare nemăsurată celui creat prin El din nimic, arătând chiar prin aceasta că El îl poate investi, din iubirea Lui, chiar pe cel ce n-are nimic de la sine cu importanță, ridicându-l la nivelul Său. Dă omului o importanță egală cu a Sa, fără ca aceasta să-I fie impusă de ființa omului, sau de vreo substanță din care ar fi trebuit să-l producă. Aceasta e iubirea supremă: să nu fie impusă cuiva de nimic. În aceasta se arată, însă, și valoarea dată omului de Dumnezeu prin creație; deși l-a făcut din nimic, l-a făcut în așa fel că vede în el o făptură demnă de a o trata ca pe un egal. Mărimea atotputerniciei lui Dumnezeu se arată, în primul rând, în faptul că poate crea existențe din nimic. Dacă n-ar putea crea existențe din nimic, n-ar fi Dumnezeu, căci n-ar fi atotputernic. Dar Dumnezeu Își arată atotputernicia sau însușirea atotputerniciei nu numai

în faptul că aduce la existență ceva din nimic, ci și că dă unor făpturi create din nimic atâta valoare, încât să le facă partenere în iubire cu El, dar nu din necesitate, ci din voia Lui. Nicio esență panteistă, supusă unor legi emanaționiste, sau evoluției, nu are asemenea putere. S-ar putea obiecta că Dumnezeu iubește în creatura Sa ceva ce a dat El, ceva ce vine de la El, deci ceva al Său. Dar făptura conștientă creată nu are existența prin El fără voia Lui, deci ca pe o necesitate, ci prin voia Lui, deci nu are în sine ca necesitate virtuală pe Cel căruia-I place să o iubească. Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu Îi place să-l iubească pe om pentru că l-a făcut exclusiv cu voia Lui (deci din nimic) vrednic de iubire. Vrea să le facă parte unor alte existențe de iubirea Lui pentru ele, nu pentru El. Dar Își face, totuși, din voința de a le face fericite prin iubirea Lui, și o plăcere a Lui, o bucurie a Lui. Îi place să le iubească, pentru că le-a făcut ca să se bucure de iubirea Lui. De aceea Îi place să simtă și ele bucuria și, deci, trebuința de a-L iubi pentru fericirea lor. Când S-a hotărât să creeze existențe conștiente, deosebite de Sine, Dumnezeu S-a hotărât să le creeze și dornice de a tinde spre nemărginire, pentru că tot ce există nemărginit și creat de El, Cel nemărginit, tinde numai să crească în existență. Dar e mare taină că existențele create de El pot, prin libertatea lor, și să nu tindă spre El, ci să-și închipuie că pot spori într-o nemărginire a ființei lor proprii. Iar Dumnezeu, voindu-le liber, dar și pe ele libere, a hotărât să le creeze, contând și pe această eventualitate.

Mai concret vorbind, Fiul lui Dumnezeu l-a creat pe om în stare să se poată bucura în mod conștient de iubirea și viața Lui dumnezeiască nemărginită și să răspundă iubirii Lui cu iubirea sa liberă; a făcut firea omenească capabilă ca Persoana Lui să poată manifesta prin ea iubirea Lui față de Tatăl și față de oameni. A făcut-o cu voința ce aspiră să

exprime, prin limbajul ei conștient, iubirea Lui față de oameni și să săvârșească prin firea omenească actele de iubire, până la jertfă față de Dumnezeu și față de oameni. A făcut omenescul în stare să simtă iubirea Fiului lui Dumnezeu față de Dumnezeu Tatăl și față de oameni în forma omenească. În toate acestea se arată că a făcut-o după chipul Lui. În toate se luminează faptul că omul este făcut pentru legătura strânsă cu Dumnezeu, cu capacitatea lui de a fi îndumnezeit după har, pentru orizontul supralumesc, deși este unit cu lumea.

Prin întrupare, Fiul lui Dumnezeu S-a arătat ca lumină deplină omului, arătându-l capabil să fie făcut fiu al lui Dumnezeu și frate al Său, ca Fiul lui Dumnezeu, și în stare să se înalțe, prin Duhul Sfânt al Fiului, la viața neînchisă în lumea aceasta. L-a arătat făcut pentru o viețuire de comuniune cu Sfânta Treime, pentru o viețuire de intimitate cu Sfânta Treime, pentru o fericire veșnică în această comuniune. Creația, în general, s-a arătat, prin întruparea Fiului, făcută pentru o unitate a ei în Dumnezeu, pentru o viață comună cu viața nemărginită a lui Dumnezeu.

Însăși partea materială a creației este ridicată la umplerea ei de spiritualitatea divină prin omul constător din suflet conștient și trup. Dacă sufletul preface materia în trup și face din trup un mediu al lucrărilor sale, în mare parte conștiente, și poate cuprinde, în vederea sa conștientă, o uriașă parte din lumea materială, iar prin sufletul conștient omul cheamă puterile dumnezeiești să lucreze prin el asupra materiei, prin suflet poate lucra și Dumnezeu, ca Spirit suprem, asupra trupului și asupra universului material, pe lângă faptul că El a creat acest univers și-l susține. Planul material al existenței nu e despărțit de Dumnezeu și de lucrarea Lui.

HRISTOS VENIT ÎN LUME CA LUMINĂ MAI PRESUS DE LUME ȘI ÎN CALITATE DE CREATOR AL LUMII, PRIN NAȘTEREA DIN FECIOARĂ

Capacitatea dată omului de Fiul lui Dumnezeu Creatorul de a se uni cu El, până a Se face și El însuși om, s-a arătat în modul cel mai ridicat în faptul că S-a făcut și om, sau persoană a firii omenești, dintr-o reprezentantă a neamului omenesc, ca Fecioară (*Matei 1, 23; Isaia 7, 14; Luca 1, 35*).

a. Dacă nu S-ar fi născut Hristos ca om din Fecioară, nu ar fi fost Dumnezeu și n-ar fi adus lumii o lumină mai presus de ea, arătând pe om destinat veșniciei, ci ar fi lăsat lumea și omenirea închise în granițele ei. S-ar fi dovedit încadrat în legile acestei lumi și n-ar fi putut ridica omenirea într-un plan superior de veșnică viață fericită. Născut ca orice om, ar fi și murit ca orice om, fără să poată învia nici El și fără să poată învia nici pe oamenii a căror fire a asumat-o. Crucea Lui n-ar fi fost mântuitoare, dacă S-ar fi născut cu păcatul care L-ar fi supus morții ca pe toți oamenii, deci n-ar fi acceptat moartea de bunăvoie pentru ceilalți oameni, ca să o poată birui, ci ar fi suportat-o fără voie, pentru vina lui, ca o lege căreia i-ar fi fost și El supus. N-ar fi adus nimic nou în lume. Grupările neoprotestante sunt consecvente când, respingând nașterea lui Hristos din Fecioară, resping și crucea Lui, ca suportată pentru oameni cu puterea de a învinge moartea primită prin ea. Numai așa Hristos

S-a arătat prin cruce Mântuitor, deci ca lumină ce ne ridică din întunericul morții, pentru că S-a arătat ca Dumnezeu Mântuitor prin nașterea din Fecioară. Numai așa Îi putem cere lui Hristos la Liturghie: „Spală, Doamne, păcatele celor ce s-au pomenit aici, cu cinstit Sângele Tău”. Numai așa putem spune, tot în Sfânta Liturghie: „Iată, a venit prin cruce bucurie la toată lumea”. Am spus înainte că Fiul lui Dumnezeu S-a coborât la om, înălțându-l la nivelul Său prin har. Cel mai mult a făcut-o aceasta cu Cea pe care a făcut-o Născătoare a Sa, Născătoare de Dumnezeu sau, prin Ea, ne-a ridicat la El pe toți care credem în El ca Dumnezeu și în Ea ca Născătoare de Dumnezeu, din legea morții definitive, fără sens. Aceasta s-a făcut prin faptul că S-a născut din Ea ca Fecioară, desigur ținând seama și de cuvântul ei: „pod care ne trece cu adevărat de la moarte la viață” (*Acatistul Maicii Domnului*). Numai născându-Se din Ea ca Fecioară, Ea a fost făcută „scară cerească prin care S-a pogorât la noi Domnul”. Ea a fost făcută „Maica Luminii”. Că Fiul lui Dumnezeu a adus lumii lumina prin nașterea Sa ca om din Fecioara, o arată prin lumina care li s-a făcut văzută păstorilor, înconjurând mulțime de îngeri (*Luca 2, 9*). Iar că Fiul lui Dumnezeu S-a smerit făcându-Se om, s-a arătat și în faptul că S-a născut în iesle.

În faptul că Hristos Se naște din Fecioară, se arată că El Își afirmă, prin naștere ca om, atât calitatea de Creator al umanității, cât și voința de a o mântui pe aceasta, adică de a o scăpa de moarte și de a asigura oamenilor ce voiesc să se unească cu El viața fericită de după moarte și fără de moarte.

b. El Se face om, dar rămâne și Dumnezeu. Numai prin aceste două calități Își arată deplina apropiere de oameni și calitatea de Mântuitor. Numai coborându-Se la calitatea de om,

dar înălțându-l pe om la calitatea personală de Dumnezeu, îi ridică pe oameni la egalitatea cu Sine, fără să confunde dumnezeirea cu umanitatea. El Își afirmă în nașterea din Fecioară atât calitatea de Creator, de Dumnezeu, făcându-Se om într-un chip mai presus de fire, cât și pe cea de om, născându-Se dintr-o reprezentantă a neamului omenesc. Nu Se naște ca om numai din oameni, dar nici nu Se naște ca om fără să se folosească de firea omenească, născându-Se din Fecioară. Nu Se face om numai creându-Se ca om, fără legătura cu umanitatea existentă și în afara legăturii cu ea, căci aceasta n-ar fi arătat prețuirea dată omenirii create, la început, ci Se naște ca om din umanitate, dar folosindu-Se și de puterea Sa creatoare, ca să arate recrearea omenirii create la început. Numai așa Se ridică pe Sine ca om mai presus de om, dar rămânând totuși și în unire de ființă cu oamenii. Și, în aceasta se arată cât de mult a fost creat omul în stare să fie unit cu Dumnezeu. Îl face pe om în stare să devină, dar nu prin sine, ci prin El, și Dumnezeu, sau fire a Persoanei dumnezeiești, prin nașterea din Fecioară. A făcut umanitatea mai mare, capabilă să-L nască pe Dumnezeu ca om, dar nu fără puterea Lui. O mai mare apropiere a umanității de Dumnezeu nu se putea realiza și, totuși, aceasta nu înseamnă o identificare panteistă a lui Dumnezeu, în apropierea maximă prin iubire a Creatorului rămas, ca atare, deosebit de creatură. El Se face persoană a creației (creaturii), dar rămâne și Creator. În aceasta se arată marea cinste dată creaturii. El face dintr-o creatură o Maică a Sa, dar o face fără să înceteze să rămână Dumnezeu. Intră în relația de Fiu cu ea ca Maică, dar fără să înceteze să fie și Creator al ei. Căci, în acest caz, n-ar fi fost decât o existență supusă legilor naturii generale create, neridicând, de fapt, pe Născătoarea Lui creată la

nivelul de Maică a Creatorului. De aceea, ea e pusă în apropierea cea mai înaltă de El, sau e ridicată la poziția cea mai proprie de adevărată Mijlocitoare între toți și El, dar e totuși numai rugătoare. De aceea se spune: „Bucură-te, mijlocitoarea tuturor către Dumnezeu. Bucură-te, împăcarea tuturor cu Dumnezeu. Bucură-te, ceea ce izbăvești lumea de necazuri, prin mijlocirile tale.” Îi spunem în mod hotărât: „Bucură-te, ceea ce pe Dumnezeu cu oamenii i-ai împreunat.” Dar a făcut-o aceasta prin voia Lui, pentru că a creat umanitatea în stare să fie împreunată cu Dumnezeu și, de aceea, în mod special i-a dat Ei un rol deosebit în realizarea unirii Lui cu oamenii, ținând seama și de credința și curăția ei deosebită.

E o mare minune și, deci, o putere exclusiv dumnezeiască, să facă o Fecioară Maică, dar o putere care se poate folosi și de calitatea dată femeii de a fi mamă în general. Creatorul a dat omului prin creație o valoare și o capacitate atât de mari de a se face Frate cu omul, de a vorbi și lucra prin firea omenească. Acesta e misterul cel mare al omului: că Dumnezeu Se poate face El însuși Fiu al Omului, dar necoborând total în granițele omenești – căci aceasta ar fi una cu panteismul – arătând o slăbiciune a lui Dumnezeu, ci rămânând și Dumnezeu, mai presus de granițele omeneșului. În nașterea ca om din Fecioară se arată atât mărirea lui Dumnezeu, cât și mărirea dată omului de partener al Lui, de fire a Persoanei Lui.

c. El Se face Fiul Omului prin excelență, căci îl ridică pe om la starea Lui de om cu firea neîmbolnăvită. Se face noul început, sănătos, al omenirii. Cei ce rămân în El nu mai cad din umanitatea adevărată. Iar umanitatea adevărată nu este decât cea întărită de Dumnezeu. El ni S-a făcut lumină și în sensul că ne-a arătat și S-a făcut iarăși începutul omenirii

adevărate, care-i restabilește ca oameni adevărați pe cei ce se nasc din El prin Duhul Lui cel Sfânt, dându-le puterea să nu mai cadă din această stare. Și numai aceștia moștenesc Împărăția lui Dumnezeu și nestrăciunea. Dacă cei născuți din primul Adam sunt supuși morții definitive, cei născuți din al doilea Adam pot moșteni veșnica viață fericită (1 Corinteni 15, 17, 50).

d. Lumina, sau sensul deplin adus omului în Hristos, este viața lui fericită fără sfârșit. Și aceasta n-ar fi putut-o aduce El, dacă nu S-ar fi născut, fără de păcat, din Fecioară. El S-a făcut în scopul acesta Fiul Omului adevărat. Dar S-a făcut Fiul Omului, după ce era Fiul lui Dumnezeu Tatăl și datorită faptului că era Fiul lui Dumnezeu. Numai pentru că-L avea pe Dumnezeu ca Tată din veci, S-a putut face și Fiu al unei Maici omenești Fecioară. Numai fiindcă era Fiu al unui Tată ceresc, n-avea nevoie de un tată pământesc, sau S-a putut face fiu omenesc al unei Maici Fecioară și, ca atare, ne-a putut mântui. Fiind Fiul Tatălui ceresc, dar făcându-Se și fiu al unei Maici Fecioară, ne-a putut face și pe noi fii prin har ai Tatălui ceresc, dându-ne pe Duhul, ce-L are El de la Tatăl ca Fiu al lui Dumnezeu din veci și ca om născut din Fecioară, de la naștere.

El Se naște întâi din Tatăl ceresc, ca Fiul lui Dumnezeu, apoi în trup Se face și Fiul Omului din Fecioară, ca noi, care suntem născuți întâi dintr-un tată și o mamă pământească, să fim născuți apoi, prin Duhul Lui de Fiu al Tatălui, fii ai Tatălui ceresc. Toți trebuie să ne naștem din Tatăl ceresc, ca să ne mântuim. Dar noi putem deveni fii ai Tatălui ceresc prin Cel ce este din veci Fiu al Tatălui ceresc, iar pe urmă Se naște și Fiul Omului, născut din Fecioară.

e. Puterea femeii de a naște prunci este, în fond, de la Dumnezeu. Dar ea naște în urma păcatului, prin unirea pătimasă cu bărbatul.

Era, pe de altă parte, firesc ca omul, care nu e supus cu totul legilor rigide ale materiei și e, prin sufletul lui, creat prin suflarea dumnezeiască, după chipul lui Dumnezeu, putând folosi până la un anumit grad, în mod liber, aceste legi și aspirând spre o viață dincolo de cea istorică, chiar după căderea în păcat rămânând într-o anumită lumină conștientă, să fie ridicat până la capăt în această libertate față de legile materiale și să i se vadă împlinită aspirația de lumină, ca ființă doritoare de sens, putând dobândi viața veșnică.

Această împlinire s-a restabilit prin Fiul lui Dumnezeu făcut om. Învingând stricăciunea nașterii, El a învins și sfârșitul stricăciunii prin moarte. Prin aceasta a lărgit în deplinătatea ei libertatea și aspirația, sau caracterul de lumină al omului, prin deschiderea spre viața de veci, întâi în Sine ca om, apoi în toți oamenii care, unindu-se cu El prin credință, primesc nașterea a doua, contrară stricăciunii, prin Duhul Sfânt, prin care înaintează spre învingerea stricăciunii prin moarte, hrănindu-se și cu trupul Lui cel înviat și prin imitarea vieții Lui, opuse patimilor păcătoase.

Fără această împlinire a omului ca lumină, această calitate a lui n-ar avea niciun rost, sau ar fi mai mult un motiv de chin, prin forma lui de existență contradictorie.

f. Dacă n-ar fi intervenit păcatul strămoșesc, persoanele umane succesive s-ar fi născut dintr-o unire între bărbat și femeie nestăpănită de patimă, ci copleșită de spiritualitatea conștiinței că Dumnezeu însuși creează, prin suflare, un suflet nou, care organizează materia într-un trup nou. Prin unirea lor pătimasă au slăbit sau pierdut această conștiință. Deci,

e de cugetat că Dumnezeu n-a creat prin suflarea Sa numai sufletul lui Adam, unindu-l cu trupul lui alcătuit din țărână, făcându-l după chipul Său, ci a arătat că va face aceasta cu fiecare persoană nouă, punând pe chipul comun al Cuvântului o pecete deosebită, nerepetată. El creează sufletul deosebit al fiecărei persoane, deodată cu începutul de formare a trupului ei din unirea seminței bărbătești cu capacitatea formatoare a femeii. Căci, altfel, este greu de înțeles că deodată cu formarea unui trup nou, din unirea trupezască a bărbatului cu femeia, se ivește din unirea acestora și sufletul persoanei noi, din unirea sufletelor lor. Nu e de cugetat că Dumnezeu este absent din formarea unui om nou. El creează un suflet nou de la începutul formării unui trup nou din unirea trupezască a bărbatului și femeii, deși acest suflet nou poartă și unele trăsături ale sufletelor celor doi, care se resimt de trupurile celor doi, concentrate în sămânța bărbatului și în puterea formatoare a femeii.

Deși cei doi au un aport în alcătuirea persoanei celei noi, prin formarea trupului omului nou, Cel ce face ca din unirea lor să înceapă, de fapt, formarea persoanei celei noi este sufletul lui, creat prin suflarea lui Dumnezeu în această alcătuire de la începutul formării ei. Dumnezeu a dat și perechii de oameni o răspundere în conceperea persoanelor noi, dar Cel ce le creează propriu-zis pe acestea este Dumnezeu. Această contribuție o lasă Dumnezeu perechii omenești și după căderea în păcat, deci și după ce unirea lor trupezască se săvârșește într-un chip pătimăș. De aceea, nunta este sfințită și după ce oamenii se resimt de plăcerea pătimășă a unirii lor de după căderea în păcat. Desigur, pe măsura conștiinței răspunderii lor pentru alcătuirea unei persoane noi, actul unirii lor trupezști se imprimă de spiritualitate.

Faptul că unirea lor trupească este prilejul folosit de Dumnezeu pentru a da existență unei persoane noi, după chipul Lui, imprimat de o pecete specială, evidentiază păcatul perechii care se folosește de plăcerea unirii, dar își nesocotește răspunderea de a o folosi cu rostul cu care a fost lăsată de Dumnezeu, ca prilej pentru El de a aduce la existență o nouă persoană, ca un nou chip al Lui.

Dar dacă Dumnezeu Cuvântul Își continuă lucrarea de Creator de persoane omenești prin sufletul pus de El în alcătuirea lor prin unirea perechilor de oameni, desigur că El Se poate folosi de puterea creatoare și pentru a-Și forma El însuși, în mod direct, și numai din femeie, alcătuirea unui trup propriu, căruia îi suflă de la început un suflet propriu.

Puterea creatoare de oameni Și-o exercită acum în mod mai deplin, creând un suflet și un trup purtate de Persoana Sa proprie și, anume, sufletul creându-Și-l prin suflarea Sa, ca la ceilalți oameni, dar într-un trup alcătuit, prin puterea Lui, din femeie, ca participantă la firea omenească. Cuvântul Creator Se încadrează astfel între oameni, dar Se face și Creator al unei umanități proprii, pentru legarea cât mai strânsă a Sa cu oamenii și, prin aceasta, Se face izvor permanent al înnoirii umanității.

Altfel, omenirea ar fi rămas permanent bolnavă spiritual și supusă morții, deci cu o existență lipsită de sens, ceea ce ar fi fost contrar firii date de Cuvântul Creator oamenilor.

Despre punerea sufletului în trup de către Dumnezeu chiar de la începutul alcătuirii lui, prin „plăcerea murdară” a unirii între bărbat și femeie, spune Sfântul Maxim Mărturisitorul în următorul fel, combătând pe cei ce susțineau că sufletul e adus în trup ulterior: „Iar dacă spuneți că nu e drept ca ceea ce e după chipul lui Dumnezeu și dumnezeiesc (așa

numiți voi sufletul mintal) să înceapă să subziste odată cu curgerea și cu plăcerea murdară, ci e mai cuviincios a socoti că trebuie spus că intră după patruzeci de zile de la zămislire, vă dovedeți învinuind în mod deschis pe Făcătorul firii și vă expuneți, pe drept cuvânt, primejdiei înfricoșate a blasfemiei ce răsare de aici. Căci dacă e rea nunta, e vădit că e rea și legea nașterii după fire. Iar dacă e rea această lege a nașterii după fire, cu drept cuvânt va fi – după voi – învinovățit Cel ce a făcut firea și i-a dat legea nașterii.”²

Iar despre nașterea ca om din Fecioară a lui Iisus Hristos, tot Sfântul Maxim spune, făcând o deosebire între zămislirea trupului și suflet: „Însuși Domnul și Dumnezeu-Cuvântul S-a unit cu trupul la zămislire, fără nicio trecere de timp, prin mijlocirea sufletului rațional și nu a primit prin mijlocirea trupului neînsuflețit un suflet rațional venit după aceea”³.

Iar despre păstrarea firii omenești în componența ei din trupul venit din alt trup și din sufletul adus la existență de la începutul formării trupului, chiar după căderea firii omenești, deși în Hristos trupul nu s-a mai conceput din sămânța bărbatului și nu s-a născut prin stricăciune, tot Sfântul Maxim spune: „El n-a făcut altceva decât a înnoit firea, adică a schimbat zămislirea prin sămânță și nașterea prin stricăciune, pe care firea și le-a atras după neascultare, căzând de la dumnezeiasca și duhovniceasca înmulțire, dar n-a înnoit rațiunea firii, după care este și se naște, subzistând (în El) de la însăși venirea la existență din suflet rațional și din trup”⁴.

² Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Ed. IBMBOR, București, 2006, p. 432.

³ Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, p. 433-434.

⁴ Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, p. 434.

Iar înfățișând modul în care Fiul lui Dumnezeu S-a făcut și om din Fecioară, tot Sfântul Maxim zice: „Cuvântul lui Dumnezeu, fiind întreg ființă deplină (căci era Dumnezeu) și întreg ipostas neștirbit (căci era Fiu), golindu-Se, S-a făcut sămânță a propriului trup și, compunându-Se prin zămislire negrăită, S-a făcut ipostas al trupului pe care l-a luat; și, prin această taină, făcându-Se cu adevărat om întreg, în chip neschimbat. A fost același ipostas al celor două firi și a devenit compus după ipostas prin asumarea trupului, ca să nu fie socotit om simplu. Căci trupul era al Lui, și după trup era cu adevărat Dumnezeu pătimitor împotriva păcatului. Dar Cuvântul, chiar întrupându-Se, a rămas simplu și întreg ipostas, însă, prin asumarea trupului, S-a făcut compus și a viețuit în vederea mântuirii ca Dumnezeu pătimitor”⁵. Hristos, chiar întrupat, este Același ipostas unic dumnezeiesc, dar, asumând trupul, Se face compus, fără a pierde unitatea. Căci Același suportă pătimirile omenești și moartea, dar le suportă ca să le învingă. Același suferă moartea și Același o învinge. Același trăiește ca Creator mântuitor și ca creatură mântuită. Același Se coboară făcându-Se om și înalță umanitatea la slava Sa dumnezeiască, spre a dărui aceste bunătăți tuturor oamenilor ce se unesc cu El prin credință.

⁵ Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, pp. 66-68.

**CUVÂNTUL LUI DUMNEZEU, CEL ÎNTRUPAT, CALE SPRE VIAȚĂ
ȘI, PRIN ACEASTA, LUMINA ȘI ADEVĂRUL DESCOPERITE NOUĂ
(IOAN 14, 20)**

Am spus înainte că Hristos e cale văzută spre ținta care este tot El, prin faptul că e omul-model, dar și Dumnezeu, ca viața deplină a omului, prin unirea deplină a firii Lui omenești cu firea Lui dumnezeiască. Căci, precum am afirmat, în persoană este viața concretă a unei firi. Iar în Hristos, viața umanității este realizată în însăși Persoana dumnezeiască. Și, dacă în Persoana altuia are și persoana mea completarea vieții, în Hristos avem în Persoana altuia nu numai viața mărginită a omului, ci și firea nemărginită a Fiului lui Dumnezeu, care ne pune în comuniune cu alte Persoane dumnezeiești: cu Tatăl și cu Duhul Sfânt.

În apropiere de această Persoană înaintăm tot mai mult, mergând pe calea unirii desăvârșite a firii omenești cu dumnezeirea în El, fără să ajungem vreodată să fim asemenea cu acea țintă. Hristos ne este cale, ajutându-ne să facem și noi din umanitatea noastră un mediu tot mai străveziu al dumnezeirii, cum e firea Lui omenească, și un mijloc tot mai adecvat lucrării dumnezeirii, cum este umanitatea asumată de El, fără să ajungem vreodată la această calitate a Lui.

El este, în alți termeni, calea spre îndumnezeirea noastră prin har. Și El ne este cale, nu numai pentru că voim noi să-I urmăm Lui, apropiindu-ne tot mai mult de El, ci și pentru

că El însuși Se face în noi cale a noastră, dându-ne puterea să ne însușim viața Lui. În acest scop, El Se sălășluiește în noi la Botez, sau noi ne sălășluim în El. Astfel, Sfântul Apostol Pavel spune: „Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat” (*Galateni 3, 27*), sau: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (*Galateni 2, 20*). Totuși trebuie să voim și noi să fim în El și El în noi. Și voirea aceasta a noastră se arată în faptele noastre, ca împlinire a poruncilor, sau a voii Lui, în ceea ce se arată răspunsul iubirii noastre la iubirea Lui. Astfel, însuși Iisus Hristos a spus: „Dacă păziți poruncile Mele, veți rămâne întru iubirea Mea [...] Cel ce rămâne în Mine și Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic” (*Ioan 15, 10, 5*).

Cel ce crede este în Hristos, sau are pe Hristos în sine de la Botez, aflându-se ca o mlădiță în viță și împărtășindu-se de viața Lui roditoare. Dar trebuie să sporească tot mai mult în împărtășirea de viața Lui, de puterea Lui roditoare, ca să aducă și el roadă tot mai multă. Acela are în sine pe Hristos în calitate de calea spre tot mai multă viață, în unire cu viața Lui, dar trebuie să înainteze tot mai mult în El spre El. De aceea, atât Hristos, cât și Apostolul Ioan vorbesc nu de stăruire nemișcată în Hristos, ci de o „umblare” în El (*Ioan 8, 12; 1 Ioan 2, 11*). Hristos, după ce a înviat, ne-a născut la Botez din nou, dar spre „nădejde vie” în tot mai multă viață adevărată (*1 Petru 1, 3*). Fără Hristos, trăind în monotonia și îngustimea unei existențe sărace, nu cunoaștem o cale și o țintă spre care să înaintăm (*1 Ioan 2, 19*). Căci numai în El, ca în Cel ce este viața nemărginită și nesfârșită, de care ne poate face parte și nouă, înaintăm în viața fără sfârșit. Neînaintând în El ca Persoană care ne comunică viața nemărginită, nu putem înainta în nimeni spre a ne împărtăși dintr-o astfel

de viață. Numai înaintând în El, împărtășindu-ne tot mai mult de iubirea desăvârșită și de viața înviată ce ne-o comunică El, putem înainta și noi în iubirea sau viața altora. Altfel, rămânem în egoismul nostru, în disprețul față de alții, căci n-avem puterea să ne mișcăm spre unirea cu ei prin iubire, dacă nu înaintăm în unirea cu Hristos și în viața fără sfârșit în El. Neiubirea lui Hristos, unită cu neiubirea semenilor, ne ține într-o agitație, care nu ne scoate din noi, deci din întuneric. „Cel ce urăște pe fratele său [...] umblă în întuneric și nu știe încotro se duce, pentru că întunericul a orbit ochii lui” (1 Ioan 2, 11). Deci, a înainta în Hristos înseamnă a înainta pe calea care ne duce spre viață, care se arată și în comunicarea cu alții. Căci Hristos este calea spre viață. Pentru aceea Hristos, arătându-Se drept calea adevărată spre viața adevărată, este lumina adevărată. El a venit în lume ca lumină, în sensul de cale adevărată spre viața adevărată. Împărtășindu-ne tot mai mult de El, sau de viață, nu mai umblăm în întuneric, ci în lumină. Hristos e lumina adevărată, pentru că e Viață. El este și în calitatea de lumină, și calea spre viața adevărată: „Și Viața s-a arătat și am văzut-o și mărturisim și vă vestim Viața de veci, care era la Tatăl și s-a arătat nouă. [...] Și aceasta este vestirea pe care am auzit-o de la El și v-o vestim: că Dumnezeu este lumină și nici un întuneric nu este întru El. Dacă zicem că avem împărtășire cu El, și umblăm în întuneric, mințim și nu săvârșim adevărul” (1 Ioan 1, 2, 5-6).

Având pe Hristos în sine, omul care crede în El ajunge să fie tot mai mult un mediu prin care lucrează Hristos, așa cum lucrează sufletul prin trup. Căci lucrând sufletul lui în trupul lui, prin sufletul lui umplut de darul lui Hristos, lucrează în trupul lui un suflet umplut de Dumnezeu. Toate

actele acelu om devin curate, pentru că sufletul lui a devenit curat, sau plin tot mai mult de lucrarea dumnezeiască a lui Hristos cel din el. Ba s-ar putea spune că și în trupul acelu om lucrează Hristos, odată ce Acesta se află în om și cu trupul Lui, unindu-Se cu trupul omului. Aceasta nu înseamnă că sufletul și trupul omului sunt puse într-o stare pasivă. Hristos lucrează de fapt prin lucrările sufletului și trupului. Așa cum Hristos atingea, prin mâna Sa, ochii orbului, ca prin această mișcare a mâinii să transmită puterea Lui dumnezeiască, așa transmite și prin mâinile unei persoane credincioase puterea dumnezeiască aflată în trupul Său, aflat și acesta înlăuntrul acelei persoane. Hristos este în credincios o cale interioară care îl apropie pe om tot mai mult de Sine și îl face tot mai mult mediu al puterilor Sale.

Dar întrucât puterea înaintării spre Hristos nu se comunică omului numai de către Hristos ca Dumnezeu, ci vine de la El și ca om, Hristos ni S-a făcut cale și prin pilda faptelor Lui. El era, ca om, mediu desăvârșit al puterilor Sale dumnezeiești, de la început, dar, ca să ne arate aceasta prin faptele Sale concrete, a făcut din umanitatea Sa un astfel de mediu vizibil și succesiv prin viața Sa desfășurată în asemenea fapte, ca să poată și omul credincios să-L imite. Se arată parcurgând și El o cale omenească concretă. Ne-a dat puțința să-L vedem ca o cale străbătută concret cu umanitatea Sa plină de dumnezeire, ca să imităm și noi faptele Sale, chipul bunătății și curăției Lui în asemenea fapte, ca o cale străbătută din copilăria Sa până la jertfa pe cruce. Ne-a arătat cum să ne manifestăm blândețea, curăția de patimi, răbdarea, iubirea, prin faptele Sale concrete. Toată viața Lui e o lumină concretă. Dar Hristos ne este, în calitate de cale, lumină – sau invers. Însă El ne este o cale nesfârșită, pentru

că este nu numai om, ci și Dumnezeu. Și ne este o cale nesfârșită chiar ca Persoană, dat fiind că însăși persoana omească este totodată o taină niciodată epuizabilă. Chiar persoana umană este, pe de o parte, o lumină și o cale pentru voința noastră de-a înainta în comuniunea și iubirea față de ea la nesfârșit, neputându-ne confunda cu ea niciodată. Persoana umană este și ea o cale nesfârșită, pentru că niciodată nu sfârșește în a ne comunica ceva. Trăiește mereu altceva din ea și trăiesc mereu în altă stare în legătură cu ea; dorește mereu să se comunice altei persoane. Înaintez în a o cunoaște, căci mai am mereu multe de cunoscut în ea. Dar în această comunicare fără sfârșit este totuși ceva finit, ceva definit, sau un indefinit mărginit. Hristos, însă, ca Persoană în același timp umană și divină, este la nesfârșit într-o comunicare a infinității Sale. E mereu Lumină, mai presus de orice lumină și taină, veșnic mai presus de definibilul uman. E taină infinită în ceea ce ne comunică și taină infinită în ceea ce rămâne mereu încă necomunicat. Cu cât comunică mai multă lumină, cu atât se vedește mai mare taina. Hristos e lumina și taina nesfârșită chiar în umanitatea Sa, pentru că este o umanitate prin care se comunică Persoana dumnezeiască.

Urmând pe această cale, prin credința în Hristos vom ajunge și noi la înviere, ca la viața neîngustată, în veșnică fericire, cum a ajuns Hristos ca om. Fiindcă ne vom arăta și noi fii ai Tatălui ceresc și frați ai Lui după har. Și cel făcut fiu al Tatălui ceresc și frate al Fiului Său nu mai e lăsat să moară cu totul și definitiv. De aceea Sfântul Apostol Pavel spune că cel născut prin har din Hristos cel înviat, la Botez, e ridicat la calitatea de fiu al Tatălui Său, desigur dacă urmează calitatea de fiu, exemplul Fiului născut din Tatăl după ființă. „Iar înainte de venirea credinței [în Hristos], noi eram păziți

sub Lege, fiind închiși pentru credința care avea să se descopere. Astfel că Legea ne-a fost călăuză spre Hristos, pentru ca să ne îndreptăm din credință. Iar dacă a venit credința [în Hristos], nu mai suntem sub călăuză. Căci toți sunteți fii ai lui Dumnezeu prin credința în Hristos Iisus. Căci câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat" (*Galateni* 3, 23-27). Întâi Hristos ne-a născut din nou, „după învierea Lui" (*1 Petru* 1, 3), apoi „fiindcă sunteți fii a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, care strigă: Avva, Părinte!" (*Galateni* 4, 6). De aceea, după Botez primim prin Taina Mirului pe Duhul Sfânt: „Și ungera Lui vă învață despre toate" (*1 Ioan* 2, 27). Căci după învierea lui Hristos și după înălțarea Lui ni s-a cerut să ne purtăm ca niște fii, împlinind cu iubire voia Lui și imitând pe Fiul lui Dumnezeu, Cel prin fire, primind putere și căldură în aceasta de la Duhul Fiului. Căci strigarea Duhului Fiului ca Duh de fiu din inimile noastre, pune înseși inimile noastre în simțirea de fii iubitori față de Tatăl, asemenea Fiului. Deci nu mai suntem robi, ci fii. „Iar de ești fiu, ești și moștenitor al lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos" (*Galateni* 4, 7). Și, ca atare, putem să nu slujim celor ale lumii, socotindu-le suprema realitate (*Galateni* 4, 9). Am devenit posesorii puterilor dumnezeiești.

Înainte de venirea în trup, Cuvântul lui Dumnezeu nu ni Se descoperise deplin ca Fiul al lui Dumnezeu, deci nici Dumnezeu deplin ca Tată. Cuvântul lui Dumnezeu ne apare încă în calitate de Pedagog spre Dumnezeu, deci ca un fel de Stăpân poruncitor. Deci nu ni Se arătase în maximă apropiere și comunicare spirituală, ca Frate în umanitate, făcându-ne și pe noi împreună cu El fii ai lui Dumnezeu, ca Tată. Aceasta se arată în faptul că ne vorbea indirect prin proroci. Nu ne da, deci, nici „porunca nouă" a iubirii, pentru

că nici El nu ne arătase că ne-a iubit pe noi, făcându-Se Frate cu noi (*Ioan 13, 14*). Lumina de Fiu al lui Dumnezeu, de Unul din Treime, nu strălucea încă în deplină claritate. Se vedea mai mult prin diferite chipuri. Mai ales se arată puterea lui Dumnezeu prin nourul ce acoperea cortul și mergea înaintea lui, arătând cortul plin de slava Domnului (*Ieșirea 40, 32-35*). Prin nor, în cort era o anumită prezență a puterii Cuvântului lui Dumnezeu, dar El nu Se revela în mod clar. O anumită prezență a puterii Lui în nor era și în jertfele de animale ce se aduceau în cort, și mai ales în mielul pascal, dar această prezență a puterii Lui, prin chipuri, va deveni o prezență personală clară și directă a Lui, când Se va întrupa El însuși ca om. Toate aceste chipuri erau ca o „făgăduială” a venirii Fiului lui Dumnezeu ca Frate și Mântuitor al nostru, ca să ne ridice și pe noi la calitatea de fii ai Tatălui ceresc.

Acum se arată clar ca Lumină și ca sensul cel mai adevărat al existenței noastre, făcându-ni-Se, ca Frate, cale ca să ne unim cât mai mult cu El, ca frați ai Lui și fii ai Tatălui Său, nemărginit și fără de început. Acum se lămuresc și se adevăresc toate chipurile din Lege, arătându-ni-se totodată înălțimea maximă ce ni se făgăduise prin ele. Omul creat din nimic e ridicat la înălțimea de fiu al lui Dumnezeu. În aceasta se arată al doilea mod al atotputerniciei lui Dumnezeu. Nimicnicia omului, pe de altă parte, e compensată prin calitatea de fiu al lui Dumnezeu, căruia i Se face Frate și Tată. De fapt, numai acesta poate fi adevărul.

Căci dacă există un Dumnezeu, și anume un Dumnezeu al iubirii, ca modul cel mai înalt al existenței – și în realitate El trebuie să fie ca explicare a existenței – El nu poate, dacă vrea să mai existe și altceva, să nu creeze acel altceva din

nimic, dar și să nu-l ridice la o unire cu Sine, pentru a fi în toate o unitate, fără să-l desființeze pe acel altceva ca creație.

Și această treaptă la care e ridicat creatul, este aceea de fiu al Său. Numai la această supremă apropiere înțelegem că vrea să poată ridica Creatorul iubitor pe cel creat. Numai făcut fiu, Îl cunoaște pe Tatăl său necreat și Creator la maximum, precum Îl poate și imita în viața sa. Iar această cunoaștere și imitare nu poate să nu înainteze la nesfârșit, dată fiind infinitatea Aceluia și finitudinea firii celui creat. N-a creat Dumnezeu din iubire o faptură conștientă ca s-o țină cu dispreț într-o separație de nedepășit față de Sine.

Dar nu se poate face creatul fiu al necreatului, dacă nu are, pe de altă parte, Necreatul un Fiu și acest Fiu nu e într-un fel model al creatului și nu Se face El însuși Frate cu creatul, adică om.

Prin aceasta, Fiul lui Dumnezeu ni Se face calea clară și eficientă a oamenilor spre calitatea de fii în Hristos. Acum ne ajută să-I urmăm Lui ca Fiu făcut om prin Duhul Său de Fiu. Astfel, suntem introduși în relațiile treimice sau făcuți moștenitori ale celor ce le are Fiul de la Tatăl. Nu mai suntem stăpâniți de poftele ce ni le trezesc lucrurile atât de mici ale lumii, chiar prin valoarea dată cărnii animalelor ca jertfe, ci le vedem pe acestea ca mediu străveziu al lui Dumnezeu, ca mijloace prin care ne arătăm iubirea ajutoare unii față de alții.

În felul acesta am cunoscut *Adevărul*. Nu mai socotim ca adevăr ultim lumea, ci pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Creatorul lumii și al oamenilor, Mântuitorul acestora de sub puterea morții și de perspectiva întunericului iadului. L-am cunoscut pe Hristos ca Lumină, sau ca sensul pozitiv suprem al lumii și al oamenilor. Am cunoscut că El este Adevărul din

care sunt și spre care sunt duse toate. Am cunoscut că cei ce socotesc lumea ca ultimul adevăr sunt într-o minciună, luând întunericul unei „culturi” atee drept lumină. Am cunoscut că cei ce nu-L cunosc pe Hristos ca pe Fiul lui Dumnezeu cel întrupat și, deci, ca pe Lumina lumii, ci o socotesc pe aceasta (lumea) ca unica realitate, se află într-o mare minciună. Am cunoscut că toate cuvintele prin care susțin această părere mincinoasă sunt minciuni. Am cunoscut că, avându-le numai pe ele, vom fi într-o veșnică sărăcie sau moarte.

Numai Hristos este Adevărul, fiindcă numai El, ca Dumnezeu cel venit la noi în trup, este calea care ne duce la viață nefârșită. El este „Calea, Adevărul și Viața”. El este Calea, pentru că este Adevărul și Viața; El este Viața, pentru că este Adevărul. El este Singurul în care avem viața adevărată, în care creația se unește cu Creatorul. Cei ce-L neagă pe El ca Viață adevărată, cei ce neagă că El este singura cale spre viața adevărată, afirmă minciuna și moartea drept adevăr. Și cel care-i ispitește pe oameni spre această minciună, cel ce e cel dintâi care a susținut această minciună și continuă să o susțină, este diavolul. El afirmă lumea aceasta ca pe ultima realitate, nearătând o cale spre Dumnezeu, ca deosebit de lume, ci conduce, prin minciuna lui, spre moarte, în care cei ce-i slujesc lui se află, în parte, încă de acum, dar pot să scape de ea înainte de a muri cu trupul, fapt prin care își pot arăta imitarea lui Hristos. Cei ce nu-L recunosc pe Hristos drept cale spre Dumnezeu mai presus de lume, ci socotesc că lumea aceasta e singura realitate, nu cunosc nicio cale de scăpare de moartea din ea. Dumnezeu Cuvântul îi ajută pe oameni să-I urmeze Lui înainte de Întrupare prin cuvântul Lui. Dar lumea era încă în întuneric. Prin Întrupare, însă, a venit în lume, risipind întunericul pentru cei ce au primit

credința în El. Cei ce nu cred în El, ca Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu, venit să ne arate că Dumnezeu este iubire, consideră că totul este stăpânit de întuneric, de lipsa de sens, și-și îngăduie să facă răul ca formă a egoismului. Aceștia își vor lua osânda pentru veci, spre deosebire de cei ce, crezând că Dumnezeu este iubire și Hristos este Fiul întrupat – ca o dovadă a acestei iubiri îl imită pe Hristos prin fapte de iubire – nu vor fi osândiți, ci se vor bucura de comuniunea veșnică și fericită cu Dumnezeul iubirii: „Cel ce crede întru El nu este judecat, iar cel ce nu crede a și fost judecat, fiindcă nu a crezut întru numele Celui Unuia-Născut, Fiul lui Dumnezeu. Iar aceasta este judecata, că Lumina a venit în lume și oamenii au iubit întunericul mai mult decât Lumina. Căci faptele lor erau rele. Că oricine face rele, urăște Lumina și nu vine la Lumină, pentru ca faptele lui să nu se vădească. Dar cel care lucrează adevărul vine la Lumină, ca să se arate faptele lui, că sunt săvârșite în Dumnezeu” (Ioan 3, 18). Dar cei ce nu cred în El, nu iau cuvintele Lui ca adevărate, ci pe cele ale diavolului, care folosește cuvintele, ce ni s-au dat de Dumnezeu prin creare, în chip mincinos, îndemnându-i prin ele să nu creadă în Hristos, Adevărul și Viața, și să nu meargă spre El pe calea arătată prin pilda Lui. Ei ascultă de diavolul care dă, drept viață, ceea ce nu e viață și, drept adevăr, ceea ce nu e adevăr, sau drept viață, moartea: „Voi sunteți din tatăl vostru, diavolul, și vreți să faceți poftele tatălui vostru. El, de la început, a fost ucigător de oameni și nu a stat întru adevăr, pentru că nu este adevăr întru el. Când grăiește minciuna, grăiește dintru ale sale, căci este mincinos și tatăl minciunii” (Ioan 8, 44).

Iisus Hristos este Adevărul sau viața adevărată, pentru că este Fiul Tatălui. Dacă Dumnezeu nu are Fiu, nu este iubire

în El și nici oamenii nu sunt creați de un Dumnezeu al iubirii, pentru a fi făcuți, prin Fiul Său, fii ai Săi. În acest sens afirmă Hristos că El este Adevărul, pentru că este Fiul prin fire al unui Tată suprem. Deci, cei care cred în El ca în Fiul Tatălui, cred în Dumnezeu cel adevărat.

Aceia cred că pot avea și ei pe Dumnezeu ca Tată. „Dacă Dumnezeu ar fi Tatăl vostru, M-ați iubi pe Mine, căci de la Dumnezeu am ieșit și am venit. Pentru că n-am venit de la Mine Însumi, ci El M-a trimis” (Ioan 8, 42). Dacă Hristos n-ar fi de la un Tată dumnezeiesc, ci ar fi ca oricare om singur de sine, n-ar fi Dumnezeu. Și dacă n-ar fi Fiul lui Dumnezeu, ar fi îndreptățiți să nu creadă în El. În credința în Hristos este implicată credința în Sfânta Treime. Un Dumnezeu care nu e în Treime nu e Dumnezeu. În acest caz lumea e singura realitate.

Iisus Hristos este Adevărul, și ca atare sensul vieții noastre, întrucât Cel ce este Viața în Sine, întrupându-Se ca om, i-a dat și omului viață veșnică, scăpându-l de moarte. Fără Hristos, adică fără Fiul lui Dumnezeu întrupat ca om, lumea întreagă și existența oamenilor în ea ar fi fără sens. El S-a făcut prin întrupare „Lumina lumii”, sensul ei. Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu este, în calitate de Dumnezeu în Sine, însăși Lumina.

Dar, înainte de Întrupare, lumina numai în parte sensul existenței, prin cuvintele Lui revelate prin proroci. Adevărul, binele, viața și lumina sunt una. Răul, moartea, întunericul și minciuna la fel. Și toate au caracter personal. Minciuna înșeală, dând morții spirituale aparența de viață, și răului – aparența de bine a persoanei, în sens egoist, și întunericului – aparență de lumină. Minciuna le prezintă pe toate acestea ca adevăr.

FĂGĂDUINȚA DATĂ OMULUI DE A SE RIDICA DIN ÎNTUNERICUL
PĂCATULUI ÎN LUMINA LUI DUMNEZEU,
PRIN JERTFELE PORUNCITE DE LEGEA DINAINTE DE HRISTOS

Păcatul, ca împlinire a poftelor egoiste, cu uitarea lui Dumnezeu, este întuneric. Dăruirea de sine a omului lui Dumnezeu, sau jertfa, este deschidere spre izvorul luminii și spre primirea vieții nemărginite și nesfârșite a lui Dumnezeu, deci a descoperirii sensului existenței proprii și a trăirii în El. Încă jertfele Legii sunt acestea, atât prin ele, cât și prin faptul că se săvârșesc la porunca lui Dumnezeu, sau în te-me-iul Revelației Lui.

a. Omul, o dată căzut prin Adam, nu se va mai putea dărui deplin sau aduce jertfă curată lui Dumnezeu. Aceasta se arată în faptul că Dumnezeu îi cere omului să aducă în locul lui animale care nu păcătuiesc, însă nici nu au conștiință că se pot aduce ele înseși lui Dumnezeu. Dar ca să se arate că Dumnezeu vrea o jertfă curată, nestăpânită deloc de pofta egoistă, cere să se împlinească aceasta măcar simbolic, poruncind ca animalele aduse jertfă să fie animale tinere. Aceasta a arătat-o Dumnezeu și prin prilejul dat lui Avraam de a aduce ca jertfă lui Dumnezeu, în locul fiului său Isaac, un berbec, după ce i-a văzut capacitatea de a asculta pe Dumnezeu până la a-și dărui tot ce avea mai scump, adică pe însuși fiul său, întâiul și noul născut. Cu această jertfă înlocuitoare a jertfirii de sine, sau a fiilor întâi născuți,

ca cei mai iubiți ai lor, S-a mulțumit Dumnezeu prin Legea dinainte de venirea Fiului Său în trup, cerând, în locul lor, jertfa unui miel de un an.

Dar Dumnezeu a lăsat, totuși, după păcatul în care au căzut oamenii, cu toată jertfirea simbolică a întâiului dintre ei, moartea, ca să se vadă că jertfa mielului și, în general, jertfa de animale nu-i scapă cu adevărat de moarte. Dar a lăsat moartea și ca putință pentru Fiul Său ce avea să vină să Se facă om, să primească moartea ca jertfă fără de păcat, cu totul nevinovată și voluntară, lui Dumnezeu pentru oameni, și ca prin aceasta să devină, pentru cei ce cred în Hristos, mijloc de trecere a vieții lor la viața întru fericirea celei mai depline comuniuni cu Dumnezeu.

Trebuia, deci, să apară Omul fără de păcat, de o valoare mai mare și mai mult decât egală cu a tuturor oamenilor, ca să Se aducă jertfă lui Dumnezeu pentru toți oamenii, ca Mielul adevărat care să înlocuiască cu deplină eficiență mielul animalic. În jertfirea mielului Legii se arată profetic nădejdea trecerii omenirii prin moarte la viață. Era, în acest sens, o lumină, dar mai mult o lumină ca nădejde în venirea la oameni a adevăratei lumini, echivalentă cu ridicarea lor din „întunericul morții”, în lumina vieții.

Moartea a fost lăsată, deci, de Dumnezeu pentru oameni, nu numai ca pedeapsă pentru păcat, ci și ca mijloc de a se aduce lui Dumnezeu ca jertfă viața, pentru scăparea de moarte. Aceasta s-a petrecut prin Hristos, care a învins prin puterea Sa moartea, jertfindu-Se El, Cel fără păcat, pentru păcatul lumii întregi.

b. Există o strânsă legătură între nașterea din Fecioară și jertfa eficientă a lui Hristos, ca dovadă a iubirii lui Dumnezeu, deci a descoperirii luminii Lui către oameni.

Transformarea morții, din pedeapsă pentru păcat, în mijloc de trecere la viața în Dumnezeu, a făcut-o Hristos prin faptul că, fiind Fiul lui Dumnezeu, S-a făcut om din Fecioara, ca să Se aducă jertfă pentru oameni. Dacă n-ar fi fost făcut fără unirea bărbatului cu femeia, ar fi moștenit păcatul strămoșesc și, ca atare, ar fi suportat moartea ca o urmare necesară a păcatului moștenit, deci pentru păcatul propriu, nu pentru păcatul oamenilor, ba chiar n-ar fi fost nașterea ca om a lui Dumnezeu. Nașterea Lui ca om din Fecioară a fost un act al lui Dumnezeu din iubire liberă, deci o manifestare a puterii și iubirii lui Dumnezeu.

**IEȘIREA DE FAPT A OMULUI DIN ÎNTUNERICUL PĂCATULUI,
PRIN NAȘTEREA FIULUI LUI DUMNEZEU FĂCUT OM SPRE
A SE JERTFI PENTRU OAMENI ȘI A ÎNVIA**

a. Nașterea Fiului lui Dumnezeu ca om, din Fecioară, este începutul și condiția primă a ridicării omului din întunericul păcatului și a înălțării lui în lumina lui Dumnezeu prin jertfă și înviere. De aceea S-a făcut Fiul lui Dumnezeu om din Fecioară, pentru a ridica pe om din această stare.

Încă nașterea Fiului lui Dumnezeu ca om din Fecioară este un act de creație decisivă a lui Dumnezeu pentru oameni, un act de iubire și atotputernicie. Numai ea a făcut posibile alte acte de creație, între care jertfirea Lui ca om pentru oameni, și prin aceasta, biruirea morții și asigurarea comuniunii Sale depline cu oamenii și veșnica fericire a acestora. Dacă nu S-ar fi făcut om, dar nu din necesitate naturală, ci din iubire liberă, deci din Fecioară, n-ar fi făcut posibil niciunul dintre actele mântuitoare eterne ale luminii dumnezeiești. Nașterea din Fecioară este un act al voinței conștiente și al atotputerniciei lui Dumnezeu, ca pricină de ridicare a existenței omenești din întunericul păcatului la lumina vieții veșnice în Dumnezeu. Chiar actul nașterii Sale ca om a scos umanitatea asumată de El de sub legea unei necesități a naturii căzute în păcat, putând comunica, drept urmare, și oamenilor, prin credința în El, o naștere nouă, din voința lor, în Taina Botezului. În general, născându-Se din

Fecioară, a arătat că omenirea poate fi ridicată de sub legea fatală a nașterii spre moartea definitivă. Prin aceasta a arătat că, nefiind El născut din păcat, fără voia Lui n-a fost supus nici legii morții fără voie pentru păcat, ci a primit-o de bună-voie, din iubire pentru oameni. Aceasta, ca să-i poată ridica și pe ei, după Înviere, la nașterea din nou prin Duhul Său, pentru pregătirea spre biruirea morții, sau ca mijloc de trecere prin ea la unirea cu El, Cel înviat pentru veci. Nașterea din Fecioară este actul inițial al ridicării umanității din legea naturală a nașterii spre moarte, deci a nașterii fără sens. Omenirea a fost scoasă de sub dogmele naturii supuse necesității totale, formulate ca dogme ale științei. Fără această eliberare de ele prin Dumnezeu făcut om, toată existența ar fi inexplicabilă. Ele sunt biruite, prin actele iubirii, de libertatea lui Dumnezeu, sunt înlocuite de dogme ale libertății, prin iubirea lui Dumnezeu. Toate sunt din iubire și iubirea este libertate. Fiul Lui S-a făcut, din iubirea care este între Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, om în deplină libertate, nesupus păcatului și morții, dar în stare să-și asume, din iubire, vina oamenilor și să primească în mod liber moartea pentru ei. În acest act s-a făcut străvezie dumnezeirea Lui, sau lumina ei. Formațiunile neoprotestante, neadmițând nașterea lui Hristos din Fecioară, nu dau însemnătate nici Crucii. Dar acest Iisus nu mai primește moartea pentru alții, deci de bunăvoie, ci din necesitate, de aceea El nu mai este Mântuitor, nici Hristos, sau Dumnezeu, ci simplu om sau proroc omenesc. După ele, nu există un Dumnezeu mai presus de legile naturii. Și, de aceea, acele formațiuni nu prea mai vorbesc nici de învierea Lui. Numai o moarte primită de bunăvoie poate fi mântuitoare. Căci numai această moarte nu e a omului păcătos obișnuit, ci a Fiului lui Dumnezeu făcut om.

Ele nu corespund trebuinței de a se fi împlinit chipurile din Legea revelată și nici aspirației omenești de a se împlini prin întâlnirea directă a Fiului lui Dumnezeu cu oamenii.

b. E o mare taină faptul că însăși Persoana Fiului lui Dumnezeu s-a făcut Persoană a firii omenești și, de aceea, s-a putut naște din Fecioara și a putut primi moartea de bunăvoie. Dar această taină înseamnă că nu legile oarbe și fatale sunt totul, căci ele, prin ele, nu explică nimic.

Persoana Fiului lui Dumnezeu a putut să se facă Persoană a firii omenești, pentru că El a creat-o. Și aceasta explică mai bine lumea, decât legile oarbe.

Putința Fiului lui Dumnezeu de a Se face Persoană a firii omenești arată și ce calități mari a dat El, prin creare, firii omenești. El S-a putut coborî la ceea ce a creat El însuși din nimic, pentru că a dat acesteia o valoare mare. Dar, ca să se arate că o face aceasta chiar El, prin puterea Lui, nu Se supune nașterii obișnuite a celorlalți oameni, căci aceasta ar însemna a nu avea existența prin Sine însuși. Ci El însuși Se face om, nedespărțit de Sine; nu e făcut om de o pereche de oameni. Ci Se face El însuși om, împlinind El însuși rolul de formare a Sa ca om, dintr-o femeie Fecioară. Aceasta înseamnă că S-a făcut El însuși om, în deplină libertate. Dar nu S-a făcut om din nimic, alături de oamenii existenți, ci Și-a luat firea omenească din firea omenească comună, existentă și în Fecioara din care S-a născut.

VIATA LUI DUMNEZEU DATA NOUA PRIN JERTFA CA OM A FIULUI SAU

Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om între ei, ca să Se poată dărui lui Dumnezeu ca jertfă cu adevărat mântuitoare pentru ei, ca să se împlinească ceea ce se făgăduia prin chipul jertfelor de animale și, îndeosebi, al mielului animalic din Lege. Făgăduiala, dată în Lege prin mielul animalic, ca chip care scapă pe întâiul născut al fiecărei familii de moarte și deci pe fiii viitori ai tuturor familiilor, deci pe toți oamenii, nu-i scăpa de moarte decât pentru un timp. Acum ni S-a făcut Fiul lui Dumnezeu Mielul conștient, Dumnezeu și om, care îi scapă pe toți oamenii de moarte, pentru veci. El nu e numai întâiul născut, ca om, ci este întâiul născut al Fecioarei, dar și pentru că e și Unul Născut al Tatălui ceresc. Ca atare, El Se aduce jertfă lui Dumnezeu, fiind întâiul și Unul născut om, nevinovat, al tuturor oamenilor, dar și Unul Născut al lui Dumnezeu.

Dacă în Lege, Isaac, care-i reprezenta pe toți urmașii lui Avraam, a fost scăpat de moarte pentru un timp printr-un miel animalic, acum Mielul adevărat, reprezentându-i pe toți, îi scapă de moartea definitivă, mai ales că nu e supus prin păcat morții, fiind și Dumnezeu făcut om. Jertfa Lui mulțumește acum în mod real pe Dumnezeu, reprezentând în mod real pe toți oamenii, atrăgându-i spre El, iar, pe de altă parte, fiind și jertfa Fiului Tatălui atotputernic și iubitor.

Ea e, de aceea, jertfă mântuitoare de moartea veșnică și cauzatoare a vieții veșnice, fiind jertfa Fiului adusă Tatălui cereșc. Prin aceasta, jertfa lui Hristos este jertfa plină de toată lumina, sau aduce umanității toată lumina lui Dumnezeu. În Hristos se vede că omul nu e produsul fără sens al naturii, ci e adus la existență de Dumnezeu, ca să fie mântuit după căderea în păcat tot de către Dumnezeu, căci tot prin El e identificat cu Persoana Fiului lui Dumnezeu. Omul e readus la viața veșnică prin jertfa adusă lui Dumnezeu de Fiul lui Dumnezeu însuși, care e, totodată, și jertfa omului făcut fiu, adusă Tatălui.

În jertfa lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, e jertfa Fiului lui Dumnezeu adusă lui Dumnezeu Tatăl ca om. În ea se străvede toată lumina iubirii mântuitoare a Fiului lui Dumnezeu, sau toată iubirea mântuitoare a Sfintei Treimi. Sau însuși Tatăl trimite pe Fiul Său să Se facă om și să Se jertfească Lui pentru a face, prin Duhul Său de Fiu, fii iubiți pe oamenii pentru care Se jertfește Fiul Său făcut om. Nu e vorba aici de o satisfacție dată onoarei jignite a lui Dumnezeu, prin jertfa, de valoare egală sau mai mare cu a păcatului omenesc, a Fiului Său făcut om, ci de iubirea nemărginită a unui Tată care-și trimite pe Fiul Său să Se aducă jertfă ca om pentru oameni, ca să se vadă în jertfa Lui jertfa iubitoare până la moarte a oamenilor ce-și însușesc de la Fiul Său și de la ei, în mod treptat, jertfa Lui în vecii vecilor.

Acest mare sens al jertfei lui Hristos, ca lumina supremă a iubirii Fiului lui Dumnezeu făcut om, aratăta oamenilor pentru a și-o însuși și ei ca valoare și rost al existenței lor, o exprimă Mântuitorul însuși prin cuvintele prin care întemeiază taina împărtășirii de Trupul și Sângele Său, jertfite pentru noi.

El S-a jertfit pentru ca să ne însușim și noi iubirea și lumina Lui, manifestată în jertfa Lui pentru noi. Aceasta o spune prin cuvintele: „Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu, care se frânge pentru voi spre iertarea păcatelor” și: „Beți dintru acesta toți, acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru voi și pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor”. Am dat aceste cuvinte așa cum au fost reținute în Sfânta Liturghie, ca tradiție a Bisericii. Ele sunt completate în actul împărtășirii prin cuvintele: „Și spre viața de veci”.

Dacă Trupul s-ar fi frânt spre iertarea păcatelor oamenilor în sens juridic, nu ar fi trebuit să li se mai dea lor. Dându-se fiecărui credincios spre iertarea păcatelor și spre viața de veci, aceasta face ca să se unească trupul omului cu Trupul și cu Sângele jertfite ale Sale și, prin aceasta, să-și însușească starea lui Hristos, în care s-au iertat păcatele noastre, ale tuturor, și s-a instaurat viața de veci pentru noi toți. Dar aceasta înseamnă să ne însușim și noi starea Lui de jertfă din iubire față de Tatăl ceresc și de oameni.

Iisus instituie actul Sfintei Împărtășanii de Trupul și Sângele Său jertfite ca să explice jertfa pe care o va aduce a doua zi. El anticipează în mod tainic, la Cina cea de Taină, aducerea Sa reală ca jertfă a doua zi.

De aceea le spune Apostolilor ca această împărtășire să o săvârșească și ei „spre pomenirea Lui”, repetând împărtășirea de jertfa Lui, ce-o va aduce a doua zi și a cărei împărtășire le-a făcut-o posibilă, în mod tainic, până mai era cu ei în trupul Lui dinainte. El a făcut aceasta ca să putem înțelege că El Se va jertfi pentru ca ei să se împărtășească de Trupul și Sângele Său ce se vor jertfi.

Nemaivorbind de Sine ca Miel, ci spunându-le direct că le dă Trupul și Sângele Său de Dumnezeu făcut om și jertfit,

vrea să arate că chipul a fost împlinit de realitate, că ceea ce li se făgăduise oamenilor prin chipul mielului se împlinește acum prin Mielul suprem. Sinodul VI Ecumenic a dispus să nu se mai folosească în iconografie chipul lui Hristos ca Miel, spre a se arăta că acum nu se mai aduce un miel ca chip general, ci însuși Trupul Lui ca trup real și unic al Fiului lui Dumnezeu. Trupul și Sângele Lui aduc în noi asemănarea cu El, prin unirea cu ele. Aceeași unică Persoană dumnezeiască, devenită totodată și o unică Persoană omenească, Se unește cu noi toți, adunându-ne pe noi toți ca persoane unice cu El.

Se mai folosește termenul de Miel pentru Hristos doar la pregătirea pâinii și vinului, spre a fi prefăcute în Trupul și Sângele lui Hristos, la Proscomidie, dar precizându-se că însuși Hristos e Cel în ale cărui Trup și Sânge se vor preface pâinea și vinul, dar că El Se va aduce jertfă „ca o oaie”. Prin aceasta se accentuează că Cel ce Se aduce jertfă e Iisus Hristos însuși.

Și se mai folosește termenul Miel când preotul împarte chipurile pâinii și vinului, care au rămas după prefacerea lor în Trupul și Sângele lui Hristos: „Se sfărâmă și se împarte Mielul lui Dumnezeu”. Dar când are loc împărtășirea de fapt a persoanelor, se folosesc direct termenii: „Trupul și Sângele Domnului”.

Trupul și Sângele jertfite ale lui Hristos nu mai sunt un trup și sânge ca ale oricărui om, ci Trupul și Sângele Persoanei lui Dumnezeu-Cuvântul, care S-a jertfit și ni Se împărtășește prin ele. Ele sunt Trupul și Sângele Persoanei dumnezeiești a Fiului lui Dumnezeu, care Și le-a făcut proprii. Prin ele lucrează în noi Persoana Lui. Ele aduc în noi iertarea Tatălui, Căruia S-a adus El jertfă ca Fiul Lui făcut om, arătând Tatălui iubirea Sa de om și întipărend-o și în noi, ca să câștige și

pentru noi iubirea Tatălui ceresc. De aceea, prin Trupul și Sângele Lui suntem sfințiți și noi, ca jertfă primită cu bucurie de Tatăl ceresc. Jertfa adusă de Hristos Tatălui ca om, care este totodată Același și Fiul Unul Născut al Lui, cu iubirea de Fiu al Său, ne aduce și pe noi Tatălui, prin faptul că ni se întipărește și nouă, ca să ni se întipărească și răspunsul de Tată iubitor al Tatălui Lui. În acest înțeles, jertfa lui Hristos de care ne împărtășim ne îmbracă în lumina de Fiu a lui Hristos și, deci, în lumina Tatălui în care este îmbrăcat El. Dar Hristos dă cu anticipație, cât este încă între ucenicii Săi în formă sigură, Trupul Său, nu numai în stare de jertfă, ci ca Trupul cel înviat din moartea primită ca jertfă. Și acest Trup este deplin luminat și luminător. Sfântul Grigorie Palama zice: „Strălucirea acestei lumini (în care se unesc îngerii) peste oameni a preînchipuit-o Dumnezeu în cursul celor patruzeci de ani din pustiu, trimitând mana din cer și a împlinit-o Hristos, dând lumina Duhului și dăruind Trupul Său luminător spre mâncare celor ce cred tare în El și dovedesc credința prin fapte”⁶.

Și Iisus Hristos înlocuiește Mielul, ca chip al trupului Său, sau al Său însuși, cu pâinea, căci a spus mai înainte că El este „Pâinea cea vie, care S-a pogorât din cer”, pâinea care e „viața (spirituală) a lumii, precum pâinea de pe pământ e viața ei materială, ca chip al vieții ei spirituale”. De aceea, El e și „Pâinea îngerilor”, pentru că îngerii se hrănesc în cer cu El, ca lumină a vieții lor.

Legea nu a putut să-i scape pe oameni din păcat, căci, cerându-le să nu-l săvârșescă, nu le dădea și puterea pentru

⁶ *Tratatul al treilea din triada întâi contra lui Varlaam privind lumina și luminarea dumnezeiască*, în: Pr. prof. dr. Dumitru STĂNILOAE, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, Ed. IBMBOR, București, 2006, pp. 305-306.

aceasta. De aceea, Hristos le-a dat harul, sau puterea iubirii trăite în jertfa Lui pentru ei, ca, așa cum a omorât El moartea prin moarte suportată din iubire pentru oameni, fiind nevinovat, să le comunice și lor această iubire sau harul Lui, prin care să omoare moartea. „Dar Dumnezeu Își arată dragostea Lui față de noi prin aceea că, pentru noi, Hristos a murit când noi eram încă păcătoși” (*Romani 5, 8*) „[...] Căci dacă prin greșeala unuia cei mulți au murit, cu mult mai mult harul lui Dumnezeu și darul Lui au prisosit asupra celor mulți prin harul unui singur Om, Iisus Hristos. [...] Fiindcă, dacă prin greșeala unuia moartea a împărățit printr-unul, cu mult mai mult cei ce primesc prisosința harului și a darului dreptății vor împărăți în viață prin Unul Iisus Hristos. Deci, precum prin greșeala unuia a venit osânda pentru toți oamenii, așa și prin îndreptarea adusă de Unul a venit, pentru toți oamenii, îndreptarea care dă viață. Căci precum prin neascultarea unui om s-au făcut păcătoși cei mulți, tot așa prin ascultarea Unuia se vor face dreپți cei mulți” (*Romani 5, 15, 17-19*). Dacă urmarea greșelii unui om, trecută la cei născuți din el, i-a putut face păcătoși pe aceștia, cu mult mai mult puterea curăției unui om, care este și Fiul lui Dumnezeu, poate face pe cei ce se nasc din El duhovnicește și rămân în El și El în ei permanent, se vor face dreپți prin El. Harul iubirii dumnezeiești din Hristos are puterea să-i facă iubitori de Dumnezeu și de oameni, deci dreپți, pe cei ce se deschid Lui. El îi eliberează pe aceștia de moartea spirituală a egoismului, prin comuniunea în care intră El cu ei. El aduce omului lumina deplină a sensului existenței sau viața veșnică, scoțându-l din întunericul lipsei de sens. Dacă Legea nu ne putea elibera de întunericul și moartea susținute în noi de păcatul moștenit din Adam, harul iubirii lui Hristos poate face aceasta.

ÎNVIEREA LUI HRISTOS, SENSUL ISTORIEI SAU DEPĂȘIREA EI

Dacă Fiul lui Dumnezeu a deplasat, prin nașterea ca om din Fecioară, legea rigidă adusă de păcat, iar prin înviere S-a ridicat peste puterea morții, ca altă formă a legii rigide a materiei trupului, în viața de după învierea Sa și a noastră, ne ridică deplin la libertatea față de legile materiei, de sub robia lor. O spune aceasta Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Romani. Fiul lui Dumnezeu a primit ca om patimile vremii de acum, sau ale morții de bunăvoie, pentru a Se ridica la slavă, sau biruirea acestora. Iar de ne însușim și noi, cu răbdare și cu credință în El, pătimirile Lui, ne vom împărtăși și noi de slava Lui în veșnicia viitoare. Căci, prin această pătimire cu Hristos devenim și noi fii ai lui Dumnezeu împreună cu El, deci și moștenitori ai puterii Lui, nemaifiind robi. Și aceste pătimiri sunt prea mici față de marea slavă la care vom ajunge prin ele. „Și dacă suntem fii, suntem și moștenitori [...] – ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori cu Hristos – dacă pătimim împreună cu El, ca împreună cu El să ne și preamărim. Căci socotesc că pătimirile vremii de acum nu sunt vrednice de slava care ni se va descoperi” (Romani 8, 17-18). Și acea slavă o păstrează firea noastră ca o nădejde, chiar dacă a pierdut-o prin păcat. Căci nu numai că nu se simte bine în robia ce-i este impusă de legile materiei și nu se poate împăca cu gândul că ea îl va aduce la moartea definitivă, dar chiar natura universului, prin faptul

că rămâne, cu toate descompunerile ce se produc în ea, arată că e făcută pentru a nu pieri, sau pentru nestrăciune, ca să se arate și în slava nepieritoare a oamenilor, când se vor descoperi ca fii liberi și nemuritori ai lui Dumnezeu, așa cum o cere și aspirația lor. „Pentru că nădejdea cea dornică a făpturii [inconștiente] așteaptă cu nerăbdare descoperirea fiilor lui Dumnezeu” (*Romani* 8, 19), ca o slavă maximă și ca o veșnică fericire. Aspirația oamenilor după această fericire este, după Sfântul Apostol Pavel, una cu așteptarea de a deveni fii ai lui Dumnezeu și, aceasta, prin unire cu Fiul lui Dumnezeu prin ființă făcut om, deci nu numai la o relație de pace, prin simpla satisfacere a onoarei lui Dumnezeu de către o Persoană care e și Dumnezeu, și om. Ei aspiră, deci, să ajungă în maxima relație iubitoare cu Dumnezeu. Aceasta implică unirea cu ei a Fiului lui Dumnezeu făcut Frate al lor prin întrupare. Prin calitatea de fii ai lui Dumnezeu și frați ai Fiului Lui, ei dobândesc și slava maximă. Aceasta implică și capacitatea lor de a folosi în mod liber voința lor, căci deplin liberi devin abia prin dobândirea slavei de fii ai lui Dumnezeu.

Nici natura nu are acum în ea descoperită toată înălțimea ei, căci a fost supusă coruptibilității din pricina căderii omului, sau a slăbirii spiritului lui. Ea a fost coborâtă prin aceasta la nivelul unei mișcări deșarte, spre a antrena o descompunere a trupurilor care sunt supuse unui astfel de proces deșert. „Căci făptura a fost supusă deșertăciunii – nu de voia ei, ci din cauza aceluia care a supus-o – cu nădejde” (*Romani* 8, 20). Ea a fost supusă unei slujiri care nu-l scapă pe om de moarte și nu-i descoperă slava vieții veșnice în Dumnezeu, ci îl pregătește pentru moarte. Dar această slujire deșartă n-a desființat nici în om, nici în zidire, nădejdea revenirii omului la slava lui în Dumnezeu în ea. E nădejdea că în ea se va arăta omului prezența lui Dumnezeu, că ea

poate fi un mijloc prin care omul Îl va cunoaște tot mai mult pe Dumnezeu și că se va umple cu slava Lui, arătându-se și prin ea cu slava libertății lui, iar, prin aceasta, scăpând și ea de robia legilor stricăciunii. Căci numai o liberă folosire a ei poate scoate la iveală toate posibilitățile ei nesfârșite în unirea lor cu puterile dumnezeiești și cu cele omenești, dezvoltate de cele dumnezeiești. Căci natura n-a putut fi creată de Dumnezeu pentru un proces monoton și zadarnic, căruia îi este supusă acum. Și posibilitățile ei se înmulțesc prin sporirea puterilor spiritului omenesc de a le cunoaște și folosi, prin adâncirea lui în unirea cu Dumnezeu. „Pentru că și făptura însăși se va izbăvi din robia stricăciunii [monotoniei, descompunerii și recompunerii, *n.n.*], ca să fie părtașă la libertatea mării [slavei] fiilor lui Dumnezeu” (*Romani* 8, 21). Așteaptă și ea să fie eliberată de robia căreia-i este supusă prin legile stricăciunii împreună cu trupul omenesc, ca să se bucure și ea de libertatea slavei fiilor lui Dumnezeu, recâștigând și ea actualizarea posibilităților ei din libertatea cu care va fi folosită de oameni: „Căci știm că toată făptura împreună suspină și împreună are dureri până acum” (*Romani* 8, 22). De aceste dureri suferă, împreună cu omul, mai ales animalele, pe care el le vânează, le taie, le ține sub stăpânire cu sila, pentru că are trebuință de ele și ele i se opun. Dar chiar cei ce au primit în Hristos pârga Duhului, se află doar într-o nădejde întărită a viitoarei lor libertăți de fii, încă neavând înfierea în posesie deplină. De aceea suspinăm încă și noi, în așteptarea înfierii ca adevărată mântuire de sub robia stricăciunii, ca adevărată libertate. „Și nu numai atât, ci și noi, care avem pârga Duhului, suspinăm în noi, așteptând înfierea [...] [ca mântuire a] trupului nostru [de moarte]” (*Romani* 8, 23). Noi murim încă cu trupul, deși prin pârga Duhului avem nădejdea că vom scăpa de moartea cu trupul.

Numai înfierea deplină ne aduce libertatea de legile stricăciunii și numai în aceasta vom trăi cu adevărat mântuirea trupului de moarte.

Precum natura e făcută pentru a fi folosită liber de om, spre slava lui și a ei, așa și omul e făcut spre slava Lui, deci spre folosirea liberă a naturii, nesupus stricăciunii și morții pe care a adus-o și în ea. Dar libertatea aceasta față de legile rigide ale materiei, care duc trupul lui la moarte, nu o poate câștiga omul decât prin Duhul lui Hristos, care a scăpat, ca Dumnezeu, umanitatea Lui de moarte, redându-i libertatea. Însă, până suntem în viața pământească, n-avem decât nădejdea în libertatea sau mântuirea trupului nostru de moarte, nu avem încă puterea de a fi fii deplini ai lui Dumnezeu. Ba mai mult, Duhul lui Hristos strigă în noi către Tatăl: „Avva, Părinte”. Acest strigăt al Lui în noi, susține, pe de o parte, în noi nădejdea că vom deveni cu adevărat fii, pe de alta, suspinul de a nu avea încă deplin puterea filiației și a libertății, și că Duhul, ca altul decât eul nostru, susține în noi această nădejde. Nu suntem încă fii în mod deplin și, deci, n-avem libertatea față de materie, întrucât n-avem încă nici puterea să ne adresăm noi înșine lui Dumnezeu ca Tată, deși rugăciunea, Duhul, exprimă și dorirea noastră: „Și Duhul vine în ajutor slăbiciunii noastre, căci nu știm să ne rugăm cum trebuie, ci Însuși Duhul Se roagă pentru noi cu suspine negrăite”.

Deplin vom avea Duhul lui Hristos în noi, deci și libertatea deplină față de legile materiei și scăparea de moarte, la învierea de obște și în viața viitoare. Căci atunci vom fi deplin uniți cu Hristos cel care, ca Dumnezeu, a scăpat deplin de moarte umanitatea asumată, ca să ne transmită și nouă această eliberare, dar și puterile dumnezeiești comunicate firii Lui omenești, pentru a ne descoperi mereu alte și alte sensuri și posibilități în creația văzută, tot mai înaintată

în Dumnezeu, și a le pune în lucrare. Precum Hristos a putut folosi orice atingere prin trup ca natură pentru a săvârși în ea minuni, așa și oamenii vor putea folosi toată materia înduhovnicită a universului prin trupurile lor înduhovnicite spre a împlini binele voit, după ce unii dintre ei au folosit ca anticipări excepționale unele lucrări ale lor spre acest scop în viața de aici, prin Duhul Sfânt. Căci în ei se extinde puterea sau lucrarea lui Hristos mai puțin pe pământ și mai mult în viața de veci. Iar minunile Sale le făcea Hristos, pentru că le săvârșea prin mișcările trupului Său, dar nu le săvârșea numai prin acestea. Nimic omenesc nu făcea numai omenește, pentru că era la temelie El ca Dumnezeu, care susținea omenescul, și nimic dumnezeiesc nu săvârșea numai dumnezeiește și nu trăia numai dumnezeiește, pentru că îl săvârșea prin trup și îl simțea și omenește. Umanitatea lui Hristos era neîntrerupt pusă în valoare în tot ce făcea Hristos, ca Dumnezeu. Tot ce era omenesc era al Lui ca Dumnezeu. Și tot ce era dumnezeiesc, era al Celui făcut om. Aceasta se poate spune și de fiecare om îndumnezeit în viața viitoare. Pentru că în el va fi Hristos cu libertatea Lui față de materia trupului și a universului transfigurat.

Dar fără învierea lui Hristos, fără prefacerea trupului Lui în trup deplin înduhovnicit, nu s-ar întemeia viața înduhovnicită și pentru ceilalți oameni după învierea de obște.

Prin învierea lui Hristos s-a arătat anticipat că lumea aceasta și istoria ei nu sunt închise în ele înseși, ci sunt o pregătire pentru viața de veci, copleșită duhovnicește. S-a arătat că stăpânirea liberă a materiei nu se reflectă numai în niște fapte minunate, excepționale.

Ceea ce a afirmat Sfântul Apostol Pavel, că universul va scăpa, prin învierea lui Hristos, în mod deplin de stricăciune,

arătând slava omului, în puterea lui de a-l folosi liber, scăpat și el de stricăciune, o afirmă și Sfântul Maxim Mărturisitorul, explicând faptul acesta și în alt mod. El completează explicarea trecerii lumii și a omului, prin învierea lui Hristos, de la stricăciune la slavă și la libertatea omului, cu tema legăturii între plăcere și durere.

Prin păcat s-a introdus în firea omenească nașterea persoanelor prin plăcere, ceea ce a însemnat o slăbire a spiritului și o robire a lui celor materiale, iar aceasta a adus și durerile trupului prin procesul descompunerii. Așa s-a născut istoria, ca un lanț al trecerii de la plăceri la dureri, și viceversa, ca lanț susținut prin extrema slăbire a sufletului și descompunerea trupului în moarte. Dar într-o astfel de istorie, sau timp ca o astfel de trecere a altor și a altor oameni de la plăceri la durerile sfârșite în moarte, însuși Fiul lui Dumnezeu Se face om, ca să învingă moartea oamenilor. Dar Se face om în istorie printr-o faptă nesupusă plăcerii, însă Își însușește durerile oamenilor din ea, fără de care nu putea ajunge la moarte, deci nici la biruirea ei. Dacă S-ar fi născut numai ca om în istorie, și nu printr-un act mai presus de nașterea din plăcere, n-ar fi învins moartea ca urmare a păcatului, devenită lege necesară. Deci nu s-ar vedea scopul pentru care a biruit legea nașterii din plăcere. Căci dacă s-ar fi născut în mod natural, deci din plăcerea de pe urma păcatului, n-ar fi avut puterea de a Se arăta în stare de a învinge moartea definitivă, deci nu s-ar fi văzut rostul întrupării Fiului lui Dumnezeu ca om. Și cum S-ar fi făcut Fiul lui Dumnezeu păcătos? În acest caz n-ar fi învins cu adevărat legile naturale de pe urma păcatului. Dar, dacă ar fi învins moartea fără răbdarea durerilor care îi duc pe oameni la moarte, nu s-ar fi văzut nici pentru ce Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om în istorie, arătându-se sensul istoriei ca pregătire pentru viața

de veci. Toate acestea Îl arată pe Hristos dând un sens istoriei, dar și ridicarea deasupra legilor ei. A fost necesar ca Fiul lui Dumnezeu să Se nască în istorie și să trăiască în ea, dar ca să învie, prin faptul că S-a născut fără de păcat în ea și a răbdat de bunăvoie durerile și moartea aduse în ea de păcat. Astfel Fiul lui Dumnezeu, făcându-Se om în istorie, prin nașterea din Fecioară, a dat istoriei sensul de loc unde oamenii se pregătesc, din puterea Lui, pentru veșnicie, suportând durerile, dar reducând cât mai mult plăcerile și, anume, numai la împlinirea trebuinței de a se arăta în istorie ca cei ce suportă durerile, și nu le socotesc pe acestea ca un îndemn de căutare a plăcerilor.

Înșuși faptul că omul caută mereu să scape de durere arată, în fond, că omul nu e făcut pentru moarte. Dar tot aceasta o arată și faptul că plăcerea nu durează neconținut. Aceasta arată că omul nu e făcut doar pentru viața aceasta.

Deoarece moartea stăpâna peste oamenii din istorie, fiindcă se nașteau din plăcere, prin lanțul de plăceri și dureri sfârșind în moarte, se arată că istoria, dacă ar dura la nesfârșit, n-ar avea niciun sens. Pentru a rupe acest lanț al trecerii fără sfârșit de la plăceri la dureri și viceversa, deci pentru a da istoriei un sens, S-a făcut Fiul lui Dumnezeu om, nenăscut din plăcere, deci nesupus deloc plăcerii, dar asumând și suportând cu voie durerea, inclusiv moartea, ca să o învingă pe aceasta. Făcând-o aceasta în istorie, a dat un sens istoriei, făcând-o un stadiu de pregătire pentru viața de veci, lipsită nu numai de plăceri trupești, ci și de dureri. De fapt, dacă istoria ar rămâne la nesfârșit fără acest sens de pregătire în ea pentru viața veșnică fără plăceri și dureri trupești, n-ar avea niciun sens. Astfel, nașterea din Fecioară, fără de păcat, crucea, ca ultimă durere, și moartea pentru noi și învierea Lui, sunt faptele prin care Iisus Hristos, sau Cuvântul lui

Dumnezeu cel întrupat și numai El singur, dă sens istoriei, sau este lumină a ei, ca drum spre veșnicie.

Iată unele citate din această explicare a Sfântului Maxim, referitor la plăcerea, durerea și moartea produse de păcat și la scăparea de ele, adusă de Hristos: „Astfel, din cauza plăcerii potrivnice rațiunii, care a pătruns în fire, a pătruns, ca un antidot, și durerea conformă cu rațiunea. Aceasta e mijlocită de multe pătimiri, între care și dintre care este și moartea, și are rostul să înlăture plăcerea potrivnică firii, ba chiar să o desființeze cu desăvârșire [...]. Căci toată durerea, având drept cauză a nașterii sale fapta unei plăceri care îi premerge, e o datorie pe care trebuie să o plătească în chip natural, în virtutea cauzalității, toți cei ce sunt părtași de firea omenească. Fiindcă plăcerea potrivnică firii e urmată, în chip firesc, de durere, în toți cei a căror naștere a fost anticipată de legea plăcerii fără cauză. Iar fără cauză numesc plăcerea primei greșeli, întrucât nu a fost urmarea unei dureri premergătoare”⁷. „... Deci Domnul, făcându-Se om și dând o altă obârșie firii, pentru o a doua naștere, din Duhul Sfânt, și primind moartea atotcuvenită, din durere, a lui Adam, devenită în El atotnecuveșnită, întrucât nu-Și avea, ca obârșie a nașterii Sale, plăcerea atotnecuveșnită de pe urma neascultării proto-părintelui, a adus desființarea ambelor extreme: a obârșiei și a sfârșitului făpturii omenești după chipul lui Adam, ca unele ce nu au fost date de la început de Dumnezeu”⁸.

⁷ Răspunsuri către Talasie 61, în: *Filocalia*, vol. III, Ed. IBMO, București, 2009, p. 380.

⁸ Răspunsuri către Talasie 61, în: *Filocalia*, vol. III, p. 384. A se vedea și reflecțiile privitoare la acestea din studiul nostru, „Hristologia Sfântului Maxim Mărturisitorul”, în: Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Studii de Teologie dogmatică ortodoxă*, Craiova, 1991, pp. 40-43.

LUMINA ADUSĂ CREATURILOR CONȘTIENȚE PRIN JUDECATA LUI HRISTOS

Oamenii sunt înșelați adeseori în păreriile lor asupra faptelor semenilor contemporani, sau din cursul istoriei. Cunoașterea sigură a adevărului faptelor tuturor li se dăruiește oamenilor prin judecata lui Hristos de la sfârșitul istoriei sau al chipului actual al lumii. Și o astfel de cunoaștere a adevărului faptelor omenești trebuie să aibă cândva loc, și anume la sfârșitul lor, care coincide cu sfârșitul istoriei, sau cu sfârșitul lucrării oamenilor, prin care își pregătesc o veșnică răsplată fericită sau nefericită, pentru ele. Trebuie să înceteze odată puterea minciunii multora de a-i înșela pe alții și de a se înșela pe ei înșiși. Trebuie să înceteze odată amăgirea voită a unor oameni, sau impusă lor de alții, prin care iau răul drept bine sau binele drept rău. Amăgirea aceasta nu poate dura veșnic. Ar fi și ea un lucru contrar sensului existenței. După Mântuitorul, minciuna are pe diavolul ca tată, care o nașcocește și o susține, ca să susțină răul. El nu poate avea această putere în veci. El nu poate, ca „tată al minciunii”, duce la moartea spirituală în veci alți și alți oameni (Ioan 8, 44). Trebuie să se despartă odată minciuna de adevăr. Și e de remarcat că numai credința creștină are învățătura despre o astfel de punere în lumină a adevărului tuturor faptelor omenești, la sfârșitul posibilităților oamenilor de a lucra pentru modul veșniciei lor, în care nu va mai

fi o posibilitate de schimbare, care ar echivala cu continuarea timpului și a grijilor contrare bucuriei odihnei neîncetate. Aceasta ar însemna iarăși o lipsă de sens a existenței. Lipsa unei judecăți finale a faptelor omenești în alte religii și filosofii echivalează cu o lipsă a veșniciei, sau cu o nesfârșită continuare a timpului, fie pentru alte și alte persoane ce mor definitiv, fie pentru reîncarnarea lor în tot felul de alte individuațiuni. Iar aceasta echivalează, totodată, cu o eternă neevidențiere a adevărului faptelor omenești, deci cu o depreciere a valorii persoanelor umane. Și aceasta înseamnă rămânerea întregii existențe într-o absență a luminii sau într-un întuneric și lipsă de sens. Nu s-ar mai ști peste tot de un adevăr. Fără o judecată finală a lui Dumnezeu cel de deasupra lumii, deasupra tuturor faptelor, care distinge ce e bun în gândurile, cuvintele, faptele omenești de ce este mai rău, nu se ține seama de libertatea persoanelor umane, ci rămâne totul sub o lege în care sunt amestecate toate, la nesfârșit. Ideea de dreptate, de responsabilitate, de bine și de rău nu mai are niciun rost.

Pentru precizarea importanței ce are o judecată finală pentru îmbrăcarea tuturor în lumină, mai sunt de remarcat două însușiri ale acestei judecăți: *a.* ea se face de către Dumnezeu Cuvântul, prin Care s-au creat toate și Care, întrupându-Se ca om, a făcut totul pentru mântuirea oamenilor de moarte și pentru strămutarea lor la viața veșnică. El știe ce importanță a dat omului prin amândouă; *b.* această judecată o face Dumnezeu Cuvântul, Cel întrupat ca om, având toți oamenii și îngerii, care au și ei un rost în existența oamenilor, adunați în fața Lui. Valoarea deosebită acordată oamenilor, ca făpturi ce concentrează în jurul lor toată viața, se

arată în întruparea Fiului lui Dumnezeu, în jertfa și învierea Lui pentru ei, cât și în judecata Lui ca om.

Dumnezeu Cuvântul cel întrupat este îndreptățit să facă această judecată, deci să proiecteze lumina deplină asupra faptelor creaturilor umane, ca Cel ce poate să judece de au rămas toate fapăturile libere în acord cu modelul lor după care au fost create și care se află în El însuși. Dar e drept să judece El pe oameni nu numai ca Cel ce i-a învățat și le-a dat prin jertfă și înviere puterea să se mântuiască, ci și ca Cel ce, om fiind, înțelege slăbiciunile oamenilor, necerându-le ceea ce nu ar fi putut da nici cu ajutorul Lui. Fiul Omului judecă pe oameni. Dar la această judecată, Hristos Se arată nu numai ca Cel ce înțelege pe oameni, întrucât S-a făcut om, ci și ca Cel ce S-a făcut Frate al nostru și Se bucură de binele ce s-a făcut fraților Săi, sau dezaprobă răul suferit în viață de unii oameni de la alți oameni, pe cei dintâi răsplătindu-i cu fericirea veșnicei comuniuni cu Sine, pe ceilalți lăsându-i așa cum s-au făcut, în starea lor contrară comuniunii. E un motiv principal pentru care cei ce s-ar pregăti pentru comuniune, ajutând pe unii, se vor bucura de comuniunea cu toți. Astfel, dreptatea lui Hristos se va arăta și în faptul că oamenii se vor judeca pentru aceasta pe ei înșiși. Și Însuși Hristos le-a adus lor modelul și puterea pentru a câștiga această comuniune dintre ei. Ei vor fi adunați împreună la judecată, pentru ca fiecare să se bucure de laudă din partea tuturor pentru binele făcut unora sau să sufere de răul făcut altora. Sfântul Simeon Noul Teolog spune: „Cinstea ta stă în a cinsti pe toți, și înainte de toți, pe Dumnezeu”⁹. Fiecare, fiind văzut de toți pentru binele făcut, se va bucura

⁹ Imne, 48, în: *Studii de Teologie dogmatică...*, p. 630.

de cinstirea tuturor. Pe de altă parte, cine poate să le spună oamenilor de și-au păstrat sau nu fidelitatea față de modelul lor în purtarea lor față de El și față de alții, de au prețuit, în semenii lor, modelul lor în Dumnezeu Cuvântul, dacă nu Dumnezeu Cuvântul însuși? Căci nu poate să nu fie El însuși ca Dumnezeu lângă și în cei ce se dezvoltă potrivit modelului lor aflat în El însuși, care se bucură de cei ce prețuiesc pe cei creați după modelul lor, aflat în El, și-i ajută să se dezvolte potrivit cu El. Mai ales, Hristos este lângă cei împiedicați în tot felul să se dezvolte conform modelului lor aflat în El, deci conform cu El însuși, aflător în chipurile lor. Și toți sunt datori să contribuie la dezvoltarea tuturor, după modelul lor din Hristos, deci conform cu El însuși, mai ales când unii din ei sunt împiedicați în dezvoltarea lor după modelul lor din Hristos, sau după modelul Hristos. Și toți se bucură să vadă cum toți semenii lor au lucrat pentru dezvoltarea în alții a modelului lor în Hristos. Toți vor să vadă pe Hristos luminând ca model în toți; toți se luminează prin Hristos, Care luminează în toți, datorită faptelor săvârșite de ei. Dar toți își întorc spatele de la cei în care nu luminează Hristos, pentru că nu au ajutat pe semenii lor să se umple în viața pământească de lumina lui Hristos, prin faptele lor. Toți cei ce iubesc pe Hristos voiesc să vadă pe Hristos întreg, în toată bogăția Lui, în toți cei în care luminează El. Toți vor să se bucure împreună de Același Hristos luminând cu bogăție în toți. Toate acestea se cuprind în spusa lui Hristos: „Când va veni Fiul Omului întru slava Sa și toți îngerii împreună cu El, atunci va ședea pe tronul slavei Sale. Și se vor aduna înaintea Lui toate neamurile și-i va despărți pe unii de alții, precum desparte păstorul oile de capre. [...] Atunci va spune Împăratul celor de-a dreapta Lui: Veniți, binecuvântați

Tatălui Meu, de moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii. Căci flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc, însetat am fost și Mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit; gol am fost și M-ați îmbrăcat, bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine". Iar la întrebarea dreptilor, când L-au văzut în aceste situații și L-au ajutat, El va răspunde: „Adevărat vă zic vouă, întrucât ați făcut unuia din acești frați ai Mei preamici, Mie Mi-ați făcut" (*Matei 25, 31-40*).

Faptul că fiecare se va bucura la Judecata de Apoi de tot ce-au folosit generațiile următoare din faptele lui, și aceasta se va vedea în bucuria generală de fiecare, e un motiv pentru care Biserica Ortodoxă socotește că fericirea întregă o vor avea toți numai la judecata comună finală, spre deosebire de învățătura Bisericii Catolice, care nu socotește că toată fericirea, deci toată lumina sau sensul vieții, le va primi omul numai împreună cu toți la Judecata de Apoi. Lumina întregă a iubirii se arată în prețuirea acestei lumini de către mine în toți și în iubirea tuturor față de mine, pentru descoperirea iubirii lui Dumnezeu și de toți, care a lucrat în toți.

Dar la judecata Sa, Domnul Hristos nu va ține seama numai de dreptate, ci și de milă. Însă nu o va arăta aceasta celor ce nu se roagă pentru milă. Dar mila lui Dumnezeu nu o poate cere cineva numai la Judecata de Apoi. Căci atunci el nu se mai poate schimba din ceea ce a fost. De aceea îndeamnă Sfântul Simeon pe oameni să se roage lui Hristos, să le fie milostiv la Judecata din urmă, înainte de a muri. De se vor ruga de aici pentru mila Lui, vor putea să o facă și la acea judecată. Căci s-au obișnuit să o aibă în suflet. De aceea, numai cei ce s-au căit pentru faptele lor nesatisfăcătoare încă în viața de aici, deși poate nu deplin, se vor folosi

în general de rugăciunile ce se fac pentru ei. Despre mila cerută de cei ce au păcătuit în viața de acum, spune Sfântul Simeon: „Deci Tu, Cel prin fire milostiv, singurul iubitor de oameni, Domnul cel preaîndurat, să mă miluiești atunci și să-Ți aduci aminte de răutatea mea. Să nu mă părăsești, să nu mă lași pe seama vrăjmașului și vicleanului”¹⁰.

Dar în cererea milei lui Dumnezeu este activă atât o lumină care vrea să-l trezească pe om din păcatele lui, cât și una care îndeamnă pe om spre îndreptare. De aceea, Sfântul Simeon vorbește de un dialog al omului cu Dumnezeu, care are loc în toată lucrarea de îndreptare a omului. Omul Îi cere lui Dumnezeu să nu-Și ascundă lumina Lui de sine, iar Dumnezeu îi răspunde omului că nu El Își ascunde fața de la om, ci omul se ascunde de ea, ca de la fața lui Dumnezeu¹¹.

Iar după păcatul lui Adam, toți oamenii s-au ascuns de Dumnezeu. De aceea a venit Fiul lui Dumnezeu în trup la ei, din milă. Însă și acum nu toți I se deschid. Dar El de toți Și-a arătat mila, căci altfel n-ar fi venit în trup la ei. Dar în cadrul milei, care înseamnă venirea în trup la ei și oferirea harului, se exercită și dreptatea Lui, prin faptul că nu toți primesc mila Lui. Și pe cei ce nu primesc mila Lui, nu-i poate mântui. În aceasta stă dreptatea. Iar dintre cei ce se deschid milei Lui, nu toți o fac mai curând, ci unii mai târziu. Dar adeseori aceștia sunt ajutați de o pocăință mai mare. De aceea și acestora le ajută Hristos cu harul Lui. Astfel, față de toți cei ce se mântuiesc se exercită atât dreptatea, cât și mila lui Hristos.

¹⁰ Imne, 42, în: *Studii de Teologie dogmatică...*, p. 596.

¹¹ Imne, 53, în: *Studii de Teologie dogmatică...*, p. 672.

În general, cel ce începe să se roage încă de pe pământ lui Hristos, ca să aibă milă de el la Judecata din urmă, o face dintr-o pocăință pentru păcatele sale. Aceasta înseamnă, de aceea, un început de luminare a sa încă de aici. Dar își dă seama că numai prin mila ce-o va avea Hristos față de el îi va veni lumina sau viața veșnică. De aceea, Avva Isaia pustnicul, din secolul al IV-lea, vede în pocăința cuiva pentru păcatele sale începutul luminării lui. Fiindcă acela își dă seama că numai prin iertarea ce i-o va da Hristos se va realiza sensul vieții lui. Aceasta s-a întâmplat și la Cincizecime cu primii membri ai Bisericii. Dar lumina ce-o are omul prin pocăință nu e numai de la el, ci și de la Dumnezeu. Însă până ce e pe pământ, neputințele trupului de acum nu-i mai permit să primească toată lumina ce-o va primi prin Judecata de Apoi pentru viața veșnică, când o va primi în trupul schimbat la față. De aceea, Sfântul Simeon spune că prin Judecata de Apoi omul va trece la lumina desăvârșită. De fapt, în sufletul singur dinainte de învierea de obște nu se arată toată lumina ce o va primi omul întreg după Judecata universală. De aceea, Biserica Ortodoxă învață că toată fericirea și, deci, lumina o va primi omul numai la Judecata de Apoi, nu îndată după moarte. O va primi întreagă, pentru că se va bucura în fața tuturor și văzut de toți cu prețuire pentru cele bine făcute în viața lui și neștiute înainte de toți. Ba și pentru pocăința lui. Lumina sau bucuria întreagă nu o poate avea insul decât împreună cu toți, în comuniune cu toți.

VEȘNICIA SIGURĂ ADUSĂ OAMENILOR PRIN ÎNVIEREA LUI HRISTOS ȘI LUMINA DEPLINĂ PRIN ÎNVIEREA DE OBȘTE

Ieșirea deplină din întunericul morții și intrarea deplină în lumina vieții se arată în Iisus Hristos ca în pârga umanității și ea se va arăta în toți cei ce cred în El, la învierea de obște. Dar ea începe să lucreze în ei încă în cursul vieții lor pământești, arătându-se, în parte, în sufletul lor și prelungindu-se din suflet chiar în trupul lor.

La învierea de obște, lumina dumnezeiască sau chiar Dumnezeu Se va face deplin străveziu în trupul însuși.

Dar, ca să înțelegem lumina ce va iradia din trupul nostru, trebuie să încercăm să înțelegem lumina din trupul înviat al lui Hristos. Am menționat că, prin învierea din morți, Hristos aduce umanității o nouă scăpare de legile naturale, socotite fatale, cărora le era supus. Hristos Se arată în actul învierii din nou deplin ca Dumnezeu, mai presus de aceste legi, chiar în umanitatea Sa. Dacă Fiul lui Dumnezeu ar fi biruit legile naturii numai în venirea Sa ca om în istorie, dar ar fi rămas, ca om, prin moarte, supus acestor legi, ar fi fost oarecum inutilă biruirea lor prin naștere. Dar El învinge aceste legi și prin faptul că nu moare definitiv, ci învinge și moartea înviind. Și dacă, prin naștere, biruie legea nașterii naturale numai pentru Sine, prin înviere o învinge pentru toți, desigur prin faptul că le dă tuturor celor ce cred în El Duhul Sfânt, de care s-a umplut deplin umanitatea Sa înviată,

pentru ca prin acest Duh, prin care sunt ei născuți din nou, să se pregătească și ei pentru învierea cu trupul. Numai așa istoria este arătată ca biruită de Hristos, ca primind de la El un sens. Dacă toți oamenii ar muri definitiv și total, pentru ce S-ar mai fi născut Hristos din Fecioară? Pentru ce ar fi biruit legea naturală a nașterii, dacă ar fi rămas în vigoare legea naturală a morții definitive și totale? Nașterea din Fecioară are ca urmare nu numai faptul de a fi murit Hristos pentru noi și nu pentru El, ci și fapta învierii Lui, și anume nu numai pentru El, ci și pentru noi. Deci și nașterea Lui din Fecioara are însemnătate pentru noi, chiar dacă nu schimbă și pentru noi nașterea naturală cu trupul printr-o naștere din fecioară.

Numai prin învierea lui Hristos, care va deveni și învierea noastră, viața omenească nu mai rămâne închisă în istorie, ci e ridicată din ea în viața de veci. Dar, prin aceasta, istoria nu-și pierde însemnătatea ei, căci prin ea omul câștigă viața de veci într-o fericire sau nefericire, dar numai întrucât a înviat Hristos și dă și oamenilor puțința învierii. Numai prin învierea lui Hristos viața în istorie se umple de lumina unui sens. Aceasta s-a petrecut întâi în Hristos. El a înaintat, prin viața curată și prin jertfă, în istorie pentru alții, sau spre luminarea desăvârșită a umanității asumate și, ca urmare, și celei a noastre, iar noi vom ajunge la lumina deplină a vieții noastre sau la durata ei veșnică în fericire, prin credința în El și prin viața după modelul Lui și printr-o iubire față de Dumnezeu și față de oameni, capabilă de jertfă, la învierea fericită în veșnica unire cu El. De aceea Hristos a trăit în istorie, a încheiat viața Sa istorică de oameni iubitoare prin jertfa pe cruce și prin aceasta, învingând moartea, a asigurat pe ucenicii Săi, trăitori în istorie, despre realitatea

ei, arătându-Se pentru o vreme în mod văzut în istorie, dar fără să mai revină propriu-zis la viața supusă istoriei. Faptul că la lumina desăvârșită a dus umanitatea Sa prin jertfă, îl arată Biserica în toate rugăciunile ei, unind în viața ei crucea cu lumânarea și cu chemarea Duhului Sfânt. Totul se dobândește de la Hristos prin Duhul Lui cel Sfânt, privindu-se la cruce spre a o imita și la lumânarea aprinsă pentru veci prin învierea Lui.

Hristos, ca noul Adam, a adus umanității lumina învierii prin supremul act de iubire al crucii și nouă tot ce ne pregătește pentru viața fericită a învierii în comuniune cu El, viața prin primirea Duhului Său cel Sfânt, de viață Făcător.

Crucea, sau moartea pentru iubirea față de Dumnezeu și de alții, nu a avut de desființat în Hristos egoismul păcatului, căci El nu Și l-a însușit pe acesta prin nașterea din Fecioară, ci s-a arătat capacitatea de a suferi slăbiciunile și moartea trupească de pe urma păcatului, pentru ca, arătându-se astfel, sufletul Său plin de puterea de totală dăruire Dumnezeirii, să poată face trupul ușor de covârșit de lucrarea dumnezeirii și de lumina nemuririi. Moartea Lui ca jertfă este astfel un mod prin care materia trupului a devenit transparentă pentru lumina nemuririi. Moartea Lui ca jertfă este astfel un mod prin care materia trupului a devenit transparentă pentru lumina dumnezeirii, cu care este unit în aceeași Persoană.

Lumina din trupul înviat al lui Hristos și din trupul nostru ce va învia, ca și cea arătată din trupul Lui pe Tabor, și cea mai redusă, ce luminează fața celor curați și buni – nu poate fi o lumină de caracter fizic, deși se face transparentă și prin trup. Pentru înțelegerea acestei lumini trebuie să pornim de la lumina ce se face arătată pe fața omului bun, sau ca cerc

de lumină ce înconjoară capul sfinților. În lumina aceasta e văzut înconjurat și Hristos în inima isihaiștilor. Acest caracter spiritual, dar vizibil doar pentru ochii celor trei Apostoli înduhovniciți, l-a avut și lumina ce înconjura pe Hristos pe Tabor, și care învăluia și pe Moise și pe Ilie, primul încă trăitor pe pământ, ultimii doi trecuți în viața viitoare.

Lumina aceasta nu poate fi o lumină de caracter fizic, deși se face transparentă și prin trup.

Sfântul Grigorie Palama vede această lumină ca nepuțând iradia din oameni stăpâniți de patimi și, deci, nepuțând fi văzută decât de mintea lipsită de patimi.

Iar dacă patimile sunt forme ale egoismului, lumina aceasta este o iradiere a iubirii. El spune: „Dacă lumina... de pe fața lui Moise ar fi fost o cunoștință mai înaltă, atunci și lumina din inimile noastre ar fi fost o cunoștință mai înaltă, ca una ce a primit ceva în plus. Dar odată ce aceea n-a fost cunoștință (simplă), ci o strălucire apărută pe față, urmează că nici luminarea din noi nu e o cunoștință, ci o strălucire a sufletului, ce a apărut în mintea curățită. Lumina fizică trebuie să o numim sensibilă; pe aceasta, spirituală, ca una ce e arătată ochilor spirituali și lucrează înlăuntrul nostru. Dar nici lumina de pe fața lui Moise, deși a apărut pe fața procului, n-a fost simplu sensibilă, odată ce slava luminii apărută pe fața lui Moise o primesc și sfinții în suflet, cum zice și Sfântul Macarie. Ba același Sfânt o numește pe aceea și slava lui Hristos și o socotește mai presus de simțuri, deși s-a arătat sensibil. Aceasta o face citând, cu un mic adaos, următorul text apostolic: „Iar noi toți, cu fața descoperită, oglindim slava Domnului, adică lumina spirituală [*noeron fos*], prefăcându-ne spre același chip din slavă în slavă, se înțelege prin belșugul strălucirii din noi, care devine, sub

lumina dumnezeiască, tot mai luminoasă”¹². Iată ce zice, împreună cu Vasile cel Mare, și vestitul Nil: „Stâlpul adevărului, Vasile al Capadociei, spune așa: cunoștința omenească se întărește prin studiu și exercițiu, iar cea produsă în noi de harul dumnezeiesc, prin dreptate și milostenie, și pe cea dintâi o pot obține și cei plini de patimi, dar pe cea de-a doua o primesc numai cei fără patimi, cei care în timpul rugăciunii privesc strălucirea minții lor cum îi luminează”¹³.

În cei curați la suflet se află în lucrare și văzul lor spiritual adevărat, dar, prin el, nu s-ar vedea decât ceea ce au în sufletul lor și nu știu dacă ceea ce văd prin această închidere în ei ar fi o lumină adevărată, deci lumina lui Dumnezeu, prin care se luminează toate: „Precum văzul sensibil nu s-ar pune în lucrare dacă nu l-ar lumina lumina din afară, tot așa nici mintea n-ar vedea și nu s-ar pune de la sine în lucrare prin singurul fapt că posedă simțul spiritual, dacă n-ar lumina-o lumina dumnezeiască”¹⁴. Și, făcând o deosebire între lumina dumnezeiască, văzută de mintea curată, cât timp se află în trupul de acum, și cea pe care o va vedea în viața viitoare, același Sfânt zice: „Acum Dumnezeu Se arată în mintea curată ca într-o oglindă, dar ceea ce e în Sine rămâne nevăzut. [...] Atunci, însă, cum se spune, Îl vom vedea față către față (1 Corinteni 13, 12). Dar cei care nu cred că Dumnezeu poate fi văzut ca o lumină [...], pentru că n-au experiat și n-au văzut cele dumnezeiești, ci afirmă că poate fi gândit numai rațional, se aseamănă orbilor care, simțind căldura soarelui, nu cred celor cu vedere când spun că soarele e și luminos.”¹⁵ „Cei ce s-au urcat până la această vedere știu că

¹² Sf. GRIGORIE PALAMA, *Tratatul al treilea...*, p. 285.

¹³ Sf. GRIGORIE PALAMA, *Tratatul al treilea...*, pp. 285-286.

¹⁴ Sf. GRIGORIE PALAMA, *Tratatul al treilea...*, p. 287.

¹⁵ Sf. GRIGORIE PALAMA, *Tratatul al treilea...*, p. 288.

văd printr-un simț spiritual și că lumina aceasta e Dumnezeu Care luminează prin unirea cu harul Său, în chip negrăit, și pe cei ce se împărtășesc de El.”¹⁶

Animalele n-ar fi văzut lumina lui Hristos de pe Tabor¹⁷. Apostolii au văzut-o printr-o simțire mintală, dar nu fără să li Se arate El însuși.

„Vezi că poate fi văzut Cel nevăzut, de cei curați cu inima, dar nu sensibil, nici inteligibil, nici prin negațiune, ci printr-o oarecare putere negrăită”¹⁸, deci prin puterea dumnezeiască.

Spiritul dumnezeiesc însuși se poate face simțit spiritual prin iradierea iubirii Sale, iar spiritul omenesc poate simți această iradiere iubitoare a Lui. Și aceasta poate face să se prelungească, ca lumină, prin trupul Său în mod sensibil această iradiere simțită a Lui.

Aceasta ne arată marea taină a legăturii materiei cu spiritul. Chiar în omul pământesc se vede această legătură. Se vede cum Dumnezeu Creatorul a făcut materia ca un mediu prin care se comunică cunoștința și simțirile sufletului. Prin limba trupului se rostesc cuvintele pline de înțeles, dar în formă sensibilă, ale spiritului. Prin urechile lui se sesizează aceleași, în mod sensibil și spiritual. Prin ochii materiali ai trupului se comunică și se văd, în mod sensibil, toate înțelesurile și simțirile spiritului. Iar când trăirea tainică a lui Dumnezeu umple spiritul omenesc de o lumină mai presus de înțelegerea lui, deci și de sensul vieții veșnice a omului în relația iubitoare cu Dumnezeu, ea se transmite și prin trup, uneori într-o formă sensibilă atât de puternică, încât învăluie trupul în lumină, ca pe Tabor trupul lui Hristos, al

¹⁶ Sf. GRIGORIE PALAMA, *Tratatul al treilea...*, p. 304.

¹⁷ Sf. GRIGORIE PALAMA, *Tratatul al treilea...*, pp. 307-308.

¹⁸ Sf. GRIGORIE PALAMA, *Tratatul al treilea...*, p. 310.

lui Moise și Ilie, ba uneori îl acoperă, încât nu se mai vede prezența trupească a celui care comunică. Aceasta s-a petrecut cu trupul lui Hristos după înviere. Sfântul Grigorie Palama spune că aceasta se va întâmpla uneori și cu trupurile celor uniți cu Hristos, după învierea de obște, devenind și aceștia asemănători îngerilor, dar cunoscându-și apropierea prin simțire maximă. Sfântul Grigorie Palama spune: „Precum, acum, numai prin deducție rațională [dar și prin simțire, am adăuga noi], ne dăm seama că avem un suflet înțelegător [și au și alții, am adăuga noi], incapabil să stea de sine – căci trupul acesta gros, muritor și rigid, ascunde, coboară, face să se cunoască numai prin trup și prin închiuire sufletul, motiv pentru care nu cunoaștem nici simțirea înțelegătoare din minte – tot așa, în viața fericită din veacul viitor, trupul se va ascunde cumva la fiii învierii, aceștia ajungând în starea îngerilor, cum zice Evanghelia lui Hristos (*Matei* 22, 30). Așa de mult se va subția trupul, încât nu va mai părea în general materie, nici nu va mai sta în calea lucrărilor sale mintale; mintea îl va copleși cu totul. Urmarea va fi că dreptii se vor împărtăși chiar și prin simțurile trupești de lumina dumnezeiască. Dar ce vorbesc numai de afinitatea trupului de atunci cu natura minții? Sfântul Maxim Mărturisitorul zice: «Sufletul devine dumnezeu, încetând, prin participarea la harul dumnezeiesc, toate mișcărilor sale mintale și sensibile și suspendând, deodată cu aceasta, toate lucrările naturale ale trupului, care se îndumnezeiește împreună cu sufletul, potrivit cu participarea lui la Dumnezeu, așa încât atunci numai Dumnezeu Se va arăta, atât prin suflet cât și prin trup, atributele naturale fiind biruite de puterea prisositoare a slavei»¹⁹. Dar e de socotit că trupul lui Hristos

¹⁹ Sf. GRIGORIE PALAMA, *Tratatul al treilea...*, pp. 317-318.

nu e făcut inutil nici când nu se mai vede. Căci și când este învăluit de lumina divină, ca pe Tabor, sau chiar acoperit cu totul de dumnezeirea lui Hristos, sau de aceea prezentă în cei îndumnezeiți în viața viitoare, în simțirea dumnezeirii se simte că ea trece prin trupul asumat al Lui, căci numai așa dumnezeirea se poate arăta venită aproape de noi.

Aceasta are loc în trupul lui Hristos încă de la învierea Lui. De aceea, primirea Lui în trupul nostru înseamnă primirea Trupului îndumnezeit al lui Hristos, Duhul Său Preasfânt copleșind cu totul materia Lui. Așa se explică ascunderea lui Hristos cu trupul în cele patruzeci de zile după Înviere și ieșirea Lui din acest ascuns când voiește, în fața Apostolilor. Din această prezență nevăzută Își împlinește Hristos lucrarea Lui îndumnezeitoare în sufletul și în trupul nostru. Dar în ochii celui ce se împărtășește de Trupul lui Hristos cu credință, se vede curăția dumnezeiască, în cuvintele lui se văd înțeleșurile pline de taină ale lui Hristos, iar în mâinile lui – lucrarea de oameni iubitoare a lui Hristos. În general, în fața aceluia se vede lumina lui Hristos.

Caracterul acesta spiritual, dar vizibil și prin trup, și prin ochii trupului, al lucrării dumnezeiești, face vădită o tainică legătură și conformitate între spirit și materie, în general. Același Creator a făcut materia în stare să fie văzută, luminând în univers, de către ochii trupului material, dar datorită sufletului din om. Iar prin organele trupului se comunică și se sesizează de către suflet gândurile și simțirile lui conștiente. Trupul se încălzește chiar în plăcerile lui de o anumită căldură, care e ca un foc, deși e produsă și de anumite gânduri. Dar acesta este un foc care închide, pe de altă parte, mintea, într-o lipsă de sens, ca într-un întuneric. E un foc sesizat prin conștiință, dar printr-o conștiință îngustă,

neluminată de un sens, de o conștiință într-un fel inconștientă sau întunecată. Însă un suflet curățit de patimi trăiește iubirea față de Dumnezeu și de aproapele ca pe un foc curat și plin de lumină sensibilă. De acest foc curat, luminat și luminos, se spune în unele rugăciuni ale Bisericii că e plin Trupul lui Hristos și că el se comunică și sufletului, și chiar trupului nostru, prin împărtășirea de el, curățindu-l de păcate și luminându-l, dar și arzându-l spre moarte. Astfel, în rugăciunile de dinainte de împărtășire, preotul se roagă, pe de o parte, să nu fie ars de focul Trupului lui Hristos, pe de altă parte, să-i fie arse păcatele și să fie luminat de focul Trupului lui Hristos. În rugăciunea a doua a Sfântului Ioan Gură de Aur se cere: „Să-mi fie jarul Preasfântului Tău Trup și al scumpului Tău Sânge spre sfințire [curățire de egoismul patimilor] și spre luminare, spre însănătoșirea [normalizarea] smeritului meu suflet și trup... spre omorârea patimilor”. În rugăciunea a șaptea a Sfântului Vasile, preotul cere: „Și să-mi fie mie Sfintele Tale Taine spre tămăduire și spre curățire și spre luminare și pază, spre mântuirea și sfințirea sufletului și a trupului”. Răul, de care se cere în aceeași rugăciune să fie curățit preotul și credinciosul, sau care cere să fie ars de focul iubitor din Trupul Domnului, constă și din nălucirile ce și le face sub influența diavolului, despre cele rele ca bune, adică despre socotirea întunericii și a minciunii ca lumină și adevăr.

Lumina Trupului lui Hristos e primită și de cei ce, după ce au păcătuit, se pocăiesc, adică ies din voința de despărțire de Dumnezeu bunătăților și se deschid Lui, Care li Se dăruiește prin Trupul lui Hristos. Aceasta o spune în rugăciunea a șaptea dinainte de împărtășire Sfântul Simeon Noul Teolog: „Dar și aceasta știu... că pe cei ce fierbinte se pocăiesc,

cu mila îndurării îi curățești și îi luminezi și cu lumina îi unești, părtași dumnezeirii Tale făcându-i". În rugăciunea a doua a Sfântului Ioan Damaschin se cere: „Iar eu, ticălosul, întreg Trupul Tău cutezând a-l primi, să nu fiu ars, ci luminează simțirile mele cele sufletești, arzând nelegiuirile păcatelor mele". Același foc al iubirii lui Hristos poate arde în sens nimicitor pe cel ce îl primește fără pocăință, nerăspunzând iubirii Lui și refuzând sensul existenței, dar și poate arde numai păcatele care închid pe cineva între zidurile egoismului, și-l poate deschide luminii lui Hristos, sau iubirii Lui, umplându-l și pe el de focul iubirii și luminând sensul existenței lui.

Această îndoită ardere posibilă, pricinuită de focul iubirii Trupului lui Hristos, e exprimată și în cuvintele lui Simeon Metafrastul, rostite de preot și de credincios când se apropie de Sfânta Împărtășanie: „Împărtășindu-mă, Doamne, să nu mă arzi, că Tu ești foc, și arzi pe cel nevrednic, ci curățește-mă de toată întinarea". Deși vine prin Trupul lui Hristos, acest foc este nematerial, cum se spune în alte stihuri dinainte de împărtășire; căci este foc al dragostei: „Schimbatu-m-ai cu dumnezeiasca Ta dragoste. Căci arzi cu focul cel fără de materie păcatele mele". Dar acest foc poate arde nu numai păcatele celui ce primește Trupul cu nevrednicie, ci pe el însuși, aducându-i moartea: „Că foc este, și arde pe cei nevrednici".

Dar și când curățește pe cei ce au păcătuit, pentru pocăința lor, acest foc cutremură prin puterea lui curățitoare, prin puterea iubirii ce-o reprezintă, preschimbând pe cei ce I se deschid lui Hristos, prin simțirea de prietenie, sau de comuniune cu Sine, pe care le-o produce. „Și, lucru străin de gândurile îngerești și omenești, vorbești cu ei de multe

ori, ca și cu niște prieteni ai Tăi adevărați. Acestea mă fac îndrăzneț, acestea îmi dau aripi, Hristoase al meu, și punându-mi nădejdea în multele Tale binefaceri față de noi, bucurându-mă și cutremurându-mă, cu focul mă împărtășesc, iarbă uscată fiind și – străină minune – mă răcoresc nears, ca rugul de demult, care, aprins fiind, nu se mistuia”.

Hristos produce, în cei ce se pocăiesc fierbinte, un astfel de foc al prieteniei „prin iubirea Lui cea multă de oameni.”

Luminarea este una cu curățirea de gânduri și simțiri rele. De aceea sfinții sunt adevărate lumini strălucitoare. Curăția de gândurile rele este o haină luminoasă cu care se intră în cămara de nuntă a Mirelui ceresc. Lipsa ei îi aduce aruncarea afară și lepădarea celui ce n-o are, adică înseamnă totala despărțire de Hristos. „Întru strălucirile sfinților Tăi, cum voi intra eu, nevrednicul? Că de voi îndrăzni să intru în cămară, haina mă vădește că nu este de nuntă și voi fi legat și lepădat de îngeri. Ci curățește, Doamne, întinăciunea sufletului meu și mă mântuiește ca un iubitor de oameni.” Haina luminoasă fiind una cu curăția de păcate adusă celui credincios de Hristos, este totodată una cu comuniunea sau cu unirea cu Hristos, socotită ca o nuntă. Toți cei ce se află la ospățul nunții lui Hristos cu sufletul (în grecește, de genul feminin), sau cu firea omenească, sunt îmbrăcați în haină luminoasă și se bucură împreună cu Mirele de această nuntă. Ei nu sunt singuri, precum cei aruncați afară, ci într-o bucurie veșnică a comuniunii între ei și Mirele Hristos și întreolaltă. Și acesta este cel mai îmbucurător sens al existenței lor.

Dar haina aceasta luminoasă nu este numai a sufletului, ci și a trupului. Și curăția sau lumina aceasta este una cu sfințenia. Lumina, curăția, bucuria, comuniunea, sfințenia sunt unul și același lucru. Cei întinați, cei egoiști sunt întunecați și nefericiți.

Dar lumina, curăția, sfințenia, bucuria comuniunii se văd și în trup, nu rămân închise în suflet. Aceasta arată, de asemenea, că materia, adunată și organizată de suflet în trup, putând fi folosită ca sistem maleabil și unitar de organe ale multelor simțiri variate ale sufletului și, deci, posibilă și de a se sfinți prin sufletul umplut de energiile dumnezeiești, nu e făcută pentru a rămâne străină și rigid opusă sufletului și îndumnezeirii, ci pentru a reda lucrările lor în multe feluri, între care și în modul luminării fără sfârșit, arătat în curăție, sfințenie, transparență.

Cât de mult poate primi materia trupului puterea spirituală a Trupului Domnului se arată și în faptul că, în rugăciunile de dinainte de împărtășire, se afirmă chiar că puterea Duhului Sfânt din Trupul Domnului se poate arăta, când întâlnește din partea omului o credință puternică, chiar în vindecări ale bolilor trupului. Căci El este „Doctorul sufletelor și al trupurilor noastre”. Despre „tămăduirea sufletului și a trupului” se vorbește în rugăciunea a zecea a Sfântului Ioan Gură de Aur.

Punerea în legătură a luminii lui Hristos, în care sunt îmbrăcați cei credincioși, în parte în viața de aici și deplin în viața viitoare, cu curățirea de patimi, arată că trăirea acestei mari taine, sau mistica deplinei trăiri în Hristos, trebuie precedată de asceză sau de nevoița desprinderii de patimi. Aceasta nu o vede teologia occidentală. De aceea, pentru ea mistica nu este o trăire în lumina lui Dumnezeu, ci o mistică a întunericului. Așa este mistica lui Eckhart. Așa este mistica lui Jakob Böhme, care spune, chiar în trăirea aservită fidel învățăturii protestante, că omul nu mai poate scăpa de păcate în viața pământească, ci numai la Judecata din urmă, dacă a crezut că Hristos a satisfăcut onoarea jignită a lui

Dumnezeu prin păcatul nostru, murind pentru noi. Mistica acestora este mai mult teorie filosofică despre scufundarea omului în esența divină impersonală, decât o întâlnire cu Dumnezeu cel personal în iubire. De aceea, în Occident nu s-a dezvoltat o învățătură filocalică a nevoinței spre eliberarea de patimi, ca produse ale egoismului.

Dar dacă, chiar până ce sunt în viața pământească, credincioșii pot trăi în ei și pot reflecta lumina dumnezeiască a lui Hristos cel înviat, care nu e numai ceva ce se vede, ci în primul rând un conținut și un mod de gândire și simțire spirituală, cu cât mai mult nu se vor umple de o astfel de lumină în viața viitoare credincioșii care s-au unit cu Hristos?

Am văzut ce spune Sfântul Grigorie Palama despre trupurile celor înviați. El le socotește acoperite de lumina dumnezeiască ce iradiază prin sufletul lor, în așa fel că nu se mai vede sufletul prin trup, ci trupul prin sufletul plin de dumnezeire.

Trupul fiecăruia rămâne cu materia lui devenită mediu al luminii dumnezeiești și chiar ea va fi dusă la starea de lumină materială, unită de lumina dumnezeiască în care a fost creată, dar din care a căzut prin păcat. Despre starea înnoită a trupurilor omenești și a materiei, în general, sau a universului, după învierea de obște, am vorbit pe larg în *Teologia dogmatică ortodoxă*²⁰, semnalând că starea în care se vor afla trupurile omenești materiale e o taină greu de înțeles și de descris. Redăm aici pe scurt cele spuse acolo despre acea stare, unindu-le cu unele reflecții noi.

²⁰ Vol. 3, Ed. IBMO, București, 42010, pp. 404-449.

Sfântul Simeon Noul Teolog zice: „Trupurile oamenilor nu trebuie să învie înainte de înnoirea tuturor creaturilor. Și precum prima dată s-a creat lumea nesticăcioasă și pe urmă s-a plăsmuit omul, la fel trebuie să se facă creațiunea nesticăcioasă ca, împreună cu ea, să înnoiască și să se facă nesticăcioase și trupurile oamenilor, ca să se facă iarăși duhovnicești și nemuritoare și să locuiască într-o locuință nesticăcioasă, veșnică și duhovnicească”²¹.

Dacă tehnica mai nouă a descoperit posibilă prezența imaginii unui trup la orice distanță prin lumina răspândită de el, lumina dumnezeiască ce va copleși materia trupurilor înviate le va face să fie prezente altora în viața viitoare nu numai prin imagine, ci în mod real oriunde, prin voință sau iubire, de se află în aceeași lumină a lui Hristos, odată ce trupul lui Hristos, înainte de înălțare, apărea în alte și alte locuri. Putința de a fi unele cu altele în același Hristos însemna și putința fiecăruia de a-și face tot universul conținut al eului propriu în Hristos, împreună cu celelalte, deși fiecare punând o pecete proprie pe el și, astfel, bucurându-se de ceea ce înseamnă fiecare pentru fiecare, nu numai ca iubire personală, ci ca mod de vedere a universului și a lui Hristos cel prezent în toate, ca lumină izvorătoare care se simte sau se vede duhovnicește ca lumina Lui, ce înalță și săvârșește lumina tuturor. Distanțele sunt depășite de cei ce se află în lumina lui Hristos, deci în Hristos însuși, care cuprinde în lumina trupului Său toate. Toți cei ce se vor îmbrăca deplin în Hristos, vor fi uniți la Judecata din urmă și după aceea în veci, privindu-L împreună pe Hristos și

²¹ *Cuvânt etic I*, în Simeon le Nouveau Théologien, *Traité théologiques et éthiques*, vol. I, p. 11.

privindu-se cu iubire unii pe alții. Și lumea, devenită mediu desăvârșit, un organ transparent al luminii dumnezeiești, al prezenței Lui, dar și al iubirii între oameni și al înțelegerii lor, își va descoperi frumusețile ei tainuite, nedespărțite de cele dumnezeiești și omenești. Lumina dumnezeiască va face arătate toate frumusețile ei ținute sub întuneric de patimile omenești, întuneric care arată acum în lume mai mult ceea ce satisface poftele trupești, egoiste.

Ba se poate spune că, dacă lumina iubirii lui Hristos îi unește cu Sine și între ei pe toți cei ce s-au luptat pentru curățirea de patimile egoiste, și aceia care au cultivat aceste patimi vor fi și ei mai uniți prin ura între ei în viața viitoare, prin respingerea lui Hristos ca Dumnezeu, deci ca lumină a iubirii. Ura unește și ea, în parte prin trebuința celui ce urăște de a se gândi la cel urât. Ea e chin și prin faptul că e o comunicare a urii între cei ce, din alt punct de vedere, se află în chinul izolării, sau al necomunicării. Iubirea, ca lumină ce acoperă trupurile celor ce se iubesc, le face și mai apropiate, cum face mai apropiate spiritual și ura sau dușmănia celor ce se urăsc. Cei ce-și văd fețele întunecate, se simt pe de o parte departe, pe de alta aproape prin ura lor; pe de o parte nu se cunosc și nu se iubesc, pe de alta „se cunosc” și se chinuiesc.

Am spus că persoanele umane vor fi unele lângă altele, dacă nu unele în altele în Hristos, care cuprinde tot universul în lumina trupului Său, care le cuprinde în lumina Lui pe toate. Lumea își va face însă și ea arătate toate frumusețile ei, ținute înainte sub întuneric de patimile omenești. Atunci fiecare persoană, eliberată de egoismul îngustat prin faptele trupești, își va extinde, în lumina lui Hristos, vederea peste tot universul și și-o va adânci în bogățiile lui puse în evidență de lumina lui Hristos. Văzând, însă, fiecare bogăția

și adâncimea universului în lumina trupului înviat al Cuvântului Creator, trăiește în intimitatea duhovnicească a subiectului propriu, nedespărțită de intimitatea altora, bogăția universului descoperită de lumina iubitoare a lui Hristos, trăită la fel, dar de fiecare prin sine, în intimitatea persoanei lui, nedespărțită, prin iubire, de intimitatea subiectivă a celor ce cred. Lumea întreagă va deveni atunci, în Hristos, străvezie, cu sensurile ei mereu îmbogățite și importante pentru comuniunea între oameni și adâncite și prin Cuvântul Creator și Mântuitor, în sensurile ei care duc în infinitul dumnezeiesc mai deplin decât orice operă de artă actuală. Propriu-zis, toate operele de artă geniale create în istorie nu sunt decât palide presimțiri a ceea ce va apărea lumea întreagă atunci. Lumea întreagă se va arăta duhovnicească, nemaifiind o lume de obiecte exterioare persoanelor, deși nu va fi nici o simplă realitate subiectivă. O cântare, deplin însușită de o persoană și îndelung trăită de ea, a devenit un conținut sufletesc. La fel, orice operă de artă. Atunci lumea întreagă va deveni, incomparabil mai deplin, o uriașă operă de artă și, ca atare, un conținut sufletesc personal de o negrăită frumusețe pentru fiecare. Iar în ea se vor trăi și persoanele în apropierea și comuniunea fericită, și bogăția reciprocă. Lumea va deveni atunci de o mare frumusețe și un conținut al comuniunii curate, căci trupurile incoruptibile nu vor mai avea nevoie de ea pentru consum și pentru plăceri trupești și de aceea oamenii nu vor mai lupta pentru a o împărți și ea nu le va mai fi pricină de dușmănie și de simțire pământească. Ea va fi prilej de iubire și de comuniune curată între persoane. Câtă comuniune curată nu este într-o căutare de aprofundare comună a unui sens al existenței! Lumea de atunci nu va mai avea nimic care să incite la luptă pentru

satisfacerea unor poftes individuale și a patimilor egoiste, ci se va releva ca mediu de iubire curată și de lucrare iubitoare a lui Dumnezeu cel personal, ca mijloc de comuniune curată și fericită între oameni și Dumnezeu și între oamenii înșiși, care vor avea lumea deplin asimilată subiectiv și în iubire interpersonală, în minunăția ei pură. Lumea întreagă va fi atunci un conținut mereu mai sporit în bogăția ei, care descoperă alte și alte adâncimi ale lui Dumnezeu și redând alte și alte nuanțe ale trăirii ei în El de mulțimea de persoane omenești ce înaintează spiritual, prin mijlocirea ei și prin comuniunea lor în Dumnezeu. De aceea ea va fi veșnic nouă și oamenii mereu tineri, mereu într-un început de bucurie și de cunoaștere, doritori să progreseze în ea. Viața lor nu se va plictisi de monotonia ce i se impune prin repetiția acelorăși legi rigide, adică nu va îmbătrâni, precum nici trupul lor, plin de spiritualitatea mereu sporită în puterile ei, nu va fi dus spre descompunere. Precum în viața de dinainte de păcat și moarte, trupul era mereu nou în trăirile sale spirituale, așa se va simți și după biruirea în Hristos a acelor legi. Redau aici, ca o completare a acestui efect al învierii lui Hristos și a învierii de obște asupra relației fiecărei persoane în viața viitoare cu toate celelalte și cu cosmosul transfigurat în Hristos, următorul răspuns dat unei întrebări a doamnei Sînziana Pop, într-un interviu cu subsemnatul, publicat în revista *Lucașfărul* din 10 aprilie 1991:

Întrebare: Fără excepție, oamenii vor să fie fericiți. Dorința lor de fericire este infinită. Realitatea în care își caută fericirea este însă trecătoare. Înseamnă, oare, Dumnezeu fericirea?

Răspuns: Prin trupul înviat al lui Hristos iradiază, neîmpiedicată, puterea lui Dumnezeu, conducând pe toți cei ce

se vor împărtăși de El la înviere, ba, conducând întreaga creațiune la incoruptibilitate și transparență. Starea aceasta înseamnă o biruință a făpturii omenești asupra sa și asupra naturii, o biruință a comuniunii ei cu Persoana divină, o făptură umană eliberată, care poate suporta moartea de bunăvoie – moartea, suprema tiranie a naturii robite! Vom vedea „față către față” pe Dumnezeu, dar ne vom vedea „față către față” și între noi, neacoperiți nici de natura manifestă în trebuințe personale, în slăbiciuni trupești, în boli, nici de natura devenită exclusivistă, prin tot felul de pasiuni. Trupul nu va înceta, dar el va fi transparent, încât vom vedea prin el, nemijlocit, pe Dumnezeu întru slavă, fiind totul înduhovnicit, tot și toate, dincolo de împărțirea sa în subiectiv și obiectiv, dincolo de lanțurile naturii, de lupta pasională pentru a stăpâni natura, de lupta fiecăruia de a se apăra de ceilalți. Numai învierea ne deschide perspectiva eliberării de sub fatalitatea naturii care duce la moarte, deschizând un plan demn de noi și de năzuințele noastre, iar, odată cu aceasta, perspectiva unei tot mai adânci sensibilități și delicatetei. Numai învierea ne va scăpa de lupta greșită pentru a ne asigura o existență efemeră, cu prețul profitării de alții, cu prețul unor imaginare experiențe de împlinire prin plăceri. Numai perspectiva învierii ne deschide miracolul fericirii, cu lupta împotriva pasiunilor, lupta pentru sensibilizare, pentru transparență, pentru comuniune, pentru asemănarea cu Hristos, puterea Celui care a înviat susținându-ne pe acest drum.

Unii Părinți ai Bisericii au spus că omul este un microcosmos, o lume care rezumă în sine pe cea mare. Sfântul Maxim Mărturisitorul a remarcat, însă, că mai drept ar fi ca omul să fie considerat macrocosmos, el fiind menit să

cuprindă în el toată lumea, fiind în stare să o cuprindă fără să se piardă, ca unul care e deosebit de ea, realizând o unitate mai mare decât lumea exterioară lui. Omul este făcut pentru eternitate. El aspiră ca un înăbușit după infinitate, după absolut. Noi vrem să iubim și să fim iubiți tot mai mult, tinzând spre iubirea absolută, fără de sfârșit. Iar aceasta nu o putem afla decât în relația cu o Persoană infinită și absolută. Din comuniunea mereu mai profundă cu Ea, se proiectează în noi, și prin noi peste toate înfățișările lumii, noi și noi înțelesuri ale realității, ale frumuseții, se deschid alte și alte orizonturi sufletești, ne înțelegem rostul în lume, sensul existenței noastre pe acest pământ. Dacă acest rost s-ar încheia cu moartea, dacă moartea ar încheia definitiv existența noastră, viața ar deveni fără sens. Sensul existenței nu poate fi încoronat decât în lumina nelimitată și eternă a unei vieți transcendente, liberă de orice monotonie a repetiției și de orice relativitate. Iar pentru împlinirea acestui sens adevărat spre care tinde ființa noastră, nu numai noi urcăm spre comuniunea cu Persoana supremă, ci și Ea Se pogoară în noi, căci iubirea cere mișcarea fiecăruia din cei care se iubesc, către celălalt. Dumnezeu Se dăruiește prin toate omului, iar omul, lui Dumnezeu. Aceasta este credința și singurul fel al omului de a fi fericit, și e vorba nu de fericire de azi pe mâine, ci de fericirea eternă, prin comuniunea cu Dumnezeu.

Învierea lui Hristos este evenimentul care dă sens și lumină lumii și istoriei și, prin aceasta, și vieții noastre. Fără ea, istoria ar fi închisă într-o monotonie și într-o totală lipsă de sens, ca și toate componentele lumii și persoanelor umane.

Varietatea lor e mărginită. „Alte măști, aceeași piesă.” Lumea fără învierea lui Hristos dă puține plăceri și multe

dureri. Iar plăcerile sunt trecătoare, lipsite de sens. Toată viața, cu încordările, cu pasiunile ei, de lăcomie pentru putere, se mișcă în întuneric. Egoismul care ne stăpânește n-are niciun rost. Toate frământările ce ne chinuiesc sunt lipsite de temei, caraghioase.

Dacă tot ce facem e lipsit de urmări, pentru ce să ne mai silim să le facem? *Numai perspectiva veșniciei noastre le dă importanță.* Iar această perspectivă a deschis-o învierea lui Hristos.

Învierea lui Hristos a adus, peste noi și peste toată lumea, lumina deplină și sensul integral. Înainte de Înviere oamenii nu știau în mod sigur pentru ce trăiesc și nici pentru ce există lumea. Totul era acoperit de întuneric. Bănuiau unii că vor avea parte după moarte de o viață veșnică, dar nu aveau o siguranță despre aceasta. Acum știu că după viața de pe pământ vor avea și o viață veșnică, fie fericită, fie nefericită, după cum au folosit lumea aceasta, pentru cunoașterea măririi lui Dumnezeu și pentru dovedirea dragostei întreolaltă, sau pentru a-și satisface plăcerile egoiste, trecătoare, muritoare și, deci, de la o vreme, plictisitoare.

Căci Iisus n-a înviat cu trupul, pe care l-a asumat ca Dumnezeu, numai pentru Sine, ci pentru ca să ne dea și nouă, prin trupul Său înviat, puterea să înviem. „Înviind Iisus din mormânt, ne-a dăruit nouă viața veșnică” (*Catavasiile Învierii*).

De aceea, Învierea este sărbătoarea celei mai mari bucurii, a unei bucurii în stare să ne însoțească în tot cursul vieții pe măsura credinței noastre în Hristos cel înviat.

Învierea lui Hristos ne dă această lumină și bucurie, nu numai prin ceea ce înseamnă ea, ci și prin siguranța că ea a avut loc. Celelalte religii dau niște idei despre binele făgăduit de ele după moarte. Învierea lui Hristos ne dă siguranța despre învierea și fericirea noastră veșnică, pentru că a fost

un fapt arătat în istorie, chiar dacă n-a fost produs de niscai factori proprii istoriei sau lumii acesteia. Hristos a trăit în istorie, a primit moartea în istorie și S-a dovedit înviat în istorie, pentru a arăta că a depășit-o prin puterea mai presus de ea, manifestată în ea și prin ținta arătată de dincolo de ea, făcută evidentă ei. Iar prin această țintă i-a dat istoriei un sens și o valoare, a făcut-o drum spre veșnicie.

Iisus cel înviat S-a arătat Apostolilor Săi, cu care a conviețuit în istorie și le-a vorbit și în fața cărora a săvârșit faptele Sale deosebite vreme de trei ani. Iar ei au cunoscut că Cel înviat este Acela însuși și au mărturisit, cu prețul vieții, convingerea că Învățătorul lor însuși a înviat, câștigând lumea cu puterea mărturiei lor. Și au dovedit că n-au făcut aceasta printr-o lipsă de spirit critic, ci după ce au fugit de frică de lângă El, când a fost dus la moarte, îndoindu-se de puterea Lui de a învia. Arhieriei și fariseii, văzând că mormântul gol e contrar necredinței lor, au emis afirmația, imposibil de susținut, că Apostolii au furat trupul Lui din mormânt, în vreme ce ostașii, care Îl păzeau, dormeau.

Ei n-au adus în sprijinul necredinței lor teoria mai nouă, afirmată până astăzi de unii necredincioși, care pretind că vorbesc în numele științei, dar sunt străini de știința adevărată, că Apostolii au văzut pe Hristos înviat, grație unor trăiri parapsihologice (hipnoze, autosugestii, telepatie sau chiar halucinații). Nu se vede câtuși de puțin că Apostolii au venit la convingerea despre învierea lui Hristos prin asemenea stări și acte parapsihologice, odată ce se îndoiau, în preajma răstignirii Lui, atât de mult de învierea Sa, de care le vorbea Hristos, încât au fugit de frică, părăsindu-L. Cât spirit critic a arătat și Toma, odată ce nu și-a mărturisit credința în Hristos cel înviat, decât după ce l-a pipăit urmele cuielor în trup!

Oare, s-a putut avea părerea sigură despre o realitate neadevărată prin asemenea stări și acte parapsihologice? Specialiștii în parapsihologie au demonstrat că aceasta nu poate da convingerea despre realitatea unor fapte ale transcendenței divine fără ca ele să fie adevărate, ci ele sunt sesizate prin puterea darurilor lui Dumnezeu. A socoti lumea aceasta ca fiind supusă unor legi inexplicabile prin ele însele, care pot fi completate cu unele produse parapsihologice, este științific? Și cum ar fi golit mormântul lui Iisus de trupul Lui un astfel de gând parapsihologic?

Dar unii susținători ai teoriei că învierea lui Hristos nu e decât produsul unor astfel de simțuri unesc cu teoria aceasta și pe aceea că fiecare om are, pe lângă trupul fizic, și unul eteric. Iisus ar fi apărut ca înviat lepădând trupul fizic și arătându-Se cu cel eteric. Dar această teorie nu se poate împăca cu cea a simțurilor parapsihologice. În afară de aceasta, de ce nu se văd înviați cu acest trup eteric toți oamenii după moarte, odată ce toți au, după această teorie, un astfel de trup? Dar această teorie nu poate fi dovedită, nici ea, științific.

Învierea lui Hristos s-a dovedit un fapt sigur, singurul fapt sigur, care la rândul lui dovedește că, dincolo de realitatea lipsită de sens, plină de mizerii și stăpânită de moarte a lumii acesteia, privită în ea însăși ca unica realitate și inexplicabilă prin ea, datorită caracterului ei dependent și imperfect, există realitatea superioară și desăvârșită a lui Dumnezeu cel atotputernic și de oameni iubitor. Istoria unei lumi închise în ea însăși nu are niciun sens, fie că durează, fie că nu durează la infinit.

Hristos a înviat dând un sens vieții omenești și lumii, aducând lumină și transparență în ea, fapt pe care îl cerea

rațiunea adevărată. El a mers prin istorie spre Înviere, arătându-ne că istoria este un astfel de drum și pentru noi, că istoria este un drum spre veșnicie. Învierea lui Hristos este un fapt unic în istorie. Ea demonstrează dumnezeirea Lui. Căci, deși au mai înviat, după Evanghelii, unele persoane, ele au înviat prin puterea Lui, cât timp era viu, iar cei înviați, revenind la viața dinainte, nu aduc nicio depășire a istoriei. Singur El a înviat prin El, după ce a murit, arătând că n-a murit întreg, ci a rămas cu o putere mai presus de viața pământească. Și singur El S-a arătat cu un trup superior celui istoric. Aceasta Îl arată că El este cu adevărat Dumnezeu, venit prin întrupare în istorie, spre depășirea istoriei.

Hristos manifestă o putere cu mult mai vădit dumnezeiască în învierea trupului Său propriu din groapă, după ce a murit, decât în învierea trupului lui Lazăr sau a fiului văduvei din Nain. În acele cazuri, El era viu cu trupul, manifestându-și, prin puterea trupului Său, actul de înviere a acelora, pe când, în învierea Sa, Și-a manifestat în mod vădit o putere de dincolo de trupul Său.

Apoi, Lazăr și fiul văduvei din Nain sunt ridicați din moarte tot la viața pământească. În acele cazuri, învierea nu deschide perspectiva veșniciei pentru cei înviați. Deci, prin aceste învieri, Hristos nu Se arată trecând pe cei din istorie la o viață de dincolo de istorie. Dar, prin învierea Sa, Se arată mai puternic decât istoria, Se arată în stare să ne dea și nouă o altă viață decât cea din istorie, deci nesupuși total istoriei, ca viața în trupul pământesc.

Dacă în acele cazuri ar mai fi putut socoti unii că cei morți nu erau morți de tot, sau că învierea lor a fost ridicarea dintr-o moarte părută, sau un produs parapsihologic, învierea

Sa nu mai poate fi socotită o ridicare dintr-o moarte părută sau o născocire parapsihologică.

Învierea lui Hristos, săvârșită prin El însuși după moartea Sa, și aparițiile Sale cu un alt trup, înnoit în raport cu cel pământesc, dar același, ne arată un act care nu se înfăptuiește prin nicio putere a trupului, ci printr-o putere de dincolo de trup și de viața pământească, iar ridicarea trupului Său mai presus de starea pământească, ridicarea vădită la o viață superioară celei de pe pământ, la o viață din alt plan, la o viață veșnică, arătându-ne că există o astfel de viață. Puterea dumnezeiască, manifestată în învierea lui Hristos, dovedește, însă, ca adevărate, și învierile altora, săvârșite de Hristos, ca și toate minunile Lui.

Fără învierea lui Hristos, ar fi putut părea că totul e stăpânit de tragedia fără de sens a morții definitive.

Toate pasiunile egoiste și eforturile generoase ale omului ar fi părut lipsite de sens.

Învierea lui Hristos a înlăturat, prin lumina vieții ce urmează morții, întunericul ei. De aceea, în calitate de creștini, aprindem lumina când unul din cei dragi ai noștri e pe cale să moară. El nu merge în neființă, ci la o viață veșnică.

Prin învierea lui Hristos se arată că nu ne așteaptă întunericul neființei, ci mai multă lumină. De aceea, orice pomnire a lor o însoțim de o lumânare. Noi știm că cel mort este viu cu sufletul, deci în lumină, și putem face, prin rugăciunile pentru el, iubirea arătată lui, să fie în mai multă lumină.

Învierea lui Hristos ne face să însoțim toate slujbele Bisericii de lumânări.

**IISUS HRISTOS, FIUL LUI DUMNEZEU CEL ÎNTRUPAT,
LUMINA LUMII, AȘTEPTATĂ ȘI VĂZUTĂ DE RAȚIUNEA NOASTRĂ
CA ÎMPLINIRE A FIINȚEI UMANE ȘI A SENSULUI ISTORIEI**

Rațiunea umană nu poate fi înțeleasă decât ca una ce caută sensul sau lumina existenței, în special a ființei umane și a istoriei. Dar sensul și lumina sa nu le poate vedea ființa umană decât în mulțumirea ei. Iar mulțumirea nu-i poate veni ființei umane decât în iubirea nesfârșită a altor persoane. Dar persoanele umane nu pot fi veșnice decât în unire cu Persoana divină, făcută și ea persoană umană, adică în unirea cu Hristos. De aceea era firesc ca această Persoană să învingă moartea prin înviere.

Cunoscutul teolog catolic Karl Rahner a vorbit de o „hristologie transcendentă” sau de o trebuință a rațiunii umane de a aștepta venirea Fiului lui Dumnezeu ca om, pentru a completa și face normală viața ființei umane. O schiță a gândirii lui Rahner despre această hristologie am dat în *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. II, pp. 14-16.

Vrem să reluăm argumentele lui Rahner pentru această hristologie, clarificându-le printr-o expunere mai largă și prin completarea lor cu altele.

Caracterul „transcendental” al acestei hristologii o arată impusă rațiunii umane de o putere transcendentă sau superioară lumii. Acest fapt arată rațiunea umană gândită la un Dumnezeu care Se face și om, pentru a împlini ființa

umană printr-o strânsă comuniune cu ea. Și Dumnezeu, care Se va face om, nu poate fi unicul ipostas divin, căci, în acest caz, nu S-ar putea face om care să se afle în comuniune și el cu alt ipostas dumnezeiesc, deosebit de cel făcut om și, deci, și de ceilalți oameni cu care se află unit ca om.

Cerința aceasta a rațiunii și ființei umane, după unirea cu o Persoană divină făcută și Persoană umană, spre a comunica oamenilor toate bogățiile firii dumnezeiești prin firea ei umană, arată că omul nu are întregirea și fericirea sa decât completându-se cu viața dumnezeiască transcendentă lui. Omul nu e complet, închis în ființa lui mărginită, ci numai îmbogățindu-se cu ceea ce îi vine la nesfârșit din viața nemărginită, ca viață divină, fără să se confunde cu ea. Omul nu e om complet, decât unit cu transcendența divină. Această împlinire a obținut-o în întregime firea omească numai în Fiul lui Dumnezeu, adică în Hristos. Iar în unirea cu El primesc și oamenii de rând această împlinire din ființa divină, datorită unirii lor cu El prin firea omească. Orice om unit cu Hristos este astfel omul complet prin unirea sa cu transcendența divină, crescând în această deplinătate în veci.

Prin aceasta, Rahner părăsește vechea teorie catolică formulată de Anselm de Canterbury că omul se mântuiește, adică e eliberat de moartea definitivă, prin decret divin, datorită satisfacției date de Hristos lui Dumnezeu pentru păcatele oamenilor. Firea umană se restaurează în adevărata umanitate prin comunicarea puterilor dumnezeiești ale ființei divine, sau unită cu transcendența divină. Rahner revine astfel la învățătura lui Hristos și a Părinților bisericești din primele secole creștine că mântuire înseamnă înălțarea omului sau îmbogățirea lui prin sălășluirea lui Hristos, prin

Duhul Sfânt, în el. „Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvântul Meu, și Tatăl Meu îl va iubi, și vom veni la el și vom face locaș la el” (Ioan 14, 23). Această învățătură arată greșeala socotirii lui Hristos ca plecat definitiv de la noi, lăsându-ne înlocuitor al Său pe episcopul Romei și nefiind prezent El însuși în Taine, prin energia Sa necreată, ci dându-ne în ele doar o grație creată.

Dar nu numai Rahner, ci, în general, toată teologia catolică începe să revină la învățătura lui Hristos și a Părinților din primele secole creștine, păstrată în Ortodoxie și, prin aceasta, se deschide Ortodoxiei, afară de unii din foștii uniți, care pun, mai presus de adevărul credinței, voința lor de dezbinare de frații români, rămași prin Ortodoxie la învățătura de la început a lui Hristos.

Dar învățătura despre mântuirea omului prin unirea cu Dumnezeu, sau despre restaurarea ființei lui prin unirea cu Dumnezeu, arată și eroarea în care se află protestanții și neoprotestanții, care nici ei nu vorbesc despre unirea cu Hristos, ba ultimii se feresc și de numirea lui Iisus ca Hristos, deci de recunoașterea lui ca Dumnezeu și ca născut din Fecioara fără de păcat. Prin aceasta ei socotesc că Hristos a primit moartea pentru păcatul Său, nu pentru păcatele noastre și, deci, nu a biruit prin moartea Lui moartea noastră, adică n-a înviat.

În general, nu vedem la neoprotestanți nicio învățătură despre Hristos, mulțumindu-se cu niște laude ale bunătății Lui și declarându-se mântuiți printr-un decret dumnezeiesc exterior, fără un efort continuu din unirea cu Hristos. De învățătura despre mântuire prin creșterea duhovnicească neîncetată din puterea lui Hristos sunt străine și toate formele de ateism, care nu cunosc ca realitate decât lumea

aceasta cu mizeriile ei, cu moartea definitivă a tuturor oamenilor ce vin pe lume, arătându-le pe toate ca lipsite de sens, contrare rațiunii și stăpânite de un întuneric total. Exercițiile recomandate de religiile orientale, care confundă pe Dumnezeu cu esența lumii, supusă unor legi implacabile și neexplicabile, cum este yoga, nu pot da nici ele mântuirea de moarte și fericirea vieții personale veșnice.

Rahner vede efortul de restaurare a omului prin Hristos, efort spre care omul se simte îndemnat chiar prin firea lui, în care e înscrisă așteptarea lui Hristos, întărit de următoarele elemente, pe care le vom vedea cu un plus de explicare și cu o completare a lor.

Primul element se arată în acela că rațiunea umană așteaptă pe Hristos și-L consideră, odată venit, ca împlinitor al ființei umane, în faptul că omul simte, pe de o parte, trebuința să iubească pe alt om și să fie iubit de altul în chip nemărginit, dar, pe de altă parte, vede că omul nu are în sine nemărginirea care să corespundă cerinței iubirii lui nemărginite. Deci trebuie să apară un om care să fie, în același timp, și Fiul lui Dumnezeu, pentru ca să-L poată iubi și să poată iubi în grad nemărginit, dar totuși ca pe un om și ca pe un apropiat. Astfel, dragostea noastră față de Hristos și a Lui față de noi ca om apropiat, dar și Dumnezeu, se poate realiza și de oamenii cu care Se unește, îmbrăcându-i cu valoarea și puterea Lui, conform spusei Lui din *Matei* (25, 32-40).

Din amândouă aceste aspecte ale iubirii rezultă că omul nu află mulțumire decât completându-se cu altul, iubindu-l pe acela și fiind iubit de el. Fără altul sunt mort spiritual. De comunicarea cu altul depinde viața mea spirituală. Dacă nu comunic gândurile mele altuia, nu sunt viu prin ele. La fel, dacă nu mi se comunică de altul. Viața mea nu constă

în idei, ci în faptul că în comunicarea lor arăt iubirea mea față de el, iar în comunicarea lor de către altul mie, trăiesc iubirea lui față de mine. Dar nu pot iubi pe altul la infinit și nici altul pe mine, decât dacă suntem uniți cu Fiul lui Dumnezeu făcut și om. Din aceasta primesc puterea și cunosc valoarea omului. Dar ca să ne iubim unul pe altul, trebuie să ne comunicăm gândurile despre o lume care ni le inspiră. Fără altul și fără lumea care inspiră gânduri persoanei mele și alteia, gânduri ce ni le comunicăm, persoana mea și a altuia ar fi moartă spiritual. Căci în gândurile comunicate, mă comunic eu însumi altuia și altul mie.

Dar fără Hristos, eu, ca om mărginit, și altul, ca om mărginit, nu ne putem comunica decât aceleași conținuturi definite, deci monotone, și o viață care sfârșește în moarte. Avem nevoie de o Persoană care are în Sine un conținut spiritual nesfârșit, pentru că are în Sine realitatea sau viața infinită. Iar acea Persoană trebuie să fie în unire cu o Persoană cu aceeași viață sau ființă infinită, comunicând din veci și până în veci întrualtă. Numai una din acele Persoane, făcându-Se din iubirea Sa infinită față de oameni și om apropiat de noi, ne poate comunica conținuturile și viața nesfârșită și nouă, dându-ne și nouă puterea să o iubim pe Ea și persoanele umane pe care le iubește Ea la nesfârșit.

Al doilea element în sprijinul ideii despre trebuința de a aștepta pe Hristos, Dumnezeu-Omul, îl vede Rahner în înțelegerea morții într-un sens pe care îl vede împlinit în moartea lui Hristos care, prin moarte, învinge moartea. Dar, pe când Rahner vede acest element despărțit de primul, noi credem că ele sunt unite. O iubire nemărginită a unui om față de altul îl face capabil să meargă până la a muri pentru acela. De o astfel de iubire este capabilă mama pentru copilul ei.

În aceasta se implică simțirea că fiul ei este de o valoare veșnică și că ea, primind moartea pentru el, o va învinge. Dar siguranța dorită, că fiul are această valoare și că ea, dovădind o iubire până la moarte, va ajunge la înviere, a dat-o Hristos. El ne-a arătat și ne-a dat capacitatea de primire a morții și de biruire a ei nu numai pentru o persoană, ca mama pentru fiul ei, ci de a muri pentru toți oamenii din iubire, și de a birui moartea, astfel primită, prin înviere. Căci siguranța învierii noastre, arătată în învierea Lui, dar și puterea dată nouă de El ca Dumnezeu prin firea Lui comună cu a noastră, e o siguranță și o putere ce ne ajută să ne însușim și noi iubirea Lui pentru orice semen al nostru și ne dă și nouă puterea de a merge, prin iubire, până la moarte, pentru mântuirea aceluia și, deci, de a birui cu Hristos moartea, prin învierea spre o veșnicie fericită. Căci Hristos vrea să aibă și bucuria de a vedea și pe oameni iubindu-se atât de mult, încât să fie în stare să moară și ei unul pentru altul pentru mântuirea lor. În această direcție ne cere inima să creștem. Și ne ajută să creștem în această direcție având puterea Fiului lui Dumnezeu care S-a făcut om și ne-a iubit până la primirea morții pentru noi.

Al treilea element în care se manifestă, după Rahner, așteptarea de către ființa noastră a lui Hristos și în care vede împlinită această așteptare, este speranța în viitorul nostru nesfârșit și în desăvârșirea noastră. Fără venirea lui Hristos, această speranță ar fi zadarnică. Firea noastră n-ar putea-o împlini prin ea însăși. Dar această speranță, înscrisă în firea noastră, nu ne poate înșela. Ea trebuia să fie împlinită în cineva care are și firea unui om, dar e și Dumnezeu și, prin El, în toți care voim și stăm în legătură cu El. Și ea s-a împlinit în Hristos, și prin El – care este, pe de o parte, Dumnezeu,

pe de alta, om – s-a atins ținta spre care tindem toți. Spre această țintă, prin unitatea ființei Sale umane cu noi, ni se dă și nouă puterea să înaintăm veșnic, fără să încetăm să rămânem oameni, întăriți de El în această calitate.

La acest element se mai poate adăuga și acela prin care omul privește cu nemulțumire spre trecutul său. E vorba de regretul pentru relele făcute altora, sau de lipsa de iubire manifestată de ei, regret împreunat cu o durere ce nu se poate șterge nici în preajma morții noastre. Numai trăind oamenii, măcar în ultima clipă a vieții lor, unirea cu Hristos, au puterea să ne răspundă la regretul nostru cu toată iertarea lor, asemenea lui Hristos. Socotim că numai prin aceasta ne vom putea vindeca în viața viitoare de chinul acestui regret. Dar ei nu vor putea să facă aceasta decât dacă vor avea o viață veșnică și vor fi într-o deplină unire cu Hristos și într-o deplină însușire a iubirii Lui. Aceasta impune ființei și rațiunii noastre trebuința venirii Fiului lui Dumnezeu cel întrupat din iubire față de noi, arătându-ne cât de mult ne iartă pentru greșelile noastre împotriva Lui ca Dumnezeu, dar și ca Dumnezeu făcut om, încât a primit și moartea, pentru a obține de la Tatăl iertarea și veșnica fericire a noastră, cu toate greșelile noastre.

Fără împlinirea acestor trebuințe, existența ar rămâne nerealizată și totul ar fi lipsit de sens și de rațiune, dar stăpânit de o falsă și amăgitoare rațiune.

Din cele anterioare rezultă că nu numai prin tendințele pozitive rațiunea noastră așteaptă și înțelege pe Hristos drept Cel ce împlinește firea noastră, ci și prin ceea ce nu putem realiza prin noi înșine. Și această neputință nu ne poate veni de la Dumnezeu, care ne-a creat, ci dintr-o voită neascultare de El, sau din păcatul refuzării unirii cu El. Ca urmare

a refuzului iubirii lui Dumnezeu, nu iubim nici pe aproapele, alegând egoismul nostru. De aceea, Dumnezeu, neprivind la acest egoism, Se face și om și ne iubește până la moarte, dându-ne pildă și putere pentru învingerea egoismului. Și noi Îl așteptăm și Îl primim din nemulțumirea cu egoismul care ni se pare, pe de altă parte, că ne bucură, dar nu total și pentru foarte scurtă vreme.

Căci din pricina acestei egoiste despărțiri de Dumnezeu și de oameni am căzut și sub stăpânirea morții. Dar moartea ne produce frica. Însă din pricina acestei temeri așteptăm pe Dumnezeu întrupat ca om, care învinge moartea prin lipsa de păcat și ne dă și nouă puterea să o primim și să o învingem, cu toată frica de ea, păstrată și de El ca om.

Dumnezeu a făcut astfel și din neputințele noastre de pe urma păcatului motive ale așteptării și primirii Fiului lui Dumnezeu făcut om.

De pe urma păcatului, ca despărțire de Dumnezeu, i-au venit femeii durerile nașterii, unite cu bucuria de a avea copii și cu plăcerea concepțiilor. Iar durerile femeilor ce vor naște copii vor putea face posibilă și apariția Fiului lui Dumnezeu ca om dintr-o Fecioară. Și în primirea durerilor nașterii de către femeile succesive, unite cu bucuria de a avea copii, ele au și simțirea vagă că, până la urmă, acele dureri vor duce la nașterea Fiului lui Dumnezeu ca om, deci ca Mântuitor. Dumnezeu îi făcuse tainic această făgăduință Evei, spunându-i șarpelui: „Acela [sămânța femeii] îți va zdrobi capul tău, iar tu îi vei înțepa călcâiul [Lui]” (*Facerea* 3, 15). Venirea Mântuitorului, care va nimici puterea Satanei, va fi pregătită și prin lupta pe care mulți din cei născuți din femei o vor duce împotriva Satanei. Deci femeia primește durerile nașterii de prunci și din această așteptare lucrătoare tainic

în ea. Dar și sudorile ce i-au venit bărbatului din trebuința de a se ajuta de natură pentru întreținerea lui, a femeii și a copiilor săi, l-au făcut și pe el, pe de o parte, să dorească scăparea de ele prin Mântuitorul ce va veni, pe de alta, să le suporte, ca să se pregătească pentru venirea Lui, care îl va ajuta să se ridice din alipirea prea mare la natură, ca la un izvor de plăceri și de satisfaceri trupești și să vadă prin ea, mai mult, transparența puterii lui Dumnezeu.

Deci, prin urmările dureroase ale păcatului, Cuvântul lui Dumnezeu i-a pregătit pe oameni pentru așteptarea și primirea Lui.

Dumnezeu a imprimat astfel istoriei sensul de a ne pregăti prin ea pentru așteptarea și primirea lui Hristos, ca să ne ajute să ne pregătim în ea spre veșnicia fericită. Dumnezeu a dat tuturor celor din istorie un sens. Numai omul le poate priva de sensurile lor, când se desparte de Dumnezeu, persistând în păcat.

**DOGMELE CREȘTINE SAU ÎNVĂȚĂTURILE LUI HRISTOS
ȘI ÎN LEGĂTURĂ CU HRISTOS,
MĂRTURII ALE IUBIRII ȘI PUTERII DIVINE ȘI ALE LUMINII VEȘNICE
LA CARE E CHEMATĂ FIINȚA NOASTRĂ**

Dogmele creștine sunt singurele asigurări că lumea și persoana umană nu sunt supuse unor legi fără rost, care le duc pe toate la moartea definitivă, ci le arată pe toate în stare să sporească în sens și lumină, prin iubirea unui Dumnezeu liber de astfel de legi fatale și inexplicabile.

Numai iubirea dă sens și valoare, deci lumină tuturor. Și trebuie să fie un astfel de izvor suprem al iubirii sau luminii.

Reflecțiile lui Petre Țuțea din articolul „Libertatea ca dogmă”, publicat în revista *Rezistența*, an I, nr. 1 din 1991, mă îndeamnă să prelungesc precizările din ele în unele gânduri, care văd baza dogmelor și în iubirea dumnezeiască.

Dogmele se referă la planul spiritual al existenței, care nu e supus unor legi ce se repetă în mod uniform, ca procesele din planul material. Planul spiritual al vieții se susține prin acte de alegere liberă, prin relații alese liber și dezvoltate de persoane prin acte, atitudini, într-o anumită măsură, libere față de planul material.

Libertatea trăită în anumite margini de persoanele umane în relațiile și în actele lor trebuie să-și aibă însă originea într-o existență supremă, a cărei libertate nu poate fi restrânsă de nimic. Acea existență e cugetată de învățătura

creștină ca o unitate în trei Persoane de o singură ființă, care are în ea viața nemărginită din veci și fără sfârșit, Persoane al căror nume le arată ca aflându-se între Ele într-o relație de iubire desăvârșită și eternă. Căci una din Ele este Unicul Tată, iar alta Unicul Fiu, și cine e mai iubitor și mai iubit decât un Tată suprem și unic în relație cu un Fiu suprem și unic și vice-versa? Iar o altă Persoană este Sfântul Duh, care de la Tatăl purcede și Se odihnește peste Unicul Fiu; Tatăl și Fiul au astfel pe Cel care arată bucuria fiecăruia de celălalt, avându-și plenitudinea și în participarea la ea și a unui al Treilea.

Numai acest mod de a fi e un mod cu adevărat de suprem bine și deplin liber. Orice alt mod ar fi supus unei limitări, deci unei nedepline iubiri sau bunătați și libertăți. O existență care n-ar fi o existență a iubirii total libere, ar fi o existență supusă mai mult sau mai puțin legii, a cărei existență superioară nu poate fi explicată și care, prin lipsa ei de bunătate și libertate conștientă, nu poate fi o existență supremă. Deci, în acest caz, n-ar exista nicio realitate supremă, fapt care nu poate fi cugetat. Iar niște Persoane care n-ar fi eterne, ci provenind de la o lege și supuse unui sfârșit sau trebuinței de a fi urmate de altele, n-ar fi complet libere, nici nemărginite în iubire. Dar, deasupra tuturor, trebuie să fie o libertate, nu o lege de origine inexplicabilă.

Numai modul amintit al existenței supreme, ca unire a unor Persoane eterne, de o ființă nemărginită și într-o iubire deplin liberă, se impune ca un mod cu adevărat suprem și explicabil. Orice alt mod ar fi supus unei limitări, deci unei nedepline iubiri și libertăți și, ca atare, ar presupune o existență superioară lui. Astfel, o existență supremă, în care există o iubire total liberă este, pe de o parte, conformă gândirii celei mai raționale, iar, pe de alta, o întrece, ca o taină.

Iar întrucât înțelegerea celor superioare legii stricte întrece înțelegerea celor supuse ei și cere un efort de depășire al celor supuse legii, acest efort echivalează cu credința. Astfel, modul existenței supreme se face acceptabil, pe de o parte, prin credință, pe de alta, prin rațiune. Acesta e modul de acceptare a dogmei supreme. Ea, fiind o dogmă a iubirii depline și neimpunându-se în mod silit, ne solicită libertatea credinței, unită cu cea mai rațională acceptare. Cea mai deplină raționalitate e unită cu credința. O raționalitate sau o lumină supremă fără credința în ea nu e rațională.

Dar comuniunea acestor Persoane în suprema ființă și iubire, fiind liberă de orice lege superioară ei, nu e silită nici să producă din ea sau din altceva alte existențe. Dacă constatăm, însă, modul de a fi al celor din urmă, ele nu pot fi decât produsul libertății absolute al existenței supreme, deci create din nimic. Căci, dacă existența supremă ar avea nevoie în producerea lor de ceva existent alături de ea, n-ar fi cu totul liberă, nici producându-le pe acestea exclusiv din iubire. Și venirea lumii la existență ar fi nerațională. Astfel, dogma creației unei lumi din nimic este a doua dogmă, ce rezultă din trebuința de a admite, prin rațiune și credință liberă, o existență supremă total iubitoare și liberă. Creația acestei lumi din nimic se impune, deci, și ea ca o faptă, pe de o parte, rațională, pe de alta, liberă. Căci, impunerea ei ca o faptă rațională nu înseamnă că ea decurge în mod necesar din existența supremă, odată ce raționalul deplin trebuie împăcat cu libertatea.

De fapt, un rațional adevărat nu poate fi socotit ca bazându-se pe necesitatea unor legi, ca supremă realitate oarbă și monotonă, inexplicabile în originea lor. De unde ar fi acestea? Cerându-ni-se libertatea pentru acceptarea ideii

unei astfel de creații, aceasta înseamnă că ni se solicită credința sau iubirea față de existența supremă, pentru a o admite. Căci creația care nu e efectul unei legi oarbe, e efectul unei libertăți, iar acest efect apare, pe de o parte, explicabil, deci rațional, pe de alta, un mister, care cere pentru acceptarea lui libertatea credinței și, implicit, a iubirii ca pricină a iubirii ei, numai dacă iubirea desăvârșită a unui for suprem a putut-o produce. Lumea este explicabilă deci, având o lumină în ea, ca fiind creată din nimic de o existență supremă, iubitoare și liberă.

Dar o lume creată din iubire și prin libertate deplină, nu poate fi creată decât pentru a se răspunde prin ea Creatorului de către unele ființe conștiente că fac parte din ea, create tot prin iubire liberă. Dogma creației libere din iubire solicită, astfel, ca o altă dogmă, folosirea liberă, iubitoare a creației de către unele ființe libere și conștiente care, pe de altă parte, au nevoie de o lume creată, deci sunt și ele rod al creației libere și iubitoare. Aceasta înseamnă că aceste ființe pot să se folosească de creația din care fac parte și într-un mod neiubitor față de Creator. Aceasta, însă, le lipsește de puteri noi, care le pot veni din comuniunea, în continuare, cu Creatorul iubitor. Ele slăbesc, ca urmare, și în iubirea întreolaltă, ceea ce le aduce scăderea bucuriei reale. Deci o lipsă de putere iubitoare din partea Creatorului și de putere iubitoare din partea lor față de El înseamnă o slăbire a spiritului ultimelor, ca și o creștere a alipirii trupului lor la lumea materială, ceea ce împuținează puterea spiritului lor asupra trupului. Ca urmare, intervine destrămarea sau moartea acestuia și, deci, neputința rămănerii omului, prin universul văzut și prin semenii săi, în legătură cu Dumnezeu.

Omul, nemaicunoscând o legătură cu Dumnezeu, ca existență deosebită de lume, cade sub teama morții, ca sfârșit definitiv al omului întreg și, prin aceasta, nu mai vede niciun sens al existenței, nicio lumină în ea sau o vede pe aceasta ca absurdă. Părându-i-se că această socotință e științifică sau rațională, de fapt ea nu poate fi astfel, căci nu se poate ca toată existența să fie lipsită de sens sau de lumină. Acesta e rezultatul încrederii exclusive în niște legi oarbe, strict materiale ale existenței. De aceea, pe de altă parte, omul cugetă că moartea nu poate fi înțeleasă astfel și așteaptă o scăpare de ea, ca destrămarea exclusivă a trupului, care lasă sufletul în existență și cu putința de a fi refăcut ca om întreg.

De fapt, iubirea Creatorului față de oameni este rațional să fie cugetată atât de mare, că nu-i părăsește în această stare, fără să recurgă la o altă lucrare a mării Lui iubiri față de oameni, sau la cea mai mare și mai eficientă folosire a iubirii Lui. Această lucrare constă în a face pe cea mai iubită Persoană egală cu Sine, om, care, menținându-și calitatea de Fiu, nu poate să nu iubească și ca om, cu iubirea de Fiu, pe Dumnezeu, Tatăl Său și să comunice și oamenilor puterea acestei iubiri maxime a Lui. În scopul acesta merge atât de departe în dovedirea iubirii Sale față de oameni, ca Dumnezeu, și față de Tatăl, ca om, încât primește chiar moartea pentru oameni, ca s-o învingă prin înviere.

E greu de înțeles că Fiul lui Dumnezeu Se poate face și om și poate accepta moartea trupului omenesc asumat. Dar e mai greu de înțeles că spiritele oamenilor sunt aduse la existență de o lege oarbă, pentru a dispărea rând pe rând. Mai rațional e a cugeta că și moartea poate fi încadrată într-un sens pozitiv al existenței, că oamenii nu mor definitiv cu ființa

lor întreagă, ci numai cu trupul, și pot fi readuși la existența deplină, deci și cu trupul, prin iubirea lui Dumnezeu.

Și de ce n-ar putea asuma și Fiul lui Dumnezeu o fire umană și un trup muritor, dacă El le-a creat? El a creat firea umană cu un trup, care să se poată destrăma când omul slăbește legătura, prin spiritul său și prin voința sa, cu Dumnezeu.

Și de ce n-ar putea arăta Dumnezeu, făcându-Se om, o iubire ca aceea prin care a creat pe om? În a fi creat lumea și pe oameni, a arătat o iubire prin atotputernicie, dar și prin coborâre la o existență produsă din nimic. Dar în a Se face om și a primi moartea în trupul omenesc asumat pentru a o învinge, arată aceeași atotputernicie unită cu pogorârea din iubire la făptura creată din nimic. Dar, oare, nu este această coborâre creatoare și mântuitoare, la fel, faptă a atotputerniciei? De fapt, în omul creat din nimic se vede tot ce poate fi cugetat mai coborât, deci mai iubitor, într-o faptă a lui Dumnezeu, dar și atotputernicia Lui, care a putut să-l creeze pe om din nimic.

La fel, în asumarea și biruirea morții omului se arată aceeași negrăită coborâre iubitoare a lui Dumnezeu, dar și aceeași negrăită putere, egală cu cea creatoare din nimic. Și de ce n-am admite în amândouă o astfel de putere superioară unor legi, care nu pot fi de la ele? Aceasta ar arăta că nu există nicio existență cu adevărat liberă și deci atotputernică; și nu ar arăta deasupra tuturor o putere conștientă care vrea să facă și să mântuiască ființe atât de minunate, prin conștiința și libertatea lor, din iubire față de ele, pentru a se bucura de iubirea lor?

Dar biruirea morții pentru oameni de către Fiul lui Dumnezeu nu are efect fericitor pentru aceștia, decât dacă

admit, prin credința liberă, că El a făcut de fapt aceasta. Acest fapt e, pe de o parte, plin de sens pentru existență, pe de alta, e un mare mister, ce depășește ceea ce se întâmplă prin legile oarbe, dar obișnuite, observate în existența exclusivă a oamenilor în bine. Numai admitând o existență supremă iubitoare față de noi și răspunzându-i cu iubirea noastră, ne putem folosi de biruirea morții ce ne-o oferă spre fericirea noastră veșnică. Fără această credință nu se poate obține decât o înviere spre nefericirea veșnică, deoarece Dumnezeu nu mai vrea să dispară sau să rămână incomplete ființele umane create. Prin aceasta arată valoarea mare ce le-o acordă.

E greu să admitem o viață veșnică a noastră după viața de acum, terminată cu moartea văzută. Dar e nesfârșit mai rațional a admite o asemenea viață, dată fiind dorința noastră după ea, și ideea, cu mult mai rațională, că nu poate să nu fie o existență supremă, care a făcut toate cu un sens și în mod liber, iar pe oameni din iubire, pentru a se bucura ei de iubirea Ei și Ea de iubirea lor. Iar în primirea acestei idei se arată având un mare rol credința noastră liberă și iubitoare, care e cu mult mai rațională decât respingerea ei.

Libertatea credinței noastre în Hristos își arată puterea și efectul pozitiv în viața noastră și prin faptul că ea ne face stăpâni peste patimile trupesti ce ne pot robi și ne ajută să creștem în calitățile noastre spirituale, în armonie cu semenii noștri și în comuniune cu viața infinită a lui Dumnezeu. Dogmele creștine se arată și în aceasta ca expresii și mijloace ale puterii spirituale ale libertății noastre adevărate, susținute de libertatea lui Dumnezeu.

Dogmele creștine deschid un orizont nesfârșit de înălțător în generozitatea veșnic susținută a vieții noastre, contrar

închiderii ei în așa-zisa „raționalitate”, care nu cunoaște decât trăirea îngustă, egoistă și trecătoare în lumea materială văzută, supusă unor legi oarbe și total inexplicabile, dacă nu se admite deasupra lor o existență conștientă și liberă.

Dogmele creștine sunt luminile iubirii oferite de Dumnezeu oamenilor, arătându-le prin Apostoli și urmașii lor că și ei sunt lumini, putând crește ca stare în veci prin iubire. Prin ele se mărturisește credința că El este Fiul lui Dumnezeu Tatăl, Care le-a dat lumina credinței în dumnezeirea Lui, ca temelie a Bisericii și că El, ca Fiul Tatălui, va zidi neîncetat Biserica, dându-i o putere nebiruită de nicio putere vrăjmașă. Dumnezeu nu desființează cu totul pe vrăjmașii Bisericii, căci menținerea ei depinde și de credință, deci de libertatea oamenilor de a crede în El, libertate de care se folosesc vrăjmașii, dar nici trebuința oamenilor de a crede în El nu va dispărea, căci Dumnezeu Duhul le face mereu evidentă dumnezeirea lui Hristos, a Fiului Tatălui Său și aspirația de a fi și ei fii ai Tatălui prin har, împreună cu Fiul și de a se sili să convingă și pe alți oameni să le urmeze în credința în Hristos ca în Fiul cel adevărat al lui Dumnezeu Tatăl, originea adevărată a tuturor; prin El sau în El e supremul izvor al existenței, al iubirii nesfârșite și a tot binele.

Dar nu numai Apostolii și urmașii lor vor comunica oamenilor lumina primită de la Hristos, ci și toți cei ce primesc de la ei lumina credinței în Hristos, deveniți și ei lumina. Și ei luminează, nu numai prin mărturisirea credinței lor prin cuvânt, ci și prin viața lor trăită mai mult sau mai puțin după modelul lui Hristos, cu ajutorul puterilor lor variate, primite de la Dumnezeu. Căci tot ce e bun, neputându-se schimba în rău, nu poate veni decât de la Tatăl prin Fiul: „Căci toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus

este, pogorându-se de la Părintele luminilor, la Care nu este schimbare, nici umbră de mutare" (*Iacov 1, 17*).

Lumini deosebite, aprinse și susținute de Hristos, sunt sfinții din cursul istoriei Bisericii. Ei arată în mod accentuat sensul vieții omenești în istorie. Arată că viața omenească nu e închisă în această lume, ci e în mare parte trăită mai presus de ea, în comuniune cu Dumnezeu cel veșnic, nemărginit și de oameni iubitor, arătându-ne și în viața lor aceste trăsături. Ei ne arată, în viața lor prezentă în lume, lumina iubitoare și veșnicia lui Dumnezeu. Ne arată veșnicia fericită, prezentă în timpul istoric trecător și ușor supus schimbărilor, din cauza nedeplinătății trăite în el, în zilele și anii lui ce se succed. Comunitatea bisericească și, în mod accentuat, sfinții din ea, trăiesc un timp deschis veșniciei, un timp unit cu veșnicia dumnezeiască, o arvună a veșniciei în timp, un timp ce se umple tot mai mult de veșnicie, înaintând tot mai mult spre veșnicia deplină. Prin aceasta, Biserica dă un sens timpului. Căci un timp lipsit de veșnicie și de înaintarea în ea, ar fi un timp gol de sens, gol de lumină, un timp al întunericii, cu toată pretenția celor ce-l trăiesc astfel ca o lumină în „cultura” produsă de produsele lor în el.

Cel mai accentuat trăiește omenirea în Biserică prezența veșniciei în timp. În sărbători se trăiește, de aceea, într-un mare grad, depășirea succesiunii mișcătoare a timpului. Un timp fără sărbători ar fi un timp în care trecutul aproape că nu mai are ceva neschimbat în el. De aceea, oamenii știu de trecut prin sărbători, știu de anii trecuți prin Crăciunurile, prin Paștile trăite în trecut de el. „S-a petrecut cutare lucru cu noi la Crăciunul anului cutare”, zic oamenii. „Vom face cutare lucru la Crăciunul anului viitor.”

Sărbătorile dau zilelor timpului o anumită permanență sau veșnicie. Căci Hristos rămâne viu în veac și sfinții la fel. Anul sărbătorilor rămâne cu același Cer înstelat, copleșit de același Soare.

De aceea, în cursul sărbătorilor oamenii uită, într-un anumit grad, de mișcarea timpului. Ei nu mai sunt preocupați în ele de grijile legate de timp. Ei se simt la Crăciun în Hristos, care nu S-a născut numai, ci Se naște acum. Ei se simt ridicați, într-un anumit grad, cu sfântul respectiv în veșnicia și în plinătatea dumnezeiască, într-o lumină a sensului. O lumină deosebită se trăiește în sărbătorile închinatelor lui Hristos în mod direct. Și dacă ținem seama de faptul că toate zilele sunt închinatelor sfinților, putem considera că pentru Biserică și pentru membrii ei tot timpul primește, într-un anumit grad, în el sensul sau lumina veșniciei; adică nu mai este o succesiune pură, lipsită de sens, supunând și omenirea unei treceri lipsite de sens.

Dar sfinții trăiesc cel mai accentuat timpul plin de lumina lui Hristos.

DOGMELE CREȘTINE ȘI APOSTOLICE, EXPRESII ȘI ASIGURĂRI ALE BINELUI CELUI MAI ÎNALȚ

În capitolul anterior, am prezentat dogmele creștine ca expresii ale iubirii divine. Am arătat-o aceasta în faptul că Dumnezeu, suprema existență, este o viață iubitoare între cele trei Persoane de o unică ființă. Aceasta e prima dogmă. A doua este că Dumnezeu, cel în Treime, creează din iubire fapăturile umane într-o lume folosită în comun, ca să-Și extindă iubirea și la ele și să-L iubească și ele. A treia dogmă este că după ce fapăturile umane, refuzând iubirea lui Dumnezeu, au căzut în moarte, Tatăl ceresc a trimis la ele pe Fiul Său, care a mers în iubirea Lui deplină față de ei până la moarte, ca să învingă moartea în Sine și prin Sine și în ei, dăruindu-le celor ce vor voi viața de veșnică fericire în comuniune cu Dumnezeu cel în Treime. Fără un astfel de Dumnezeu iubitor și fără aceste fapte ale Lui, urmărind un asemenea scop cu oamenii, dacă existența ar consta numai din ce dă lumea aceasta, stăpânită de legi oarbe, monotone și supusă atâtor mizerii, care ar sfârși cu moartea definitivă a persoanelor ce apar și dispar rând pe rând, concepție proprie mai tuturor filosofiilor și religiilor panteiste, ea n-ar avea niciun sens. De unde și spre ce scop ar fi iubirea între oameni și datoriile faptelor bune, când totul decurge fatal, conform legilor oarbe?

Dar mai e de menționat că împărăția fericită a veșniciei comuniuni cu Dumnezeu în Treime, în Hristos, depinde și

de voia noastră de a însuși această viață în comuniune între noi, urmând pilda lui Hristos, care a mers până la jertfă pe cruce pentru noi. Am putea spune că aceasta arată o a patra dogmă, poruncită de Hristos, o dogmă prin care se cere oamenilor să-și însușească în mod liber binele pe care ni l-a adus El și pe care îl vedem realizat din veci în Sfânta Treime. Contribuția noastră la însușirea acestui bine a cerut-o Hristos, spunându-ne: „Iubiți-vă unii pe alții, precum v-am iubit Eu pe voi” (cf. *Ioan 13, 34*). Numai păzind acest cuvânt al Lui, vor veni El și Tatăl Lui la noi și-Și vor face lăcaș în noi (*Ioan 14, 23*). Iar această iubire a noastră între noi, este Biserica. În ea trebuie să fim toți una cu Hristos între noi, precum este Fiul una cu Tatăl în Duhul Sfânt (*Ioan 17, 11*).

De aceea a pus Domnul Hristos atâta accent pe Biserică (*Matei 16, 16*), declarând că adevărata credință în El trebuie să se arate în unitatea celor ce cred în El, în Biserică. Iar Biserica este nu acolo unde se rămâne numai la Evangheliile scrise de doi Apostoli și doi ucenici ai lor, ci unde se păstrează învățătura tuturor Apostolilor Săi, păstrată de comunitățile bisericesti în unire. Din vremea Apostolilor până azi se păstrează acolo unde Apostolii și-au luat pe ucenicii lor urmași succesivi, dăruindu-le harul primit de ei la Cincizecime de la Duhul Sfânt, după ce aceștia au învățat de la ei și de la urmașii lor tot ce au învățat ei de la Hristos. „Îți amintesc, zice Sfântul Apostol Pavel lui Timotei, să aprinzi și mai mult din nou harul lui Dumnezeu, care este în tine prin punerea mâinilor mele” (cf. *2 Timotei 1, 6*). Că acești ucenici pot și sunt datori să păstreze învățătura de la Apostoli, nu numai pe cea scrisă de unii din ei, cât și pe cea predată oral, o spune Sfântul Apostol Pavel către Timotei: „Ține dreptarul cuvintelor sănătoase ce le-ai auzit de la mine, cu credința și cu iubirea ce este în Hristos Iisus” (*2 Timotei 1, 13*). Iar corintenilor

le scrie: „Fraților, vă laud că în toate vă aduceți aminte de mine și țineți predaniile cum vi le-am dat” (1 Corinteni 11, 2). Nu-i laudă că citește Evangheliile și nu-i îndeamnă să respecte numai ceea ce le scrie în Epistole, ci să țină toate câte le-a spus vreme de un an și jumătate (*Faptele Apostolilor* 18, 1). El știe că episcopii și preoții sunt cei ce-și pot împlini datoria de a păstra învățătura cea sănătoasă și de a muștra pe cei potrivnici. „Pentru că mulți sunt răzvrățiți, grăitori în deșert și înșelători [...] cărora trebuie să li se închidă gura” (*Tit* 1, 10, 11). Dedesubtul multor acestor rătăciri, propovăduite și azi, stă voința celor ce neagă pe Hristos ca Dumnezeu, recunoscându-L doar ca un proroc, asemenea celor din Vechiul Testament, un simplu iisus, născut, ca orice om, din păcat, care, deci, nu a mântuit pe oameni prin cruce, ci a suferit pentru păcatele sale ca orice om, fiind slujitor cel mult al lui Iehova.

Necunoscând un bine superior vieții din lumea aceasta, o astfel de învățătură, ca și tot panteismul, nu poate reprezenta adevărul (*Tit* 1, 14).

Cum ne mai ridică aceste teorii la cel mai înalt bine, care este unirea cu Dumnezeu în Treime, după ce ne-a scăpat de moarte?

Se spune uneori că trebuie să ne înălțăm peste dogmele stabilite pe baza Evangheliei de Sinoadele ecumenice, la învățături mai noi, pentru a răspunde omului contemporan. Dar la ce înălțime morală mai mare putem fi ridicați, decât la smerenia și iubirea de oameni, mergând până la jertfă pentru oameni, la care ne-a ridicat Fiul lui Dumnezeu făcându-Se om și primind crucea pentru ei? Prin aceasta, dogmele creștine cuprind în ele, totodată, îndemnul spre cele mai mărețe fapte, spre cea mai nobilă umanitate, realizată în comuniunea veșnică de iubire cu Fiul lui Dumnezeu ca Frate și cu Tatăl ceresc ca Tată al nostru.

Dogmele creștine reprezentând, astfel, binele real ca treaptă supremă a existenței la care vor să ridice pe om sunt totodată Adevărul, căci nu pot fi deasupra tuturor, și cauza, și ținta oamenilor, niște legi oarbe, care duc toate făpturile conștiente la moarte. Dar la acest Adevăr făpturile conștiente create nu se pot ridica decât prin efortul liber al libertății lor. De altfel, însuși Hristos S-a declarat pe Sine „Adevărul”, în calitate de izvor al adevăratei și veșnicei vieți în fericire, prin faptul că este unul din suprema Treime iubitoare (*Ioan 14, 6*). E Adevărul care explică totul și dă un rost fericit tuturor, spre deosebire de legile oarbe și închise în orizontul material îngust. Și tocmai prin aceasta e Adevărul spre care făpturile umane nu se pot ridica decât prin libertate, sporind în viață adevărată în El, pe măsură ce sporesc în puterea libertății ce li s-a dat, împotriva patimilor ce-i rodesc celor materiale. Renunțarea așa-zișilor „evangheliști” de azi de a ajuta pe oameni să se ridice la supremul bine, se arată chiar în faptul că refuză și îndeamnă și pe alții să refuze să-și facă semnul crucii însoțit de mărturisirea Sfintei Treimi, ceea ce dovedește că ocolesc atât credința în Sfânta Treime, cât și pe aceea a mântuirii noastre prin crucea Fiului lui Dumnezeu făcut om, amândouă afirmări ale iubirii lui Dumnezeu față de oameni. Se vede și în aceasta atât nerecunoașterea celui numit de ei simplu „Iisus” ca Hristos, sau ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat și ca Mântuitor, cât și nerecunoașterea Lui ca născut fără de păcat dintr-o Fecioară și, deci, a puterii mântuitoare a crucii Lui. Oare, nu e străvezie, în aceasta, influența celor ce nu voiesc să treacă de la Vechiul Testament la cel Nou, care afirmă, de aceea, că Hristos încă n-a venit, sau a celor ce rămân la Iehova, urmând celor ce se opuneau lui Hristos ca Dumnezeu în vremea Lui și a Apostolilor (*Tit 1, 10*)?

EXISTENȚA, CUNOAȘTEREA ȘI IUBIREA FĂRĂ DE ÎNCEPUT ALE LUI DUMNEZEU ÎN TREIME

Nu ne putem închipui că a fost cândva când n-a existat nimic. De unde ar fi apărut ceea ce este? Existența fără de început este un fapt incontestabil. Iar faptul acesta este supremul mister, total inexplicabil.

Dar existența fără început n-a putut fi fără să știe de sine. Nu s-ar putea răspunde că ea a existat pentru a naște, cu vremea, din sine o conștiință de sine. Oricând ar fi apărut anterior această conștiință de sine, dacă ar fi apărut dintr-o existență fără de început, ar însemna că până la această apariție a trebuit să se parcurgă o infinitate de timp. Și, dacă s-ar spune aceasta, ar însemna că existența fără de început a ajuns la conștiința de sine, fiind supusă unei legi a evoluției, spre o anumită țintă a evoluției unei existențe fără de început, trebuind să parcurgă un timp infinit, ceea ce apare ca absurdă. Căci, afirmându-se ca existență fără de început, a ajuns prin evoluție la o conștiință de sine, se afirmă că de ființa ei ține în mod necesar împlinirea prin conștiința de sine. Și atunci, pentru ce ar trebui să treacă un timp infinit până la apariția în ea a conștiinței de sine? Astfel, recunoașterea unei existențe fără început având trebuința înaintării spre o conștiință de sine, care îi aparține în mod potențial, trebuie să implice în ea recunoașterea că conștiința de sine aparține existenței fără de început.

Dar, trecând peste absurdul unor afirmații precum cele de mai înainte, o existență din veci, lipsită o vreme de conștiința de sine, apare ca lipsită de sens. La ce-ar fi ea în această formă? Ce rost ar împlini ea? Conștiința de sine a ceea ce există în veci, este singura care dă existenței fără de început un sens. Aceasta o face în stare să cugete și să fie cugetată, deci să aibă o importanță pentru ea însăși, să aibă implicată în ea o semnificație. Și nu se poate închipui o existență fără temeiul unor semnificații.

Socrate, formulând dictonul: „Știu că nu știu nimic”, a afirmat o existență ce nu poate fi cunoscută. Dar afirmația e contradictorie. Căci, declarând că „știe că nu știe”, își afirmă cel puțin existența sa. Dictonul este explicabil, până la un punct, pentru omul care n-are o existență fără de început, ci o existență extrem de mărginită, existența întinzându-se nemărginit în afara lui.

Aceasta se potrivește și afirmației eseistului român Emil Cioran care, aplicând ideea lui Socrate la poporul român, declară că acest popor se îndoiește de toate, deci nu știe nimic sigur.

Amândoi admit o existență care depășește, prin lărgimea și adâncimea ei, existența limitată a subiectului conștient.

Această idee stă într-un alt fel și la baza dictonului lui Descartes: *Cogito ergo sum*, care face o legătură între cugetarea unui subiect, ca existență mărginită, și o existență care-l depășește prin lărgimea și adâncimea ei.

Dar ceea ce afirmă aceste subiecte, cu existența începută și mărginită, nu lasă deschisă întrebarea despre relația între existența fără de început și nemărginită și conștiința de sine? Și o astfel de existență nu se poate să nu existe. Deci se pune

întrebarea: această existență fără de început și nemărginită nu are și o conștiință corespunzătoare cu ea însăși?

O astfel de existență, având ea tot ce ține de existență, nu are în ea și conștiința de sine, fără de care nu poate avea o bucurie de existență? Se poate cugeta că ea nu-și dă seama de bogăția bunătăților nenumărate și nesfârșite ce țin de plenitudinea ei? N-ar fi, în acest caz, zadarnice toate bunătățile ei? N-ar fi aceste bunătăți lipsite de tot rostul lor?

Lipsa de rost a bunătăților nesfârșite ale existenței plene, în cazul lipsei de o bucurie conștientă de ele, ne-ar face să considerăm bunătățile existenței plene ca ireale. Dacă nu simte cineva bunătatea sa sau a altcuiva, e ca și când n-ar exista.

De plenitudinea existenței, ținând deci de bunătățile ei, ea trebuie să se bucure de ele în mod conștient. Sau, se poate cugeta plenitudinea existenței lipsită de valorile spirituale, constând dintr-o nemărginită inconștientă, cum o cugetă unii, ca aflându-se la baza tuturor individuațiilor, între care și persoana umană?

Cum am spus înainte, dacă se pot dezvolta din acea esență asemenea valori ulterior, cum nu le-ar manifesta de la începutul fără de început, ci după un timp care, în tot cazul, ar fi un timp infinit? Apoi, o esență supusă ca un obiect unei legi a dezvoltării, pe cine ar avea deasupra ei? Existența supremă nu poate fi lipsită de libertate, odată ce este prin ea însăși și nu prin altă putere.

De fapt, existența concretă nu poate fi cugetată ca o abstracțiune lipsită de orice calitate. „A fi” înseamnă numai decît „a fi ceva”. Existența fără de început și plenară înseamnă a fi o existență a valorilor supreme. Existența fără de început este existența valorilor spirituale celor mai înalte.

Ea, fiind existența prin sine, înseamnă atotputernicie liberă, ca să folosim un pleonasm, deci în stare să facă reale prin proprie voință alte existențe, inferioare, chiar din nimic. Dar ea înseamnă și iubire, ca o alta din valorile cele mai înalte, care poate fi și ea un motiv pentru crearea altor existențe din nimic prin atotputernicie. Lipsa de iubire echivalează cu o îngustime, pe când iubirea e generozitatea îndreptată de la unul spre altul, de care nu poate fi lipsită existența plenară, prin sine. Cu cât este o existență mai înaltă, cu atât implică însușiri mai înalte. În *Filocalia* rom., vol. XI, Părintele Varsanufie vorbește de înălțarea în trepte spre Dumnezeu, a celor ce fac voia Lui: „Precum sunt multe oștiri rânduite unele deasupra altora, așa sunt multe locașuri la Tatăl luminilor, așezate unele deasupra altora” (p. 36).

De aceea, existența supremă înseamnă atotputernicie și iubire desăvârșită, în care sunt posibile toate bunătățile și revărsarea lor în alte existențe create, de toate gradele.

Existența supremă și fără de început nu poate să nu fie și o existență iubitoare în ea însăși. Și ca lumină, ca sens suprem este izvorul tuturor luminilor, al tuturor sensurilor. Căci aceasta arată depășirea îngustimii egoiste. În unica existență plenară, ea înseamnă, deci, o orientare contra îngustimii egoiste în ea însăși. Ea înseamnă orientarea unuia spre altul, fără să iasă din ea însăși. Ea înseamnă că în aceeași unitate sunt două sau trei Persoane, care tind una spre alta în unitatea lor. Cea mai mare iubire este cea mai mare unitate între două sau trei Persoane. Existența supremă, fără de început, nu poate fi lipsită de iubirea între două sau trei Persoane, rămânând sau afirmându-se, și prin aceasta, în unitatea ei. Și toate cele ce sunt, nu pot fi fără să fie deasupra tuturor o existență atotputernică și iubitoare, liberă.

Dar e de precizat că iubirea desăvârșită în Dumnezeu este între trei Persoane, pentru că o iubire care se închide între doi pune o margine a lor, rămâne indiferentă față de cel de-al treilea, producând chiar gelozie între cei doi, când unul din ei se interesează și de un al treilea. Dimpotrivă, când un al treilea se bucură cu mine de cel de-al doilea al meu, bucuria mea pentru cel de-al doilea e sporită. De aceea, în suprema și unica existență supremă fără de început, dragostea desăvârșită se realizează în trei, întărind totodată unitatea între Ei și evidențiind nemărginirea Lor.

În Dumnezeu este un Tată care naște din veci un Fiu pe care-L iubește și de care este iubit și purcede un Duh Sfânt, spre a Se odihni ca iubire luminătoare a Lui peste Fiul, făcând să se simtă bucuria Tatălui de Fiul și a Fiului de Tatăl.

Ființa cea una a existenței supreme, fiind o atotputernicie și o iubire liberă, nu e luată în posesie ca obiect întreg sau împărțit de cele trei Persoane, atotputernice și iubitoare libere, ci este ea însăși, cu toată atotputernicia și iubirea ei liberă, în fiecare dintre cele trei Persoane.

Această mișcare iubitoare, a unicei ființe între cele trei Persoane ale Sfintei Treimi în unica Lor ființă, a descris-o Sfântul Maxim Mărturisitorul astfel: „Una și aceeași este Unitate și Treime. Aceeași, întreagă Unitate după ființă și aceeași întreagă Treime după ipostasuri. Căci dumnezeirea este Tată, Fiu și Duh Sfânt, și dumnezeirea este în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Aceeași e întreagă în întreg Tatăl; și Tatăl e întreg în aceeași întreagă. Și aceeași e întreagă în întreg Fiul; și Fiul e întreg în aceeași întreagă. Și aceeași e întreagă în întreg Duhul Sfânt; și Duhul Sfânt e întreg în aceeași întreagă. Întreagă e Tată și în Tatăl întreg; și întreg Tatăl e în ea întreagă, și întreg Tatăl e ea întreagă. Și aceeași întreagă e întreagă Fiul; și aceeași întreagă în întreg Fiul; și întreg Fiul este ea întreagă

și în ea întreagă. Și aceeași întreagă este întreg Duhul Sfânt și în întreg Duhul; și întreg Duhul Sfânt este ea întreagă, și întreg Duhul Sfânt este în aceeași întreagă. [...] Căci Tatăl este întreg în întreg Fiul și în întreg Duhul Sfânt, în chip desăvârșit; și întreg este Fiul în întreg Tatăl și în întreg Duhul Sfânt, în chip desăvârșit; și întreg este Duhul Sfânt în întreg Tatăl și în întreg Fiul, în chip desăvârșit”²².

Încercând o explicare a acestui text, socotim că el ne spune că Tatăl, având ființa întreagă a dumnezeirii împreună cu Fiul și cu Duhul Sfânt, trăindu-se ca Tată, trăiește totodată pe Fiul în Sine, căci chiar un tată omenesc nu se poate trăi ca tată, fără să trăiască în sine și pe fiul său. Dar nici Fiul nu Se poate trăi numai ca Fiu, fără să trăiască și pe Tatăl în Sine, sau fără să trăiască și simțirile Tatălui în Sine, într-un fel oarecare ca ale Sale și totuși ca altele decât ca cele ale Sale ca Fiu. În Sfânta Treime, Tatăl, purcezând pe Duhul Sfânt, ca pe Cel ce are să Se odihnească peste Fiul, nu poate să nu trăiască și pe Duhul Sfânt, ca pe Cel ce Se odihnește peste Fiul. Și nici Duhul Sfânt, purcezând din Tatăl și odihnindu-Se peste Fiul, nu poate să nu trăiască în Sine și pe Tatăl, din care purcede, și pe Fiul, în care Se odihnește. Dar și Fiul, având pe Duhul ce purcede din Tatăl și Se odihnește peste Sine, nu poate să nu trăiască în Sine și pe Duhul Sfânt, ce Se odihnește în Sine, și pe Tatăl, care-L purcede pe Duhul, spre a Se odihni peste Sine.

Dacă persoanele omenești, înrudite sau în relație iubitoare, se trăiesc una pe alta, cu atât mai mult are loc aceasta în Dumnezeu. Dacă ele nu pot fi așa cum sunt, și nu mă pot înțelege fără cel ce mă iubește și pe care îl iubesc, precum

²² *A doua sută a Capetelor gnostice*, 1, în: *Filocalia*, II, Ed. IBMO, ²2008, pp. 201-202.

nici el nu poate fi așa cum este, și nu se poate înțelege fără mine, cu atât mai mult nu pot fi ceea ce sunt în mod special și nu se pot înțelege una fără alta Persoanele dumnezeiești. Dacă eu sunt luminat în întregime prin altul și altul prin mine, cu atât mai mult are loc aceasta în Dumnezeu. Dumnezeu este înțeles în întregime ca Tată, pentru că are un Fiul și Fiul este înțeles în întregime ca Fiul prin Tată. Și amândoi sunt înțeleși în întregime uniți în Duhul Sfânt, precum Duhul Sfânt este înțeles în întregime, ca atare, având în Sine uniți întregi, dar neconfundați, pe Tată și pe Fiul.

Dar pe de altă parte, întrucât în text se spune și că dumnezeirea se află întreagă în fiecare Persoană, fără să le confunde, el ne arată că dumnezeirea nu poate fi înțeleasă în niciun fel ca având în sine ceva ce o deosebește, ca atare, de modul ei de a fi în cele trei Persoane. Ea nu există decât, pe de o parte, ca una, pe de alta, ca neaflându-se decât în cele trei Persoane deosebite și având în ea ceea ce le arată pe ele ca deosebite. Unitatea lor nu se opune distincției, căci această distincție e ceea ce și unește fără să confunde aceste Persoane. Deci, nu se poate cugeta ființa ca neavând în ea pe Tată care naște, pe Fiul, care se naște, și pe Duhul Sfânt, care purcede din Tată spre a Se odihni în Fiul. Nu se poate cugeta ființa cea una ca neavând în ea aceste fapte în mod liber, sau ca aducând în ea cele trei Persoane, fără aceste mișcări distincte, ca într-o esență unitară obiectivă, oarecum pasivă. „Căci dumnezeirea e Tată, Fiul și Duhul Sfânt și dumnezeirea este în Tată, în Fiul și în Duhul Sfânt.”

E de accentuat că lumina spirituală nu este decât acolo unde ființa își are existența concretă, conștiință de sine și, cu atât mai mult, unde această conștiință concretă e în comunicare cu altă conștiință concretă în sine. Conștiința de sine își are o subzistență concretă în ființa pe care o are

comună cu subzistențele concrete ale aceleiași ființe. Această subzistență susține în ea conștiința că nu va înceta în veci. Conștiința acestei subzistențe veșnice, în comunicare cu alte conștiințe, îi dă sensul deplin sau caracterul de lumină.

Și acest caracter de lumină îl au Persoanele sau Ipostasurile dumnezeiești din veșnicie, de la ele însele, iar persoanele omenești create – de când sunt aduse la existență, pentru că ele sunt conștiente de valorile incluse în ființa lor. Și valorile lor au acest caracter prin faptul de a se comunica între Ipostasuri sau Persoane. Sunt incluse în ființa divină bună-tatea, iubirea, cunoașterea, puterea nemărginită. Dar ele sunt valori ce se comunică de la o Persoană la alta și pentru aceasta au la bază conștiința despre ele. Unde nu sunt Persoane sau Ipostasuri necreate, sau create, nu poate fi comunicare de valori, deci nu sunt valori peste tot.

Fără Persoane n-ar fi comunicare de iubire, deci nu s-ar vădi iubirea ființei dumnezeiești, sau peste tot n-ar fi. Și de ar fi existență în general, fără valorile ce și le comunică persoanele între ele și care le dau o bucurie, ar mai avea un sens și în ce ar consta unitatea la care contribuie și ele cu conștiința și voința lor?

Sfântul Maxim Mărturisitorul, afirmând condiția personală a valorilor spirituale, spune că harul îndumnezeitor al lui Dumnezeu este necreat și pururea existent în Dumnezeu, și pe acesta îl numește lumină nenăscută și enipostatică (subzistentă în ipostas), arătându-se celor vrednici²³.

Persoana e lumină chiar prin faptul că se comunică altei persoane și voiește să se comunice aceleia în veci. E lumină prin faptul că e cineva conștient care vrea să se comunice altuia conștient.

²³ *Ambigua*, PG 91, 1141 B.

Și pentru că o existență, în care nu e comunicare conștientă a cuiva către altcineva, e fără sens, trebuie să fie o existență fără început, sau din veci, în care este o astfel de comunicare sau lumină. Iar dacă Persoanele existenței supreme nu se pot cugeta în unitatea lor de ființă decât menținându-se neconfundate, ele nu se pot cugeta nici cunoscându-se deplin, fără să se iubească. Iubirea desăvârșită, care le unește în baza unității de ființă, le face să se cunoască desăvârșit sau viceversa.

Dumnezeirea prezentă întreagă în fiecare Persoană în mod nedespărțit, cu însușirile celor trei Persoane, care, pe de o parte, le distinge, pe de alta, le unește, e afirmată și în prologul Sfintei Evanghelii după Ioan, prin cuvintele: „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul” (*Ioan 1, 1*). Cuvântul era înainte de orice timp Fiul, dar, în calitate de Cuvânt, El trebuie să fie o Persoană cuvântătoare, provenind din altă Persoană, ceea ce presupune și o a treia Persoană. Căci Cuvântul se spune de Cineva către Altcineva.

Dumnezeu, ca existență supremă și fără de început, nu poate fi decât o existență personală, deci conștientă și iubitoare. Dar existența personală și iubitoare completă nu poate să nu fie între trei Persoane, într-o deplină unitate. Aceasta este o înălțime necesară de la care se poate realiza o pogorâre spre trepte nedeplin satisfăcătoare: dialog imperfect între noi despre sau către al treilea, sau obiecte pasive despre care se poate vorbi. Dar de la aceste trepte inferioare, de existență nedeplină, nu se poate realiza o înălțare la o treaptă de existență supremă, dorită de treptele conștiente inferioare. Iubirea desăvârșită între cele trei Persoane ale existenței supreme implică în ea cunoașterea desăvârșită

între ele, deci a ființei lor nemărginite. E o cunoaștere care, pentru treptele inferioare de existență conștientă, rămâne pururea nedeplină, dar totodată și o aspirație eternă. Pentru că această existență rămâne neîncetat nu numai cognoscibilă, ci și o taină.

Această iubire desăvârșită în Trei sau între Trei este suprema Lumină sau izvorul a toată lumina sau sensul a toată existența.

O lume de obiecte pasive, inconștiente, supuse în mod neliber unor legi, socotite suprema realitate, este lipsită în ea însăși de lumină, sau de sens, o lume inexplicabilă în privința originii și scopului. O lume de persoane omenești, care-și vorbesc mănate de o iubire nedeplină, sau chiar de dușmănie, iarăși nu poate fi decât o lumină parțială, stăpânită până la urmă tot de întunericul lumii compuse din obiecte.

Lumina deplină, care nu poate fi decât o Lumină fără de început, nu poate fi decât existența unei ființe fără de început, a unei iubiri comunicative între trei Persoane.

Lumina desăvârșită, care explică și dăruiește lumină creatoare și întregitoare tuturor gradelor de existență, nu poate fi decât existența supremă sau dumnezeiască în trei Persoane sau în trei străluciri.

Cunoașterea de Sine prin cele trei Persoane a acestei existențe supreme, odată ce e cunoașterea nemărginită a unor Subiecte care sunt și ele nemărginite, e o cunoaștere care prin nemărginirea ei cuprinde deodată în ea lumina și taina. Ele văd taina lor nemărginită ca lumină și lumina ca taină nemărginită.

Calist, Patriarhul Constantinoplei, din secolul al XIV-lea, descrie cum, de această Lumină a Sfintei Treimi, identică cu dragostea desăvârșită între cele trei Persoane, se împărtășește

și mintea credinciosului care se înalță în iubirea de Dumnezeu prin viața morală și prin rugăciunea neîncetată către El, când s-a ridicat prin darul Duhului Sfânt la vederea luminii mai presus de lume, la cea din jurul lumii și la cea din sine însăși. „Când mintea se află în această unitate treimică [...], vede cum cele Trei centre ale iubirii dumnezeiești [...] o umplu de lumină. Drept urmare, întoarce și ea în duh, în chip desăvârșit, puterea iubitoare a sufletului spre Dumnezeu și o mișcă pe aceasta, pe cât poate, spre dragostea dumnezeiască și începe de acum să iubească pe Dumnezeu precum se cuvine. Și urcă, și înaintează în iubire, și se alipește de ea [...]. Și se sârguiește, cu ajutorul harului, să afle chipul în care ar putea să se lărgească și să desăvârșească dragostea de Dumnezeu în sine. Atunci, Dumnezeu și mintea se fac în chip minunat un duh. Căci Dumnezeu este, prin primire, în chip duhovnicesc în minte, și mintea, prin intrare, în Dumnezeu. Și vede limpede ceea ce a spus Pavel: «Iar cel ce se alipește de Domnul este un duh cu El» (1 Corinteni 6, 17). Atunci Dumnezeu Se face minții iluminare, lumină și dragoste; și mintea se veselește în Dumnezeu, bucurându-se de iluminarea unică a unei întreite lumini, umplându-se de pace și odihnindu-se cu uimire în Hristos, precum se cuvine.”²⁴ „Atunci mintea a ajuns cu totul simplă, nesfârșită și nehotărnicită în starea fără chip și fără formă.”²⁵

În această lumină identică cu iubirea se unește mintea nu numai cu Dumnezeu prin Hristos, ci și cu toți și cu toate.

²⁴ *Capete care au lipsit*, 36, în: *Filocalia*, VIII, Ed. IBMO, București, 2013, pp. 331-332.

²⁵ *Capete care au lipsit*, 36, în: *Filocalia*, VIII, p. 330.

PERSOANA UMANĂ, LUMINĂ ȘI TAINĂ ÎN UNIRE CU SFÂNTA TREIME ÎN HRISTOS CEL ÎNVIAT

E propriu firii omului ca el să fie conștient de un sens al ei și să comunice printr-o persoană altor persoane gândirea ei conștientă, mereu nouă, despre acest sens. Ea răspândește astfel lumină sau e o lumină ce se comunică fără sfârșit, mereu îmbogățită, altor persoane. Aceasta înseamnă că fiecare persoană, nu numai comunică lumină, ci și primește lumină. Și nu primește lumină numai de la alte persoane conștiente, ci și de la existențele impersonale, care o răspândesc în mod inconștient și involuntar. Mai bine-zis descoperă ea o lumină în ele.

Persoana umană este, astfel, un răspânditor de lumină și căutător și primitor de lumină. Ea răspândește lumina și aspiră după tot mai multă lumină. Lumina pe care o primește conștient de la alte persoane și lucruri o răspândește conștient altor persoane.

Dar căutarea și primirea continuă a luminii și comunicarea ei nesfârșită arată că și persoana e, în același timp, o taină nesfârșită, care se vrea cunoscută de ea însăși și să facă cunoscută tot mai mult taina ei. Din toate părțile îi vine lumina și, deci, în toate părțile o caută, dar o și răspândește în toate părțile în mod conștient ca lumină proprie, adaptată persoanei sale. Aceasta înseamnă că este prin ea însăși lumină și căutătoare de lumină la nesfârșit, dar de aceea și

o taină. Vrea să se lumineze pe ea însăși și să lumineze toate prin ea, ca lumină.

Toate sunt destinate să fie lumină pentru ea, ca, adunând lumina lor în lumina sa, să răspândească lumina sa și pe a lor, ca lumină pentru toți, fără să înceteze vreodată această lucrare.

Prin aceasta rămâne mereu o taină luminoasă și căutătoare de lumină, ce vrea să lumineze și să se lumineze la nesfârșit.

Ea se arată comunicantă de lumină prin cuvânt, prin faptă, prin zâmbet, prin față, chiar prin prezență; și căutătoare de lumină, mai ales prin auzul urechilor și prin privirea și reflecția ochilor. Înțelesurile din ochi fac fața întreagă grăitoare. Omul întreg se arată o existență dialogică și, în acest scop, și reflexivă. Și amândouă aceste însușiri îl arată ca fiind lumină și taină fără sfârșit.

Animalul nu este numai necuvântător, ci și nezâmbitor și nereflexiv. Ochii lui nu reflectă și nu comunică niciun înțeles. El nu e o făptură conștientă, o lumină conștientă. În animal predomină natura.

Fapta, zâmbetul, cuvântul, reflexia care se realizează prin persoană și în fiecare persoană au o notă proprie. Dar ele țin în același timp de natura omului. Natura lui însăși are un caracter dialogic. Ea se bucură, se întristează, trăiește concret în persoane. Filosoful român Constantin Noica a vorbit de o „devenire întru ființă”. Dar ființa nu se îmbogățește decât prin dialogul interpersonal.

Atât în comunicativitatea conștientă, cât și în reflexiunea sa, persoana demonstrează o calitate de mișcare nesfârșită în lumină și taină. Și nu putem cugeta că în aceasta s-ar manifesta o mișcare ce-i este impusă de o forță irațională.

Omul are o sete infinită de lumină și sentimentul că e o taină nesfârșită. Animalul nu știe de o astfel de sete a infinitului. El este mulțumit cu ceea ce are în clipa prezentă.

De aceea trebuie să fie un infinit conștient care întreține în om această sete. Omul însuși nu are însă infinitul în mod separat în sine, ci i se oferă spre căutare ca o lumină și ca o taină actual infinită, care a imprimat în om setea după ea; și i se arată înconjurându-l din toate părțile, chemându-l prin toate, fără ca acestea să fie ele înseși acest infinit.

Dacă persoana are aspirația conștientă spre lumină și spre comunicativitatea ei, iar, de aceea, are în ea și taina nesfârșită, trebuie să existe o existență supremă care are de fapt în ea lumina și taina infinite și nu are nevoie de altele pentru a înainta în infinitatea luminii și a tainei. Această existență are în sine sau prin sine viața conștientă infinită, fără început și fără sfârșit, cum a accentuat Sfântul Chiril din Alexandria.

Și numai în legătură cu ea poate avea persoana umană aspirația spre lumină infinită și putința de a înainta în taina infinită.

Și toate se arată participante în mod conștient sau inconștient la această lumină și taină infinită prin ea însăși, fără să fie ele înseși această lumină și taină infinită. Și de aceea persoana umană nu se mulțumește cu lumina și taina lor, sau cu hrana ce o dau ele luminii și tainei sale. Ea caută prin ele și dincolo de ele lumina și taina infinită, lumina și taina prin sine.

Scriptura ne spune că Dumnezeu cel fără de început, voind să facă o lume cu început, a spus: „Să fie lumină!» Și a fost lumină” (*Facerea* 1, 3). Lumina care a început n-a putut veni decât de la El. A venit ca lumină creată din puterea luminii Lui necreate, sau fără de început, căci toate cele

create au fost create cu un sens. Iar sensul lor este să confirme și să îmbogățească sensul creat cel mai înalt al existenței umane, arătându-i că toate sunt de la Dumnezeu pentru a o convinge despre existența Lui, care să-i asigure legătura conștientă cu El și, deci, propria existență veșnică prin această legătură. Toate cele din univers sunt o unitate armonioasă uimitoare, iar, prin aceasta, dependente una de alta, și un întreg care nu poate fi de la sine, ci dependent de o putere și o minte independentă și minunat de înțeleaptă. De aceea, în alt loc Scriptura spune: „Înțelepciunea [Ta] și-a zidit sieși casă” (*Pildele lui Solomon* 9, 1). Adică Dumnezeu ca lumină a creat lumea ca o casă potrivită pentru a locui El însuși ca Creator atotînțelept în ea, dându-i un sens. Același lucru este afirmat de Psalm: „Tu ai făcut toate [lucrurile Tale] cu înțelepciune” (*Psalmi* 103, 25). Cel ce a putut face toate cu astfel de înțelepciune, nu poate să nu fie conștient, deci personal. Sensul ce-l dă înțelepciunea creatoare existenței umane constă în faptul că ea este asigurată de o putere conștientă veșnică și de o stăpânire peste toate. Aceasta se spune tot în Pilde, prin cuvântul: „Lăsați neînțelepciunea și veți fi vii, ca în veac să împărațiți, și căutați înțelepciunea, ca să trăiți, și vă îndreptați mintea întru cunoștință” (*Pilde* 9, 6). Înțelepciunea pusă de Dumnezeu în toate, pentru a întări pe om prin aflarea sensului existenței lui, nu i se impune omului cu sila, ci vrea să fie primită prin libertatea lui. Lumina se cere iubită, iar iubirea implică libertatea celui ce o primește. Deci Cel ce dă lumina este și El Persoană iubitoare. Și numai iubirea dă sens mulțumitor sau lumină adevărată celui iubit. Căci numai iubirea arată că prețuiește pe cel luminat și vrea să și-l facă partener veșnic. Fiindcă cel ce luminează pe altul prin comunicare, e firesc să nu o facă

aceasta decât pentru că dorește o comunicare iubitoare cu acela. Numai cel ce mă iubește cu adevărat dă sens existenței mele, umplând existența mea de bucurie deplină. Și Cel ce e luminat și înțelept prin Sine, adică din veci și până în veci, e firesc să vrea să aibă cu cel creat, căruia i Se comunică din iubire, o astfel de comuniune pentru veci.

Dar voind să realizeze o anumită unire cu cel luminat, Dumnezeu Care luminează trebuie să aibă El însuși în Sine o anumită unire prin iubire. De aceea voiește să înfăptuiască și între cei luminați o unire prin iubire, printr-un fel de comunicare reciprocă între ei a ceea ce li se comunică de la El.

Această unire prin iubire o are ca Treime de Persoane într-o unitate de ființă. Prin aceasta se arată că iubirea și, deci, unirea deplină în iubire este între Trei. Acest fapt se reflectă și în opera Lui creată, în mai multe feluri. Prima formă a acestei uniri iubitoare între Trei în creațiune este cea între bărbat, femeie și copii. Bărbatul nu este omul întreg fără femeie și nici femeia fără bărbat. Cei doi sunt în același timp unul. „Vorbind de doi, Dumnezeu vorbește de unul singur”, notează Sfântul Ioan Gură de Aur²⁶. Dacă ar fi numai doi separați, omenirea nu s-ar putea prelungi. Deci se poate adăuga că cei doi sunt unul. Iar teologul rus Paul Evdokimov zice: „Se poate spune că aceste două aspecte (masculin și feminin) ale omului sunt în așa măsură inseparabile în iubirea lui Dumnezeu, că o făptură umană luată izolat și considerată în sine nu e deplin om”²⁷.

Dar dacă cei doi sunt făcuți pentru al treilea, se poate spune că în realitate cei trei sunt una.

²⁶ PG 62, 135.

²⁷ Paul EVDOKIMOV, *Sacrement de l'amour*, Desclée de Brouwer, Paris, 1980, p. 162.

Dar unitatea între cei trei se arată și în faptul că eu și tu nu vorbim niciodată fără să ne simțim legați cu un al treilea. Al treilea e cel ce ne unește sau întărește iubirea între mine și tine. Dacă nu ne unim în iubirea față de al treilea sau dacă al treilea nu întărește iubirea mea față de al doilea, iubirea noastră nu e deplină. În aceasta se arată responsabilitatea celor doi față de al treilea, sau a celui de al treilea pentru iubirea între alți doi.

Dar înaintea cui sunt responsabili, în sensul maxim, unul față de altul, sau cei doi față de un al treilea, dacă nu înaintea unui for suprem conștient, adică a lui Dumnezeu? Dumnezeu întemeiază ca al Treilea suprem toată responsabilitatea.

Pe al Treilea, în calitate de Creator, Îl află omul și privind lumea, ca dar al Lui.

Peste tot dăm de al treilea, întărind unitatea între doi. Între Trei este și unitate supremă. Și această Treime supremă a creat cele trei feluri de unități între creaturi. Unde nu e un al treilea și, în ultimă instanță, al Treilea ca for suprem, nu există nicio unitate mulțumitoare în lumea creată.

Dacă bărbatul și femeia nu sunt uniți cu copiii prin responsabilitatea comună față de ei, iubirea între ei slăbește. Dar responsabilitatea de a avea și a crește copii slăbește unde slăbește legătura cu al Treilea suprem și legătura între ei decade într-o simplă plăcere trecătoare și fără sens. La fel dacă un *eu* și un *tu* uman nu trăiesc o responsabilitate față de al treilea, ca un grup mai mare format din mai multe persoane, legătura celor doi slăbește și ea, nefiind susținută de acel grup și, deci, își pierde sensul deplin. Dar această responsabilitate față de grupul mai mare își găsește puterea numai în sentimentul că ea este impusă de voința unui

Creator comun, care are un plan cu tot grupul (național, social). Căci cele trei forme ale persoanelor (eu, tu, el) umane fiind mărginite, ele trebuie să fie multiple, nu câte una, ca în Dumnezeu, în care ele sunt infinite. Și mai e de observat că unirea între bărbat, soție și copii se spiritualizează spre unirea dintre eu, tu și el, în general, deși amintirea acestei uniri speciale de pe pământ lasă totuși o pecete vie pe persoanele lor în veșnicie.

În sfârșit, dacă persoana umană vede, în lumea de care e legată, un Creator care i-a dăruit-o spre a-L cunoaște pe El și a înainta spiritual spre El, nu mai vede un sens etern în legătura sa și a lumii. Altfel, persoana sărăcește în lumina ce o poate comunica, sau cade în moartea spirituală.

Un al Treilea suprem dă sens tuturor legăturilor dintre persoanele umane și dintre ele și lume. Persoanele se îmbogățesc și sporesc iubirea lor prin lume, dacă în orice legătură duală cu cele create gândul la al Treilea suprem aduce în ele un sens, o origine explicabilă și o folosire a lor, spre creșterea spirituală și spre un sens sporit al omului. Eu și tu sporim spiritual numai cugetând la responsabilitatea noastră față de un al Treilea suprem. Dar și legătura între mine și Dumnezeu întărește și legătura cu semenul meu, ca individ și grup.

Toate cele create arată în legătura lor că nu pot fi decât de la El și spre El.

Numai așa se arată toate având un rost și avându-și originea într-un al Treilea care le-a adus la ființă gândind la un rost al lor. Așa se arată că toate sunt făcute cu rostul de a spori spiritual în iubire datorată iubirii existente în Creatorul lor.

Aceasta e lumina dată creației de Cel ce este Lumina lumii prin sine. Ea arată valoarea dată celor creați de Creatorul de valoare infinită prin sine.

Dar mai sunt de adăugat la cele spuse următoarele, pentru o mai deplină precizare a lor:

Persoana umană își caută lumina și taina în Dumnezeu și sporește continuu în ele prin comunicare și reflexie iubitoare la Dumnezeu, pentru că este ea însăși o lumină și o taină virtuală, o lumină și o taină, menite să sporească veșnic în Dumnezeu.

De aceea S-a făcut și Fiul lui Dumnezeu om, sau Și-a unit în Persoana Sa firea omenească cu cea dumnezeiască, ca persoana omenească să sporească în lumina și taina sa în legătură cu Iisus Hristos, care ne-a făcut posibilă unirea cu Sine ca Dumnezeu prin umanitatea Sa. Această sporire a persoanei umane în lumină și taină, prin legătura cu Hristos, face un salt uriaș la trecerea celor credincioși în viața viitoare. Aceasta ni s-a dovedit prin arătarea în lumină, lângă Hristos, pe Tabor, a lui Moise și Ilie, cel dintâi arătându-ne că această lumină atât de puternică o primește cel ce a slujit cuvântul dumnezeiesc pe pământ în așa fel că el nu se mai cunoaște ca cel ce a murit cu trupul, iar al doilea că prin aceeași slujire a fost luat în carul de foc cu trupul la cer. În acest sens a interpretat Sfântul Grigorie Palama comunicarea luminii lui Hristos, ca izvorul dumnezeiesc al luminii lui Moise și Ilie.

Dacă bunătatea se arată ca lumină pe fața omului, cum n-ar fi cei ce au crezut în Hristos ca lumină a bunătății, întreg luminați în viața viitoare?

Dar în Hristos cel înviat nu se vor uni numai persoanele umane în lumină, ci tot spațiul va fi luminat de El. Căci dacă Hristos îi face pe toți cei ce au crezut în El apropiați nu numai de El, ci și între ei, avându-L pe El la mijloc, cum n-ar

fi El în viața viitoare în maximă apropiere de fiecare persoană umană care a crezut în El și cum nu i-ar apropia pe toți cei luminați de El și între ei?

Dar numai iubirea Îl face pe Hristos să fie aproape de fiecare persoană umană ca lumină.

O arvună a acestei stări de depășire sau de coplesire a spațiului cu trupul luminat a arătat-o Hristos, după învierea Sa, Apostolilor. Fără să devină omniprezent prin fire, trupul lui Hristos se arată în diferite locuri, fără să străbată spațiul ca înainte de Înviere. El depășește spiritual, sau prin Duhul Sfânt, ca izvor nemijlocit al energiilor dumnezeiești necreate în întregime, distanțele spirituale, ca lumina ce face și materia trupului întreg lumină, nu numai în baza faptului că materia e în fond lumină, ci și prin înduhovnicirea culminantă a trupului Lui. Această lumină pentru noi, cei de acum, Îi acoperea trupul, dar fără să-l anuleze, ci făcând să se arate prin voință, când voia și unde voia. El intra și ieșea prin ușile încuiate și „Se afla împreună cu ucenicii Săi totdeauna, nu venind, ci mai degrabă arătându-Se când voia”²⁸. Faptul că înainte de Înălțare era cu ucenicii Săi oriunde, iar după Înălțare El Se sălășluiește cu trupul (prin Euharistie) în oricare din cei ce cred în El, este altceva decât o extindere în tot spațiul a trupului Său, sau o ubicuitate spațială. Este o prezență de adâncime și de înălțare spirituală, care se poate face sensibilă în diferite grade de intensitate, după gradul puterii de sesizare spirituală sau de credință a celui ce, primind Duhul Sfânt, I se deschide și, prin aceasta, Îl „vede” și Îl simte în șine. Această prezență este simțită, de cei ce cred în El, chiar și în alții, și uneori și în jurul lor.

²⁸ Sf. GRIGORIE PALAMA, *Cuvânt la Înălțarea Domnului*, PG 151, 286 C.

E o prezență printr-o și într-o lumină care, în același timp, Îl și acoperă sensibil. Dar în viața viitoare, dată fiind deplina pnevmatizare a celor ce-L simt, nu-L mai acoperă, ci Îl fac sesizabil într-o lumină asemenea celei de pe Tabor.

O posibilitate a naturii create de a fi depășită ca interval spațial prin prezența Lui se arată și în faptul, descoperit de tehnica modernă, de a face arătat la distanță chipul celor din lume și auzit zgomotul lucrurilor sau glasul oamenilor. Această tehnică a descoperit că natura creată nu e o natură statică, ci are în ea o forță capabilă să transmită prin lumină, la distanță, imaginea și sunetul lucrurilor și persoanelor sau să le ajute să străbată, prin mișcarea lor, foarte repede distanțele.

Dar Duhul dumnezeiesc, lucrător după învierea lui Hristos din trupul Lui cu putere în cei ce cred, nu aduce direct sau prin lucrare numai chipul lui Hristos, ci și pe El însuși. Mai precis vorbind, Duhul Sfânt ne ridică pe noi înșine mai presus de spațiu în unirea cu Hristos, după ce a realizat aceasta și în unirea Lui cu Tatăl. Și din comuniunea între Hristos ca om cu Tatăl și cu noi, întărită în noi prin jertfa Lui, noi ne înălțăm și la comuniunea maximă cu semenii credincioși. Iar aceasta se petrece cu efect maxim în viața viitoare a noastră și, îndeosebi, după învierea de obște. Toți cei ce au crezut în El în viața pământească, Îl vor avea pe Hristos însuși, ca la Schimbarea la Față de pe Tabor, în mod sesizabil, dar spiritual, lângă ei și se vor avea pe ei înșiși întreolaltă.

Prima venire a Duhului lui Hristos având loc la Botez, acesta se numea în Biserica primară „luminare” (*fotismos*).

Despre lumina pe care o primesc cei puternic credincioși de la Hristos, primindu-L pe El însuși, prin Duhul cel

Sfânt care li Se dă din El, spune Patriarhul Calist din Constantinopol (secolul al XIV-lea): „Tu, Doamne, dă-mi darul Tău și Duhul Tău ca băatură. Căci acesta este, fără îndoială, Duh și lumină. De aceea și zic ai Tăi că cei ce poartă Duhul, poartă lumina. Astfel, când lumina se va arăta mai presus de fire în chip negrăit în mine, voi ști cu adevărat că Tu ești cu mine, ca veșmânt al meu, spre viața cea sfântă și fericită” (cf. *Galateni* 3, 27). „Iar aceștia, după Sfinții Tăi, au îmbrăcat și pe Tatăl. Și astfel s-au făcut în chip vădit case și locașuri și biserici ale dumnezeirii Celei în trei străluciri [...]”²⁹

Lumina dumnezeiască în care vor fi îmbrăcați cei ce au crezut în Hristos, în mod deplin în viața viitoare, este iubirea, sensul, fericirea deplinei comuniuni a tuturor cu Sfânta Treime și între ei. Dar lumina în care vor fi îmbrăcați mărește nu numai comuniunea între ei, ci și taina lor, odată ce au în ei pe Sfânta Treime însăși, lumina și taina infinită. Și trebuie precizat că între lumina și taina persoanelor, devenite locașuri ale Sfintei Treimi, nu e o opoziție, cum nu e nici între lumina și taina Persoanelor divine. Lumina însăși este în ele o taină, prin adâncirea ei nesfârșită, și taina însăși e lumină nesfârșită.

Efectul iubirii Sale față de noi ni l-a arătat Hristos în învierea Sa, care ne va face parte și nouă de înviere. De aceea, chiar prin moarte, noi trecem nu în întunericul neființei, ci în lumina deplină a vieții veșnice. Aceasta o exprimă creștinii aprinzând lumina la decedarea unui om. Aceasta o exprimă toate slujbele bisericesti ce se fac în ambianța lumânărilor. Toți suntem lumină prin învierea lui Hristos, toți trăim în nădejdea că vom fi lumini nesfârșite în unire cu Hristos Cel înviat.

²⁹ *Capete despre rugăciune*, 42, în: *Filocalia*, VIII, pp. 345-346.

**SCHIMBAREA LA FAȚĂ A LUI HRISTOS PE TABOR,
DOVADA ANTICIPATĂ DESPRE LUMINA SFINTEI TREIMI,
CE VA IRADIA DIN TRUPUL SĂU ÎNVIAT ȘI AL TUTUROR CELOR
CE-ȘI VOR ARĂTA CREDINȚA PRIN FAPTELE LOR**

Sfântul Ioan Evanghelistul prezintă scopul întrupării Fiului lui Dumnezeu, umplerea de lumină, prin trupul Său înviat, a tuturor celor ce vor vedea în El și vor imita faptele Lui de iubire a lui Dumnezeu și a semenilor. De aceea cei ce nu-L vor primi, vor rămâne în întuneric sau în lipsa de bucurie a comuniunii veșnice cu Dumnezeu și cu semenii și, deci, în lipsa de sens a vieții. În aceasta constă judecata sau osânda celor ce nu-L vor primi. Numai credința că Dumnezeu are un Fiu, deci că în El este o iubire, și pe Fiul Său iubit Îl face om în veci, ca să arate și oamenilor iubirea Sa în veci, poate da, de fapt, o bucurie și un sens vieții oamenilor.

Lumina Treimii, care e proprie și Fiului lui Dumnezeu, se va arăta și prin trupul ce-l va lua, prin cuvintele și faptele Lui iubitoare, dar se va arăta deplin în trupul Lui după înviere. Iar din trupul Lui se va răspândi în cei ce vor crede în El și vor face fapte asemenea Lui, în viața pământească, dar deplin în trupul de după învierea lor. Dacă trupul poate fi mediu prin care se răspândesc cuvinte înțelepte și se săvârșesc fapte bune, e firesc să poată fi și un mediu văzut al luminii spirituale, iar din el să iradieze această lumină și

în universul cu care este legat, deși această arătare a luminii spirituale prin materie e o mare taină.

Taina cea mare stă în faptul că Dumnezeu a adus la existență și persoanele create, de o ființă comună, îmbrăcate în trup, deci subiecte conștiente de valorile ființei lor și ale universului material, pe care le trăiește fiecare altfel și le comunică una alteia, întărind și cu voința unitatea lor de ființă și împărțind modul de sesizare și de actualizare a valorilor ființei umane și ale universului. Iar în Hristos ele devin și subiecte active ale valorilor ființei divine, pentru îmbogățirea spre care le-a creat Dumnezeu cel din Treime.

Sfântul Ioan Evanghelistul înfățișează acest scop al întrupării Fiului lui Dumnezeu, sau umplerea de lumină a celor ce vor crede în El și vor săvârși faptele Lui, și osândirea la întuneric a celor ce nu vor face aceasta, spunând: „Cel ce crede în El nu este judecat, iar cel ce nu crede a și fost judecat, fiindcă nu a crezut în numele Celui Unuia-Născut, Fiul lui Dumnezeu. Iar judecata este aceasta, că Lumina a venit în lume și oamenii au iubit întunericul mai mult decât Lumina. Căci faptele lor erau rele. Că oricine face [fapte] rele, urăște Lumina și nu vine la Lumină, pentru ca faptele lui să nu se vădească. Dar cel care lucrează adevărul, vine la Lumină, ca să se arate faptele lui că în Dumnezeu sunt săvârșite” (Ioan 3, 18-21). Avem în aceste cuvinte o explicație a motivelor pentru care faptele bune sunt luminoase, iar cele rele întunecă pe om. Cele bune aduc pe om în Lumina lui Hristos, iar cele rele îl țin în întuneric. Aceste motive sunt două: primul este că faptele rele închid pe om în egoismul lui îngust, oprindu-l de la înțelegerea largă și adâncă a altora și a lui Dumnezeu cel iubitor, izvorul fără de început al existenței; dimpotrivă, faptele bune, fiind îndreptate spre

Dumnezeu cel iubitor și spre semeni, mărgesc vederea iubitoare la nesfârșit. Căci faptele bune fac pe om comunicativ, deschis, transparent. Interiorul lui se vede. El se deschide cu o căldură celorlalți. Are în sine căldura iubirii nesfârșite a lui Hristos, căci comunică și cu El. Trupul nu mai închide pe om, ci-i face sufletul văzut, comunicativ. Prin bine, spiritul face materia trupului transparentă, în primul rând, în Hristos și apoi și în cei ce cred în El. Dar, în general, spiritul omenesc se face transparent prin materie și prin anumite organizări comunicative ce le aduce în ea. Însă Dumnezeu pune în întreaga materie a universului o organizare care îl face de folos omului, dar și în stare să arate cât de minunată și de iubitoare este înțelepciunea lui Dumnezeu. Materia e făcută de Dumnezeu în stare să primească și să comunice o raționalitate plină de folos în ea. Prin aceasta se arată că nu numai spiritul omenesc poate lucra și vedea prin ea, ci prin ea se poate vedea și poate lucra, în primul rând, Dumnezeu. Așa se poate cunoaște și lucra adevărul și prin ea. Iar al doilea motiv, identic în fond cu primul, este că faptele bune „lucrează adevărul”, adică actualizează spre bucurie adevărul legăturii ce există între omul ce săvârșește aceste fapte bune și semenii săi și arată adevărul lui Dumnezeu cel iubitor. Căci acesta este adevărul: armonia între cele create și unirea lor cu Dumnezeu prin iubirea Lui. Cel ce săvârșește binele vede acest adevăr și o afirmă. Și legătura cu această adevărată existență a iubirii îi aduce bucurie.

Această vedere a armoniei dintre toate și dintre ele și Dumnezeu cel iubitor, comuniunea deplină cu toți și cu Fiul lui Dumnezeu făcut om, se va arăta ca lumină desăvârșită în viața viitoare.

Dar să spunem câteva cuvinte și despre „Schimbarea la Față”, îndeosebi:

1. Schimbarea la Față a lui Hristos pe Tabor le dădea Apostolilor dovada anticipată a învierii și dumnezeirii Sale și a mântuirii tuturor celor ce vor crede în El, spre a le confirma mărturia lor dată Lui prin Petru la Cezareea lui Filip, că El este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu, confirmare cu atât mai necesară, cu cât, după acea mărturisire a lui Petru, Hristos le vorbise despre moartea ce-o va avea de suportat, dar din care va învia, ceea ce le produsese Apostolilor o sminteală de natură să le slăbească mărturia dată despre dumnezeirea Sa. Hristos le arată astfel că între dumnezeirea Sa și jertfa Sa ca om pentru oameni nu e o contradicție, ci că tocmai prin această jertfă se va arăta mărirea iubirii Sale dumnezeiești. Cu cât e mai înalt Dumnezeu, cu atât e în stare de o mai mare smerire din iubire pentru oameni.

Necontradicția între mărirea Sa dumnezeiască și smerirea Sa prin întrupare și jertfa ca om, o arată Hristos și în faptul strălucirii ce o va da umanității Sale prin această smerire, care a mers până la jertfă.

Umanitatea Lui va deveni, prin jertfă, mediu al luminii dumnezeiești, strălucitoare, prin fața Lui, ca soarele, iar, prin veșmintele Lui, ca zăpada. E o lumină care, deși se arată prin fața omenească materială, are totuși un caracter spiritual, așa cum se arată lumina bunătății pe fața omului și cu deosebire în nimbul sfinților.

2. Hristos le arată astfel Apostolilor că S-a coborât și Se va înălța prin jertfă nu numai pentru Sine ca om, ci pentru noi, în faptul că lângă El apar Moise și Ilie, care au crezut în întruparea și jertfa Lui ca om, înainte de împlinirea lor, ceea ce înseamnă că a făcut aceasta și pentru cei ce vor crede

în viitor în El. În acest scop, Moise și Ilie li se arată celor trei Apostoli, vorbind cu Hristos despre sfârșitul Lui, adică despre moartea și învierea Lui, care ele Îi vor aduce Lui ca om strălucirea asemenea Soarelui. Se arată prin aceasta atât faptul că din El ca Dumnezeu iese lumina, prin umanitatea Lui, și nu din ei, cât și faptul că lumina Lui nu e în contradicție cu jertfa Lui, ca a Celui ce-Și arată iubirea care a mers până la jertfă. Dar prin aceasta se arată că relația noastră viitoare cu suprema lumină a bunătății va fi și o comunicare dialogică prin trup, deci trupurile noastre vor viețui și ele în legătură cu trupul Lui și într-o comunicare tainică cu El prin trupul Lui. Și aceasta arată că va fi o convorbire reală a noastră cu El. Pe lângă aceasta ea arată că va avea loc o transfigurare, sau o îndumnezeire a întregului cosmos, deci și a celui material.

3. Dar Apostolii aud și glasul Tatălui răsunând dintr-un nor: „Acesta este Fiul Meu cel iubit, pe Acesta să-L ascultați!” Prin aceasta Tatăl Îl arată pe Hristos chiar ca Fiu iubit al Său, deci și Dumnezeu, și om, deci și pe ei, făcuți prin Întrupare frați ai Lui, și fii ai Săi ca Tată.

4. Pe Tabor ni Se arată astfel descoperit Fiul lui Dumnezeu însuși, deci drept Cel ce a luat fața de om pentru veci. Ni se arată suprema apropiere a lui Dumnezeu de noi. Prin aceasta și Tatăl ni Se arată apropiat.

Dacă în revelația din Vechiul Testament glasul lui Dumnezeu se auzea din întuneric, iar chiar pe fața lui Moise, care era ridicat la auzul ei, stătea un vâl de întuneric, acum Fiul lui Dumnezeu însuși Se arată în lumină pentru toți cei ce cred, reflectându-Se în lumina de pe fața lor, căci iubirea arătată mie de altul, trezește în mine iubire. Deci chiar și de pe fața lui Moise se înlătură întunericul, căci, prin Vechiul Testament, Fiul lui Dumnezeu Se pregătește doar să vină ca

om între oameni, nu vine de fapt ca atare. Nici Tatăl nu ne vorbește direct, ci numai prin proroci.

Hristos cel înviat ca om le umple pe toate de lumină, căci peste toate se prelungește lumina Lui, reflectată în cei pe care îi iubește și cu care Fiul lui Dumnezeu a intrat în relație directă ca Dumnezeu făcut om. Fiul lui Dumnezeu e văzut acum direct de oameni și-i bucură pe toți cu comuniunea Lui. Dar în aceasta vor intra ei deplin în viața viitoare. El „va veni să Se preamărească întru sfinții Săi și să fie privit cu uimire de către toți cei ce au crezut, pentru că mărturia noastră către voi a aflat crezare [...]” (2 *Tesaloniceni* 1, 10).

5. De bucuria sau comuniunea acestei iubiri directe nu se vor sătura în veci cei ce pleacă din această viață cu credința în Hristos. Aceasta o spune Petru, propunând lui Hristos să facă trei colibe, în care să vadă neîncetat pe Hristos și pe sfinții din jurul Lui, bucurie și comuniune de care se vor împărtăși și credincioșii încă vii.

Lumina comuniunii cu Hristos e nesfârșită ca și bucuria ce o procură. E o mistică nesfârșită a luminii. Deși e văzută, este ineputabilă în bucuria și eterna noutate ce-o dăruiește celor ce o văd. Această înaintare nesfârșită în lumina iubirii lui Hristos o trăiește și cel ce, prin rugăciunea neîncetată, ajunge să-L vadă pe El strălucind din inima sa, unită cu cerul. Mistica ortodoxă este o mistică sau o taină a luminii, nu a întunericului. În întuneric nu se poate înainta. În toate slujbele ortodoxe se vorbește de lumină și în conținutul darurilor mijlocite de ele se înaintează la nesfârșit.

6. Lumina care va iradia din Hristos în veacul viitor, umplându-i pe toți de lumină sau făcându-i pe toți lumină, nu va anula trupurile, dar lumina în care se văd face să nu se mai simtă spațiul. Hristos se vede, și trupurile sfinților

se văd, dar nu se mai văd aflându-se distanțate. Lumina învinge spațiul fără să desființeze persoanele ce se comunică prin lumină. În viața viitoare vom simți pe Hristos în fiecare om, desăvârșind această simțire a Lui în viața de pe pământ. Dacă cei ce au făcut bine altora au văzut pe Hristos prezent în ei, luminându-se prin aceasta (*Matei 25, 40*), în viața viitoare Îl vor vedea cu totul clar, în lumina Lui, pe Hristos, pe când cei ce nu au făcut bine altora, fiindcă n-au văzut pe Hristos în ei, trăind în întuneric, vor cădea în întunericul total în viața viitoare. Dar cel ce s-a rugat aici mult lui Hristos văzându-L pe El în sine, cum Îl văd isihăștii luminând din inima lor, Îl va vedea în sine deplin cu sine în viața viitoare în plină lumină.

Dar Hristos nu S-a mulțumit să convingă pe ucenicii Săi numai prin învățătura că El a depășit legea inexplicabilă a închiderii oamenilor prin naștere și moarte într-o viață redusă la cea din lumea aceasta, ci le-a arătat și în mod vizibil că este Persoana dumnezeiască a umanității, pentru a o duce și pe aceasta în eternitate, deci în lumina sensului deplin.

Poate de aceea, Sfântul Maxim Mărturisitorul numește lumina în care a apărut Hristos pe Tabor simbol prin care a descoperit dumnezeirea mai presus de minte, aducând pe ucenici la adevărata înțelegere a Scripturii, iar veșmântul Său alb ca zăpada, simbol al „Celui ce poartă puterea Rațiunii creatoare”³⁰ și mântuitoare.

Acestea se cuprind și se vor cuprinde în lumina lui Hristos, arătată pe Tabor, ca anticipare a luminii în care va fi văzut în viața viitoare.

³⁰ Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, Ed. IBMBOR, București, 2006, p. 189.

ADORMIREA MAICII DOMNULUI ȘI ÎNĂLTAREA EI LA CER E O ALTĂ LUMINĂ DATĂ OMENIRII DE IISUS HRISTOS

Am menționat că nașterea Fiului lui Dumnezeu ca om din Fecioară a ridicat umanitatea la unirea maximă cu Dumnezeu și a dat morții primite de El caracter mântuitor, întrucât nu a suportat-o pentru păcatul Lui, deci, din necesitate, și, deci, a putut-o învinge. Prin nașterea din Fecioară, Hristos S-a arătat că e Persoană dumnezeiască ce-Și asumă firea omenească și prin această calitate se ridică deasupra legii generale a nașterii oamenilor din unirea între bărbat și femeie și poate învinge legea morții definitive. Iar prin unitatea de natură cu oamenii, să-i poată scăpa și pe ei de moartea definitivă. Prin aceasta a adus cea mai însemnată lumină în existența omenirii supusă nonsensului prin suportarea unei legi care, în acest caz, ar fi inexplicabilă în originea și în sensul ei.

Rațiunea cere ca o astfel de lege să aibă un autor conștient superior ei, care, deci, poate scăpa de sub puterea ei când socotește că vrea să dea vieții oamenilor un sens, prin venirea Sa ca om veșnic între ei, pentru ca și ei să scape de ea prin unirea voită cu El.

De aceea o negare a nașterii lui Hristos din Fecioară, însemnând necesitatea supunerii Lui sub o lege care Îi este superioară, nu-L poate arăta având puterea să scape de ea și în moartea definitivă cu trupul, impusă de ea în mod general, prin nașterea membrilor ei pentru o moarte definitivă.

Dar puterea Fiului lui Dumnezeu s-a arătat nu numai în nașterea Lui mai presus de fire din Fecioară și, ca urmare, în biruirea morții, primită cu voia, ci și în faptul că nu lasă trupul Maicii Lui, din care s-a format trupul Lui, să se corupă în mormânt, ci îl învie și-l înalță la cer unde este și El. Era firesc ca trupul ei, din care s-a format apoi trupul Lui în stare să învingă moartea, să primească și el puterea aceasta, dar nu din puterea ei, ci din puterea Fiului lui Dumnezeu care a lucrat în ea, formându-și trupul Lui. Prin aceasta ni s-a dat asigurarea că nu numai trupul lui Hristos, ca trup al Persoanei dumnezeiești, va învia, ci și trupurile persoanelor noastre omenești, având ca asigurare spre aceasta învierea trupului Maicii Lui, cu care s-a unit cât mai mult. Maica Domnului este, și în această privință, puntea de legătură între Fiul lui Dumnezeu născut și înviat ca om și între oameni.

Iar că Maica Domnului nu învie și nu se înalță prin ea, se arată în faptul că ea nu se arată cu trupul ei înviat și nici în actul înălțării, și aceasta nu se putea arăta astfel nici în lucrarea văzută a lui Hristos cel înviat și înălțat lângă ea. Actul învierii și înălțării ei s-a săvârșit, prin Fiul ei înviat și înălțat, în chip nevăzut.

Strânsa legătură dintre El și ea se arată și prin aceasta o legătură de taină. Apostolii au constatat doar când au ridicat piatra de pe mormântul ei a treia zi, la cererea lui Toma, care a venit cu întârziere, să o vadă, că trupul ei nu mai era în mormânt.

În icoanele Bisericii, acest fapt este exprimat prin faptul că Hristos e arătat lângă trupul adormit al Maicii Sale, ținând în brațe sufletul ei în chipul unui copil. Nu îngerii buni sau răi iau sufletul ei, ca la ceilalți oameni, ci Hristos însuși, Fiul ei.

Și în aceasta se arată legătura directă între Maica Domnului și Fiul lui Dumnezeu, care S-a născut din ea ca om.

În „Sinaxarul” din *Minei* se spune că îngerii zburau înaintea ei, purtată de Domnul, și au strigat și la înălțarea ei, cum au strigat și la înălțarea Domnului, cetelor de mai sus: „Deschideți porțile voastre, să treacă Maica Împăratului tuturor”. Ea va fi în veci mai cinstită decât Serafimii și mai mărită decât Heruvimii, aflându-se nemijlocit lângă Fiul ei făcut om și ridicat pe tronul dumnezeiesc, la dreapta Tatălui, ca să Se facă tuturor oamenilor dăruitor al slavei Lui, prin comuniunea cu El și prin participarea la toate bunătățile Lui.

Avem astfel în cer nu numai pe Fiul lui Dumnezeu făcut om, ca să trimită puterea Sa celor ce cred în El, ca să se ridice între îngeri la slava primită ca om de El, ci și pe Maica Lui, ca o făptură dintre noi, dar unită în mod deosebit cu El, rugându-se și Ea pentru noi. De aceea ne rugăm nu numai lui Hristos, ci și Ei, să se roage pentru noi și, încrezători în rugăciunile ei, îi spunem:

„Bucură-te ceea ce stai înaintea scaunului Dumnezeului Tău și te rogi pentru noi.

Bucură-te mijlocitoarea între Dumnezeu și om, care ne izbăvești pe noi de nevoi.”

Hristos ne-a dat, prin acestea, asigurarea că nu numai El a înviat ca om, fiind Fiul lui Dumnezeu, ci și noi, oamenii simpli, din puterea Lui.

BISERICA, RUGUL APRINS DE FOCUL LUI HRISTOS ȘI SFEȘNIC CĂLĂUZITOR SPRE VEȘNICA ÎMPĂRĂȚIE A LUI DUMNEZEU

După ce Hristos a înviat și S-a înălțat și a șezut de-a dreapta Tatălui, nu rămâne despărțit de noi, ci vine prin Duhul Sfânt în credincioșii uniți în El și lucrează în ei cu focul iubirii de Dumnezeu și de oameni, conducându-i spre împărăția Sfintei Treimi sau spre veșnica comuniune a lor cu El. El nu Se află în credincioșii izolați sau despărțiți prin păreri deosebite despre El. Căci a venit să ne facă să depășim păcatul mândriei egoiste și să ne unim în El, adică în aceeași credință în El, care nu e decât Unul și Același; sau în El ca Adevărul, sau ca Fiul lui Dumnezeu făcut om, putând cuprinde ca stare în El pe toți și toate. Căci Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om ca să adune în Dumnezeu toată creația Lui, nu s-o dezbine.

Biserica este, de aceea, unirea celor ce cred în Hristos Cel Unul și adevărat.

Adunându-se ca Biserică cei ce cred în Același Hristos, ei se sfințesc din umanitatea sfințită a lui Hristos. Se sfințesc prin Tainele ei în care se unesc cu El, primind harul, sau lucrarea Lui necreată. Iisus Hristos Se roagă, de aceea, către Tatăl, zicând: „Precum M-ai trimis pe Mine în lume, și Eu i-am trimis pe ei în lume. Pentru ei Eu Mă sfințesc pe Mine însumi, ca și ei să fie sfințiți întru adevăr. Dar nu numai pentru aceștia Mă rog, ci și pentru cei ce vor crede în Mine, prin

cuvântul lor, ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia să fie în Noi una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis" (*Ioan 17, 18-21*). Toți trebuie să rămână uniți în El, pentru că El este Adevărul cel unul, din care se răspândește iubirea unificatoare. Cei ce nu iubesc unitatea în Hristos, arată chiar prin aceasta că nu sunt în Adevăr, sau în Hristos cel adevărat, că nu au ieșit din rău și nu s-au unit cu Cel bun.

Lumina Bisericii constă în unitatea pe care Fiul lui Dumnezeu a venit s-o restabilească între oameni și El, după pilda și din puterea Sfintei Treimi. În aceasta constă slava primită de Fiul lui Dumnezeu ca om de la Tatăl, ca, precum El este unit ca om cu Tatăl, să-i facă și pe ei una cu Tatăl ca fii ai Lui. Cei dezbinați arată că nu mai sunt frați în Hristos și fii ai Tatălui. Ei nu mai au slava de fii ai Tatălui. În acest sens continuă Hristos cuvântul de mai sus: „Și slava pe care Tu Mi-ai dat-o, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem" (*Ioan 17, 22*). Căci dacă El, Cel făcut om, este una cu Tatăl și iubit de El, dar Se și sălășluiește în ei, evident că și ei vor fi uniți cu El și iubiți de Tatăl „ca ei să fie desăvârșiți întru unime" (*Ioan 17, 23*).

Dar Biserica este un rug compus din lumânările aprinse, reprezentante ale credincioșilor, nu numai când se fac rugăciunile obștești cu credincioșii adunați împreună (la Sfânta Liturghie și la celelalte slujbe), ci e un rug întins în toți membrii, chiar când se roagă în particular, prin faptul că țin învățătura cea unică și adevărată despre Hristos și împlinesc poruncile Lui, cu conștiința că aparțin Bisericii, fiind încălziti de același Duh al lui Hristos, primit prin Tainele Bisericii, deci având pe același Hristos în ei. Căci ea nu e numai un grup de oameni ce repetă învățăturile lui Hristos din Evanghelie,

ci un cor alcătuit de toți credincioșii care primesc pe Hristos prin Tainele ei. Este Evanghelia venită prin Hristos însuși în ei în Taine. Toți sunt, astfel, ramuri ale aceluiași rug, ramuri aprinse de iubirea aceluiași Hristos, sau a Duhului Său, primit prin Taine. Căci Hristos însuși a spus că va fi în aceia care se botează în numele Sfintei Treimi, născându-se din nou din Duhul Lui cel Sfânt (*Matei 28, 19; Ioan 3, 5*), și se hrănesc cu Trupul și Sângele Lui în Sfânta Împărtășanie (*Matei 26, 26-27*), putând astfel ține învățătura predată de El Apostolilor și propovăduită până la sfârșitul veacului de urmașii Apostolilor, care au primit același Duh de învățători prin hirotonisirea succesivă de la Apostoli și urmașii lor, potrivit cu spusa Sfântului Apostol Pavel către episcopi și preoți: „Luați aminte de voi înșivă și de toată turma întru care Duhul Sfânt v-a pus pe voi episcopi, ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu, pe care a câștigat-o cu însuși sângele Său” (*Fapte 20, 28*).

Biserica este împărăția duhovnicească cea una, sfântă, apostolică și universală (*Basileia*, de unde vine și termenul românesc: Biserică), în care este mereu prezent cu puterea Lui împăratul Hristos, încălzind și luminând pe toți membrii ei ca pe un rug și ca pe un candelabru alcătuit din credincioșii uniți, fără să se confunde, ca niște ramuri sau ca niște lumânări de același foc sau de aceeași lumină a iubirii lui Hristos și față de Hristos.

Rugul aprins, văzut de Moise, reprezintă și pe Maica Domnului și pe orice sfânt plin de focul dragostei lui Hristos. Dar rugul întreg, atotcuprinzător, este Biserica, în care focul iubirii îi unește nu numai ca persoane singulare cu Hristos, prin iubire, ci și întreolaltă, pe toate persoanele care cred în Hristos.

LUMINA DUMNEZEIASCĂ ÎN DESCRIEREA SFÂNTULUI SIMEON NOUL TEOLOG

Cea mai stăruitoare prezentare a lui Hristos ca lumină sau ca izvor de lumină, venit în cei ce se curătesc de patimile egoismului și se deschid lui Hristos, a făcut-o Sfântul Simeon în *Imnele dragostei dumnezeiești*. Toate au drept conținut tema luminii, în care se arată iubirea lui Hristos pe care și-o însușește omul credincios. De aceea ele s-ar numi și „Imnele luminii dumnezeiești”.

Dăm unele texte referitoare la bogăția de sensuri văzute de el în lumina lui Hristos:

De la Dumnezeu ne vine lumina sau înțelegerea lui Dumnezeu ca izvorul vieții, spune întâi Sfântul Simeon. El nu e obiectul pasiv în înțelegerea Lui de către noi. El este originea luminii, pentru că este Creatorul conștient și liber al existenței noastre și a lumii. Și existența însăși este o lumină, făcută pentru om ca să o cunoască și să-L cunoască pe El. El e lumina supremă, nu e luminat de altul.

„El luminează, nu e luminat, se arată luminând,
nu primește lumină [...]

Cum deci ar primi slava de la mine, umilitul?

Căci e cu totul fără lipsuri, Ziditorul tuturor.”³¹

³¹ Sf. SIMEON NOUL TEOLOG, *Imnele dragostei dumnezeiești*, 1, trad. de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, în: *Studii de Teologie dogmatică ortodoxă*, Craiova, 1991, p. 329.

„În lumina lui Dumnezeu dată nouă se cuprind toate bunătățile. Toate vin printr-o hotărâre a puterii Lui”.³²

De aceea, în lumina ce ne vine de la Dumnezeu neîncetat și tot mai mare este marea taină a necuprinderii ei în cuvinte. Lumina sau înțelegerea și taina nu-și sunt opuse. Cu cât este lumina mai adâncă, mai bogată în înțelesurile ei, cu atât este mai mare taina ei. Taina nu e una cu întunericul, ca în gândirea teologică și filosofică occidentală, ci e una cu lumina:

„De aceea limba mea nu are cuvinte, și mintea mea privește cele săvârșite, dar nu le explică.”³³

Prin toate trebuie să vedem lumina Creatorului ca pe o mare taină. Cine, din acest motiv, moare spunând că Dumnezeu există, murind ca un om înțelept va vedea acest adevăr.

Iar lumina de acolo va fi o taină și mai necuprinsă decât cea văzută cât suntem pe pământ.

Hristos voiește ca, plecând de aici, dreptii:

„Să lumineze cum a luminat Dumnezeul meu înviind mai mult decât razele soarelui acestuia văzut.

Prin aceasta vor sta lângă Cel ce i-a slăvit pe ei și vor rămâne uimiți de îmbelșugarea slavei și într-o neîncetată creștere a strălucirii dumnezeiești.

Căci nu va fi sfârșit al înaintării lor în veci.

Pentru că statornicia creșterii spre ținta fără sfârșit va consta în cuprinderea necuprinsului

și-i va sătura Cel de care nu se poate nimeni sătura.

Plinătatea Lui și slava luminii

vor consta în înaintarea într-un abis și într-un început fără sfârșit. [...]

³² Cf. *Imne*, 1, p. 329.

³³ *Imne*, 1, p. 329.

Spune-mi, cum vor ajunge la sfârșitul nesfârșitului lui?
[...]

Nici sfinții ce petrec aici în timp,
nici cei ce s-au mutat acolo în Dumnezeu
nu pot avea în ei o astfel de înțelegere.
Ei sunt acoperiți de lumina sfintei slave
și sunt luminați și luminează.”³⁴

În mod neînțeles, cei ce cad din Dumnezeu sunt cu sufletul departe de El, le lipsește simțirea pentru El:

„Fără îndoială vor fi și aceștia înlăuntrul Totului,
dar în afară de lumina dumnezeiască și de Dumnezeu.
Căci precum orbii nu văd soarele strălucind, deși sunt
luminați de el, fiind despărțiți prin simțire și prin
vedere de el,
așa este lumina dumnezeiască a Treimii în toate,
dar păcătoșii sunt închiși în mijlocul întunericului,
întrucât nu văd și nu au deloc simțirea dumnezeiască.”³⁵

Sfântul Simeon Îi spune lui Hristos, cu credință hotărâtă,
că, prin unirea cu Trupul și cu Sângele Său, tot trupul i-a
devenit mădular strălucitor al Lui:

„Căci odată ce acest trup întinat și stricăcios
s-a unit cu Trupul Tău neprihănit
și sângele meu s-a amestecat cu Sângele Tău,
știu că m-am unit și cu dumnezeirea Ta
și m-am făcut Trupul Tău preacurat,
mădular strălucitor, mădular cu adevărat sfânt,
mădular străveziu și strălucitor.”³⁶

³⁴ *Imne*, 1, pp. 336-337.

³⁵ *Imne*, 1, p. 337.

³⁶ *Imne*, 2, p. 338.

E de observat că în toate *Imnele* sale, Sfântul Simeon trăiește într-un dialog cu Hristos, întrebându-L uneori despre taina vreunei lucrări a Lui, alteori despre motivul pentru care nu simte lucrarea lui Dumnezeu în sine, alteori cerând explicații ale diferitelor stări ale sale, sau lucruri ale lumii. Dialogul acesta ni-l arată pe Sfântul Simeon trăind pe Dumnezeu ca Persoană, dar mai ales pe Hristos aproape. În aceasta se arată credința lui puternică. Cel slăbit în credință tinde spre gândirea așa-zisului Dumnezeu într-o esență, ca obiect pasiv al gândirii sale.

Astfel, în *Imnul* 6, Sfântul Simeon Îl întreabă pe Hristos:

„O, iubire care ne îndumnezeiești.

Tu ești Dumnezeu; uimitor lucru și greu de aflat este acesta.

Cum nimicești stricăciunea?

Cum faci dumnezei pe oameni?

Cum faci întunericul lumină?”³⁷

Unde domnesc stricăciunea și moartea e întuneric, e lipsă de sens. Acolo nu e lumină. Cel mai mult ne luminează Hristos sensul existenței când ne face să ne simțim fii ai lui Dumnezeu împreună cu Sine, Fiul Unul Născut al Lui, întrupat pentru veci ca om. Iubirea ce ne-o arată El în felul acesta, umple inima noastră de lumină, ne aprinde și pe noi de focul iubirii Sale. Pe drept cuvânt, Sfântul Simeon Îl întreabă pe Hristos cum izbutește să facă aceasta:

„Cum faci pe muritori nesticăcioși? [...]

Cum biruiești noaptea?

Cum luminezi inima? [...]

Cum ne faci fii ai lui Dumnezeu?

Cum ne arzi cu dorul Tău?”³⁸

³⁷ *Imne*, 6, p. 349.

³⁸ *Imne*, 6, p. 349.

Toate acestea sunt forme ale luminii ce ne vine din Hristos, din unirea cu El.

În *Imnele* 9-10, Sfântul Simeon vede lumina, condiționată de curățirea de patimi. Dar repetă că mereu se simte la începutul ei:

„Pe cât mă curățesc, pe atât mă și luminez, eu, nevrednicul. Dar oricât de mult mi Se va arăta Duhul, care mă cunoaște, mi se pare totdeauna că sunt la începutul curățirii și vederii.”³⁹

În *Imnul* 11, descrie cum i S-a arătat Dumnezeu ca lui Pavel și Ștefan, chiar în timpul nopții, ca lumină:

„Chiar în noaptea însăși și în întunericul însuși, văd pe Hristos deschizându-mi în chip înfricoșător cerurile [...] împreună cu Tatăl și cu Duhul, Lumină întreit sfântă, Una în cei Trei și cei Trei în Una.”⁴⁰

Darul acestei vederi îl are de la Duhul Sfânt, care Se arată celor ce văd „ca lumină din lumină”. Dar prin Duhul vede pe Fiul și, văzând pe Fiul, vede pe Tatăl. Lumina se arată ca Persoană. Dar, totuși, unirea celor trei Persoane le arată ca o unică lumină. Din iubirea Lor iradiază o unică lumină, dar o lumină care nu-l reduce la Unul. Dar lumina aceasta e totuși neapropiată și totuși copleșitoare. Ea-l uimește, zice, și-l umple de frică: „deși nu văd decât o picătură din adâncimea ei fără fund”⁴¹.

Dar, totuși, ea-l „amețește” și-l face să se teamă să nu se topească, de va vedea din ea mai mult. Și, dându-și seama

³⁹ *Imne*, 8, p. 354.

⁴⁰ *Imne*, 11, p. 361.

⁴¹ *Imne*, 11, p. 362.

că și-a ieșit din sine, plin de această teamă, se întoarce iarăși în noaptea simțirilor pământești. Și se acoperă în trupul acesta, ascunzându-se în el de frica de a nu fi ars de focul acelei lumini⁴².

Se vede în descrierea acestui extaz iarăși cum, pentru Sfântul Simeon, taina vederii lui Dumnezeu nu se produce în întuneric, ca în teologia și filosofia occidentală, ci în lumină, într-o lumină copleșitoare. În vederea ei nu se simte caracterul personal al lui Dumnezeu, ci, mai bine-zis, taina iubirii tripersonale.

În această înaintare nesfârșită în iubirea lui Dumnezeu va consta bucuria vederii luminii dumnezeiești în viața viitoare. Ea va avea loc într-o copleșire a trupului, deși va fi cu trupul înviat.

Imnele Sfântului Simeon sunt documentul cel mai accentuat al misticii ortodoxe, care e simțirea iubirii nesfârșite a lui Hristos ca Fiu al Tatălui și Frate al nostru, simțire ce o susține în noi prin Duhul Său cel Sfânt. E mistica relației fericite cu Dumnezeu cel personal, care Își revarsă dragostea către noi ca lumină. În orice caz, trăirea relației cu Dumnezeu îmi aduce faptul pozitiv al bucuriei de un sens al existenței mele. În aceasta e exprimată cel mai bine lumina. În orice caz, nu putem să-L considerăm pe Dumnezeu în Sine ca întuneric și nu ca lumină, dacă din El vin la existență toate. Numai golului i se potrivește termenul de întuneric. Existenței i se potrivește termenul de lumină. Cu atât mai mult Celui ce este cauza a toată existența I se potrivește numele de lumină. Dumnezeu, ca existență prin Sine, e lumina absolută. Chiar dacă ea este mai presus de cuprinderea noastră,

⁴² Cf. *Imne*, 11, p. 362.

totuși ceva ne vine din ea, din caracterul ei de lumină. Cele ce își au ființa din existența absolută nu pot să nu coboare la forme și niveluri ale percepției a ceva din puterea existenței sau din lumina ei.

În *Imnul* 12, Sfântul Simeon explică unitatea luminii celor trei Persoane ale Sfintei Treimi cu pilda unității vederii celor doi ochi ai persoanei omenești. În fiecare din cele trei Persoane se vede unica Lor iubire. Văzând deci lumina, sau trăind iubirea lui Dumnezeu, simt venind la mine o iubire care nu mă închide în mine.

„Cele trei mi se arată ca o unică față.

Doi ochi frumoși sunt umpluți de o unică lumină.

Căci fără persoană (față), spune-mi, cum ar vedea ochii?

Dar nici de persoana (fața) fără ochi nu se poate vorbi.”⁴³

Dumnezeu, fiind iubire, nu trezește numai dorul nostru după El, ci vine și El la noi sau trimite pe Fiul iubit al Lui, cu chip de om, ca să-L iubească în acest chip și să ne iubească și pe noi. Dar chiar în chipul de om, ca Dumnezeu, rămâne nepătruns, deși vine în noi:

„Dar cel ce și-a unit ceea ce i s-a dat lui de Duhul dumnezeiesc,

s-a făcut în chipul dumnezeiesc, având pe Hristos în piept. [...]

pe Hristos cel necuprins și singur cu adevărat neapropiat tuturor fapturilor.

Dar, o, fire neprihănită, ființă ascunsă,

iubire de oameni necunoscută celor mai mulți oameni, milă nevăzută de cei ce viețuiesc fără minte, [...]

lumină simplă și fără chip, întru totul necompusă, [...]

⁴³ *Imne*, 12, pp. 364-365.

Cum Te-ai făcut văzută de mine, cum Te-ai făcut cunoscută

celor din întuneric?

Cum Te-ai făcut ținută în mâinile Sfintei Tale Maici? [...]

Cum se arată lumina pe care nu o are lumea? [...]

Cum, fiind în mijlocul chiliei mele,

văd pe Cel ce e în afara lumii, căruia Îi și vorbesc [...]

și, unit cu El, depășesc cerurile [...]

și unde e trupul atunci, nu știu. [...]

Știu că Cel ce e despărțit de toată zidirea,

mă ia înlăuntrul Lui și mă ascunde în brațele Lui,

și mă aflu atunci în afara întregii lumi

și eu, cel muritor și mic în lume,

privesc în mine întreg pe Făcătorul lumii."⁴⁴

În iubirea Celui Necuprins, pe care o poate face simțită altuia, fie el cât de mic, este taina întâlnirii persoanelor conștiente. Ele se simt unite fără să se anuleze. Pătrund una în alta în mod conștient, dar își rămân necuprinse: *cea dumnezeiască* – pentru infinitatea ei; *cea omenească* – pentru libertatea și conștiința ce i s-au dat și care sunt respectate de Creatorul lor, care le-a făcut după chipul Său. Lumina ne creată se face trăită de lumina creată. Se unesc și se bucură una de alta. Cu deosebire se întâlnește Hristos ca Persoană, ca neapropiată și ca om apropiat cu omul, fiind atât accesibil, cât și inaccesibil omului. Omul Îl trăiește pe Hristos apropiat chiar ca Dumnezeu prin firea Lui omenească, dar și neapropiat deplin nici ca om, pentru identitatea Lui personală cu Dumnezeu. Într-un fel, chiar persoanele simplu umane se pătrund și nu se cuprind.

⁴⁴ *Imne*, 13, pp. 370-373.

În alt imn, Sfântul Simeon spune cum, plângând, după ce Hristos încetează de a i Se arăta, Acesta, plin de milă, i Se arată iarăși în plină lumină și aceasta în repetate rânduri:

„Tânguindu-mă și plângând
mă luminează întreg, [...]
apoi, iarăși, Te-ai ascuns de mine
și pe urmă, iarăși, m-ai înconjurat cu raze [...]
arătându-Te tot mai strălucitor, fulgerând tot mai luminos.”⁴⁵

Chiar din persoană se răspândește o rază de lumină, mai ales către persoana iubită. Depinde însă și de deschiderea celei din urmă la iubirea celei dintâi. Dar ce strălucitoare poate fi lumina iubirii lui Hristos îndreptată spre cel ce crede cu adevărat în El! El Își arată lumina iubirii prin coborâre la cel iubit. Însă, cât de mare trebuie să fie El ca lumină în Sine însuși, sau în relație cu Tatăl!

De aceea Sfântul Simeon strigă:

„Slavă nemăsuratei Tale pogorări la noi, Mântuitorule,
slavă milei, slavă puterii Tale, [...]
umpli întreg toate, fiind întreg în afara tuturor.”⁴⁶

Dar numai credincioșii Îl văd coborât ca lumină:

„Iar toți necredincioșii, arătându-Te,
au rămas orbi, lumină a lumii.”⁴⁷

Hristos e lumină obiectivă, ca Dumnezeu, dar cel ce, subiectiv, nu I se deschide, nu-L vede.

„Și pe cei ce-i luminezi, îi faci să iasă din cele văzute.”⁴⁸

⁴⁵ *Imne*, 15, pp. 378-380.

⁴⁶ *Imne*, 15, p. 380.

⁴⁷ *Imne*, 15, p. 382.

⁴⁸ *Imne*, 15, p. 382.

Când iubești, chiar un om, nu-l mai vezi decât pe el. Cu atât mai mult când cineva, fiind în Hristos, Îl iubește cu căldură, nu-L mai vede decât pe El. Nu mai vede cele din jurul său.

„Ne scoți și ne urci în întregime cu Tine în lumina Ta.”⁴⁹

Și precum cel iubit, dacă răspunde iubirii, se face asemenea celui ce-l iubește, cu atât mai mult omul luminat de Hristos, e făcut ca El, însă prin har, nu prin ființă. Fiind plin de Hristos, trăiește dumnezeirea Lui.

„Și ne faci din muritori, nemuritori.

Și, rămânând ceea ce suntem, ne facem prin harul Tău, fii asemenea Ție, dumnezei ce văd pe Dumnezeu.”⁵⁰

Trăind în lumina lui Dumnezeu, scăpăm de moarte și uităm de ea; devenim și ne simțim dumnezei, purtători ai lucrării dumnezeiești. Uniți în Persoana lui Hristos, prezenți în mădularele Trupului Său, El Se face prezent ca Persoană unică în fiecare din cei credincioși și aceștia sunt și se simt mădulare ale Lui.

„Iar eu, nevrednicul, sunt mâna și piciorul lui Hristos.

Mișc mâna și Hristos întreg e mâna mea. [...]

Mișc piciorul și, iată, strălucește ca Acela. [...]

Și vom deveni toți împreună dumnezei prin Dumnezeu.”⁵¹

Dumnezeu este:

„Lumina spirituală, care nu e văzută de nimeni [...]

Dar mai dorită și mai poftită decât toată lumea.”⁵²

⁴⁹ *Imne*, 15, p. 382.

⁵⁰ *Imne*, 15, p. 382.

⁵¹ *Imne*, 15, p. 384.

⁵² *Imne*, 16, p. 388.

Și când nu mi Se face văzut, „cugetarea mea se usucă”⁵³.

O cugetare care nu se întâlnește cu Dumnezeu cel personal, Care-mi explică toate și-mi arată o iubire nesfârșită, e o cugetare care ne plictisește prin monotonia ei, care nu dă de nicio căldură. Și omul, care nu se poate împăca cu această situație, Îl caută plângând pe Dumnezeu cel iubit și iubitor la nesfârșit.

„Atunci [...] deschizând cerurile, Ziditorul S-a aplecat și mi-a dăruit slava negrăită și minunată. [...] Strălucind înlăuntrul ticăloasei mele inimi, învăluindu-mă din toate părțile de o strălucire nemuritoare și luminând toate mădularele mele cu razele Lui.”⁵⁴

Plânsul durerii de a nu-L avea pe Hristos cel iubit e forma celui mai mare dor al Lui. Dar chiar în acest dor de El se simte o prezență a Lui. Însă prezența Lui ca Persoană mi-o face mai clară, făcându-mă să-I simt răspunsul iubitor printr-o înfățișare iubitoare.

„Și pătrunzându-mă întreg, mă îmbrățișează întreg [...] și mă umple de iubirea și de frumusețea Lui.”⁵⁵

Această iubire o simt ca pe o mare dulceață, dar și ca pe lumina care mă umple de lumina sensului deplin și umple de fericire nemărginită viața mea.

„Și mă umplu de dulceața dumnezeirii. Mă împărtășesc de lumină, particip și la slavă.”⁵⁶

⁵³ *Imne*, 16, p. 389.

⁵⁴ *Imne*, 16, p. 389.

⁵⁵ *Imne*, 16, pp. 389-390.

⁵⁶ *Imne*, 16, p. 390.

Această fericire se reflectă ca o frumusețe spirituală, ca o lumină impunătoare și ca lumina feței lui Hristos cel iubit. Cei ce se iubesc, se fac asemănători, reflectând lumina aceleiași iubiri, slava aceleiași fericiri.

Această slavă:

„Îmi luminează fața ca și a Celui Iubit al meu.
 Și toate măduarele mele se fac purtătoare de lumină.
 Devin atunci mai frumos ca cei frumoși,
 mai bogat decât cei bogați, [...]
 sunt mai puternic și mai mare decât împărații
 și mai cinstit decât toate cele ce se văd [...]
 și decât cerul și toate cele din cer,
 având în mine pe Ziditorul tuturor.”⁵⁷

Dumnezeirea se reflectă pe fața celor luminați de Hristos ca și pe fața Lui.

În *Imnul* 17, Sfântul Simeon arată cum, din pomul fricii, se ivește floarea mai presus de fire a iubirii, care se desparte de pomul ce a prilejuit ivirea ei. Ca atare, iubirea ridică și mintea omului mai presus de fire sau de lume. Propriu-zis, ea este lumină dumnezeiască, este necreată. Avem aici anticipată învățătura Sfântului Grigorie Palama despre energia necreată:

„Iubirea e Duhul dumnezeiesc,
 lumina atotfăcătoare și luminătoare.
 Dar nu e din lume [...]
 nici creatură. Căci e necreată
 și, ca atare, în afara tuturor celor create.
 E necreatul din mijlocul celor create.”⁵⁸

⁵⁷ *Imne*, 16, p. 390.

⁵⁸ *Imne*, 17, p. 396.

Iubirea nu poate fi decât de la Dumnezeu, deci e necreată. Dar ea se coboară atât de mult chiar spre cele create, că se face și creată, fără să înceteze a fi necreată; mai bine-zis, se face lucrare a subiectului creat, făcându-l pe acesta necreat, dar putându-se numi, în calitatea de lucrare a subiectului creat, și ea creată. Dar necreatul se face creat în sensul că Persoana necreată a Creatorului se face și Persoană a firii și lucrării create.

„Înțelege, fiule, cele ce-ți spun!
Iubirea e despărțită (de cele create),
fiindcă necreatul niciodată nu primește să se facă creat.
Dar dacă voințește, poate să se facă și aceasta.
De fapt, Cuvântul, [...] fiind prin fire necreat,
s-a făcut în chip negrăit creat. [...]
Și arătându-se prin amândouă lucrările și voințele,
dar nefiind creatură, [...]
Cuvântul Se face văzut ca creatură,
unit cu firea asumată.”⁵⁹

Și fiind în afară de creaturi, Necreatul este lucrător ca iubire prin toate. Căci unde este iubirea Lui, este El însuși ca Persoană. Cel ce crede, Îl simte pe Hristos așa cum este de fapt: foc și nor și lumină. Sfântul Simeon spune despre sine:

„Șed în chilie, noaptea sau ziua,
dar împreună cu mine se află
în mod nearătat și necunoscut iubirea.
Fiind El în afară de toate făpturile,
este totodată împreună cu toate.
Este foc, este și strălucire,
se face și nor al luminii [...].

⁵⁹ *Imne*, 17, pp. 396-397.

Ca foc, încălzește sufletul
 și aprinde inima mea [...]
 și iubirea Creatorului. [...]
 Îmi înflăcărează sufletul,
 mă învăluie întregă ca o flacără purtătoare de lumină.”⁶⁰

Numirile de foc, lumină, date iubirii dumnezeiești exprimă lucrarea spirituală a iubirii lui Dumnezeu, Îl exprimă pe Dumnezeu însuși, ca pe Cel ce încălzește sufletul cu iubirea Lui și luminează mintea cu sensul dat vieții omului.

Dar nu rămâne permanent în sufletul sfântului, ci, uneori, mintea acestuia întorcându-se după un timp spre cele create, lumina iubirii dumnezeiești se retrage. Dar dorind-o iarăși cu durere, iubirea Lui se arată iarăși „în mijlocul inimii ca un luminător, ca un disc al soarelui”⁶¹.

Și, venind ea, spune Sfântul Simeon:

„M-a unit cu cele nevăzute
 și mi-a dăruit să văd
 pe Cel necreat și să mă bucur de El.
 Aceasta pentru că [...] am fost unit cu Cel necreat,
 cu Cel nesticăcios și fără început [...].
 Căci aceasta o face iubirea.”⁶²

Iubirea nu poate fi despărțită de persoana celui ce iubește. Iubirea este prezența lui în cel iubit. Iar iubirea nemărginită, atotfericitoare, nu poate fi decât a Persoanei lui Dumnezeu. De aceea, unde e simțită ea, este prezent Dumnezeu. Când această iubire lipsește, este întuneric, este nemulțumire. Numai iubirea nemărginită a Persoanei lui Hristos aduce bucuria adevăratei mântuiri, a deplinei lumini.

⁶⁰ *Imne*, 17, p. 398.

⁶¹ *Imne*, 17, p. 400.

⁶² *Imne*, 17, pp. 400-401.

„De ne vom despărți de lumină,
cum vom scăpa de întuneric?”⁶³

Lumina deplină a lui Hristos ne face să simțim toate bunătățile Împărăției lui Dumnezeu, toată mângâierea, deplina mântuire.

„Odată căzuți din Împărăția Ta dumnezeiască,
cum vom putea afla, Mântuitorule,
altă mântuire, altă mângâiere [...]?”⁶⁴

Lumina adevărată este iubirea. Au și celelalte virtuți o anumită lumină în ele, ca atenții felurite spre alții. Dar fără iubire, ele sunt ca un trup fără cap. De aceea, cei fără iubire vor auzi de la Judecătorul suprem: „Nu vă cunosc pe voi” (*Matei 25, 12*). Fără iubire e ceva mort în virtuți.

„Prima împărăteasă și doamnă
a tuturor virtuților
este cu adevărat iubirea.
Ea e capul tuturor și veșmântul și slava.
Iar trupul fără cap
e mort și fără suflare. [...]
 Deci virtuțile fără iubire
sunt veștede și nefolositoare.
Și e gol de slava dumnezeiască
cel ce nu are iubirea.
Chiar de are toate virtuțile,
se înfățișează gol.”⁶⁵

Iar iubirea a adus-o pe pământ Creatorul. Căci luând suflet și trup, ne-a dat prin ele

„Duhul dumnezeiesc, Care este iubirea.”⁶⁶

⁶³ *Imne*, 17, p. 401.

⁶⁴ *Imne*, 17, p. 402.

⁶⁵ *Imne*, 17, p. 403.

⁶⁶ *Imne*, 17, p. 404.

Dacă n-ar fi Duhul Sfânt, n-ar fi în Dumnezeu iubirea. Căci în Duhul Se unește Tatăl cu Fiul. Și Duhul iubirii L-a prelungit Fiul și în umanitatea asumată. Și prin ea vine în toți cei ce se unesc cu Fiul prin credință, devenind și ei fii ai Tatălui. Fără Duhul Sfânt, n-ar veni, deci, nici în oameni iubirea. Numai în Duhul ne facem și noi fii iubitori ai Tatălui, sau frați cu Fiul. Fiecare Persoană din Sfânta Treime are importanța Ei în iubirea dumnezeiască. Nu este iubire fără persoane. Și iubirea reală se activează, chiar în umanitate, între trei persoane: *eu* și *tu* se unesc cu adevărat, iubind împreună un *el*.

Dar iubirea deplină, deci Duhul, ni-L comunică Fiul, mergând pentru noi până la cruce. Și deci și noi primim pe Duhul, renunțând deplin la noi înșine și luând pe umeri crucea iubirii. De aceea, toate se sfințesc în slujbele bisericesti prin cruce și prin chemarea Duhului Sfânt. Numai acolo este lumina deplină (arătată prin lumânare), sau e prezent Hristos.

„De voiești și dorești
să iei Duhul dumnezeiesc,
crede desăvârșit în Dumnezeu
și renunță la fel la tine,
și ridică pe umeri, fără șovăială, crucea,
și-L vei lua, copile,
murind prin intenție,
ca să te faci părtaș
vieții nemuritoare.”⁶⁷

Hristos nu ne cere altceva, decât să ne însușim iubirea Lui, făcând-o iubire proprie. Astfel, cel dintâi care a intrat în rai cu El, a fost tâlharul de-a dreapta, care nu i-a putut da nimic altceva, decât mărturisirea credinței lui, când toți îl

⁶⁷ *Imne*, 17, p. 404.

batjocoreau. Dar această mărturisire era mai de preț decât orice preț material ar da cineva pentru a fi mântuit.

Duhul Sfânt primit de la Hristos este Împărăția cerurilor, primit ca un grăunte de muștar în grădina inimii, care crește ca un copac până la cer. Cel ce nu ia aici acest grăunte, nu-l mai poate lua în viața de după moarte. Numai timpul de acum este cel al faptelor de iubire. Cel viitor este cel al încoronării. Cel ce pleacă de aici fără să fi dezvoltat această arvună nu-L va avea în viața viitoare pe Hristos decât ca Judecător.⁶⁸

Lumina primită de aici se va arăta în toată claritatea la Judecata de Apoi. Iar dacă nu e primită aici, sau nu e cultivată cât suntem pe pământ, întunericul, sau falsa lumină în care se arată că rămân unii, se va arăta iarăși întreagă și tuturor la aceeași judecată.

În *Imnul* 18, Sfântul Simeon face deosebire între lumina lui Hristos și cunoașterea Lui. Deci, Îi spune:

„Toate ale Tale sunt neînțelese. [...] Că exiști, cunoaștem, și lumina Ta o vedem, dar cine ești și în ce fel, nu știe nimeni.”⁶⁹

Lumina lui Hristos e totodată taină. E taina iubirii Lui, pe care o cunoaștem în darul ei, dar n-o putem cuprinde în nemărginirea ei. N-o cunoaștem, pentru că e darul Persoanei lui Hristos, și persoana este izvorul conștient al iubirii nesfârșite, trăită dar neînțeleasă.

Paradoxul este, însă, că noi cunoaștem această iubire ca „nemărginită, negrăită, în nimic încăpută”⁷⁰.

⁶⁸ Cf. *Imne*, 17, pp. 410-411.

⁶⁹ *Imne*, 18, p. 412.

⁷⁰ *Imne*, 18, p. 412.

De aceea, ea e atât lumina văzută, cât și „lumina neapropiată”⁷¹.

E neapropiată, fiind lumină sau iubire a Persoanei lui Hristos, care e, pe de o parte, plină de frumusețe prin iubirea ei, pe de altă parte, de o frumusețe necuprinsă, indefinită, cum e de altfel fața oricărei persoane iubite și iubitoare.

„Și cunoaștem în ea [în lumina Ta] fața Ta mai frumoasă decât toate.”⁷²

Vederea luminii dumnezeiești e o relație personală cu Hristos, așa cum vederea luminii oricărei persoane omezești, care ne iubește și pe care o iubim, este o relație cu persoana ei, care nu termină în a ne arăta lumina ei.

Fața luminată a lui Hristos e „soare nepătruns”, „stea pururea luminătoare”⁷³, dar totuși necuprinsă. Lumina sau iubirea se arată că e persoană, chiar în faptul că iradiază din fața persoanei. Și numai persoana are față. Și numai fața persoanei răspândește lumină. Dar lumina supremă o răspândește fața lui Hristos, ca față iubitoare a lui Dumnezeu. Aceasta, pentru că în față sunt ochii care privesc cu iubire la cel iubit.

„Ea [fața sau lumina ei] arătându-se strălucitor,
depărtează lumea
și aduce uitarea tuturor lucrurilor urâte ale vieții [...] și dăruiește putere celor ce se ostenesc pentru bine [...] și nu lasă pe om să se mânie sau să se tulbure.”⁷⁴

⁷¹ *Imne*, 18, p. 412.

⁷² *Imne*, 18, p. 412.

⁷³ *Imne*, 18, pp. 412-413.

⁷⁴ *Imne*, 18, p. 413.

Aceasta, pentru că lumina răspândită de pe fața cuiva, dar îndeosebi a lui Hristos, este una cu iubirea, cu bunătatea, îndemnând la iubire, la fapte bune, unite cu bucuria, ceea ce face fața celui ce privește lumina unui om iubitor, dar mai ales a lui Hristos, să reflecteze lumina. Lumina, ca bunătate sau ca iubire arătată de o persoană altei persoane, când ultima i se deschide, i se face proprie și acesteia, așa cum soarele, ajungând prin raza lui un perete, se reflectă cu lumina și căldura lui pe acel perete. Lumina feței lui Hristos:

„E desfătare și bucurie, blândețe și pace, milă fără margine, abis de înduioșare, nevăzutul văzut, neîncăputul încăput.”⁷⁵

În lumina iubirii se trăiește taina infinității celui ce iubește și de cel iubit. Se trăiește taina valorilor infinite ale persoanei umane, unite cu Persoana Cuvântului întrupat. Aceasta e mistică ortodoxă a luminii. E taina persoanei unită cu Persoana. Căci numai așa e persoană întreagă. Persoana fără persoană, și mai ales fără Persoana Fiului lui Dumnezeu, e bolnavă, bolește de moarte.

Când n-are pe Dumnezeu întrupat, omul plânge, căutându-L, dar când e stăpânit de patimi, se încăpățânează să creadă că își este suficient lui. Când Îl caută plângând, Dumnezeu cel întrupat Își arată lumina feței. Căci aceasta „ține de compătimirea și mila Lui nemărginite.”⁷⁶

Când sunt în mare suferință și plâng, îmi vine în ajutor:

„Și-mi luminează mintea cu o lumină foarte dulce. [...] Și se face o flacăra mare, care atinge cerurile.”⁷⁷

⁷⁵ *Imne*, 18, p. 413.

⁷⁶ *Imne*, 18, p. 414.

⁷⁷ *Imne*, 18, p. 415.

Dar când mă încred prea mult în cunoașterea ei, ea zboară de la mine. De aceea,

„ea îndeamnă la tăcere și la ura a toată slava [...] învățând smerenia care poate toate.”⁷⁸

„Îmi vorbește, mă privește și o privesc.
Este în inima mea, dar este și în cer, [...] și-mi poruncește să am milă de toți cei din lume. [...] Nici de moarte nu mă tem, căci am trecut și peste ea. Nu mai știu de necaz, ce este, deși toți mă supără, plăcerile sunt amărăciuni, fug de toate patimile și văd neconținut lumina, ziua și noaptea. [...] Și să mă fac lumină.”⁷⁹

Lumina care vine de la Hristos e un conținut al tuturor bunătăților, nu e o simplă vedenie.

Când vine Hristos în el ca un rug aprins, Sfântul Simeon intră în el fără să se ardă. Slugile diavolului caută să-l împiedice de la unirea cu Hristos. Dar Sfântul Simeon zice:

„Dar, eu, culcat, râdeam și mă înarmam cu rugăciunea și-i respingeam pe toți cu semnul crucii.”⁸⁰

Gândul la crucea lui Hristos, ca semn al iubirii Lui nemărginite, și rugăciunile sfinților îl ajută să-L vadă pe Hristos ca lumină și să se facă el însuși lumină. Cel ce, biruind patimile, primește pe Hristos ca lumină, se face și el lumină, irradiind din el lumina și bunătatea către alții.

Sfântul se uimește de faptul că Hristos nu-l mântuiește numai, ci îi și umple de „strălucire” sufletul lui murdar și-l face „lumină neprihănită”, ba face „strălucitoare” și mâinile

⁷⁸ *Imne*, 18, p. 415.

⁷⁹ *Imne*, 18, p. 416.

⁸⁰ *Imne*, 18, p. 420.

pătate cu „petele păcatului”, și buzele le face „din necurate, sfinte” și gura spurcată i-o face părtașă de Trupul Lui. Se miră, cum rămâne „nears de prezența Lui”⁸¹.

În *Imnul* 20, Sfântul Simeon spune lui Hristos, primindu-L în Sfânta Împărtășanie:

„Tu subțiezi grosimea răutății [mele].

Așa mă faci lumină, pe mine, cel mai înainte întunecat [...]

Mă scalzi în lumina nemuririi.”⁸²

Numai nemurirea este un sens al vieții omenești. „Tu, Hristoase, zice Sfântul, ale Căruia bogății spirituale nu le poate descrie omul de-ar avea zeci de mii de limbi,

«aprinzi [în mine] marea flacără a iubirii dumnezeiești și aduci în mine focul dorului de Dumnezeu»”⁸³.

Lumina dumnezeiască e foc al iubirii, care-l aprinde și pe om de iubirea lui, luminându-l și încălzindu-l.⁸⁴

În *Imnul* 21, Sfântul Simeon spune lui Hristos:

„Ai strălucit, Te-ai arătat ca lumină a slavei,

lumina neapropiată a ființei Tale, Mântuitorule,

și ai luminat sufletul întunecat,

mai bine-zis care s-a făcut întuneric din pricina păcatului, ca unul ce a pierdut frumusețea naturală.

Căci l-ai ridicat din iadul în care zăcea

și i-ai dat să vadă lumina zilei dumnezeiești [...]

și să se facă el însuși lumină, o, mare minune!”⁸⁵

⁸¹ *Imne*, 19, pp. 421-422.

⁸² *Imne*, 20, pp. 428-429.

⁸³ *Imne*, 20, p. 436.

⁸⁴ *Imne*, 20, p. 436.

⁸⁵ *Imne*, 21, p. 437.

Lumina neapropiată a ființei dumnezeiești ni se face apropiată de Hristos prin firea omenească asumată. Căci în aceasta ne face simțită iubirea dumnezeiască. Și umple și sufletul nostru de lumină. Mai bine-zis, ne readuce sufletul la starea în care a fost creat, în comuniune cu Dumnezeu, din care a căzut prin păcatul nesocotirii lui Dumnezeu, închizându-se în iadul lipsei de sens al vieții sale, în iadul întunericii. Hristos, făcându-Se om, a ridicat omenescul în ziua nesfârșită a vieții luminată de sens și de fericirea comuniunii iubitoare cu Dumnezeu. Mulțumind lui Hristos pentru aceasta, Sfântul Simeon Îi spune:

„Iar primind să rămâi la el
și [...] binevoind ca el să rămână în Tine [...]
ai făcut asemenea Ție pe cel stricăcios.
L-ai făcut dumnezeu, Dumnezeule, Cel ce subziști
prin fire.”⁸⁶

Dar aceasta o face cu cei smeriți, nu cu cei ce se laudă cu cunoașterea celor lumești. Aceasta îi depărtează de El. Crezând că, știind cele ale lumii acesteia, știu totul, de fapt nici întocmirea ei minunată nu o cunosc. Căci în acest caz, ar cunoaște și pe Creatorul.

Despre marea taină a lumii înseși, vorbește Sfântul Simeon și în *Imnul* 22. Dar o vede astfel numai în Hristos. Cu atât mai mult este deci El o taină necuprinsă. Hristos îi spune Sfântului:

„Crede că sunt lumină cu totul fără formă, [...] cu neputință de cercetat, apropiată în chip neapropiat.”⁸⁷

⁸⁶ *Imne*, 21, p. 438.

⁸⁷ *Imne*, 22, p. 460.

Fiind iubirea nemărginită, numai prin iubire Îl poate simți omul pe Hristos ca foc și ca lumină. Căci nu poți simți iubirea cuiva dacă n-ai și tu iubire. Dar iubirea cu care primește omul iubirea lui Hristos nu poate veni decât tot de la El. Hristos îmi dă prin cuvânt iubirea cu care primesc iubirea Lui:

„Și foc și rază Mă face căldura iubirii lor.
Căci când se aprinde în tine jarul iubirii,
atunci și Eu, văzând râvna inimii tale,
Mă aflu unit cu el și aduc lumina și Mă arăt ca foc,
Eu care am produs focul prin cuvânt.”⁸⁸

Când cuvântul lui Hristos trezește în mine plânsul pocăinței, atunci Duhul Lui Se unește cu apa lacrimii mele și-mi spală murdăria sufletului. Dar când acest plâns mă face smerit, Duhul lui Hristos unit cu smerenia Se face blândețe. Iar când acest plâns caută mai multă credință, Duhul unit cu el Se numește râvnă. Tot Duhul lui Hristos Se face bucurie (fericire) în cel ce plânge după pace.⁸⁹

Cele spirituale se unesc în om cu cele materiale. Lucrarea dumnezeiască se unește atât de mult cu cea omenească, încât devin una. Dar, totuși, omul se simte în această lucrare din el și pe sine, și simte și pe Duhul lui Hristos. Persoana umană se unește în lucrare cu Persoana Duhului lui Hristos, dar nu pierde niciuna. Hristos este în calitate de Creator în toate, dar și deosebit de toate.⁹⁰

Dar este în mod deosebit cu viețuitoarea înrudită cu El.

⁸⁸ *Imne*, 22, p. 460.

⁸⁹ *Imne*, 22, p. 461.

⁹⁰ *Imne*, 22, p. 463.

„Această viețuitoare fiind înrudită
ca minte cu Înțelepciunea,
și ca un cuvânt cu Cuvântul, deși e creată,
are o părtășie cu Creatorul,
ca una ce este după chipul
și asemănarea Creatorului. [...]
E viețuitoarea rațională între cele neraționale [...]
fiind în centrul creaturilor,
e singura care cunoaște pe Dumnezeu.”⁹¹

În *Imnul* 24, Sfântul Simeon Îi mulțumește lui Hristos că
a coborât la el, trecând peste toate puterile dimprejurul lui:

„Ai coborât acolo unde zăceam eu
și luminând îndată ai alungat întunericul, [...]
m-ai cucerit cu frumusețea Ta și m-ai rănit cu iubirea,
m-ai preschimbat întreg.
Și am văzut fața Ta și m-am înfricoșat.”⁹²

Cel ce se întâlnește cu Hristos se cunoaște prin smerenie.

„Căci prin El are smerenia,
mai bine-zis, el este smerenia.”⁹³

Toate virtuțile, toate valorile, au ca subiect persoana, iar
ca izvor, Persoana lui Hristos. Ce-ar fi existența fără per-
soane și, în ultimă analiză, fără Persoanele divine? Iar
Persoanele Se văd prin fețe. De aceea Se numesc Persoane
divine și Fețe. Mă încălzește, mă luminează o față, nu un
lucru. Fără fețe, toate sunt pustii, reci, fără sens. În față e

⁹¹ *Imne*, 23, pp. 464-465.

⁹² *Imne*, 24, p. 485.

⁹³ *Imne*, 24, p. 488.

adevărata frumusețe. Cele trei Persoane dumnezeiești Se unesc într-o singură Față, care se numește Duh.⁹⁴

Iar în fața omenească a lui Hristos Se vede Duhul Lui și al Tatălui. E o lumină văzută și material, dar e lumina spirituală a iubirii între cele trei Persoane ale Sfintei Treimi. În față se văd persoanele ce se iubesc, dar nu se confundă. Iar lumina acestei iubiri de pe o față dă frumusețe acelei fețe.

Cu importanța feței dumnezeiești începe Sfântul Simeon *Imnul* 25:

„Cum voi descrie, Stăpâne, Fața Ta dumnezeiască?
Cum voi exprima arătarea negrăită a frumuseții Tale?”⁹⁵

Sfântul Simeon Îi spune lui Iisus că i S-a arătat deodată

„de sus, cu mult mai luminos ca soarele.
Și-ai strălucit din ceruri până în inima mea.”⁹⁶

Prin mijlocul tuturor, ca printr-un întuneric,

„trecea din ceruri până la mine, nevrednicul,
un stâlp luminos, tăind tot văzduhul.”⁹⁷

Sfântul trăiește în această lumină mila lui Hristos:

„Varsă-Ți marea Ta milă peste mine, Cuvinte!
O, beție a luminii! O, mișcări ale focului!
O, pătrunderi ale flăcării, în mine, nevrednicul,
produse de Tine și de slava Ta.
Slava aceasta văzută știu și spun că e Duhul Tău.”⁹⁸

⁹⁴ *Imne*, 24, p. 485.

⁹⁵ *Imne*, 25, p. 489.

⁹⁶ *Imne*, 25, p. 489.

⁹⁷ *Imne*, 25, p. 489.

⁹⁸ *Imne*, 25, p. 490.

Venind Duhul lui Hristos în om ca lumină, ca iubire, în această lumină sau iubire se vede Hristos însuși. Duhul e lumina feței lui Hristos, care porcede din Tatăl și Se odihnește în Fiul. În Hristos, care a luat față omenească, se vede astfel lumina iubirii dintre Persoanele Sfintei Treimi, îndreptată spre oameni. De aceea, Sfântul Simeon Îi mulțumește lui Hristos:

„Ție, închinându-mă, Îți mulțumesc că m-ai învrednicit [...].

Îți mulțumesc că, șezând eu în întuneric, mi Te-ai descoperit Tu Însuși, m-ai luminat, m-ai învrednicit să văd lumina feței Tale [...].

Astfel, sunt în lumină, aflându-mă în mijlocul luminii, dar și în mijlocul întunericului.”⁹⁹

Dar vede lumina lui Hristos, pentru că a fost făcut frate al lui Hristos.

„Ca om, știu că nu văd nimic din cele dumnezeiești, [...] dar prin înfiere am fost făcut dumnezeu.”¹⁰⁰

Sfântul Simeon cere să vadă și în viața viitoare pe Hristos, plin de aceeași privire iubitoare. Lumina lui Hristos e atenția Lui arătată prin privire. În special în ochi se vede lumina iubirii. Și Hristos, păstrând în veci trupul, lumina iubirii Lui îl învăluie și pe el și e îndreptată și spre cei iubiți. Materia trupului e copleșită de spiritul plin de dumnezeire, dar nu e desființată.

⁹⁹ *Imne*, 25, pp. 490-491.

¹⁰⁰ *Imne*, 25, p. 491.

„Că precum m-ai învrednicit să Te văd acum,
Mântuitorule,
așa dăruiește-mi și după moarte să Te văd.
Nu spun cât, Milostive, ci plin de aceeași bunăvoință
și iubire,
de mila privirii Tale, cu care mă privești și acum,
să mă umpli de bucuria și dulceața dumnezeiască.”¹⁰¹

Măinile lui Hristos sunt copleșite de lumină, lucrând
nevăzut prin mâinile Sfântului:

„învrednicește-mă să predau mâinilor Tale sufletul meu,
precum mă aflu și acum în mâna Ta, Mântuitorule [...] [și] așa să umblu neobosit în lumina Ta,
pe calea poruncilor Tale.”¹⁰²

Numai cel ce crede, zice Sfântul Simeon, că Trupul și
Sângele Său nu mai sunt în grosimea pământescă, s-au făcut
foc nesesizabil, se împărtășește cu adevărat de ele, numai
aceluia ele îi strălucesc învăluite în lumina dumnezeiască.
Cel ce cugetă la ele trupește, fără să le simtă ca mijloace ale
luminii dumnezeiești, e mort ca un animal ce nu-și dă
seama de înțelesul celor între care se află.¹⁰³ De ne vom eli-
bera de alipirea pătimașă la cele lumești, de-L vom striga cu
dor, „Dumnezeu ne va arăta lumina Lui strălucitoare”¹⁰⁴.
Astfel ajungem în intimitatea lui Dumnezeu și-L putem
vedea față către față.¹⁰⁵

¹⁰¹ *Imne*, 25, p. 492.

¹⁰² *Imne*, 25, p. 492.

¹⁰³ *Imne*, 26, pp. 496-497.

¹⁰⁴ *Imne*, 27, p. 503.

¹⁰⁵ Cf. *Imne*, 27, pp. 502-503.

În *Imnul* 28, Sfântul Simeon cere să fie lăsat „să moară înaintea lui Dumnezeu” față de toate celelalte. Nu mai vrea să vadă „lumina lumii acesteia”.

„Căci atunci văd pe Cel ce este cu adevărat lumina și Creatorul a toată lumina; văd izvorul a tot binele, văd cauza tuturor.”¹⁰⁶

Nu mai vrea să privească „lumina întunecată a lumii”, cugetând că nu mai este vreo altă lumină. Numai în lumina unui Creator fără început și veșnic poate căpăta și lumea un înțeles, se poate lumina și ea.¹⁰⁷ Numai murind lumii acesteia, cunoscută ca unica realitate, Sfântul știe că nu va muri de fapt. Căci moare lumii acesteia, pentru că s-a unit cu Cel fără de moarte.¹⁰⁸

Lumina adevărată este în Treimea iubirii și vieții fără de început. Ei Îi cere Sfântul:

„Miluiește-mă, îndură-Te de mine, necăjitul!”¹⁰⁹

Mila lui Dumnezeu este căldura și lumina noastră, sau lumina Lui o simțim ca înțeles al vieții noastre, ca iubire care ne încălzește. Căci, chiar dacă o altă persoană umană mă încălzește cu iubirea ei și-mi dă oarecare sens al vieții, desigur, numai iubirea nesfârșită și atotslăvită a lui Hristos, făcut om pentru veci, dă iubire pentru noi, dă sens deplin și căldură deplină vieții noastre personale.

„Dar înduioșează-Te cu milă de mine și aprinde, Hristoase al meu, căldura inimii mele.”¹¹⁰

¹⁰⁶ *Imne*, 28, p. 504.

¹⁰⁷ *Imne*, 28, pp. 504-505.

¹⁰⁸ *Imne*, 28, p. 505.

¹⁰⁹ *Imne*, 28, p. 508.

¹¹⁰ *Imne*, 28, p. 508.

Hristos nu așteaptă să-L iubim noi întâi, ca să ne iubească. Ci, El are inițiativa iubirii și ne dă și nouă puterea să răspundem iubirii Lui. Trebuie să fie undeva o inițiativă neplictisită și nedescurajată a iubirii. Ea ne actualizează ca persoane vii prin iubirea ei. Iubirea Lui stăruitoare reușește să înduioșeze pe unii până la lacrimi.

„Căci căldura naște foc, iar focul iarăși căldură și din amândouă se aprinde flacăra, izvorul lacrimilor.”¹¹¹

Focul iubirii dumnezeiești a lui Hristos preface iarba sau tufișul firii create a Sfântului în lumină, dar nu o mistuie:

„Și rămânând iarbă, se preface în lumină. [...] Tu, lumină, Te unești neconfundat cu iarba și iarba se face lumină, prefăcută în chip neschimbat.”¹¹²

Hristos cel neîncăput vine întreg în fiecare și Se face văzut în toate mădularele trupului fiecăruia, mângâind și pe alții.

„Fiind neîncăput în toate, Te faci cu adevărat mic și Te faci văzut în mâinile mele și pe buzele mele ca un sân luminos și ca o dulceată [...]. Dă-mi slava Ta negrăită, lumina feței Tale, ca să mă satur și s-o pot transmite și tuturor celorlalți.”¹¹³

Dar nu va avea omul niciun folos din aceasta, de nu va trece prin moarte și nu va fi cu Hristos în veci.¹¹⁴

¹¹¹ *Imne*, 28, p. 508.

¹¹² *Imne*, 28, p. 510.

¹¹³ *Imne*, 28, p. 510.

¹¹⁴ Cf. *Imne*, 28, p. 511.

În *Imnul* 29, Sfântul se minunează cum poate intra Hristos, arătându-Se ca lumină, în chilia lui:

„Faptul că vii înlăuntrul meu
întreg, deodată, și strălucești
și Te arăți ca lumină,
ca luna în plină lumină,
îmi este de neînțeles [...] Dumnezeuul meu.”¹¹⁵

Dar nu rămâne mult, ci dispare iarăși. Iar Sfântul, plângând de plecarea lui Hristos, Acesta i Se arată iarăși:

„Și iarăși zbura, și iarăși Îl urmăream.
Și așa, plecând El și venind,
ascunzându-Se și arătându-Se [...]
nu încetam să alerg,
nu-L socoteam un amăgitor [...]
mă umpleam cu lacrimi
și întrebam pe toți
care L-au văzut vreodată [...]
pe proroci, pe apostoli și părinți [...].
Și după ce mi-au spus aceștia,
am alergat cu toată puterea
și n-am mai dormit deloc [...].
Ca urmare, văzând El dorul meu,
mi S-a arătat în oarecare măsură.
Și, văzându-L, L-am urmărit.”¹¹⁶

Mereu se întreabă Sfântul Simeon cum locuiește Dumnezeu pretutindeni în toți, dar în mod deosebit în sfinți. Și cum Își face din aceștia un cort conștient? Sfinții duc la capăt

¹¹⁵ *Imne*, 29, p. 512.

¹¹⁶ *Imne*, 29, pp. 513-514.

posibilitatea, dată oamenilor prin creație, de a trăi conștient legătura cu Dumnezeu. Continuu remarcă multe paradoxuri ale legăturii lui Dumnezeu cu creatura: e pretutindeni și totuși sesizat numai de unii, e necuprins în întregime și totuși sesizabil de unii întreg, e spiritual și totuși „strălucește în inima de carne” și Se face văzut ca lumină. Nimeni nu poate explica aceste paradoxuri. Numai Duhul Îl face simțit pe Dumnezeu, ca altfel decât toate cele mărginite și trecătoare ale lumii. Numai în Duhul se vede Dumnezeu ca lumină sau ca sensul adevărat al vieții mele în legătură cu alții. Precum întâi e văzută de ochi lumina, apoi în lumină toate, așa e și Dumnezeu văzut întâi ca lumină și apoi în lumina Lui sunt văzute toate, în înțelesul și rostul lor.

„Căci, precum orbul, de va vedea,
vede întâi lumina,
apoi și toată creația,
cea în lumină – o, minune! –
așa și cel luminat în suflet
de Duhul dumnezeiesc
ajunge întâi părtaș de lumină [...]”
apoi în El le vede pe toate,
mai bine-zis pe toate câte le poruncește El.”¹¹⁷

Le vede pe toate ca la lumina unui sfeșnic și le spune și altora, dar nu atât prin cuvinte, cât prin fapte.¹¹⁸

Focul, pe care a venit Hristos să-l arunce pe pământ e necuprins, nematerial, fără început, nemuritor. E aruncat în sufletele care au dobândit credința și faptele. În ele aduce

¹¹⁷ *Imne*, 29, pp. 516-517.

¹¹⁸ Cf. *Imne*, 29, p. 518.

focul ca într-o candelă plină de untdelemn. Și luminează ca pe o casă tot sufletul și tot trupul și toate gândurile și simțirile lor. Iar lumina se răspândește și către alții.¹¹⁹ Untdelemnul virtuților e procurat de om. Dar focul vine din afara creației.

„Se lasă cuprins într-un mod necuprins, într-o unire negrăită și necircumscisă.”¹²⁰

E lumină trăită și taină necuprinsă și inexprimabilă. Focul dumnezeiesc „se unește în mod ființial cu ființa sufletului”, dar fără să se confunde cu el.

„Și, fără să pot spune cum,
cele două se fac una:
sufletul cu Ziditorul. [...]
Și ține toată zidirea în palma Lui.”¹²¹

Sufletul se simte ca loc din care lucrează Dumnezeu, dar în același timp își simte micimea lui și întunericul, ce-i este propriu prin ființă. Se simte înconjurat de cele lumești ca de un iad.¹²² Aceasta îl face să se roage fierbinte lui Dumnezeu ca să nu fie părăsit de lumina Lui.¹²³ Cerând aceasta și cu plâns, și cu mare teamă, Sfântul poate spune:

„Mă sărută neîncetat,
pe mine, cel slăbit de orice putere.
Căci cade pe grumazul meu.
Mă ridică pe umerii Săi. [...]
Mă scoate din iad [...]
într-o lume de nedescris [...]

¹¹⁹ Cf. *Imne*, 30, p. 521.

¹²⁰ *Imne*, 30, p. 526.

¹²¹ *Imne*, 30, p. 527.

¹²² Cf. *Imne*, 30, p. 528.

¹²³ Cf. *Imne*, 30, p. 529.

și mă duce spre o lumină mare [...] și mi-a dăruit o viață nemuritoare. [...] Și m-a îmbrăcat într-un veșmânt nematerial și luminos [...] toate altfel decât cele de aici. M-a făcut pe mine de neatins [...] și de asemenea nevăzut, unit cu cele nevăzute.”¹²⁴

Aceasta o trăiește Sfântul ca pe o stare a sufletului ridicat din trup. Dar apoi Hristos îl coboară iarăși în trup, înconjurat de întuneric și în relații cu cei stăpâniți de cele lumești.

Plângând iarăși de dorul lui Hristos, Acesta coboară iarăși la el. Și Sfântul poate spune:

„L-am văzut iarăși pe El, venit deodată [...] și unit în chip tainic cu mine, în chip neamestecat ca focul cu fierul și ca lumina cu sticla, m-a făcut pe mine ca focul și m-a arătat pe mine ca lumina.”¹²⁵

Sfântul Simeon se socotește atât de unit cu Hristos, că se socotește și pe sine îndoit, sau dumnezeu și om, cum e Hristos. Aceasta pentru că Hristos e într-un fel Subiectul lucrărilor sale, și el – subiectul lucrărilor lui Hristos. Dar păstrează, pe lângă conștiința de eu deosebit, și faptul că Hristos e Dumnezeu și om prin fire, pe când el e om prin fire și dumnezeu prin har, că de la Hristos îi vine tot ce e dumnezeiesc, nu are această calitate în sine ca Hristos. Deși toate organele sale trupești, ca și mintea și simțirea lui, au devenit ale lui Hristos și lucrările lui Hristos au devenit

¹²⁴ *Imne*, 30, pp. 531-532.

¹²⁵ *Imne*, 30, p. 535.

ale sale, Sfântul nu se laudă prin aceasta, căci această unire a venit prin Hristos, nu a produs-o el. Această unire i-a venit prin Taine.¹²⁶ Sfântul Simeon spune în mod mai dezvoltat ceea ce spusese Sfântul Apostol Pavel: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (*Galateni 2, 20*):

„Dumnezeu, Cel îndoit după fire,
fiind unul după ipostas,
m-a făcut și pe mine îndoit.”¹²⁷

Dar, făcându-l îndoit, observă deosebirea:

„Sunt om prin fire,
dar dumnezeu prin har. [...]
Unirea dobândită de mine cu Acela [...]
o numesc pe cea venită sensibil prin Taine.”¹²⁸

„Observă taina!
Sufletul și trupul [...]
sunt una în două firi.
Deci acestea, care sunt una în două,
împărtășindu-se de Hristos
și bând Sângele Lui,
unindu-se cu amândouă firile Dumnezeului meu,
se fac dumnezeu prin împărtășire
și primesc același nume.”¹²⁹

„Căci fierul negru aprins
se vede ca focul
și dacă se vede astfel,
se și numește astfel.”¹³⁰

¹²⁶ Cf. *Imne*, 30, p. 536.

¹²⁷ *Imne*, 30, p. 536.

¹²⁸ *Imne*, 30, p. 536.

¹²⁹ *Imne*, 30, p. 537.

¹³⁰ *Imne*, 30, pp. 537-538.

Marea taină a unității dintre suflet și trup face posibilă și taina negrăit mai mare a unității între dumnezeirea lui Hristos și unitatea sufletului și a trupului. Căci și în Hristos este, pe lângă unirea dintre suflet și trupul omenesc, și unirea între firea dumnezeiască și cea omenească. Aceste două mari taine sunt opera lui Dumnezeu, ca să realizeze taina unirii între ele, fără să le confunde; ca să realizeze taina unirii între toate.

Sfântul Simeon, încercând o oarecare explicare a unirii între materie și spirit și între Dumnezeu și om, se folosește și aici, ca de o pildă, dar și ca de un temei, de capacitatea pietrei și fierului de a deveni fierbinți și luminoase prin bătaie. Însă, de sunt bătute continuu, ies din ele scânteii pentru toți, fiind făcute de Dumnezeu astfel, ca să se scoată prin bătaie din ele scânteii, ce pot lumina și aprinde o materie rece. Așa a făcut și omul, ca, prin stăruința în pocăință și în gândirea la Dumnezeu, să se unească cu El și să lumineze și să aprindă pe mulți din jurul lui.¹³¹

Materia e făcută pentru a se face mediu al sufletului și om întreg ca unitate, mediu al lucrării dumnezeiești. Dumnezeu le-a creat pe toate într-o unitate și în capacitatea de a spori în unitatea dintre ele și cu Dumnezeu. Pentru această unitate a tuturor în El, Se face și El om. Toate se luminează astfel în Dumnezeu, sau toate își arată rostul de a se face mediu al luminii dumnezeiești. Ca urmare, Sfântul Simeon sfătuiește pe cititor:

„Ascultă cu grijă, fiule!

Să-ți fie sufletul și trupul foc

în loc de piatră și fier,

iar mintea, din stâlp al patimilor,

să se facă stâlp al faptelor virtuților. [...]

¹³¹ Cf. *Imne*, 30, p. 538.

[Atunci] raza dumnezeiască aprinde și inima
[și] o luminează [...] și curățește și mintea.
Și o ridică la înălțime
și o unește cu lumina dumnezeiască.”¹³²

Iar aprinzându-se inima de focul iubirii dumnezeiești,
aceasta „va uni creatul cu Creatorul”.

„[Și] dacă te-ai unit cu lumina,
ea îți va descoperi toate.”¹³³

În *Imnul* 31, Sfântul Simeon Îl numește pe Dumnezeu
cel în Treime „forma fără chip, dar atotfrumoasă”:

„[Tu întuneci] cu frumusețea Ta de neînțeles
toată vederea,
Tu, Cel frumos, care ești mai presus de vederea tuturor.”¹³⁴

Folosește aici un nou paradox: Dumnezeu e frumos, dar
mai presus de orice chip. Le face pe toate întunecate cu fru-
musețea Lui. E o frumusețe spirituală, mai presus de orice
frumusețe definită, mărginită. S-ar părea că avem aici o mis-
tică a întunericului. Dar existența, care le întunecă pe toate,
e o lumină mai presus de toate luminile definite. E lumina
nemărginită. E înțelesul mai presus de toate înțelesurile, cu-
prinzător al tuturor înțelesurilor. Te atrage într-o lumină
fără margini. Dumnezeu Se face cunoscut numai prin lucră-
rile Lui arătate în cele ce prind formă, El însuși fiind Subiec-
tul lor, mai presus de ele. Se simte în aceste lucrări ca
Subiect, dar nu se poate defini, fiind mai presus de ele.

¹³² *Imne*, 30, pp. 539-540.

¹³³ *Imne*, 30, p. 540.

¹³⁴ *Imne*, 31, p. 541.

„Oamenii Te cunosc prin razele ce vin de la Tine în casa sufletului lor, dar nu Te cuprind, cum nu cuprind Soarele din care vin aceste raze; căci Soarele rămâne mai presus de toate cele luminate de El. Căci Dumnezeu, ca Soare al tuturor, nu Se mișcă spre unele sau altele, fiindcă este prin razele Lui în toate.”¹³⁵

Sfântul Simeon continuă și în acest *Imn* să-și exprime neputința înțelegerii cum Dumnezeu a unit în mod neamestecat cele contrare ale creațiunii: materia cu mintea; cum mintea exprimă prin materie cele cunoscute de ea și, trăind în trup, primește lucrarea lui Dumnezeu și face din trup un mediu al lucrării Lui.¹³⁶

În *Imnul* 32, Sfântul Simeon spune că cei ce nu văd minunile lui Dumnezeu,

„Sunt în lume ca morți înainte de moarte
și închiși în iadul cel mai de jos înainte de plecarea
de aici. [...]
Necunoscând pe Dumnezeu, nu cunosc nici lumea.”¹³⁷

De fapt, cine cunoaște cu adevărat lumea?

„Cel ce o privește duhovnicește
prin Duhul dumnezeiesc
este luminat în mod tainic și condus totodată de El.”¹³⁸

Deci Dumnezeu și lumea se cunosc împreună. Căci nu se cunoaște lumea cu adevărat, de unde este și cu ce scop și sens, fără Duhul lui Dumnezeu. Cel ce nu cunoaște pe Dumnezeu, nu cunoaște nici lumea. Pentru cel căruia

¹³⁵ Cf. *Imne*, 31, p. 543.

¹³⁶ Cf. *Imne*, 31, p. 546.

¹³⁷ *Imne*, 32, p. 549.

¹³⁸ *Imne*, 32, p. 550.

Dumnezeu îi este acoperit de întuneric, este acoperită și lumea de întuneric. Acela este în iadul întunericului total. Dar pentru cel ce cunoaște pe Dumnezeu, totul este lumină. Lumina lui Dumnezeu umple toate de lumină. Ceilalți trăiesc în lume ca într-o mișcare de umbre. Când cred că le apucă, le pierd. Ei nu cunosc nimic în mod real!

„Cum ar putea fi luminați aceștia cât de puțin de lumina cunoștinței [...] odată ce [...] sunt morți în mijlocul tuturor?”¹³⁹

Acestora le cere să-și spele prin pocăință „ochii spirituali ai inimii”, ca să vadă „strălucind în lume lumină”.¹⁴⁰ De aceea a venit Cuvântul în lume, ca să umple de lumina Lui lumea însăși. Cei ce se unesc cu El văd prin lumina Lui luminate toate.¹⁴¹

Din lume înțeleg în oarecare măsură atotputernicia și înțelepciunea lui Dumnezeu, iar cunoscând pe Dumnezeu, înțeleg rostul și ținta minunată a lumii.

În *Imnul* 33, Sfântul Simeon declară că lumina omului nu constă din faptele virtuozitate, ci ele sunt numai cele ce se pot împărtăși de lumina dumnezeiască, precum un sfeșnic. Numai împărtășindu-se de lumina dumnezeiască, se vor numi și virtuțile lumina.

„Îngrășându-se sufletul de virtuți, se aprinde întreg de lumină, în măsura în care va putea vedea [...].

Și atunci virtuțile luminate, ca unele

¹³⁹ *Imne*, 32, p. 550.

¹⁴⁰ *Imne*, 32, p. 551.

¹⁴¹ Cf. *Imne*, 32, p. 551.

ce se vor împărtăși de lumina dumnezeiască,
se vor numi și ele lumină,
mai bine-zis vor fi și ele lumină, amestecate cu lumina;
și vor învălui în lumină sufletul întreg și trupul.”¹⁴²

În *Imnul 34*, Sfântul Simeon arată efectul unirii lui Dumnezeu cel întrupat cu firea creată. Câtă vreme, înainte de întrupare, era deosebit de făpturi, prin întrupare Se unește cu ele: necreatul cu cele create, nesticăciosul cu cele stricăcioase, lumina cu cele din întuneric:

„Cel nevăzut e cu totul deosebit de cele văzute
și Cel ce le-a creat, de făpturile Lui,
și Cel nesticăcios, de cele stricăcioase,
și lumina, de întuneric.
Dar când S-a pogorât Dumnezeu, s-a făcut îmbinarea
acestora.”¹⁴³

Dar ca să se producă aceasta, a fost de trebuință o pogorâre a Celui necreat, dintâi, la cele din urmă, nefăcându-Se întru totul precum cele din urmă, nici desființându-le pe cele din urmă. A luat firea creată, dar de bunăvoie, a luat pătimirile ei ireproșabile și capacitatea morții, fără să fie supus din necesitate lor, ci, ca scăpând de ele firea asumată, să scape, prin biruirea lor în Sine, prin înviere, și firea noastră de eterna supunere sub ele. Spre deosebire de aftartodocheți, care afirmă că Dumnezeu-Cuvântul n-a luat nici pătimirile și nici moartea noastră, Părinții au învățat că a luat de bunăvoie firea noastră reală cu puțința pătimirii și a morții și le-a

¹⁴² *Imne*, 33, p. 557.

¹⁴³ *Imne*, 34, p. 558.

suportat pe acestea, ca să le învingă prin tăria răbdărilor nepăcătoase și să ne dea tuturor puterea să ne opunem patimilor noastre păcătoase, cu răbdarea patimilor fără de păcat și să înviem la învierea de obște.¹⁴⁴

Prin aceasta ne-a adus Dumnezeu-Cuvântul lumina sau sensul vieții. Nu trăim ca să murim, ci ca să ne pregătim pentru viața de obște, ajungând la nestrucăciune și la nemurire. Dacă n-am ști de aceasta, dacă n-am fi luminați de Hristos prin învierea Lui și prin lucrarea Lui în noi, am rămâne morți. Trebuie să o simțim aceasta.

„Iar dacă ai spune că aceasta se face în chip neștiut [...] unirea ar fi a morților, și nu a Vieții cu cei vii.

Dar dacă Dumnezeu, Creatorul fapturilor, coboară la creatură

și Se unește cu ea și creatura se face ca și Creatorul, ea primește simțirea vederii adevărate a faptului că ea, ca faptură, s-a unit în chip negrăit cu Creatorul. [...]

Fără aceasta n-ar mai fi nici înviere, nici judecata viitoare de obște.”¹⁴⁵

Totul ar fi fără sens. Deci însăși trebuința rațională a unui sens al existenței ne cere credința în Hristos, Cuvântul întrupat și înviat.

Putința de a nu crede în aceasta arată că, prin păcatul lui Adam, am devenit stricăcioși nu numai cu trupul, ci și cu sufletul, „fiind stăpâniți de stricăciunea morții spirituale a sufletului”¹⁴⁶, pe care Hristos n-a avut-o.

¹⁴⁴ Βασιλείου Βολουδάκη, *Ο Χριστός ανθρώπων επέκεινα*, Atena, 1990.

¹⁴⁵ *Imne*, 34, p. 559.

¹⁴⁶ *Imne*, 34, p. 559.

„Dacă deci Cel nestrictat (necorupt) Se unește cu mine,
stricatul [...] sau mă va preface și mă va face nestrictat,
sau se va preface nestrictatul în stricăciune.”¹⁴⁷

Dar lucrul din urmă nu poate avea loc. În acest sens, Hristos, făcându-Se om, nu Se face stricăciune cu sufletul. E ceea ce remarcă V. Voloudaki.¹⁴⁸

„Dar dacă mă fac eu întreg nestrictat, din stricat, prin alipirea de Cel nestrictat, cum nu voi simți aceasta, cum nu mă voi vedea [...] devenit ceea ce nu eram? [...] Silește-te să te împărtășești de nestricăciune înainte de moarte.”¹⁴⁹

Silește-te să-L vezi strălucind în sufletul tău înainte de moarte. Altfel te vei duce în moartea veșnică.

„Precum aici, așa și acolo, numai El este lumina [...]”¹⁵⁰

Hristos cel înviat ne luminează prin Duhul Său, asigurându-ne viața fără sfârșit.

Dacă S-a întrupat și a înviat Hristos, nu se poate să nu lumineze prin aceasta, de sensul vieții lor, pe cei ce cred:

„Iar pe cei ce spun că se împărtășesc de lumina lui Hristos în mod nesimțitor, [...] noi îi numim morți, lipsiți de viață.”¹⁵¹

¹⁴⁷ *Imne*, 34, p. 560.

¹⁴⁸ *Vezi* *Ο Χριστός ανθρώπων επέκεινα*.

¹⁴⁹ *Imne*, 34, p. 560.

¹⁵⁰ *Imne*, 34, p. 561.

¹⁵¹ *Imne*, 34, p. 562.

„Ei își întorc privirea de la Mine”, spune Hristos,
 „Și de aceea nu văd lumina feței Mele.”¹⁵²

„Oare îi pot mântui pe aceștia fără voia lor? Dar binele,
 făcut fără voie, nu e bine. Aceștia se osândesc pe ei înșiși
 la întuneric, deși le-am îmbiat lumina Mea.”¹⁵³

Este o explicație a iadului prin refuzul liber al luminii
 lui Dumnezeu de către unii.

Despre aceeași coborâre a Celui necreat la creatură și
 arătare a Lui ca lumină, ca și despre socotirea ei ca imposi-
 bilă de către unii, vorbește Sfântul Simeon și în *Imnul* 35.
 Întâi se adresează lui Dumnezeu-Cuvântul:

„Privește de sus, Dumnezeul meu,
 și binevoiește a Te arăta,
 și a Te întreține cu mine, sărmanul.
 Descoperă-mi lumina Ta,
 deschide-mi cerurile,
 sau mai bine-zis deschide-mi mintea
 și intră și acum înlăuntrul meu.”¹⁵⁴

Iar Iisus îi răspunde că El vrea să Se arate tuturor, dar
 nu Se arată celor ce nu voiesc să-L vadă.

În *Imnul* 36, Sfântul Simeon Îi aduce mulțumiri Fiului
 lui Dumnezeu, spunându-I:

„Te-ai făcut ceea ce nu erai, om asemenea mie,
 fără schimbare și micșorare și fără niciun păcat,

¹⁵² *Imne*, 34, p. 563.

¹⁵³ Cf. *Imne*, 34, p. 563.

¹⁵⁴ *Imne*, 35, pp. 563-564.

ca, pătimind pe nedrept, Tu, Cel nepătimitor, de la cei nedrepti,
să-mi aduci nepătimirea mie, celui osândit.”¹⁵⁵

Și-a însușit cu voia pătimirea suferințelor, Cel care n-avea patimile păcătoase, ca, răbdându-le, să-i dea și omului putere să le rabde și, astfel, să scape de pătimirile păcătoase. Există o legătură între unele și altele. Omul cade, prin voința de a scăpa de pătimirile suferinței, în patimile păcătoase. Hristos, răbdându-le pe primele, n-a căzut în cele de al doilea, dând și omului putere să le învingă pe acestea prin răbdarea primelor. Și numai prin scăparea de patimile păcătoase învinge omul egoismul și vede pe Dumnezeu. Sfântul Simeon mulțumește lui Hristos prin această pătimire împreună cu El a pătimirilor fără de păcat, că a scăpat și el de patimile păcătoase și s-a unit cu Hristos în lumina slavei Lui.

„Dar ce lucru mare se întâmplă și cu mine,
dacă pătimesc și eu
cele ce le-ai pățimit Tu, Stăpâne, fiind fără de păcat [...].
E un lucru mare, cu adevărat, mai presus de toată slava,
să mă fac părtaș de slava Ta negrăită.”¹⁵⁶

Aceeași mulțumire o aduce Sfântul lui Hristos în *Imnul* 37, că, scăpându-l de patimile plăcerii și ajutându-l să rabde pe cele ale durerii, a făcut să strălucească lumina Lui în întunericul propriu.

În *Imnul* 39, identifică lumina cu iubirea față de Mântuitorul. Căci aceasta i-L descoperă ca pe Cel ce-l mântuiește

¹⁵⁵ *Imne*, 36, p. 567.

¹⁵⁶ *Imne*, 36, p. 569.

de non-sensul unei existențe închise prin patimi în lumea materială:

„Iar dragostea față de Tine, Mântuitorule, e lumină.
De aceea, răsărind în sufletele iubitoare de Dumnezeu,
îndată aduce în ele ziua nepătimirii, Dumnezeul meu.
Căci pofta patimilor e cu adevărat întuneric [...]”¹⁵⁷

De aceea cere lui Hristos să-l acopere lumina arătării Lui.

„Dar, o, Soare al soarelui și al lumii,
Creatorule al tuturor stelelor și a toată cealaltă lumină,
ascunde-mă în afara acestora, în lumina Ta. [...]”
Să nu văd lumea, nici cele din lume,
sau, chiar văzând-o, să fiu ca și cum n-aș vedea-o [...].
Căci, atunci, mintea se scufundă în lumina Ta,
și devine strălucitoare și se face asemenea slavei Tale.”¹⁵⁸

Mintea devine strălucitoare ca Hristos, pentru că nu mai e despărțită de El, ci prin ea lucrează, iradiază, cugetă Hristos, deși Sfântul știe și de sine, deși el simte, având mintea lui Hristos ca mintea sa.¹⁵⁹

„Și cel ce s-a învrednicit să se facă astfel, se uimește
de mintea Ta
și se învrednicește să aibă mintea Ta;
și se face una cu Tine în mod nedespărțit.
Și, atunci, cum nu vede ca Tine și nu aude toate
în mod nepătimitor?
Cum va pofti, cel ce a devenit dumnezeu,
vreun lucru trecător și stricăcios [...]?”¹⁶⁰

¹⁵⁷ *Imne*, 39, p. 578.

¹⁵⁸ *Imne*, 39, pp. 580-581.

¹⁵⁹ Cf. *Imne*, 39, p. 581.

¹⁶⁰ *Imne*, 39, p. 581.

Cel ridicat la această unire cu Hristos nu este Dumnezeu după har ca un subiect independent, ci ca unul în care lucrează Hristos, dar care se folosește și el de puterile lui Hristos. Simte pe Hristos ca Subiect lucrător în sine, dar se simte și pe sine ca cel care se bucură de lucrarea lui Hristos în sine și ca cel ce lucrează prin puterile lui Hristos.

Nimeni nu poate descrie subtilitatea unirii tainice, neconfundate, a persoanelor în iubire, chiar când e vorba doar de persoane omenești. Ele își par una și totuși fiecare simte, pe de altă parte, atât pe cealaltă, cât și pe sine. O simte parcă numai pe aceea, dar se simte fericită în această uitare de sine, în faptul de a trăi numai pe celălalt în sine. Dar a se simți fericită, înseamnă a ști că este. Aceasta e unirea mistică reală. Și ea nu poate avea loc decât între persoane. Nu e o topire a persoanelor într-o esență. Aceasta ar fi o mistică a topirii persoanelor în întuneric.

Toate cele create rămân, dar Sfântul, deși se află în chilia lui, e ridicat de Hristos „dincolo de toate”. De această ridicare se face vrednic după ce a renunțat el însuși la toate cele de jos, „strângând crucea cu putere” și răbdând toate necazurile, iertând toate dușmăniile și rugându-se pentru toți vrăjmașii lui.¹⁶¹

În *Imnul* 41, Hristos îi cere Sfântului ca, odată ce i S-a arătat ca lumină, făcându-l prunc al Lui, să lupte cu ispitele vrăjmașului, pentru a crește în vederea luminii Lui. Căci ce bucurie mai mare poate avea omul, zice Hristos, decât „a vorbi cu Mine ca un prieten cu un prieten”? Atunci faptele lui nu mai sunt ca ale robilor, „ci ca ale prietenilor și cunoscuților și fiilor Mei”. Îi cere, de asemenea, să sfătuiască și pe

¹⁶¹ Cf. *Imne*, 40, pp. 582-585.

alții să-L iubească pe El, Fiul Tatălui venit în lume să mântuiască pe oameni. Aceste fapte Îl bucură pe El. Cel ce lasă pe altul spre pieire, va fi osândit el însuși „ca un ucigaș”¹⁶².

În *Imnul* 42, Sfântul Simeon se roagă lui Hristos:

„Să-mi dăruiești, Mântuitorule, mila Ta și atunci când sufletul meu va ieși din trup, ca să pot să biruiesc numai cu suflarea mea pe toți potrivnicii [...] ce se vor aduna în jurul meu, ca să pot trece nevătămat, apărat de lumina Duhului Tău și să stau înaintea scaunului Tău de judecată [...]. Căci, cine ar îndrăzni să se arate înaintea Ta, dacă nu e îmbrăcat cu harul Tău [...] și nu e luminat de el?”¹⁶³

Omul, ca simplă creatură stricăcioasă, nu poate vedea slava lui Dumnezeu.¹⁶⁴ Cum vom putea, fiind doar viermi și cenușă, să privim pe Fiul strălucitor al lui Dumnezeu?¹⁶⁵

Cei ce n-au luptat prin trup cu patimile manifestate prin trup, au rămas întipăriți de ele și le vor avea întipărite și în trupul înviat, în viața nesupusă putințelor de schimbare prin trup. Deci trebuie să ne fi îmbrăcat de aici în lumina lui Dumnezeu, ca să putem vedea pe Judecătorul în lumina co-plășitoare. Ni s-a dat să înțelegem aceasta prin faptul că numai trei Apostoli au fost duși pe Tabor, ca să vadă pe Hristos în lumină.

¹⁶² *Imne*, 41, p. 594.

¹⁶³ *Imne*, 42, p. 600.

¹⁶⁴ Cf. *Imne*, 42, p. 600.

¹⁶⁵ Cf. *Imne*, 42, p. 601.

Deci, la Judecată, cei de-a stânga nu vor vedea pe Hristos în lumina mângâietoare, ci într-o lumină amenințătoare.

„Cei ce nu vor avea încă de aici lumina în ei [...] cum se vor uni atunci cu El, sau în ce mod?

Iar cei uniți cu El de aici, vor fi uniți cu Dumnezeu și atunci, în chip tainic și adevărat.”¹⁶⁶

Cum se vor uni cei plecați de aici în dușmănie față de Hristos cu trupul Lui deplin copleșit de lumină, făcându-se deplin mădulare ale Lui? Cum vor intra în camera Lui de nuntă, în unicul palat al Împărăției Lui? Aceia nu se vor bucura de veșnica odihnă, pentru că „locul de odihnă este singur Dumnezeu”¹⁶⁷. Nu vor avea ca odihnă pe Dumnezeu, Cel în care puteau avea toate, pentru că nu L-au avut nici aici, frământați de tot felul de poftă pentru lucruri trecătoare.

În *Imnul* 44, Sfântul Simeon definește chipul dumnezeiesc al omului. El este o unitate ce are în sine suflet, minte și cuvânt, cum e Sfânta Treime, o ființă în trei Persoane. Din minte se naște cuvântul și amândouă sunt unite în suflet sau în simțire, cum naște Tatăl pe Fiul și sunt uniți în Duhul Sfânt. Omul se va înțelege ca atare, numai de se va curăți de patimi. Dar și atunci se va cunoaște ca atare numai primind pe Duhul, „care strălucește în lumina negrăită”. Și se va face asemenea Sfintei Treimi, de va iubi chiar pe vrăjmașii lui. Atunci Duhul:

„Te va lumina și te va umple de strălucire [...] și din stricăcios te va face nestricăcios.”¹⁶⁸

¹⁶⁶ *Imne*, 42, p. 601.

¹⁶⁷ Cf. *Imne*, 42, p. 603.

¹⁶⁸ *Imne*, 44, p. 614.

Nestricăciunea va porni de la suflet, ca la înviere să se întindă și asupra trupului.¹⁶⁹

Dar Duhul e primit prin credință. Cel ce nu primește pe Duhul rămâne mort, deși i se pare că e viu.

„Iar morții între ei nu se pot niciodată
nici vedea, nici plânge.”¹⁷⁰

Nu-și văd valoarea reală, nu-și comunică viața, pentru că nu au viața din Dumnezeu, nici nu au bogăția ce-o pot primi numai din Dumnezeu,

„Căci trăiesc și privesc
și aud ca animalele
și cugetă ca acei fără de minte
în simțirea lor nesimțită,
în viața lor moartă.”¹⁷¹

Cel ce nu cunoaște decât lumea aceasta, deci nu cunoaște pe Dumnezeu ca pe Cel ce dă viață personală nesfârșită, e mort încă de când trăiește pe pământ. E mort, nevăzând niciun sens în viață. El nu pricepe de fapt nimic din lume. Nu le poate explica pe cele din lume, de unde și pentru ce există. Acesta, deși pare că vede și aude și cugetă, e orb și surd și lipsit de înțelegere.

Cei ce provin din Adam, cel căzut în păcat, sunt morți; cei născuți din Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, prin Duhul Lui sunt vii, căci cei născuți din Dumnezeu sunt „dumnezei după har și toți fii ai Celui Preaînalt”¹⁷². Cel dintâi e din pământ și Al Doilea S-a pogorât din cer (1 Corinteni 15, 4).

¹⁶⁹ Cf. *Imne*, 44, pp. 612-614.

¹⁷⁰ *Imne*, 44, p. 615.

¹⁷¹ *Imne*, 44, pp. 615-616.

¹⁷² *Imne*, 44, p. 617.

Cel dintâi a pricinuit oamenilor moartea, cel de-Al Doilea a adus „credincioșilor lumina, viața și nesticăciunea”¹⁷³. Căci li Se dăruiește El însuși ca atare. Cine are viața și nesticăciunea din Dumnezeu cel nemuritor, are și lumina sau sensul vieții. Și acestea sunt Hristos însuși, Dumnezeu făcut om, în comuniune cu oamenii care-L primesc prin credință. Prin aceasta se luminează și ei și trăiesc în lumină. Cei ce devin nesticăcioși, deci nemuritori și, prin aceasta, luminați, sunt cerești, ca și Fiul care S-a făcut om, rămânând și în această calitate ceresc. Hristos, omul ceresc, adunând în Sine pe cei ce cred în El, „li Se face ca o cristelniță dumnezeiască atot-luminoasă”¹⁷⁴. Cel ce se botează, sau se naște din nou, se naște din Hristos și rămâne în Hristos – Dumnezeu cel nemuritor, în Hristos – Lumina tuturor. Unindu-se cu Hristos, nu Se preschimbă El după ei, ci El îi preschimbă pe ei:

„Precum focul nu se împărtășește
de negreala fierului,
ci transmite acelaia
toate însușirile lui,
așa și dumnezeiescul Duh,
fiind nesticăcios și nemuritor,
dă nesticăciunea și nemurirea.
Și fiind lumina neapusă,
îi face lumină pe toți
în care Se sălășluiește;
și fiind Viața,
dă tuturor acelora viață.”¹⁷⁵

¹⁷³ *Imne*, 44, p. 617.

¹⁷⁴ *Imne*, 44, p. 619.

¹⁷⁵ *Imne*, 44, pp. 619-620.

Numai Viața nemărginită e Lumină nemărginită. Numai în viața nemărginită e sensul deplin și, deci, și conștiința omului. Numai din Cel ce este acestea prin fire pot veni acestea și în cei creați, deci dependenți în toate de Cel ce este Viața și Lumina prin Sine.

Sfântul Simeon a spus adeseori, în *Imnele* dinainte, că cei ce nu văd pe Dumnezeu ca lumină sunt orbi. În *Imnul* 45, declară că aceștia sunt chiar mai răi ca orbii. Întâi cere lui Dumnezeu:

„O, Dumnezeul meu, iubitor de îndurare, Făcătorul meu, fă să-mi strălucească mai mult lumina, ca să-mi umple inima de bucurie. [...] Fă să strălucească sufletul meu în lumina Ta, căci lumina Ta, Dumnezeul meu, ești Tu.”¹⁷⁶

Numai o persoană e lumină. Căci e conștiința de sine și de cele ce o înconjoară. Numai o persoană îmi este conștientă de sine și atentă la mine și, prin aceasta, îmi sporește bucuria și sensul vieții. Dar lumina deplină a tuturor nu poate fi decât Dumnezeu ca Persoană, și nu ca o Persoană singulară, ci ca o comuniune de Persoane, ce-Și fac reciproc bucurie. Lumină nemărginită Își sunt trei Persoane, nici separate, nici confundate. În acest Unul întreit, în această nemărginită iubire, „e tot binele”. De aceea I se dau nenumărate numiri: lumină, pace, bucurie, viață, hrană și băutură, cort, răsărit, înviere, odihnă, foc, izvor de viață, pâine și vin.¹⁷⁷

Acest Unul întreit a adus toate la existență.

¹⁷⁶ *Imne*, 45, p. 622.

¹⁷⁷ Cf. *Imne*, 45, p. 623.

„Dar eu, netrebnicul”, spune Sfântul Simeon, „nu văd aceasta”. De aceea:

„M-am dezbrăcat de veșmântul luminat și dumnezeiesc.”¹⁷⁸

Însă cel ce zice că e cu neputință de a vedea lumina lui Hristos tăgăduiește toate Scripturile, tăgăduiește cuvintele lui Hristos însuși. „Cei ce nu Te vedem suntem cei răi. Suntem morți și orbi.”¹⁷⁹ Hristos fiind toate bunătățile, cei ce nu văd lumina Lui sunt lipsiți de toate bunătățile.

„Te rog deci, Stăpâne, primește-mă
ca pe vameșul și ca pe desfrânata, chiar dacă nu plâng
la fel ca ei [...]
Căci ești izvor de milă, râu de compătimire,
fântână de bunătate [...]”¹⁸⁰

Legătura între nepătimire și lumina trăită de el o afirmă Sfântul Simeon și în *Imnul* 46:

„Era o nepătimire ce-mi sădea plăcerea negrăită
a întâlnirii și dorul nesfârșit al minții, al unirii cu Dumnezeu,
de care, împărtășindu-mă, mă făceam nepătimitor,
înfocat de plăcere, arzând de dorul ei.
Căci, împărtășindu-mă de lumină, m-am făcut lumină,
mai presus de orice patimă, de orice răutate.
Fiindcă nu se unește patima cu lumina nepătimirii [...]”¹⁸¹

Lumina fiind una cu iubirea dumnezeiască și cu totalitatea bunătăților, nu are în ea nicio neliniște, nicio grijă, nicio patimă egoistă. În Dumnezeu, ca lumină, Sfântul le are

¹⁷⁸ *Imne*, 45, p. 624.

¹⁷⁹ Cf. *Imne*, 45, p. 626.

¹⁸⁰ *Imne*, 45, p. 627.

¹⁸¹ *Imne*, 46, p. 629.

pe toate. Lumina dumnezeiască nu e o simplă cunoaștere teoretică, ci simțirea de a avea totul. E seninătate și bucurie, pace și blândete, smerenie și îndelungă răbdare, lumina milei și a faptelor bune.

„De aici multa mângâiere a lacrimilor în fiecare zi,
de aici, bucuria în inima mea,
care țâșnea ca un izvor ce curgea neîncetat,
ca un pârau de miere și băutura a veseliei.”¹⁸²

Sunt cunoscute seninătatea și bucuria sfinților de către oricine. În toți și în toate, care nu li se închid, văd pe Dumnezeu care li Se dăruiește împreună cu ei. Lumina e plinătatea comuniunii și a bucuriei.

În *Imnul* 47, Sfântul Simeon spune că Duhul lui Dumnezeu vine, în cel ce-L primește, ca „pomul vieții”, care face sufletul acestuia

„un rai atotstrălucitor,
împodobit cu toate plantele
și cu toți pomii frumoși și cu roduri diferite,
îmbogățit cu flori de tot felul și cu crini binemiroșitori.
Acestea sunt smerenia, bucuria și pacea,
blândetea și compătimirea, plânsul, ploaia de lacrimi
și o neobișnuită desfătare în ele, o strălucire a harului Tău,
care luminează tuturor celor din rai.”¹⁸³

Acestea sunt forma omenească ce-o lua lumina dumnezeiască în om, după ce a luat această formă în Fiul lui Dumnezeu cel întrupat.

¹⁸² *Imne*, 46, p. 628.

¹⁸³ *Imne*, 47, p. 630.

Sfântul continuă să spună lui Hristos:

„Tu ești paharul care îmi verși undele Tale
și-mi dăruiești cu îmbelșugare cuvintele cunoașterii Tale.”¹⁸⁴

Hristos ne ajută prin cuvintele Lui să știm că El este așa cum voiește să fim și noi. Dar numai comunicându-ne, totodată, Duhul Lui, putem împlini ceea ce ne spune, făcându-ne asemenea Lui. Că o astfel de lumină cere Sfântul lui Hristos să i se dăruiască.

„Tu ne-ai arătat lumina slavei Tale neprihănite.
Dă-mi-o pe aceasta și acum, fără întrerupere,
Mântuitorule [...] și aprinde în mine focul iubirii Tale.”¹⁸⁵

În *Imnul* 48, Sfântul descrie ridicarea sa de către Hristos la vederea Lui în lumină și iarăși părăsirea lui deasă în întunericul celor lumești, stricăcioase și trecătoare.¹⁸⁶

De aceea, în *Imnul* 49, Sfântul cere lui Hristos să-l ridice odată definitiv în lumina feței Lui:

„După ce m-ai învrednicit să stau înaintea feței Tale [...] să nu mă arunci iarăși, să nu ascunzi iarăși lumina feței Tale, ca să mă acopere întunericul [...]”¹⁸⁷

„Arată-mi lumina, pe care văzând-o cel ce o vede, nu știe, Dumnezeule, de e afară de trup, sau împreună cu trupul.” (2 *Corinteni* 12, 3)¹⁸⁸

¹⁸⁴ *Imne*, 47, p. 630.

¹⁸⁵ *Imne*, 47, p. 631.

¹⁸⁶ *Imne*, 48, pp. 633-634.

¹⁸⁷ *Imne*, 49, p. 640.

¹⁸⁸ *Imne*, 49, p. 642.

Cerem, zice Sfântul, ca atunci să Te avem neîncetat ca pâinea care s-a coborât din cer, chiar și atunci:

„Când vom pleca și ne vom face călătoria spre Tine,
s-o avem soață de călătorie [...]
și împreună cu ea [...]
să-Ți fim aduși Ție, Mântuitorule,
și ca la judecata cea înfricoșătoare,
ea să acopere păcatele noastre, Stăpâne [...]
și să ni se facă veșmânt strălucitor
și slavă și cunună în vecii vecilor.”¹⁸⁹

În *Imnul* 50, se roagă să Se vadă Hristos la Judecata din urmă pe Sine însuși în noi, proiectat prin razele iubirii Sale și devenit lucrător în noi, prin voința noastră de a ne însuși lucrarea Lui.

Hristos i Se arată Sfântului ca lumină în chip felurit. Uneori:

„Acesta luminează în mine ca un sfeșnic,
mai bine-zis întâi Se arată în ceruri,
dar Se vede nemăsurat mai presus de ceruri,
însă în mod neclar și în chip nevăzut.
Dar când Îl caut cu osteneală
și cer cu stăruință să-mi strălucească,
sau mi Se arată mai limpede acolo sus [...]
sau Se arată deodată întreg înlăuntrul meu,
ca o lumină rotundă, senină și dumnezeiască,
fără formă, fără chip, într-o formă fără formă [...].”¹⁹⁰

¹⁸⁹ *Imne*, 49, pp. 643-644.

¹⁹⁰ *Imne*, 50, p. 645.

Atunci simt caracterul personal al luminii în care mi Se arată, auzind-o vorbindu-mi direct:

„Făcându-se văzută și grăind către mine acestea [...] Pentru ce Mă cauți acolo, socotind că locuiesc acolo? Pentru ce cugeți că sunt pe pământ [...]?”¹⁹¹

Atunci Sfântul își dă seama că despre Hristos, ca Dumnezeu, nu se poate spune nimic în mod spațial: El este în toate, dar mai presus de toate; și Se face simțit sfinților prin simțirea lor. Uneori intră într-o legătură atât de personală cu el, că-i dă să Îi sărute mâna „care cu putere le susține pe toate”¹⁹². Dar Ziditorul o retrage iarăși, făcându-l să o caute cu și mai mult dor, uitând cu totul de simțurile sale prin care se află în legătură cu lumea. Simte mâna lui Hristos, ca pe una prin care i se dăruiesc toate bunătățile. O simte ca lumină și putere, dar ca o putere imaterială. La niciun mistic nu se găsesc asemenea descrieri ale puterii atrăgătoare a lui Hristos, simțită ca „mână”.

„Dacă o doresc pe ea și pe Dăruitorul ei,
dacă disprețuiesc toate și o aleg pe ea [...] și am închis toate simțurile mele:
ochii, urechile, nasul, gura și buzele,
am murit pentru toate [...] și n-am căutat decât mâna lui Dumnezeu.
Iar El, văzându-mă că am făcut așa,
mi-a atins pe ascuns mâna, m-a prins
și m-a condus prin mijlocul întunericului în care mă aflam.
Simțind eu aceasta, i-am urmat cu bucurie.”¹⁹³

¹⁹¹ *Imne*, 50, p. 645.

¹⁹² *Imne*, 50, p. 647.

¹⁹³ *Imne*, 50, p. 647.

Dar mâna lui Hristos nu-l duce numai după El, ci i se arată și ca o lumină, mai bine-zis ca o cunună luminoasă pusă pe capul lui:

„Am primit din mâna lui Dumnezeu o cunună dumnezeiască,
mai bine-zis, o, minune, în loc de cunună,
însăși mâna Stăpânului tuturor,
care se vede strălucindu-mi în chip nematerial [...].
Ea mi se întindea ca un sân
și mi se îmbia cu îmbelșugare, ca unui fiu al lui Dumnezeu,
spre a mă alăpta cu laptele nestricăciunii [...].
Ea mi s-a făcut și paharul băuturii dumnezeiești
și al undei nemuritoare.”¹⁹⁴

Numai așa se face cineva din mort, viu. Pentru că oamenii au devenit ca niște fii morți și ca atare nu cunosc pe Dumnezeu, care i-a creat, ca pe Tatăl lor. Fiul Lui după ființă S-a făcut și unul dintre fiii Lui creați, ca să-i aducă la viață ca fii ai Tatălui ceresc pe toți cei care voiesc.¹⁹⁵

„De S-a făcut Fiul al Omului cu adevărat,
te face pe tine fiu al lui Dumnezeu.”¹⁹⁶

Celor ce afirmă că au fost făcuți fii ai lui Dumnezeu, dar nu simt aceasta și nu au o conștiință clară despre ea, Sfântul Simeon le spune:

„Dacă Dumnezeu-Cuvântul S-a făcut om în mod inconștient,

¹⁹⁴ *Imne*, 50, p. 648.

¹⁹⁵ Cf. *Imne*, 50, p. 649.

¹⁹⁶ *Imne*, 50, p. 649.

pot socoti că pot să devin și eu dumnezeu în mod inconștient.

Dar dacă Dumnezeu S-a făcut om întreg, în mod conștient, prin faptă și la vedere, trebuie să cugetăm numaidecât [...]

că m-am făcut și eu

întreg dumnezeu prin comuniunea cu Dumnezeu, în simțire și cunoștință, nu prin ființă, ci prin împărtășire."¹⁹⁷

Dar precum Hristos, făcut om, nu se vedea ca Dumnezeu de către mulțime, așa nu pot fi văzuți aici sfinții, îndumnezeiți „în transparența” lor, de cei ce se bazează numai pe credința fără fapte, căci numai prin acestea îi curăță de zgura încăpățănării, pentru cele bune, supuse de egoismul păcatelor.¹⁹⁸

De aceea, zice Sfântul:

„De voiești să devii dumnezeu după har, nu în cuvânt, nu în aparență, nu cu închipuirea, nu numai prin credință lipsită de fapte, ci cu trăirea, în realitate și prin vederea spirituală [...] lucrează cele ce ți le poruncește Mântuitorul și pe care El însuși le-a suportat pentru tine. Și atunci vei vedea lumina atotstrălucitoare arătându-se în văzduhul cu totul înălbit al sufletului. [...] Și va străluci și trupul tău odată cu sufletul.”¹⁹⁹

Altfel, omul va fi închis în veci într-un vas (iad) nemuritor, „lipsit de toate bunătățile din lumină și de lumina însăși”²⁰⁰.

¹⁹⁷ *Imne*, 50, p. 650.

¹⁹⁸ Cf. *Imne*, 50, pp. 650-651.

¹⁹⁹ *Imne*, 50, pp. 651-652.

²⁰⁰ Cf. *Imne*, 50, p. 652.

Lipsa de lumină a celor din iad e lipsa oricărei bunătați: a iubirii, a prieteniei, a înțelegerii. Această stare începe încă de aici. Sufletul lui se află aici „ca într-un butoi”, neprivind spre nimeni cu adevărat și neprimind vreo lumină reală înlăuntru, lipsit de orice bucurie.²⁰¹ Numai în lumina lui Hristos se văd și se trăiesc real bunățile celorlalți, umplându-mă de bucurie. Căci din sufletele lor se îndreaptă spre mine lumina sau iubirea lui Hristos.

Cei din iad vor fi lipsiți chiar de bucuriile superficiale și trecătoare ale trupului. Deși vor învia și ei cu trupul, sufletul lor va fi închis în trupul înviat la fel ca într-un butoi:

„Sufletele care se despart de trupuri,
la viitoarea înviere a morților,
vor afla fiecare dintre ele, după vrednicie,
un acoperământ plin de lumină sau de întuneric.
Cele curate, care s-au împărtășit aici de lumină
și și-au aprins candelile lor,
vor fi în lumină neînserată.
Iar cele necurate, care au ochii inimii orbi, [...] cum vor vedea lumina dumnezeiască?”²⁰²

Dar trupurile sfinților, deși la moarte se strică și ele,

„Se vor scula cum s-au semănat:
grâu curat, grâu sfințit,
vase sfinte ale Sfântului Duh.”²⁰³

„Se vor scula iarăși, pline de slavă,
luminând, fulgerând, ca lumina dumnezeiască. [...]

²⁰¹ Cf. *Imne*, 50, p. 653.

²⁰² *Imne*, 50, p. 653.

²⁰³ *Imne*, 50, p. 653.

Iar trupurile păcătoșilor vor învia, la rândul lor, cum s-au semănat ele în pământ, înnorioate, rău mirositoare, putregăioase, vase murdare, neghine ale răutății, foarte întunecate, ca unele ce-au lucrat faptele întunericului și au fost unelte ale tuturor relelor [...]. Vor învia și ele nemuritoare și spirituale, dar asemănătoare întunericului.”²⁰⁴

Trupurile lor vor fi „spirituale”, nu ca lipsite de materialitate, ci ca unite cu un spirit înrăit, pătimăș, diavolesc. Prin fața lor se va vedea toată întunecimea egoismului de care s-au pecetluit posesorii lor:

„Și sufletele nenorocite, unite cu acestea, fiind și ele întunecate și necurate, vor fi asemenea diavolului, ca unele ce au imitat faptele aceluia [...] și cu acela vor fi aruncate în focul nestins.”²⁰⁵

Iar sfinții „vor fi ridicați pe aripile virtuților în întâmpinarea Stăpânului, mai aproape sau mai departe de El”²⁰⁶. Acestea vor fi locașurile diferite ale dreptilor. Cu cât vor fi devenit mai dreți, mai buni, cu atât se vor simți mai neîmpovărați de conștiință, cu atât se vor apropia mai mult de Hristos, Cel mai presus de toate. Cu cât lumina lor, egală cu bunătatea, va avea mai mult din lumina lui Hristos, se mântuiesc, bucurându-se de o fericire a comuniunii cu El, pe măsura luminării de către El.

²⁰⁴ *Imne*, 50, p. 654.

²⁰⁵ *Imne*, 50, p. 654.

²⁰⁶ Cf. *Imne*, 50, p. 655.

În mod direct identifică Sfântul Simeon lumina izvorătoare din Hristos cu viața Lui. Iar întrucât viața Lui s-a arătat nesupusă morții în starea Lui de înviere, vede iradiind lumina în mod deplin din starea Lui înviată. Iar și cel ce vede lumina, însușindu-și-o, primește raiul. Dar viața deplină o primește cel ce vede pe Hristos înviat.

„Învăluindu-mă lumina Ta, îmi dă viață, Hristoase al meu, căci vederea Ta e viață și înviere.”²⁰⁷

Lumina lui Hristos cel înviat alungă boala, necazul, orice întristare. Căci toate sunt slăbiri ale vieții, deci și ale luminii.

„De-mi strălucește lumina Ta, ea alungă toate”²⁰⁸ slăbiciunile amintite. Ea aduce odihna de toate și bucuria. Dar lumina lui Hristos cel înviat o aduce Duhul Lui cel Sfânt.²⁰⁹

Lumina lui Hristos alungă întunericul slăbiciunilor, patimilor, întristărilor:

„Văd cum numai prin strălucirea luminii Tale și prin arătarea ei, ai alungat toată întristarea, m-ai răpit din lume și, unindu-Te cu mine în chip tainic, m-ai reșezat îndată în chip tainic în cer, unde nu este întristare, nici suspin, nici lacrimi, nici șarpe care mușcă călcâiul [...]”²¹⁰

Mana care i-a hrănit trupește pe israeliți era doar simbolul Trupului Domnului, care ne dă viața veșnică. Iar trecerea lor prin Marea Roșie a fost un simbol al trecerii prin

²⁰⁷ *Imne*, 51, p. 655.

²⁰⁸ *Imne*, 51, p. 655.

²⁰⁹ *Imne*, 51, p. 655.

²¹⁰ *Imne*, 51, p. 657.

greutățile vieții pământești la viața cerească, sau din întuneric la lumină și de pe pământ la cer.²¹¹

Dar acestea din urmă nu se săvârșesc ca acelea, numai printr-o lucrare a lui Dumnezeu, ci prin prezența Fiului lui Dumnezeu, Cel întrupat în noi prin Duhul cel de o ființă cu El. Numai în cei uniți prin Botez și Sfânta Împărtășanie cu Hristos Se arată El ca lumină, dacă folosesc puterea Lui pentru a se ridica din patimile ce-i atrag spre lume. Mistica ortodoxă nu este numai o mistică a luminii, ci și o mistică hrănită de Sfintele Taine.

În *Imnul* 52, Sfântul Simeon împacă afirmațiile aparent contradictorii ale Sfântului Apostol Pavel, că Dumnezeu locuiește în „lumina neapropiată” (1 *Timotei* 6, 16), cu cea că „Dumnezeu a zis să strălucească lumina înlăuntrul meu” (cf. 2 *Corinteni* 4, 6), referind-o pe ultima la Fiul lui Dumnezeu cel întrupat. „Cel mai presus de ființă și necreat a luat trup și mi S-a arătat creat, îndumnezeindu-mă”. Ca urmare, „eu devenind dumnezeu prin înfiere, văd pe Dumnezeu cel prin fire”. Deci, cei îndumnezeiți prin faptele credinței „locuiesc în Cel cu totul neapropiat”²¹². Așa te schimbă Hristos, „din care strălucește slava dumnezeirii”, făcându-te întreg lumină. Deci „ești amândouă: dumnezeu prin înfiere, iar prin fire întreg om”²¹³.

În *Imnul* 53, într-o cerere adresată lui Hristos, Sfântul Simeon Îl roagă să i Se arate iarăși în lumină, după ce S-a ascuns:

„Precum ești în convorbire negrăită cu Tatăl,
așa și cu cei pe care îi vei naște

²¹¹ Cf. *Imne*, 51, p. 659.

²¹² *Imne*, 52, pp. 663-664.

²¹³ Cf. *Imne*, 52, p. 665.

prin Duhul Tău cel Sfânt
 și îi vei face fii ai Tăi,
 sau mai bine-zis frați ai Tăi
 și fii ai lui Dumnezeu, ai Tatălui Tău.”²¹⁴

La acestea, Hristos îi răspunde: „Pentru ce-Mi spui, fără să gândești, că-Mi ascund fața Mea? Am făcut pe om să vadă cu ochii sensibili lumea creată, iar cu mintea să Mă vadă pe Mine, ca îngerii, și să se întrețină cu Mine în fiecare clipă. Dar despărțindu-se de Mine, nu M-a mai văzut. Dar M-am făcut chiar om, ca să Mă vadă. Dar nevrând să Mă vadă, spune în chip mincinos că Eu M-am ascuns. Dar dacă n-aș vrea să fiu văzut, pentru ce M-am arătat în trup?”²¹⁵

După păcatul lui Adam, oamenii s-au făcut cu sufletul orbit și nevăzător de Dumnezeu, deci morți spiritual. Ca atare, au căzut în iad și în stricăciune. De aceea, „M-am făcut asemenea oamenilor în toate”, ca să fiu văzut de ei. „Deci Eu strălucesc cu adevărat, dar tu nu Mă vezi”²¹⁶.

Urmașii lui Adam, căzând cu trupul în stricăciune, n-au suferit aceasta ca pe o pedeapsă de nereparat. Căci dacă le-ar fi rămas trupul păcătos nesticăcios, ar fi rămas cu trupul păcătos incoruptibil și nemuritor, acesta n-ar mai fi putut fi adus la o înnoire prin înviere.²¹⁷

Deci prin pedeapsa stricării și a morții li s-a făcut „o binefacere”²¹⁸. „Moartea e încetarea păcatelor”, e izbăvirea de toate relele vieții, iar celor ce au viețuit bine, le e pricinuitoare de bucurie veșnică și „de lumină neînserată”. Dar

²¹⁴ *Imne*, 53, p. 670.

²¹⁵ Cf. *Imne*, 53, p. 672.

²¹⁶ *Imne*, 53, pp. 674-675.

²¹⁷ Cf. *Imne*, 53, p. 677.

²¹⁸ *Imne*, 53, p. 677.

chiar înainte de moartea trupului, Fiul lui Dumnezeu luând trup, le aduce putința de a se face prin El buni în trup, căci a vărsat Duhul peste viața lor în trup.²¹⁹ „Ce-ar putea face făptura fără Dumnezeu?“, se întreabă Sfântul Simeon în *Imnul* 54.

Toate darurile prin care face omul ceva bun le are de la Dumnezeu. Cine ar fi împărțit oamenilor daruri atât de variate, prin care ei se ajută unul pe altul, dacă nu un Dumnezeu care îi vrea pe toți într-o armonie? Dacă din lenevie nu folosesc aceste daruri, „voi fi aruncat din fața Creatorului“. Sau mi-am făcut darurile unelte murdare ale diavolului. De aceea, luând trup Însuși Fiul lui Dumnezeu, ne-a dat putere să lucrăm prin el cele bune, pregătind învierea lui, ca mediu de arătare a sufletului luminat de virtuțile câștigate prin el.

În *Imnul* 55, Sfântul Simeon cere lui Hristos să nu-l lipsească de bucuria vederii feței Lui nici în veacul de acum, nici în cel viitor.

„Fiindcă nu ești, Dumnezeul meu, numai tot binele,
ci le și dăruiești celor ce Te văd tot binele [...]
Căci nu privești numai Tu pe cei ce s-au curățit prin pocăință,
dar le dai și lor puterea să Te vadă,
nu cu închipuirea sau cu gândul minții [...]
ci în adevărul existenței dumnezeiești [...]”²²⁰

Le dai această putere nu numai prin Botez, ci și prin pocăința de după Botez și prin mărturisirea în fața duhovnicului:

„Și după aceea, M-am arătat ție cu iubire de oameni în lumină.

²¹⁹ Cf. *Imne*, 53, p. 677.

²²⁰ *Imne*, 55, p. 685.

Apoi M-am făcut un nor mic, în chip de foc,
 așezându-Mă deasupra capului tău
 și ți-am dăruit ție vederea acestei arătări [...]
 topind grosimea trupului și întunericul capului [...].²²¹

Dar lumina ce i s-a dat Sfântului în jur a pătruns mai mult în el, după multe lacrimi de pocăință, care au spălat patimile întipărite în el.

„După ce te-am făcut astfel, lumina pe care o vedeai atunci
 zburând în jurul tău și înconjurându-te,
 a intrat întreagă înlăuntrul tău [...]
 Dar această lumină nu poate rămâne
 dacă nu Mă slujești prin toate faptele [...].²²²

Și Sfântul Simeon își încheie *Imnele* cu *Imnul* 58, în care vorbește luminii lui Hristos, în care va fi tot poporul binecredincios, care s-a lăsat învățat de episcopi și preoți într-o fericită comuniune.²²³

Atunci toți cei din Împărăția luminii vor înțelege în mod deplin pe Dumnezeu și pe toți și pe toate în chip satisfăcător, căci toți le vor cunoaște pe toate, dar se vor adânci veșnic în taina dumnezeiască nesfârșită, ce stă la temelia lor. Toate le vor fi tuturor lumină și în lumină, dar o lumină și într-o lumină în care nu vor înceta să înainteze.

²²¹ *Imne*, 55, p. 687.

²²² *Imne*, 55, p. 688.

²²³ Cf. *Imne*, 58, p. 694-705.

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	
† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române	5
<i>Cronologie</i>	7
Lumina creată și cea necreată	15
Omul și lumea, existențe fără sens când sunt văzute ca ultima realitate, dar mistere și lumini nesfârșite când sunt văzute în unire cu Dumnezeu	25
Prima cunoaștere a luminii prin conștiința mea, îmbinată cu conștiința semenilor și în dependență de conștiința sau de comuniunea cu conștiința supremă	34
Lumina și cuvântul.....	40
Cuvântul lui Dumnezeu Cel întrupat, lumina și viața, opuse întunericului și morții	50
Fiul lui Dumnezeu S-a arătat în lume ca pildă de smerenie, din iubire, și ca dovadă a valorii acordate omului, deși acesta a fost creat din nimic.....	58
Hristos venit în lume ca lumină mai presus de lume și în calitate de Creator al lumii, prin nașterea din Fecioară	61
Cuvântul lui Dumnezeu, Cel întrupat, cale spre viață și, prin aceasta, lumina și adevărul descoperite nouă (Ioan 14, 20).....	71
Făgăduința dată omului de a se ridica din întunericul păcatului în lumina lui Dumnezeu, prin jertfele poruncite de Legea dinainte de Hristos.....	82
Ieșirea de fapt a omului din întunericul păcatului, prin nașterea Fiului lui Dumnezeu făcut om spre a Se jertfi pentru oameni și a învia	85
Viața lui Dumnezeu dată nouă prin jertfa ca om a Fiului Său.....	88

Învierea lui Hristos, sensul istoriei sau depășirea ei	94
Lumina adusă creaturilor conștiente prin judecata lui Hristos.....	102
Veșnicia sigură adusă oamenilor prin învierea lui Hristos și lumina deplină prin învierea de obște	109
Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat, lumina lumii, așteptată și văzută de rațiunea noastră ca împlinire a ființei umane și a sensului istoriei	133
Dogmele creștine sau învățăturile lui Hristos și în legătură cu Hristos, mărturii ale iubirii și puterii divine și ale luminii veșnice la care e chemată ființa noastră	142
Dogmele creștine și apostolice, expresii și asigurări ale binelui celui mai înalt	152
Existența, cunoașterea și iubirea fără de început a lui Dumnezeu în Treime	156
Persoana umană, lumină și taină în unire cu Sfânta Treime în Hristos cel înviat	167
Schimbarea la Față a lui Hristos pe Tabor, dovada anticipată despre lumina Sfintei Treimi, ce va iradia din trupul Său înviat și al tuturor celor ce-și vor arăta credința prin faptele lor	178
Adormirea Maicii Domnului și înălțarea Ei la cer e o altă lumină dată omenirii de Iisus Hristos	185
Biserica, rugul aprins de focul lui Hristos și sfeșnic călăuzitor spre veșnica Împărăție a lui Dumnezeu	188
Lumina dumnezeiască în descrierea Sfântului Simeon Noul Teolog	191

TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

Intr. Miron Cristea nr. 6, sector 4, București, 040162
 Telefon: 021.335.21.29; 335.21.28; Fax: 021.335.19.00
www.editurapatriarhiei.ro
editura@patriarhia.ro

Colecția „Dumitru Stăniloae – OPERE COMPLETE”

Coordonator de colecție: Ion-Dragoș Vlădescu

Redactor: Aurelian Marinescu

Tehnoredactor: Aurelia Droană

Corectură: Adina Nițu

Copertă: Arhitect prof. dr. Mihaela Palade, Constantina Cristea

Ilustrația copertei: Icoana Schimbării la Față a Domnului nostru Iisus Hristos

Reproducerea integrală sau parțială a textului, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă (ex. scanare, xeroxare, transpunere în format electronic sau audio), punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără acordul scris al Editurii BASILICA a Patriarhiei Române reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

STĂNILOAE, DUMITRU

Opere complete / preotul profesor Dumitru Stăniloae; carte publicată cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române; pref.: Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române: Basilica, 2012-

vol.

ISBN 978-606-8141-80-0

Vol. 6. : Iisus Hristos – Lumina lumii și îndumnezeitorul omului. – 2014. – ISBN 978-606-8495-59-0

I. Daniel, patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (pref.)

821.135.1-92

© Editura BASILICA a Patriarhiei Române – 2014

ISBN 978-606-8495-59-0

www.editurapatriarhiei.ro

editura@patriarhia.ro

„«Cel ce umblă în întuneric nu știe unde merge» (Ioan 12, 35). În aceste cuvinte se precizează întunericul necunoașterii de către om a lui Hristos și ca o necunoaștere de către om a unei ținte a vieții lui. Hristos, ca Dumnezeu făcut om, e model ca om, iar înviat ca atare din morți, la viața veșnică, ne-a arătat și că avem în El o țintă a vieții pământești, când o trăim după modelul Lui și când o dăruim ca jertfă lui Dumnezeu pentru semenii. Atunci ajungem la înviere, la viața veșnică întru fericire.”

„Harul iubirii dumnezeiești din Hristos are puterea să-i facă iubitori de Dumnezeu și de oameni, deci drepecți, pe cei ce se deschid Lui. El îi eliberează pe aceștia de moartea spirituală a egoismului, prin comuniunea în care intră El cu ei. El aduce omului lumina deplină a sensului existenței sau viața veșnică, scoțându-l din întunericul lipsei de sens. Dacă Legea nu ne putea elibera de întunericul și moartea susținute în noi de păcatul moștenit din Adam, harul iubirii lui Hristos poate face aceasta.”

„În general, cel ce începe să se roage încă de pe pământ lui Hristos, ca să aibă milă de el la Judecata din urmă, o face dintr-o pocăință pentru păcatele sale. Aceasta înseamnă, de aceea, un început de luminare a sa încă de aici. Dar își dă seama că numai prin mila ce-o va avea Hristos față de el îi va veni lumina sau viața veșnică. De aceea, Avva Isaia pustnicul, din secolul al IV-lea, vede în pocăința cuiva pentru păcatele sale începutul luminării lui. Fiindcă acela își dă seama că numai prin iertarea ce i-o va da Hristos se va realiza sensul vieții lui.”

Preotul Profesor DUMITRU STĂNILOAE

www.editurapatriarhiei.ro
ISBN 978-606-8495-59-0

